



SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ
ALAN BİLGİSİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI

Doktora Tezi

Mehmet YILDIZ

Sivas
Ekim 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

**DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMEN
ADAYLARININ ALAN BİLGİSİNE İLİŞKİN YETERLİK
ALGILARI**

Doktora Tezi

Mehmet YILDIZ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ

Sivas

Ekim 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Tezin Başlığı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları
Savunma Tarihi : 11.10.2019
Danışmanı : Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Metin BOZKUŞ
Üye : Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ
Üye : Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK
Üye : Doç. Dr. Hasan ÖZALP
Üye : Doç. Dr. Cemil OSMANOĞLU

Oy Birliği ☒

Oy Çokluğu ☐

Mehmet YILDIZ tarafından hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları başlıklı tez, kabul edilmiştir.

... / ... /

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu doktora tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

28./10/2019



Mehmet YILDIZ

ÖNSÖZ

Birçok faktörün etkileşimiyle şekillenen eğitim-öğretim faaliyetinin en başat faktörü hiç şüphesiz öğretmendir. Çünkü öğretmen diğer faktörleri de etkileyerek eğitim-öğretiminin niteliğini ve kalitesini belirlemektedir. Bu anlamda eğitim öğretimin kalitesi, öğretmenlerin nitelikleriyle doğru orantılıdır.

Öğretmenlik, gelişen ve değişen dünyaya uyum sağlayacak bireyler yetiştirerek, toplumların geleceğini hazırlama sorumluluğunu üstlenen bir uzmanlık alanıdır. Dolayısıyla öğretmenliğin kendine özgü nitelikleri vardır ve ancak bu niteliklere sahip olan kişiler öğretmenlik yapabilir. Her bilen öğretemeyeceği gibi, her öğreten de bilemeyebilir. Bu nedenle öğretmenlik yapacak kişiler, pedagojik formasyon ve genel kültürün yanı sıra zengin bir alan bilgisine de sahip olmalıdırlar. Bu durum DKAB öğretmenliği için de aynıdır. Bu kapsamda örgün eğitim kurumlarında DKAB öğretim faaliyetini yürütecek olan öğretmenlerin hizmet öncesi dönemde en iyi şekilde yetiştirilerek gerekli yeterlikleri kazanmaları DKAB öğretiminin kalitesi açısından oldukça önemlidir.

Öğretmen yeterliği, öğretmenlerin öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli bir biçimde yerine getirebilmek için sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve tutumlarıdır. Yeterlik algısı ise öğretmenlerin bu bilgi, beceri ve tutumlara ne kadar sahip oldukları konusundaki kanaatleridir. Öğretmenlerin kendi yeterliklerine ilişkin algıları, eğitim öğretime ilişkin tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Aynı şekilde öğretmen adaylarının öğretmen olmadan önce kendileri hakkındaki yeterlik algıları da öğretmenliğe bakış açılarını belirleyecektir.

Bu çalışmada DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları araştırılmıştır. Çalışma “Giriş” kısmıyla birlikte dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amaç ve önemi, varsayımları, sınırlılıkları, yöntemi ve konuyla ilgili çalışmalar belirtilmiştir. Birinci bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi ortaya konmuş, bu kapsamda Türkiye’de din eğitimi öğretmeni yetiştirme sürecinden ve DKAB öğretmen yeterliklerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde araştırmayla ilgili ulaşılan bulgulara ve bu bulgular ışığında yapılan yorumlara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise araştırmada ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar çerçevesinde geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışmanın tüm aşamalarında görüş, öneri ve yönlendirmeleriyle yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ'a, şükranlarımı sunuyorum. Araştırmanın başından itibaren yapıcı eleştirileri ve yönlendirmeleriyle bana yol gösteren ve bu çalışmanın daha nitelikli olması için emeğini esirgemeyen Prof. Dr. Süleyman AKYÜREK'e çok teşekkür ediyorum. Ayrıca araştırmanın şekillenip olgunlaşmasında değerli fikirleri ve yapıcı eleştirileri ile katkı sağlayan Prof. Dr. Nevzat AşIKOğLU'na, Prof. Dr. Metin BOZKUş'a, Doç Dr. Hasan ÖZALP'e, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa MÜCAHİT'e, Dr. Öğr. Üyesi H. Mustafa KİRİş'e ve araştırma verilerinin toplanmasında yardımını esirgemeyen anket uyguladığımız ilahiyat fakültelerinde görev yapan kıymetli hocalarıma çok teşekkür ediyorum. Bu alışma süresince bana rahat ve huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan değerli eşime ve çocuklarıma, özellikle bugünlere gelmemde katkısı olan anneme ve babama çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	ix
TABLO LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvii
ÖZET	xix
ABSTRACT	xxi
GİRİŞ	1
1. PROBLEM.....	1
1.1 Problem Cümlesi.....	3
1.2 Alt Problemler.....	3
2. AMAÇ VE ÖNEM	4
3. DENENCELER.....	7
4. VARSAYIMLAR	8
5. SINIRLILIKLAR.....	8
6. YÖNTEM.....	9
6.1. Araştırmanın Modeli	9
6.2. Evren ve Örneklem	10
6.3. Veri Toplama Aracı Geliştirme Süreci	11
6.3. Verilerin Toplanması	20
6.4. Verilerin Analizi	21
7. TEMEL KAVRAMLAR	21
8. İLGİLİ ÇALIŞMALAR	22
I. BÖLÜM.....	35
TÜRKİYE’DE DİN EĞİTİMİ ALANINDA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME VE DKAB ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ.....	35

1. TÜRKİYE’DE DİN EĞİTİMİ ALANINDA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME	35
1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	35
1.2. Cumhuriyet Dönemi.....	38
1.2.1. İlköğretime Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme	38
1.2.2. Ortaokul ve Ortaöğretime Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme	43
2. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ	54
2.1. Türkiye’de Öğretmen Yeterlikleri Belirleme Süreci	54
2.2. Alan Bilgisi Yeterlikleri.....	60
2.3. Genel Kültür Yeterlikleri	65
2.4. Pedagojik Formasyon Yeterlikleri	66
II. BÖLÜM	71
BULGULAR VE YORUMLAR	71
1. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMEN ADAYLARININ KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ.....	71
1.1. Cinsiyet	71
1.2. Mezun Olunan Lise Türü	72
1.3. Bölüm Memnuniyeti	73
1.4. Genel Ağırlıklı Not Ortalaması.....	75
2. DİN OLGUSU ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI.....	75
2.1. Din İle İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme.....	77
2.2. Dinin Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimini Açıklayabilme	78
2.3. Farklı Din ve İnanışları Tanıyabilme	80
2.4. Farklı Din ve İnanışlara Hoşgörü İle Yaklaşmanın Gerekliliğini Açıklayabilme	81

2.5. Din ve İnançları Ana Kaynaklarından Araştırabilme	82
2.6. Din, Vicdan, Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Gerekliliğini Açıklayabilme	84
2.7. Dinin Hayatı Anlamlandırmadaki Katkısını Açıklayabilme.....	85
2.8. Dinin Birlik ve Beraberliğe Olan Katkılarını Açıklayabilme	86
2.9. Din ve Akıl Arasındaki İlişkiyi Açıklayabilme	87
2.10. Din-Bilim İlişkisini Açıklayabilme.....	88
2.11. İslam'ın Akıl ve Bilime Bakışını Açıklayabilme.....	89
2.12. Bireyin Dini Gelişiminin Farkında Olma.....	90
2.13. Dinin Birey ve Topluma Yansımalarının Farkında Olma.....	91
2.14. Din Olgusu Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	92
3. İNANÇ ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI.....	94
3.1. İnanç Kavramını Açıklayabilme	95
3.2. İslam İnanç Esaslarını Açıklayabilme.....	96
3.3. Doğru İnanç İle Batıl İnançlar Arasındaki Farkı Açıklayabilme	97
3.4. Batıl İnanç ve Hurafelerin Günlük Hayattaki Yansımalarını Fark Edebilme.....	98
3.5. Kader ve Kaza İle İlgili Toplumda Yaygın Olan Yanlış Anlayışların Farkında Olma.....	99
3.6. İnanç Esaslarının Bireye Katkılarını Açıklayabilme	100
3.7. İnanç Esaslarının Topluma Katkılarını Açıklayabilme.....	101
3.8. İnancın Bireyin Duygu Dünyasına (Sevgi, Hoşgörü, Umut, Güven vb.) Etkilerini Açıklayabilme	102
3.9. Başkalarının İnançlarına Hoşgörü İle Yaklaşabilme	103

3.10. İnanç Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	104
4. İBADET ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI.....	105
4.1. İbadetlerle İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme.....	106
4.2. İbadetlerle İlgili İlkeleri (Niyet, Samimiyet, İsteklilik vb.) Açıklayabilme	107
4.3. Namaz, Oruç, Hac ve Zekat Gibi Başlıca İbadetleri Açıklayabilme	108
4.4. İnanç-İbadet-Davranış İlişkisini Açıklayabilme	109
4.5. İbadetlerin Bireysel ve Toplumsal Faydalarını Yorumlayabilme.....	111
4.6. İbadet-Temizlik İlişkisini Açıklayabilme	112
4.7. Duanın Önemini Açıklayabilme	113
4.8. İbadetler Sırasında Okunan Sure, Ayet ve Duaları Ezbere Okuyabilme	114
4.9. İbadetler Sırasında Okunan Sure, Ayet ve Duaların Anlamalarını Açıklayabilme	115
4.10. İbadet Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	116
5. HZ. MUHAMMED ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI.....	118
5.1. Hz. Muhammed'in Hayatını Kronolojik Olarak Açıklayabilme	118
5.2. Hz. Muhammed'in Örnek Ahlakını Açıklayabilme.....	119
5.3. Ahlaki Sorunların Çözümünde Hz. Muhammed'in Ahlakından Yararlanabilme	120
5.4. Hz. Muhammed Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	121
6. AHLAK VE DEĞERLER ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI.....	123

6.1. Ahlak, Değer ve Bunlarla İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme..	124
6.2. Din-Ahlak İlişkisini Açıklayabilme	125
6.3. Ahlaki Değerleri İçselleştirebilme	126
6.4. Evrensel Ahlaki Değerleri Açıklayabilme	127
6.5. Dini Değerlerin Evrensel Yönünün Farkında Olma	128
6.6. İslam'ın Yasakladığı Zararlı Alışkanlıkları Ayet ve Hadislerle Açıklayabilme	129
6.7. Kötü Alışkanlıkların Nedenlerini ve Önlenmesinin Yollarını Açıklayabilme	130
6.8. Bireyin Çevreyle Olan İlişkisinde Dinin Yaklaşımını Açıklayabilme	131
6.9. Peygamber Kıssalarındaki Ahlaki Değerleri Açıklayabilme	132
6.10. Ahlaki Değerlerin Benimsenmesinde Ailenin Önemini Açıklayabilme	133
6.11. Toplumsal Barışın Oluşmasında Ahlaki Değerlerin Katkısını Açıklayabilme	134
6.12. Farklı Değerlere Sahip Olanlarla Aynı Ortamı Paylaşabilme.....	136
6.13. Ahlak ve Değerler Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları	137
7. DİNİN TEMEL KAYNAKLARI ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI.....	138
7.1. Dinin Temel Kaynaklarını Açıklayabilme.....	139
7.2. Kur'an'ın Temel Özelliklerini Açıklayabilme.....	140
7.3. Kur'an'ın Ana Konularını Açıklayabilme	141
7.4. Kur'an'da Geçen Bazı Kavramları (Hidayet, İhsan, İhlas, Cihat vb.) Açıklayabilme	142
7.5. Konuyla İlgili Ayet ve Hadisleri Seçebilme	143
7.6. Konuyla İlgili Ayet ve Hadisleri Yorumlayabilme.....	145

7.7. Kur'an'ı Usulüne Uygun Okuyabilme	146
7.8. Dinin Temel Kaynakları Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları	147
8. DİN ANLAYIŞI ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI.....	149
8.1. Din İle Dinin Yorumu Arasındaki Farkı Açıklayabilme	150
8.2. Dindeki Anlayış Farklılıklarının Sebeplerini Açıklayabilme	151
8.3. İslam Düşüncesinde İnançla İlgili Oluşan (İtikadî) Yorumları Tanıyabilme.....	153
8.4. İslam Düşüncesinde İbadetle İlgili Oluşan (Fıkhi) Yorumları Tanıyabilme.....	154
8.5. Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumları Tanıyabilme	155
8.6. Dinî Alanda Yetkin Olanla Olmayanı Ayırt Etmedeki Temel Ölçütleri Açıklayabilme	156
8.7. Din Anlayışındaki Farklılıkların Niçin Birer Zenginlik Olduğunu Açıklayabilme	157
8.8. Dini Meselelerin Çözümündeki Temel İlke ve Yöntemleri Açıklayabilme	159
8.9. Güncel Dini Meseleleri Yorumlayabilme	160
8.10. Din Anlayışı Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	161
9. DİN-KÜLTÜR İLİŞKİSİ ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI.....	163
9.1. Din İle Kültür Arasındaki Etkileşimi Örneklerle Açıklayabilme	164
9.2. İslam Medeniyetinin Özelliklerini Açıklayabilme.....	165
9.3. Dinin Çevremizdeki İzlerine (Mimari, Musiki, Edebiyat, Örf, Adet vb.) Örnekler Verebilme	166
9.4. Türklerin Müslüman Olma Sürecini Açıklayabilme.....	167

9.5. Türklerde Din Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetleri Tanıyabilme.....	168
9.6. Atatürk'ün Din, Ahlak ve Laiklikle İlgili Görüşlerini Kaynaklara Dayalı Olarak Açıklayabilme.....	169
9.7. Din-Kültür İlişkisi Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	170
10. ALAN BİLGİSİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARININ ORTALAMASI VE BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ .	172
10.1. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Cinsiyetle İlişkisi	179
10.2. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Mezun Olunan Lise Türüyle İlişkisi	180
10.3. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Bölüm Memnuniyetiyle İlişkisi.....	182
10.4. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Genel Ağırlıklı Not Ortalamasıyla (GANO) İlişkisi	183
III. BÖLÜM.....	185
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	185
1. SONUÇLAR	185
2. ÖNERİLER	189
KAYNAKÇA	190
EKLER.....	201
Ek: 1. Etik Kurul Karar Belgesi	201
Ek: 2. Araştırma İzinleri.....	202
Ek: 3. DKAB Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisi Yeterlik Algı Ölçeği	213
ÖZ GEÇMİŞ.....	217

KISALTMALAR

AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bk	: Bakınız
DEM	: Değerler Eğitimi Merkezi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
GANÖ	: Genel Ağırlıklı Not Ortalaması
İHL	: İmam Hatip Lisesi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
İKY	: İlköğretim Kurumları Yönetmeliği
İSAV	: İslami İlimler Araştırma Vakfı
KO	: Kareler Ortalaması
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
KT	: Kareler Toplamı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N	: Sayısı
ÖABT	: Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi
ÖSYM	: Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖYGM	: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
Sd	: Serbestlik Derecesi
Ss	: Standart Sapma
TYÇ	: Türkiye Yeterlikler Çerçevesi
TTK	: Talim Terbiye Kurulu
V.dğr	: Ve diğerleri
YİE	: Yüksek İslam Enstitüsü

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

$\bar{X}$: Aritmetik Ortalama

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. KMO ve Barlett Testi Sonuçları	14
Tablo 2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adayları Alan Bilgisi Yeterlik Algı Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları.....	17
Tablo 3. Beşli Dereceleme Ölçeği Puanları ve Puan Aralıkları	19
Tablo 4. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Fakültelere Göre Dağılımı.....	20
Tablo 5. 2018-2019 İlahiyat Fakültesi Lisans Programı	51
Tablo 6. Öğretmen Yeterlik Alanlarına Göre Derslerin Dağılımı.....	53
Tablo 7. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Cinsiyete Göre Dağılımı.....	71
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımı.....	72
Tablo 9. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Bölüm Memnuniyetlerine Göre Dağılımı.....	73
Tablo 10. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Genel Ağırlıklı Not Ortalamalarına Göre Dağılımı.....	75
Tablo 11. Din İle İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme.....	77
Tablo 12. Dinin Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimini Açıklayabilme	78
Tablo 13. Farklı Din ve İnanışları Tanıyabilme	80
Tablo 14. Farklı Din ve İnanışlara Hoşgörü İle Yaklaşmanın Gerekliliğini Açıklayabilme	81
Tablo 15. Din ve İnançları Ana Kaynaklarından Araştırabilme.....	82
Tablo 16. Din, Vicdan, Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Gerekliliğini Açıklayabilme	84
Tablo 17. Dinin Hayatı Anlamlandırmadaki Katkısını Açıklayabilme.....	85
Tablo 18. Dinin Birlik ve Beraberliğe Olan Katkılarını Açıklayabilme	86
Tablo 19. Din ve Akıl Arasındaki İlişkiyi Açıklayabilme	87

Tablo 20. Din-Bilim İlişkisini Açıklayabilme.....	88
Tablo 21. İslam'ın Akıl ve Bilime Bakışını Açıklayabilme.....	89
Tablo 22. Bireyin Dini Gelişiminin Farkında Olma.....	90
Tablo 23. Dinin Birey ve Topluma Yansımalarının Farkında Olma.....	91
Tablo 24. Din Olgusu Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	93
Tablo 25. İnanç Kavramını Açıklayabilme	95
Tablo 26. İslam İnanç Esaslarını Açıklayabilme.....	96
Tablo 27. Doğru İnanç İle Batıl İnançlar Arasındaki Farkı Açıklayabilme	97
Tablo 28. Batıl İnanç ve Hurafelerin Günlük Hayattaki Yansımalarını Fark Edebilme	98
Tablo 29. Kader ve Kaza İle İlgili Toplumda Yaygın Olan Yanlış Anlayışların Farkında Olma.....	99
Tablo 30. İnanç Esaslarının Bireye Katkılarını Açıklayabilme.....	100
Tablo 31. İnanç Esaslarının Topluma Katkılarını Açıklayabilme.....	101
Tablo 32. İnancın Bireyin Duygu Dünyasına (Sevgi, Hoşgörü, Umut, Güven vb.) Etkilerini Açıklayabilme	102
Tablo 33. Başkalarının İnançlarına Hoşgörü İle Yaklaşabilme	103
Tablo 34. İnanç Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları	104
Tablo 35. İbadetlerle İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme.....	106
Tablo 36. İbadetlerle İlgili İlkeleri (Niyet, Samimiyet, İsteklilik vb.) Açıklayabilme	107
Tablo 37. Namaz, Oruç, Hac ve Zekat Gibi Başlıca İbadetleri Açıklayabilme	108
Tablo 38. İnanç-İbadet-Davranış İlişkisini Açıklayabilme	109
Tablo 39. İbadetlerin Bireysel ve Toplumsal Faydalarını Yorumlayabilme	111
Tablo 40. İbadet-Temizlik İlişkisini Açıklayabilme	112

Tablo 41. Duanın Önemini Açıklayabilme	113
Tablo 42. İbadetler Sırasında Okunan Sure, Ayet ve Duaları Ezbere Okuyabilme	114
Tablo 43. İbadetler Sırasında Okunan Sure, Ayet ve Duaların Anlamlarını Açıklayabilme	115
Tablo 44. İbadet Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları	116
Tablo 45. Hz. Muhammed'in Hayatını Kronolojik Olarak Açıklayabilme.....	118
Tablo 46. Hz. Muhammed'in Örnek Ahlakını Açıklayabilme.....	119
Tablo 47. Ahlaki Sorunların Çözümünde Hz. Muhammed'in Ahlakından Yararlanabilme	120
Tablo 48. Hz. Muhammed Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	122
Tablo 49. Ahlak, Değer ve Bunlarla İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme.....	124
Tablo 50. Din-Ahlak İlişkisini Açıklayabilme	125
Tablo 51. Ahlaki Değerleri İçselleştirebilme	126
Tablo 52. Evrensel Ahlaki Değerleri Açıklayabilme	127
Tablo 53. Dini Değerlerin Evrensel Yönünün Farkında Olma.....	128
Tablo 54. İslam'ın Yasakladığı Zararlı Alışkanlıkları Ayet ve Hadislerle Açıklayabilme	129
Tablo 55. Kötü Alışkanlıkların Nedenlerini ve Önlenmesinin Yollarını Açıklayabilme	130
Tablo 56. Bireyin Çevreyle Olan İlişkisinde Dinin Yaklaşımını Açıklayabilme....	131
Tablo 57. Peygamber Kıssalarındaki Ahlaki Değerleri Açıklayabilme	132
Tablo 58. Ahlaki Değerlerin Benimsenmesinde Ailenin Önemini Açıklayabilme.	133
Tablo 59. Toplumsal Barışın Oluşmasında Ahlaki Değerlerin Katkısını Açıklayabilme	134
Tablo 60. Farklı Değerlere Sahip Olanlarla Aynı Ortamı Paylaşabilme.....	136

Tablo 61. Ahlak ve Değerler Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	137
Tablo 62. Dinin Temel Kaynaklarını Açıklayabilme	139
Tablo 63. Kur'an'ın Temel Özelliklerini Açıklayabilme	140
Tablo 64. Kur'an'ın Ana Konularını Açıklayabilme	141
Tablo 65. Kur'an'da Geçen Bazı Kavramları (Hidayet, İhsan, İhlas, Cihat vb.) Açıklayabilme	142
Tablo 66. Konuyla İlgili Ayet ve Hadisleri Seçebilme	143
Tablo 67. Konuyla İlgili Ayet ve Hadisleri Yorumlayabilme	145
Tablo 68. Kur'an'ı Usulüne Uygun Okuyabilme	146
Tablo 69. Dinin Temel Kaynakları Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları	147
Tablo 70. Din İle Dinin Yorumu Arasındaki Farkı Açıklayabilme.....	150
Tablo 71. Dindeki Anlayış Farklılıklarının Sebeplerini Açıklayabilme	151
Tablo 72. İslam Düşüncesinde İnançla İlgili Oluşan (İtikadî) Yorumları Tanıyabilme	153
Tablo 73. İslam Düşüncesinde İbadetle İlgili Oluşan (Fıkhi) Yorumları Tanıyabilme	154
Tablo 74. Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumları Tanıyabilme	155
Tablo 75. Dinî Alanda Yetkin Olanla Olmayanı Ayırt Etmedeki Temel Ölçütleri Açıklayabilme	156
Tablo 76. Din Anlayışındaki Farklılıkların Niçin Birer Zenginlik Olduğunu Açıklayabilme	157
Tablo 77. Dini Meselelerin Çözümündeki Temel İlke ve Yöntemleri Açıklayabilme	159
Tablo 78. Güncel Dini Meseleleri Yorumlayabilme	160

Tablo 79. Din Anlayışı Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	161
Tablo 80. Din İle Kültür Arasındaki Etkileşimi Örneklerle Açıklayabilme	164
Tablo 81. İslam Medeniyetinin Özelliklerini Açıklayabilme.....	165
Tablo 82. Dinin Çevremizdeki İzlerine (Mimari, Musiki, Edebiyat, Örf, Adet vb.) Örnekler Verebilme.....	166
Tablo 83. Türklerin Müslüman Olma Sürecini Açıklayabilme.....	167
Tablo 84. Türklerde Din Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetleri Tanıyabilme.....	168
Tablo 85. Atatürk'ün Din, Ahlak ve Laiklikle İlgili Görüşlerini Kaynaklara Dayalı Olarak Açıklayabilme	169
Tablo 86. Din-Kültür İlişkisi Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları.....	171
Tablo 87. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Maddelere Göre Ortalamaları	172
Tablo 88. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Alt Boyutlara Göre Ortalamaları.....	176
Tablo 89. 2013-2019 DKAB ÖABT Sonuçları.....	179
Tablo 90. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları	179
Tablo 91. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Mezun Olunan Lise Türüne Göre t Testi Sonuçları	181
Tablo 92. Alan Bilgisine ilişkin Yeterlik Algılarının Bölüm Memnuniyetine Göre Anova Testi Sonuçları.....	182
Tablo 93. Alan Bilgisine ilişkin Yeterlik Algılarının GANO'ya Göre Anova Testi Sonuçları.....	183

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Taslak Ölçeğe Ait Faktörleşme Grafiği.....	15
---	----

ÖZET

Bu çalışmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ve bu algılarının cinsiyet, mezun olunan lise türü, bölüm memnuniyeti ve lisans akademik başarısı değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Araştırmada verilerin toplanması için araştırmacı tarafından geliştirilen, 4 kişisel bilgi sorusu ve 68 yeterlik maddesinden oluşan ölçme aracı kullanılmıştır. Geliştirilen bu ölçme aracı 2018-2019 bahar döneminde 11 ilahiyat fakültesinin son sınıfında okuyan toplam 997 öğrenciye uygulanmış ve elde edilen veriler, SPSS 25.0 istatistik programıyla analiz edilmiştir.

Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adayları alan bilgisi konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adayların yeterlik algıları alan bilgisi alt boyutlarına göre farklılaşmaktadır. Adaylar kendilerini 6 alt boyutta oldukça yeterli, 2 alt boyutta orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler. Adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri boyut “ibadet alanıyla ilgili bilgiler”, en az yeterli gördükleri boyut ise “din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler” olmuştur.

Adayların yeterlik algıları cinsiyet ve mezun olunan lise türüne göre farklılaşmazken, bölüm memnuniyeti ve lisans akademik başarılarına göre farklılaşmaktadır. Bölümünden memnun olanlar ve lisans akademik başarısı yüksek olanlar alan bilgisi konusunda kendilerini daha yeterli olarak görmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Öğretmen Adayı, Öğretmen Yeterlikleri, Alan Bilgisi Yeterlikleri.

ABSTRACT

In this study, Culture of Religion and Knowledge of Ethics candidate teachers' perceptions of competence related to field knowledge and whether these perceptions differ according to gender, type of high school graduation, department satisfaction and undergraduate academic achievement were investigated.

In the study, 4 personal information questions and 68 competency items developed by the researcher were used to collect the data. The developed measurement tool was applied to 997 students in the last year of 11 theology faculties in the spring term of 2018-2019 and the data obtained were analyzed with SPSS 25.0 statistical program.

Culture of Religion and Knowledge of Ethics candidate teachers who participated in the study perceived themselves to be quite competent in their field knowledge. Candidate perceptions differ according to the sub-dimensions of field knowledge. Candidates consider themselves to be quite sufficient in 6 sub-dimensions and moderately sufficient in 2 sub-dimensions. The dimension that the candidates considered themselves most sufficient was the information about the field of worship, and the least sufficient dimension was about the field of religion-culture relations.

Candidates' perceptions of proficiency do not differ according to gender and type of high school, but they differ according to department satisfaction and undergraduate academic achievement. Those who are satisfied with their department and who have high academic success in bachelor's degree are considered to be more competent in their field knowledge.

Key Words: Religious Education, Culture of Religion and Knowledge of Ethics, Teacher Candidate, Teacher Competencies, Field Knowledge Competences.

GİRİŞ

1. PROBLEM

Eğitim-öğretim birçok boyutu olan ve bu boyutlar arasında etkileşimin olduğu dinamik bir süreçtir.¹ Eğitim-öğretim sürecinin bu çok boyutlu yapısının başlıca öğeleri öğrenciler, öğretmenler, eğitim programları, eğitim ortamı, yöneticiler ve çevredir.² Bu öğeler arasında eğitim ve öğretimin niteliğini ve kalitesini etkileyecek en önemli öğe ise öğretmen ve dolayısıyla onun sahip olduğu niteliklerdir.³ Çünkü öğretmen diğer öğelere etki edebilecek en önemli öğedir.⁴ Bu nedenle öğretmen, eğitim-öğretimde önemi tartışılmaz kişidir denilebilir.

Eğitim öğretim süreci, nitelikli insan yetiştirmeye yönelik faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanabilir. Nitelikli, üretken, bilime ve sanata değer veren, toplumsal değerlerimizi özümsemiş bireyler yetiştirebilmek, öğretmenlerin niteliklerine, sahip oldukları yeterliklerin farkında olmalarına ve bunları daha da geliştirmelerine bağlıdır.⁵ Çünkü nitelikli insan yetiştirmek öncelikle nitelikli öğretmen yetiştirmek ile ilgili bir konudur. Eğitim öğretimin kalitesi büyük ölçüde öğretmenlerin niteliği ile doğru orantılıdır.

Öğretmenlik; bir toplumun geleceğini hazırlama sorumluluğunu taşıyan özel ve önemli bir uzmanlık alanıdır. Dolayısıyla öğretmenliğin kendine özgü nitelikleri vardır. Bu nedenle bu mesleği yapacak kişilerin alan bilgisi, genel kültür bilgisi ve öğrenmeyi öğretme becerisi gibi öğretmende bulunması gereken niteliklere sahip olması beklenmektedir. Bilmek ile öğretmek aynı şey değildir. Yani her bileninin aynı zamanda öğretebileceği söylenemez. Eğitim anlayışındaki değişikliklerle birlikte öğretmen, artık sadece bilgiyi aktaran değil, öğretimi planlayan, organize eden,

¹ Süleyman Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)* (Kayseri: Laçın Yayınları, 2008), 7.

² Münire Erden, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* (İstanbul: Alkım Yayınları, 2001), 52.

³ Mehmet Şişman, *Eğitim Bilimine Giriş*, 3. Baskı (Ankara:Pegem Yayınları, 2007), 189.

⁴ Erden, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, 55.

⁵ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri* (Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2008), 42

yöneten, denetleyen, öğrenmeyi öğreten kişidir.⁶ Bu bakımdan eğitim sistemi içinde görev alacak öğretmenlerin, gerek hizmet öncesinde, gerekse hizmet içinde, iyi bir biçimde yetiştirmeleri, eğitim öğretim faaliyetlerinin kalitesi yönünden önem taşımaktadır.

Eğitim öğretimin bütün boyutlarıyla dinamik bir yapıya sahip olması, bu sürecin en önemli ögesi olan öğretmenin niteliklerinin sorgulanmasını ve geliştirilmesini gerektirmektedir. Çünkü bilimsel ve teknolojik tüm gelişmelere paralel olarak öğretmenin de kendini sürekli yenilemesi ve geliştirmesi bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla öğretmenlerin bu yeniliklere ayak uydurabilmesi için, daha etkin bir şekilde yetiştirilmeleri ve gerekli bilgi birikimiyle donatılmaları gerekmektedir. Öğretmen yetiştiren kurumların en temel amacı şüphesiz öğretmenliğin gerektirdiği nitelikleri adaylara kazandırmaktır. Ancak öğretmenliğin niteliğinin yükseltilmesi, öncelikle öğretmenlerin sahip olmaları gereken yeterliklerinin belirlenmesi, daha sonra bu yeterliklerin, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarıyla öğretmen adaylarına ve öğretmenlere kazandırılmasıyla sağlanabilir.⁷

Öğretmen yeterliklerinin tespiti; öğretmen yetiştirme politikalarının belirlenmesinde, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının öğretmen yetiştirme programlarının geliştirilmesinde, öğretmenlerin; hizmet içi eğitiminde, seçiminde, iş başarılarının ve performanslarının değerlendirilmesinde, kendilerini tanıma ve kariyer gelişimlerinin sağlanmasında verimi arttırıcı bir etken olmaktadır.⁸

Öğretmen yeterliği öğretmenlerin öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli bir biçimde yerine getirebilmek için sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve tutumlardır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 45. maddesinde, öğretmenlerde genel kültür, özel alan bilgisi ve pedagojik formasyon bakımından nitelikler aranacağı belirtilmektedir. Öğretmenin eğitim-öğretim faaliyetini etkili ve verimli bir şekilde yapabilmesi için konu alanını iyi bilmesi, yeterli genel kültüre sahip olması ve öğretmenliğin gerektirdiği mesleki bilgi ve beceriyi kazanmış olması gerekmektedir.

⁶ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 7.

⁷ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, X.

⁸ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, XII.

Söz konusu din eğitim ve öğretimi olduğunda öğretmenlerin bu yeterliklere, özellikle de alan bilgisi yeterliklerine sahip olmaları daha da önemli hale gelmektedir. Zira insan hayatının bütününe tezahür eden dinin eğitim-öğretimini yapmak basit bir iş değildir. Bu işi yapacak kişilerin öncelikle yeterli dini bilgiye sahip olmaları gerekir. “Yarım hekim candan eder, yarım hoca dinden eder” atasözü mucibince, yeterli bilgiye sahip olmayan birinin dini öğretmesi çeşitli olumsuzlukları beraberinde getirecektir. Bu nedenle DKAB öğretmeni olacak kişilerin yeterli alan bilgisine sahip olma konusundaki yeterlik algılarının belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü bu kişilerin alan bilgisi konusundaki yeterlik algıları, onların din eğitim ve öğretimini yapmadaki başarılarını etkileyen önemli bir faktördür.

Son yıllarda DKAB öğretmenliğine kaynaklık eden yüksek din öğretimi programlarının sayı ve kontenjanlarındaki artış, bu programlardan mezun olanların niteliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.⁹ Bu durum bahsi geçen programlardan mezun olup MEB bünyesinde istihdam edilecek DKAB öğretmen adayları için de aynıdır. Bu programlardan mezun olanların niteliği hakkında bilgi vermesi açısından, DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının belirlenmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda yüksek din öğretimi kurumlarının çoğunluğunu oluşturan ilahiyat fakültelerinden mezun olabilecek durumda olan öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliğini yapabilmek için yeterli alan bilgisine sahip olma konusundaki algılarının ne olduğu araştırmamızın temel problemini oluşturmaktadır.

1.1 Problem Cümlesi

Araştırmamızın problem cümlesi “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları nedir?” şeklindedir.

1.2 Alt Problemler

Bu problem çerçevesinde oluşturulan alt problemlerimiz ise şunlardır:

⁹ Mustafa Köylü, “Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi: Nitelik mi Nicelik mi?”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013): 21-44; M. Fatih Genç, “İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 7 (Haziran 2019): 145-166.

1. DKAB öğretmen adaylarının din olgusu alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algıları nedir?
2. DKAB öğretmen adaylarının inanç alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algıları nedir?
3. DKAB öğretmen adaylarının ibadet alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algıları nedir?
4. DKAB öğretmen adaylarının Hz. Muhammed alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algıları nedir?
5. DKAB öğretmen adaylarının ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algıları nedir?
6. DKAB öğretmen adaylarının İslam'ın temel kaynakları alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algıları nedir?
7. DKAB öğretmen adaylarının din anlayışı alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algıları nedir?
8. DKAB öğretmen adaylarının din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algıları nedir?
9. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları ve düzeyleri nasıldır?
10. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları, yukarıda geçen alan bilgisi alt boyutlarına göre farklılaşmakta mıdır?
11. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları, adayların cinsiyeti, mezun oldukları lise türü, bölüm memnuniyeti ve lisans akademik başarılarına göre farklılaşmakta mıdır?

2. AMAÇ VE ÖNEM

Bu araştırmanın temel amacı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarını tespit etmektir. Bu genel amaç çerçevesinde araştırmanın alt amaçları şunlardır:

1. DKAB öğretmen adaylarının din olgusu alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarını tespit etmek,
2. DKAB öğretmen adaylarının inanç alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarını tespit etmek,
3. DKAB öğretmen adaylarının ibadet alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarını tespit etmek,
4. DKAB öğretmen adaylarının Hz. Muhammed alanındaki yeterlik algılarını tespit etmek,
5. DKAB öğretmen adaylarının ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarını tespit etmek,
6. DKAB öğretmen adaylarının İslam'ın temel kaynakları alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarını tespit etmek,
7. DKAB öğretmen adaylarının din anlayışı alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarını tespit etmek,
8. DKAB öğretmen adaylarının din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarını tespit etmek,
9. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının, yukarıda geçen alan bilgisi alt boyutlarına göre farklılaşma durumunu belirlemek,
10. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile adayların cinsiyeti, mezun oldukları lise türü, bölüm memnuniyeti ve lisans akademik başarıları arasındaki ilişki durumunu belirlemektir.

Bu amaç ve alt amaçlar çerçevesinde MEB tarafından belirlenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Özel Alan Yeterlikleri ve DKAB öğretim programları esas alınarak, DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarını belirlemeye yönelik ölçek hazırlanmıştır.

DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarını belirlemek önem arz etmektedir. Çünkü öz yeterlik duygusu bireyin görevini başarılı bir şekilde yerine getirebilmek için gerekenleri yapabilme konusunda kendisi hakkındaki yargısıdır. Öğretmen adayının yeterlik algısı ise öğretmenlik görevini

başarılı bir şekilde yapabilmek için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumlara sahip olma konusundaki inanışlarıdır. Yeterlik algısı öğretmen adayının öğretmen olduğunda görevini başarılı bir şekilde yapmasında oldukça etkilidir.

DKAB öğretmen adayının alan bilgisine ilişkin yeterlik algısı da, onun din eğitim ve öğretimine ilişkin duygu, düşünce, eylem ve çabasını etkileyecektir.¹⁰ Bu anlamda alana hâkim olduğunu düşünen, alanla ilgili konulara ilgi duyan ve bu konuda kendini geliştirme gayreti içinde bulunan öğretmen adayları, öğretmen olduklarında öğrencilerden gelebilecek sorulara cevap verme ve bildiklerini paylaşma konusunda çok daha istekli olacaklardır.¹¹ Yapılan bir çalışmada DKAB öğretmenleri alan bilgisi yeterliklerinin diğer yeterlik alanlarına göre daha öncelikli olduğunu belirtmişlerdir.¹² Bu nedenle bu araştırma DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. Ayrıca bu araştırmanın, DKAB öğretmeni yetiştirme programlarının değerlendirilmesinde, geliştirilmesinde, DKAB branşına uygun öğretmen yetiştirme politikalarının ve ölçütlerinin belirlenmesinde katkı sağlaması beklenmektedir. Çünkü alan bilgisi yeterliklerinin geliştirilebilmesinde kullanılacak içerik, yöntem ve stratejilerin belirlenmesi için mevcut durumun bilinmesi gereklidir. Böylelikle DKAB öğretmen yetiştirme programlarının zayıf veya aksayan yönleri tespit edilerek iyileştirilmesine katkı sağlanabilir.

Yapılan literatür taramasında, DKAB öğretmen adaylarının ve DKAB öğretmenlerinin yeterliklerine yönelik bir çok araştırma yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmalar “İlgili Çalışmalar” bölümünde kısaca tanıtılacaktır. Bu çalışmalar içerisinde Doğan ve Altaş tarafından geliştirilen ölçeğin kullanıldığı araştırmalarda¹³

¹⁰ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 20.

¹¹ Ayşegül Gün, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017): 142.

¹² Ahmet Akif Erbaş, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinden Beklenen Yeterlikler Üzerine Yeni Öğretmen Yetiştirme Modeli Bağlamında Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, 2015), 122.

¹³ Recai Doğan-Nurullah Altaş, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği)”, *AÜİFD* 44/2 (2003): 173-186; Işıl Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004); Mücahit Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)* Yüksek

DKAB öğretmenlerinin; Akyürek'in kendi geliştirdiği ölçekle yaptığı araştırmada¹⁴ ilköğretim DKAB öğretmen adaylarının yeterliklerine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Aras'ın çalışmasında ise İmam Hatip Ortaokullarında görev yapan DKAB öğretmenlerinin özel alan yeterlikleri araştırılmıştır.¹⁵ Ancak MEB'in yayımladığı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri kapsamında DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisi yeterliklerine yönelik herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Araştırmamız bu eksikliği doldurması bakımından da önem arz etmektedir.

Yapılan araştırma bulgularının ve sonuçlarının genelde Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına özelde ise DKAB öğretmenliğine kaynaklık eden yükseköğretim programlarına, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarına ve öğretmenlerine faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Araştırmanın bundan sonra yapılacak olan araştırmalara ışık tutması ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliğinde aksayan yönlerin tespit edilerek geliştirilmesi, alana daha nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesinin sağlanması açısından faydalı olması beklenmektedir.

3. DENENCELER

Denence, araştırmanın sonucuyla ilgili önceden ileri sürülen ve doğruluğu ya da yanlışlığı henüz test edilmemiş muhtemel çözümleri ifade etmektedir.¹⁶ Buna göre araştırmamızın denenceleri şunlardır:

1. DKAB öğretmen adayları, alan bilgisi açısından kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004); Eyüp Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)* (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2006); Davut Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006).

¹⁴ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*.

¹⁵ İbrahim Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2018).

¹⁶ Saim Kaptan, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, 11. Baskı (Ankara: Tekışık Yayınları, 1998), 101.

2. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları, alan bilgisi alt boyutlarına göre farklılaşmamaktadır.

3. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile adayların cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

4. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları, adayların mezun oldukları lise türü, bölüm memnuniyeti ve lisans akademik başarılarına göre farklılaşmaktadır.

5. İmam hatip lisesinden mezun olan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları daha yüksek düzeydedir.

6. Bölümünden memnun olan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları daha yüksek düzeydedir.

7. Lisans akademik başarıları yüksek olan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları daha yüksek düzeydedir.

4. VARSAYIMLAR

1. Araştırmada kullanılacak olan alan bilgisi yeterlik maddeleri, MEB'in belirlediği DKAB Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri, DKAB Öğretim Programı ve ilgili literatür esas alınarak oluşturulmuş olup, DKAB öğretmeninde ve öğretmen adayında bulunması öngörülen yeterliklerdir.

2. Araştırmada, ilahiyat fakültelerinden mezun olan her öğrencinin, potansiyel olarak DKAB öğretmen adayı olduğu varsayılmıştır. Ayrıca ilahiyat fakültelerinin, farklı isimlerde yüksek din öğretimi yapan ancak benzer program uygulayan diğer kurumları temsil edeceği varsayılmıştır.

3. Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının, veri toplama aracı olarak kullanılacak olan ölçekleri gerçeğe uygun şekilde yanıtlayacakları varsayılmıştır.

5. SINIRLILIKLAR

1. Bu çalışmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları araştırılmıştır. Dolayısıyla araştırmamız DKAB

öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarıyla sınırlı olup, genel kültür ve pedagojik formasyon yeterliklerini kapsamamaktadır.

2. Araştırmanın evreni 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ilahiyat fakültelerinin son sınıflarında okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklem ise bu evren içerisinde tesadüfi örneklem yoluyla belirlenmiş 997 kişiden oluşmaktadır. Bu çerçevede araştırma bulguları belirlenen evren ve örneklem ile ve örneklemde elde edilen veriler ile sınırlıdır.

3. Araştırmada veri toplama aracı olarak, 4 kişisel bilgi sorusu ve 68 yeterlik maddesinden oluşan ölçek kullanılmıştır. Ölçek maddeleri MEB tarafından yayımlanan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri”,¹⁷ DKAB öğretim programları¹⁸ ve ilgili literatürden istifade edilerek hazırlanmıştır. Bu çerçevede araştırma bulguları, uygulanan veri toplama aracı ve bu araçla elde edilen verilerle sınırlıdır.

4. Araştırmanın kavramsal çerçevesinin oluşturulmasında ve bulguların değerlendirilmesinde ilgili literatürden istifade edilmiştir. Bu çerçevede araştırma konuyla ilgili ulaşılabilen yerli ve yabancı kaynaklarla sınırlıdır.

6. YÖNTEM

6.1. Araştırmanın Modeli

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının araştırılacağı bu çalışma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Bu modelde araştırılmak istenen konu ya da olay, doğal ortamında ve olduğu gibi tanımlanır.¹⁹ Betimsel çalışmalarda ihtiyaç duyulan veriler, hedef kitle olarak tanımlanan çalışma

¹⁷ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, 218-237.

¹⁸ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar)* (Ankara: MEB, 2018); MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)* (Ankara: MEB, 2018).

¹⁹ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 26. Baskı (Ankara: Nobel Yayınları, 2014), 77.

evreninden çeşitli araçlar kullanılarak toplanır. Betimsel çalışmalarda en çok kullanılan veri toplama tekniği anket ve mülakattır.²⁰

Araştırmada öncelikle eğitim bilimleri ve din eğitimi ile ilgili kaynaklardan literatür taraması yapılmış ve araştırmanın kuramsal çerçevesi bu taramayla elde edilen alıntılarla oluşturulmuştur. Araştırmanın verilerini toplamak için ise ilgili literatür çerçevesinde geliştirdiğimiz ölçek kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

6.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim yılında ülkemizdeki ilahiyat fakültelerinin son sınıfında okuyan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adayları oluşturmaktadır. Mezun olabilecek durumda olmaları ve ilahiyat fakültesinde okutulan alan bilgisine yönelik dersleri tamamlamış olmaları düşüncesiyle son sınıf öğrencileri evren olarak belirlenmiştir. YÖK'ün istatistiksel verilerine göre 2018-2019 öğretim yılı sonunda ilahiyat fakültelerinden 9290 öğrenci mezun olmuştur.²¹

Araştırmanın örneklemini, ülkemizin farklı bölgelerindeki ilahiyat fakültelerinde okuyan öğrenciler içerisinde tesadüfi örneklem yoluyla belirlenmiş 997 son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Bu sayı, YÖK verilerinde belirtilen mezun sayısına göre değerlendirildiğinde örneklem evrenin %10,7'sini oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarının genellenebilir olmasını sağlamak amacıyla farklı bölgelerdeki ilahiyat fakültelerinden öğrenciler örnekleme dahil edilmiştir. Çünkü sonuçlarının genellenebilirliği arttıkça araştırmanın değeri de artacaktır.²² Örnekleme oluşturan öğrenciler; Akdeniz Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Hitit Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi ilahiyat fakültesinde okuyan son sınıf öğrencilerinden seçilmiştir. Küme örnekleme²³ tekniğiyle belirlenen

²⁰ Kaptan, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, 61.

²¹ Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, "2018-2019 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri", erişim: 7 Temmuz 2019, <https://istatistik.yok.gov.tr>.

²² Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 109.

²³ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 114.

bu fakülteler tespit edilirken, ilgili bölgeleri temsil edebilmesi göz önünde bulundurulmuş ve her coğrafi bölgeden bir fakültenin seçilmesine özen gösterilmiştir. Bölgelerin belirlenmesinde İstatistiki Bölge Birimleri Nomenklatörü (NUTS) dikkate alınmıştır. Örneklemi oluşturan fakülteler belirlenirken yüksek din öğretimi yapan kurumlar arasındaki isim farklılıkları dikkate alınmamış, örneklem sadece ilahiyat fakültelerinden seçilmiştir. Çünkü ilahiyat fakültelerinin, farklı adlarda yüksek din öğretimi yapan ancak benzer programı uygulayan diğer kurumları da temsil edeceği düşünülmüştür.

6.3. Veri Toplama Aracı Geliştirme Süreci

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının alan bilgisi yeterlik algılarını tespit etmeye çalıştığımız bu çalışmada veri toplama aracı olarak yeterlik algı ölçeği kullanılmıştır. Konuyla ilgili yapılan literatür taramasında MEB tarafından yayımlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri²⁴ ve yenilenen DKAB programlarını²⁵ dikkate alarak hazırlanmış bir ölçek bulunmadığından öncelikle ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır. Ölçek geliştirme sürecinde aşağıdaki aşamalar izlenmiştir.

Literatür Taraması: Ölçek geliştirme sürecinin ilk aşamasında öncelikle ilgili literatür taranmıştır. Genelde yeterlikler özel de ise DKAB alan bilgisiyle ilgili yapılan taramada konuyla ilgili kitaplar, makaleler, tebliğler, doktora ve yüksek lisans tezleri incelenmiştir.

Madde Havuzunun Oluşturulması: Yapılan literatür taraması sonucunda, başta MEB tarafından yayımlanan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri” olmak üzere, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programları, Akyürek’in “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)”²⁶ adlı çalışması ve ilgili diğer literatürden istifade edilerek madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzunun oluşturulmasında MEB

²⁴ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, 218-237.

²⁵ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar)* (Ankara: MEB, 2018); MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)* (Ankara: MEB, 2018).

²⁶ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*.

tarafından yayımlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni özel alan yeterliklerinin²⁷ “din olgusu”, “inanç”, “ibadet” ve “ahlak ve değerler” boyutlarındaki yeterlikler ve performans göstergeleri dikkate alınmış, yeterlik maddeleri bu boyutlara göre sınıflandırılmıştır. Sonuçta bu dört boyuttan ve toplamda 91 maddeden oluşan yeterlik listesi oluşturulmuştur.

Uzman Görüşlerinin Alınması: Ölçek geliştirme sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlarda birisi de ölçeğin kapsam ve görünüş geçerliğini sağlamak üzere uzman görüşlerinin alınmasıdır. Kapsam geçerliği, ölçme aracının ölçülmek istenen özelliği ne derecede kapsadığıdır.²⁸ Yani kapsam geçerliği, ölçülmek istenen özelliği ölçmede, testi oluşturan maddelerin nicelik ve nitelik olarak yeterli olup olmadığını göstermektedir. Kapsam geçerliğini belirlemede kullanılan yollardan biri de uzman görüşüne başvurmaktır.²⁹ Görünüş geçerliği ise ölçme aracının görünümüyle ilgilidir. Ölçme aracının isim, açıklamalar, soruların ve testin düzeni gibi görünüş özelliklerini kapsayan görünüş geçerliği uzman görüşü ile değerlendirilir.³⁰

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının alan bilgisi yeterlik algılarını tespit etmek için yeterlik listesi “gerekli”, “geliştirilmeli” ve “gerekli” şeklinde seçeneklendirilerek taslak ölçeğe dönüştürülmüştür. Oluşturulan bu taslak ölçek 10’u Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde görevli, 2’si Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde görevli, 3’ü de Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı okullarda görevli olmak üzere toplam 15 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan her bir yeterlik maddesini kapsam ve görünüş geçerliği açısından değerlendirmeleri ve eksiklik ve fazlalıkları belirtmeleri istenmiştir.

Görüşüne başvurulmuş uzmanlardan ilahiyat fakültesinde ve eğitim fakültesinde görevli olanların 1’i ölçme değerlendirme alanında, diğer 11’i ise başta din eğitimi olmak üzere farklı anabilim dallarında çalışmalar yapan öğretim elemanlarıdır. Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı okullarda görevli olanlar ise

²⁷ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, 218-237.

²⁸ M. Fuat Turgut-Yaşar Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 6. Baskı (Ankara: Pegem Akademi, 2014), 134.

²⁹ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 24. Baskı (Ankara: Pegem Akademi, 2018), 180.

³⁰ Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 181.

DKAB öğretmenidir. Ölçme ve değerlendirme uzmanı görünüş geçerliği açısından, diğer 14 uzman ise kapsam geçerliği açısından taslak ölçeği değerlendirmişlerdir.

Uzman görüşü almak, geliştirilecek olan ölçeğin kapsam geçerliliğinin tespit edilmesinin yanı sıra, ölçekteki eksiklikleri, tutarsızlıkları, kapalı kalmış noktaları vb. açığa çıkarması açısından da oldukça önemlidir. Bu nedenle araştırmacıların, uzmanların değerlendirdiği taslak formları detaylı olarak incelemeleri yapılan eleştiriler ve öneriler bağlamında ölçek formunda düzeltmeler yapmaları gerekir.³¹ Bu bağlamda yeterlik maddeleri uzman görüşlerine göre yeniden incelenmiştir. İnceleme neticesinde, gerekli değişiklikler yapılarak “din olgusu alanıyla ilgili bilgiler”, “inanç alanı ile ilgili bilgiler”, “ibadet alanıyla ilgili bilgiler”, “Hz. Muhammed alanıyla ilgili bilgiler” “ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler”, “İslam’ın temel kaynakları alanıyla ilgili bilgiler”, “din anlayışı alanıyla ilgili bilgiler” ve “din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler” boyutlarında gruplandırılmış, toplam 68 maddeden oluşan yeterlik formu elde edilmiştir. Bu gruplandırmada MEB’in yayımladığı³² “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri”ndeki boyutlar ve yeterlik maddelerinin ilişkili olduğu konular dikkate alınmıştır. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisi yeterlik algılarını belirlemede kullanılacak olan bu yeterlik formunun kapsam geçerliğini sağladığı kabul edilmiş ve alanda denenmek üzere likert tipinde ölçeğe dönüştürülmüştür.

Taslak Ölçeğin Alanda Uygulanması (Pilot Uygulama): Taslak ölçeğin alanda denenmesi, ölçeğin yapı geçerliğini ve güvenirliğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen faktör ve madde analizlerinin yapılabilmesi için oldukça önemlidir.³³ Taslak ölçme aracı alanda uygun bir gruba uygulanmalıdır. Bu grubun sayısı ölçekteki madde sayısının en az üç katı olmalıdır.³⁴ Hazırlamış olduğumuz taslak ölçek, 2017-2018 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde 312 kişilik bir gruba

³¹ Mehmet Korkmaz, “Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 28 (2010): 246.

³² MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, 218-237.

³³ Korkmaz, “Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği”, 248.

³⁴ Veysel Sönmez-Fusun Gülderen Alacapınar, *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2016), 33

uygulanmıştır. Yapılan incelemede ölçek formlarından 7'sinin eksik veya hatalı doldurulduğu tespit edilmiştir. Toplamda 305 taslak ölçek formu işleme alınmıştır. 305 kişilik bu grubun 111'i Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde, 53'ü Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde, 141'i de Gazi Osman Paşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okuyan son sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Elde edilen veriler faktör ve madde analizleri yapılmak amacıyla SPSS 25.0 istatistik paket programına işlenmiştir.

Faktör ve Madde Analizlerinin Yapılması: Faktör analizi, aynı yapıyı veya özelliği ölçen birbirleri ile ilişkili değişkenleri biraraya getirerek daha az sayıda, ilişkisiz ve kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktör, boyut) bulmayı amaçlayan istatistiksel bir tekniktir.³⁵ Faktör analizi neticesinde ölçekteki yeterlik maddelerinin faktör yük değerleri dikkate alınarak belli bir gruplaşmanın olup olmadığı ve şayet gruplaşma olmuşsa, bu grubun (faktörün) sağlamalığı tespit edilir. Elde edilen sonuçlara göre ölçekte yer alacak boyutlara ve bu boyutlar altında toplanacak maddelerin neler olacağına karar verilir.³⁶

Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığını saptamak amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett küresellik testi yapılmaktadır.³⁷ Faktör analizi yapabilmek için KMO değerinin ,50'den yüksek olması, Barlett test (p) değerinin ise ,005'ten düşük olması gerekir.³⁸ Bu çerçevede taslak ölçeğimizin KMO ve Barlett küresellik testi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. KMO ve Barlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,961
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	16243,636
	df	2278
	Sig.	,000

³⁵ Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 133; Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi*, 5. Baskı (Ankara: Nobel Yayınları, 2014), 46.

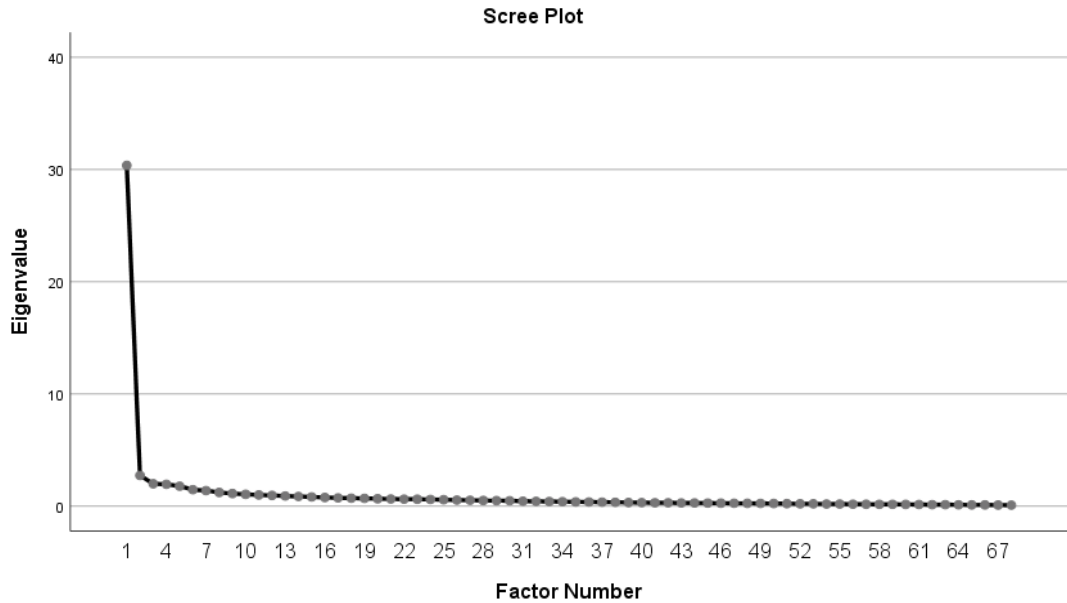
³⁶ Korkmaz, "Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği", 248.

³⁷ Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 136.

³⁸ Beril Durmuş v.dğr., *Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi*, 6. Baskı (İstanbul: Beta Yayınları, 2016), 80.

Tablo 1’i incelediğimizde taslak ölçeğimizin KMO testine göre yeterlik puanı ,961, Barlett testinin değeri ise $p=,000$ ’dır. Bu değerlere göre, faktör analizi yapabilmek için verilerimizin mükemmel düzeyde yeterli olduğu anlaşılmaktadır.

Principal axis factoring (temel eksenler) metoduyla yapılan faktör analizi sonuçlarına göre özdeğeri 1’den büyük olan 10 faktör oluşmuş ve bu faktörler toplam varyansın %66,267’sini açıklamıştır. Ancak, teoride belirlediğimiz boyutlara göre gruplaşma olmamıştır. Ortaya çıkan 10 faktörlü yapıya rotasyon işlemleri uygulanmasına rağmen yine de teoride belirlenen boyutlara göre gruplaşma sağlanamamıştır. Önemli faktör sayısına karar verebilmek için faktörlerin özdeğerlerine (eigenvalue) dayalı olarak oluşturulan Şekil 1’deki faktörleşme grafiği (scree plot) incelenmiştir. Bu grafikte noktalar arasındaki farkın büyüklüğüne bakılır. Aradaki fark büyükse o değer bir faktör olarak alınabilir. Şayet fark küçük ve değerler birbirine yakınsa, onlar faktör olarak alınmaz.³⁹ Yani yüksek ivmeli hızlı düşüşlerin yaşandığı faktörler önemli faktör olarak kabul edilir.⁴⁰



Şekil 1. Taslak Ölçeğe Ait Faktörleşme Grafiği

Yukarıdaki grafiğe göre 1. faktörden sonra hızlı bir düşme söz konusudur. Sonraki faktörlerde ise yavaş bir düşme olduğu için yatay görünümündedir. Bu durum

³⁹ Sönmez-Alacapınar, *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama*, 70.

⁴⁰ Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 136.

taslak ölçeğin aslında tek faktörlü bir yapı arzettiğini göstermektedir. Bununla birlikte ortaya çıkan 10 faktörlü yapıya ilişkin “Factör Matrix” tablosu incelendiğinde tüm maddelerin 1. faktördeki yük değerlerinin 0,408 ve üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca ölçekteki maddeler 1. faktörde yüksek yük değerine sahipken diğer faktörlerde daha düşük yük değerindedir. Her ne kadar özdeğeri 1’den büyük olan 10 faktör oluşsa da, 1. faktör dışındaki diğer faktörlerde, maddelerin yük değerleri ve faktörlerin açıkladıkları varyans düşük olduğu için bu faktörler değerlendirmeye alınmamıştır. Çünkü faktör analizinde öz değeri 1’de büyük olan ve toplam varyansın %5’ini açıklayan boyutlar faktör olarak kabul edilebilir.⁴¹

Sosyal bilimlerde ölçeğin tek faktörlü olarak kabul edilebilmesi için, birinci faktörün açıkladığı varyansın en az %30 olması gerekir.⁴² Ayrıca birinci faktörün öz değerinin ikinci faktörün öz değerinin yaklaşık 3-3,5 katından daha büyük olması gerekir.⁴³ Taslak ölçeğin faktör analizi sonuçlarına göre özdeğeri 30,361 olan 1. faktörün açıkladığı varyans %44,648’dir. Bu değerlere göre ölçeğin tek faktörlü bir yapıda olduğu söylenebilir.

Güvenirlilik; ölçeğin, ölçülmek istenen özelliği ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir. Bu bağlamda ölçeğin güvenirliliğini belirlemek amacıyla yapılan madde analizi, ölçekte yer alan maddelerin ölçülmesi planlanan bir özelliği, başka özelliklerle karıştırmadan ölçüp ölçmediğini belirlemek ve kendi içinde tutarlı ve güvenilir bir ölçek oluşturmak amacıyla yapılır.⁴⁴ Yapılan madde analizi işlemlerinde, taslak ölçekte yer alan her bir maddeye verilen tepkiler ile ölçekten alınan toplam puan arasındaki ilişki miktarı (madde toplam korelasyonu) Pearson Korelasyon katsayısı tekniğiyle hesaplanmış, ölçeğin güvenilirliğinin bir göstergesi olarak Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı tespit edilmiştir. Buna göre ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı 0,981’dir. Bu değer ölçeğin yüksek derecede

⁴¹ Sönmez-Alacapınar, *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama*, 69.

⁴² Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 135.

⁴³ Nuri Doğan, *Klasik Test Teorisi ve Örtük Özellikler Kuramının Örneklemeler Bağlamında Karşılaştırılması* (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2002)’den akt. Alim Kaya, “Çocuklar İçin Yalnızlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, *Eurasian Journal of Educational Research* 19 (2005): 225.

⁴⁴ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 151.

güvenilir olduğu anlamına gelmektedir.⁴⁵ Bir ölçekte maddelerin ölçülen özellik bakımından bireyleri ne derece ayırt ettiğini belirlemede kullanılan madde toplam korelasyon değerlerinin pozitif ve en az 0,20 olması gerektiği belirtilmektedir.⁴⁶ Yapılan madde analizi sonuçlarına göre madde toplam korelasyonları 0,429 ile 0,773 arasında değişmektedir. Bu değerlere göre ölçek maddelerinin herbirinin iyi derecede ayırtedicilik özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Ölçekte yer alan maddelerin 1. faktör yük değerleri ve madde toplam korelasyonları aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adayları Alan Bilgisi Yeterlik Algı Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

	Yeterlik Maddeleri	1. Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyon
Din Olgusu Alanıyla İlgili Bilgiler			
1	Din ile ilgili temel kavramları açıklayabilme	0,636	0,644
2	Dinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayabilme	0,627	0,639
3	Farklı din ve inanışları tanıyabilme	0,563	0,577
4	Farklı din ve inanışlara hoşgörü ile yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme	0,588	0,596
5	Din ve inançları ana kaynaklarından araştırabilme	0,534	0,548
6	Din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini açıklayabilme	0,667	0,671
7	Dinin hayatı anlamlandırmadaki katkısını açıklayabilme	0,651	0,649
8	Dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklayabilme	0,683	0,681
9	Din ve akıl arasındaki ilişkiyi açıklayabilme	0,678	0,68
10	Din-bilim ilişkisini açıklayabilme	0,682	0,692
11	İslam'ın akıl ve bilime bakışını açıklayabilme	0,748	0,752
12	Bireyin dini gelişiminin farkında olma	0,609	0,620
13	Dinin birey ve topluma yansımalarının farkında olma	0,701	0,702
İnanç Alanıyla İlgili Bilgiler			
14	İnanç kavramını açıklayabilme	0,718	0,718
15	İslam inanç esaslarını açıklayabilme	0,706	0,708
16	Doğru inanç ile batıl inançlar arasındaki farkı açıklayabilme	0,715	0,713
17	Batıl inanç ve hurafelerin günlük hayattaki yansımalarını fark edebilme	0,732	0,731
18	Kader ve kaza ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların farkında olma	0,663	0,666
19	İnanç esaslarının bireye katkılarını açıklayabilme	0,728	0,724
20	İnanç esaslarının topluma katkılarını açıklayabilme	0,717	0,716
21	İnancın bireyin duygu dünyasına (sevgi, hoşgörü, umut, güven vb.) etkilerini açıklayabilme	0,768	0,766
22	Başkalarının inançlarına hoşgörü ile yaklaşabilme	0,589	0,596
İbadet Alanıyla İlgili Bilgiler			
23	İbadetlerle ilgili temel kavramları açıklayabilme	0,752	0,751
24	İbadetlerle ilgili ilkeleri (niyet, samimiyet, isteklilik vb.) açıklayabilme	0,777	0,773
25	Namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme	0,679	0,675
26	İnanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme	0,752	0,748
27	İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını yorumlayabilme	0,769	0,763
28	İbadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme	0,721	0,712
29	Duanın önemini açıklayabilme	0,652	0,649
30	İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaları ezbere okuyabilme	0,458	0,468
31	İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamlarını açıklayabilme	0,606	0,619

⁴⁵ Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 29.

⁴⁶ Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 183.

Tablo 2. (devam) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adayları Alan Bilgisi
Yeterlik Algı Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Hız. Muhammed Alanıyla İlgili Bilgiler			
32	Hız. Muhammed'in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme	0,613	0,620
33	Hız. Muhammed'in örnek ahlakını açıklayabilme	0,757	0,753
34	Ahlaki sorunların çözümünde Hız. Muhammed'in ahlakından yararlanabilme	0,779	0,775
Ahlak ve Değerler Alanıyla İlgili Bilgiler			
35	Ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları açıklayabilme	0,722	0,725
36	Din-ahlak ilişkisini açıklayabilme	0,747	0,746
37	Ahlaki değerleri içselleştirebilme	0,716	0,715
38	Evrensel ahlaki değerleri açıklayabilme	0,702	0,704
39	Dini değerlerin evrensel yönünün farkında olma	0,681	0,682
40	İslam'ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme	0,666	0,674
41	Kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme	0,741	0,741
42	Bireyin çevreyle olan ilişkisinde dinin yaklaşımını açıklayabilme	0,745	0,747
43	Peygamber kıssalarındaki ahlaki değerleri açıklayabilme	0,725	0,725
44	Ahlaki değerlerin benimsenmesinde ailenin önemini açıklayabilme	0,716	0,711
45	Toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin katkısını açıklayabilme	0,749	0,746
46	Farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme	0,539	0,548
İslam'ın Temel Kaynakları Alanıyla İlgili Bilgiler			
47	Dinin temel kaynaklarını açıklayabilme	0,686	0,691
48	Kur'an'ın temel özelliklerini açıklayabilme	0,683	0,686
49	Kur'an'ın ana konularını açıklayabilme	0,710	0,712
50	Kur'an'da geçen bazı kavramları (hidayet, ihsan, ihlas, cihat vb.) açıklayabilme	0,636	0,643
51	Konu ile ilgili ayet ve hadisleri seçebilme	0,602	0,612
52	Konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme	0,599	0,610
53	Kur'an'ı usulüne uygun okuyabilme	0,443	0,459
Din Anlayışı Alanıyla İlgili Bilgiler			
54	Din ile dinin yorumu arasındaki farkı açıklayabilme	0,648	0,656
55	Dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini açıklayabilme	0,662	0,669
56	İslam düşüncesinde inançla ilgili oluşan (itikadî) yorumları tanıyabilme	0,666	0,673
57	İslam düşüncesinde ibadetle ilgili oluşan (fıkhi) yorumları tanıyabilme	0,579	0,591
58	Kültürümüzde etkin olan tasavvufî yorumları tanıyabilme	0,471	0,486
59	Dini alanda yetkin olanla olmayana ayırt etmedeki temel ölçütleri açıklayabilme	0,600	0,610
60	Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklayabilme	0,631	0,64
61	Dini meselelerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme	0,655	0,663
62	Güncel dini meseleleri yorumlayabilme	0,578	0,592
Din-Kültür İlişkisi Alanıyla İlgili Bilgiler			
63	Din ile kültür arasındaki etkileşimi örneklerle açıklayabilme	0,682	0,691
64	İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme	0,648	0,657
65	Dinin çevremizdeki izlerine (mimari, musiki, edebiyat, örf, adet vb.) örnekler verebilme	0,655	0,661
66	Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme	0,553	0,565
67	Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyabilme	0,537	0,549
68	Atatürk'ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme	0,408	0,429

Tablo 2'ye göre ölçekte yer alan maddelerin 1. faktör yük değerleri ,408 ile ,779 arasında değişmektedir. Bir maddenin faktör yükünün ,45 ve üzeri olması madde seçimi için iyi bir ölçüdür. Ancak uygulamada az sayıda madde için bu sınır ,30'a kadar düşürülebilmektedir.⁴⁷

Ölçeğe Son Şeklinin Verilmesi: Faktör ve madde analizlerinden sonra ölçeğin hangi boyutlardan (faktörlerden) oluşacağına, hangi maddenin hangi boyut

⁴⁷ Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 134.

altında yer alacağına ve hangi maddelerin ölçekten çıkarılacağına karar verilir. Son aşamada ise boyutları ve maddeleri kesinleşen form, şekil açısından gözden geçirilerek kullanıma hazır hale getirilir.⁴⁸

Taslak ölçekle ilgili yapılan faktör ve madde analizlerine göre ölçeğimiz tek faktörlü bir yapıdadır. Faktör yük değerlerine ve madde toplam korelasyonlarına göre ise ölçeğimiz yeterli düzeyde geçerlik ve güvenirlik özelliklerine sahiptir. Ancak; hem teoride belirlenen boyutları korumak, hem de değerlendirmeyi kolaylaştırmak için ölçek tek faktörlü olarak yapılandırılmamıştır. Tez izleme komitesinin onayı da alınarak, uzman görüşleri doğrultusunda teoride belirlenen 8 boyuta göre yapılandırılmıştır. Bu 8 boyutun belirlenmesinde MEB tarafından yayımlanan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri”⁴⁹ndeki boyutlar ve yeterlik maddelerinin ilişkili olduğu konular dikkate alınmıştır. Hangi maddelerin hangi boyutta yer aldığı Tablo 2’de belirtilmiştir. 8 boyuttan ve 68 maddeden oluşan ölçek likert tarzında 5’li olarak derecelendirilmiştir. Buna göre dereceler, puan değerleri ve puan aralıkları Tablo 3’te belirtilmiştir.

Tablo 3. Beşli Dereceleme Ölçeği Puanları ve Puan Aralıkları

Yeterlik derecesi	Puan	Puan aralığı
Yetersizim	1	1,00-1,80
Biraz yeterliyim	2	1,81-2,60
Orta düzeyde yeterliyim	3	2,61-3,40
Oldukça yeterliyim	4	3,41-4,20
Tam yeterliyim	5	4,21-5,00

Yukarıda bahsedilen süreçte geliştirilen ölçeğe, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının kişisel özelliklerini tespit etmek üzere, araştırmanın alt problemleri çerçevesinde belirlenen 4 soru eklenmiştir. Gerekli açıklamalar eklenerek form haline getirilen ölçek,⁵⁰ DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine

⁴⁸ Korkmaz, “Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği”, 252

⁴⁹ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, 218-237.

⁵⁰ Bk. Ek 3.

ilişkin yeterlik algılarını ve adayların kişisel özellikleriyle yeterlik algıları arasındaki ilişkileri tespit etmek amacıyla veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

6.3. Verilerin Toplanması

DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarıyla ilgili verileri toplamak için hazırlanan ölçek formu, gerekli izinler⁵¹ alındıktan sonra, 2018-2019 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Tablo 4'te belirtilen ilahiyat fakültelerinin son sınıfında okuyan öğrencilere uygulanmıştır. Ölçeğin uygulanmasında, ilgili fakültelerde öğretim üyesi veya öğretim görevlisi olarak görev yapmakta olan kişilerden yardım alınmıştır. Çoğaltılan ölçek formları, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dışındaki diğer fakültelerde, posta yoluyla bu kişilere ulaştırılmış, bu kişilerce uygulanmış ve aynı yolla geri gönderilmiştir. Toplamda 1200 ölçek formu katılımcılara ulaştırılmış, ancak 1024'ü geri dönmüştür. Yapılan inceleme sonucunda tespit edilen 27 ölçek formu, hatalı veya eksik bilgi nedeniyle analize dâhil edilmemiştir. Neticede 997 ölçek formu işleme alınmıştır. Bu formlarının gönderildiği fakülteler ve araştırmaya katılan öğrenci sayıları şöyledir:

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Fakültelere Göre Dağılımı

No	Fakülte Adı	Öğrenci Sayısı
1	Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	91
2	Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	89
3	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	94
4	Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	76
5	İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	95
6	Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	92
7	Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	43
8	Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi	99
9	On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	94
10	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	132
11	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	92
Toplam		997

⁵¹ Bk. Ek 2.

6.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 25.0 (Statistical Package for the Social Sciences) bilgisayar programından yararlanılmıştır. Örneklemi oluşturan DKAB öğretmen adaylarının kendi algılarına göre yeterliklere sahip olma düzeyleri hem bütün yeterlik maddeleri açısından, hem de yeterlik boyutları açısından belirlenmiştir. Bu kapsamda katılımcıların her bir yeterlik maddesine ilişkin algıları, sırasıyla ele alınmıştır. Ölçeği oluşturan her bir boyuttaki yeterlik maddeleri önce tek tek analiz edilerek yüzde ve frekans tabloları oluşturulmuş, daha sonra aynı boyutta yer alan yeterlik maddelerinin aritmetik ortalamaları ve ilgili boyutun genel aritmetik ortalaması hesaplanarak karşılaştırmalar yapılmıştır.

Verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için “Kolmogorov Smirnov” normallik testi kullanılmıştır. Bu teste göre çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında olması durumunda verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.

Ölçekte yer alan her bir yeterlik boyutunda, ortalama puanların bağımsız değişkenlerle ilişkisini belirlemek için bağımsız değişkenin niteliğine göre farklı teknikler kullanılmıştır. İki alt kategoriye ayrılan bağımsız değişkenler için “Bağımsız Örneklem T-Testi” (Independent Samples T-Test), ikiden fazla kategoriye ayrılan bağımsız değişkenler için “Tek Faktörlü Varyans Analizi” (One Way ANOVA) testi kullanılmıştır. Anova sonuçlarına göre gruplar arasında manidar bir farklılaşma söz konusu ise, bu farklılığın kaynağını belirlemek için homojen dağılım gösteren gruplarda “LSD Post-Hoc Çoklu Karşılaştırma (Tukey) Testi”, homojen dağılım göstermeyen gruplarda Tamhane’s T2 testi kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkilerin anlamlı olup olmadığı Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gerçekleştirilen tüm analizlerde manidarlık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir.

7. TEMEL KAVRAMLAR

DKAB Öğretmen Adayı: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca belirlenen “Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esasları” çerçevesinde DKAB öğretmenliğine kaynaklık eden yüksek din öğretimi programlarının son sınıfında

öğrenim gören ve bu programlardan mezun olduktan sonra DKAB öğretmeni olarak atanabilme hakkına sahip olan öğrencilerdir. Bu öğrencilerin DKAB öğretmeni olarak atanabilmeleri için KPSS'nin öğretmen atamalarında kullanılan puan türünde yeterli puanı almaları gerekmektedir.

Alan Bilgisi: Öğretmen adayının kendi alanıyla ilgili sahip olması gereken bilgi, beceri ve tutumlardır. Branşı ne olursa olsun her öğretmen adayı, görevini etkili ve verimli bir şekilde yapabilmek için alanına özgü temel bilgileri, kavramları, ilkeleri, farklı görüş, kuram, yöntem ve teknikleri bilmelidir.⁵² Öğretmen adayları hizmet öncesi eğitimleri esnasında alanlarıyla ilgili dersler almaktadırlar.

Yeterlik: Öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli bir şekilde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir. Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre öğretmen adaylarının alan bilgisi, genel kültür ve pedagojik formasyon bakımından gerekli yeterliklere sahip olmaları gerekmektedir.

Yeterlik Algısı: Öğretmen adayının öğretme görevini başarılı bir şekilde yerine getirebilmek için gerekenleri yapabilme konusunda kendisi hakkındaki yargısıdır. Yeterlik algısı öğretmen adayının eğitim ve öğretime ilişkin duygu, düşünce, eylem ve çabasını etkileyerek, öğretmen olduğunda görevini başarılı bir şekilde yapmasını sağlamaktadır.

8. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

DKAB öğretmen yeterliklerine ilişkin birçok çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar çoğunlukla DKAB öğretmenlerinin veya öğretmen adaylarının eğitim öğretim yeterlikleri konusuna yöneliktir. Burada bu çalışmalar hakkında kısa tanıtıcı bilgiler verilecektir.

1. M. Şevki Aydın, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları* (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1992).

⁵² Mehmet Korkmaz, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programının Eğitimde Program Geliştirme İlkeleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2003), 38.

Bu çalışma DKAB öğretmen yeterlikleri konusunda yapılan ilk çalışma olması açısından önemlidir. Aydın, doktora tezi olarak yaptığı çalışmada Kayseri il merkezinde orta dereceli okullarda görev yapan 101 DKAB öğretmenine ve 843 öğrenciye anket uygulayarak, DKAB öğretmenlerinin eğitim öğretim yeterliklerini ve bu konudaki eksikliklerini tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmaya göre DKAB öğretmenlerinin pedagojik bilgi ve beceri bakımından geçmişe ve diğer branş öğretmenlerine göre çok daha iyi durumdadırlar. Ayrıca öğrencilerin DKAB öğretmenlerini farklı gördükleri ve onlardan çok şey bekledikleri için DKAB öğretmenlerinin daha iyi yetiştirilmeleri gerektiği vurgulanmıştır. DKAB öğretmeni yetiştiren kurumların pedagojik formasyon kazandırma açısından her geçen gün daha iyiye gittiği, fakat mevcut DKAB öğretmenlerinin hizmet içi eğitimlerde pedagojik bilgi ve becerilerini geliştiremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.⁵³

2. Halit Ev, *Türkiye'deki Yüksek Din Öğretimi Kurumları Programlarının Öğretmen Yetiştirme Bakımından Değerlendirilmesi* (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1999).

Ev, doktora tezi olarak yaptığı çalışmasında; ilahiyat fakültesi öğretim elemanları ve 4. sınıf öğrencilerinin, DKAB ve İHL Meslek Dersleri öğretmenlerinin görüşleri çerçevesinde, hizmet öncesi ve hizmet esnasında öğretmen yetiştirme süreci hakkında tespitlerde bulunarak öneriler geliştirmiştir. Araştırma verileri altı ilahiyat fakültesinden tesadüfi olarak seçilen 127 öğretim elemanı, 353 son sınıf öğrencisi ve çeşitli il ve ilçelerde görev yapan DKAB ve İHL Meslek Dersleri öğretmeninden anket yordamıyla toplanmıştır. Üç bölümden oluşan araştırmanın konumuzla ilgili olan ikinci bölümünde, öğretmen ve öğrencilerin ilahiyat fakültesindeki dersler ve ilahiyat alanıyla ilgili görevler konusundaki yeterlikleri ile öğrencilerin öğretmenlik uygulamaları esnasında, öğretmenlerin de görevleri esnasında eksikliğini hissettikleri konular tespit edilmiştir.⁵⁴ Araştırma sonuçları ilgili yerlerde çalışmamızla ilişkilendirilecektir.

⁵³ Aydın, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*.

⁵⁴ Halit Ev, *Türkiye'deki Yüksek Din Öğretimi Kurumları Programlarının Öğretmen Yetiştirme Bakımından Değerlendirilmesi*.

3. Recai Doğan-Nurullah Altaş, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma”, *AÜİFD* 43/1 (2002): 109-122.

Ölçek geliştirme çalışması olan bu araştırmada, MEB tarafından hazırlanan öğretmen yeterlikleri ve DKAB öğretim programları çerçevesinde 129 soruluk bir taslak ölçek hazırlanmış, 145 öğretmenden oluşan bir örnekleme uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda 6 boyuttan ve 122 maddeden oluşan bir ölçek geliştirilmiştir.⁵⁵

Araştırmacılar geliştirdikleri bu ölçeği belirledikleri bağımsız değişkenleri ekleyerek Ankara sınırları içerisindeki ilköğretim okullarında görevli 178 DKAB öğretmenine uygulamışlardır. Ölçek geliştirme sürecinde belirledikleri 6 boyut öğretmenlerin cinsiyet, mezun olunan lise türü, görev yapılan yerleşim yeri, görev süresi, mezun olunan fakülte özelliklerine göre değerlendirilmiştir.⁵⁶ Araştırmada elde edilen bulgular ilgili yerlerde çalışmamızla ilişkilendirilecektir.

4. Şükrü Keyifli, “İlköğretim DKAB Öğretmenliği Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin Uygulama Öncesi Mesleğe Hazırlık Durumları İle İlgili Bir Uygulama (DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *DKAB Çalışma Toplantısı-1*, ed. Z. Şeyma Arslan (İstanbul: DEM Yayınları, 2004), 132-167.

Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim DKAB Öğretmenliği bölümü 4. sınıf öğrencilerinin öğretmenliğe hazırlık durumlarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Keyifli çalışmasında ilköğretim DKAB öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması öncesinde yeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla “konu alanı bilgisi”, “öğretme-öğrenme sürecini planlama”, “öğretme-öğrenme süreci”, “öğretme-öğrenme sürecini etkin hale getirme” ve “sınıf yönetimi” boyutlarında toplam 31 maddesinden oluşan ölçek kullanmıştır. Araştırmada ölçek

⁵⁵ Recai Doğan-Nurullah Altaş, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma”, 109-122.

⁵⁶ Doğan-Altaş, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler”.(Ankara Örneği), 173-186.

geliştirme sürecinden bahsedilmemiştir. Araştırmanın örneklemini son sınıfta okuyan 57 oluşturmaktadır.⁵⁷

5. Işıl Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004);

Yazıcı, İstanbul örneğinde yaptığı araştırmada ilköğretim DKAB öğretmenlerinin yeterliklerini araştırmıştır. Doğan ve Altaş tarafından geliştirilen ölçeğin kullanıldığı araştırmada 635 öğretmenden elde edilen verilere göre DKAB öğretmenlerinin yeterlik düzeyleri tespit edilmiştir. Ayrıca bu yeterlik düzeylerinin, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, görev süresi, mezun olunan fakülte ve lise, görev yapılan okulun bulunduğu yerleşim yeri, haftalık girdiği ders saati, hizmet içi eğitim alma durumu, idari görevler, alanla ilgili akademik dergi takibi, kitap okuma sıklığı, ikamet ettiği evin mülkiyeti, eşin çalışma durumu, aylık toplam gelir değişkenlerine göre farklılaşma durumu araştırılmıştır.⁵⁸

6. Mücahit Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004).

Arpacı'nın İzmir örneğinde yaptığı araştırmasında ilköğretimde görev yapmakta olan DKAB öğretmenlerinin yeterlik düzeyleri ve bu yeterlik düzeylerini etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Doğan ve Altaş tarafından geliştirilen ölçeğin kullanıldığı araştırmaya 251 öğretmen katılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin yeterlik düzeylerinin yanı sıra, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, görev süresi, mezun olunan fakülte ve lise, görev yapılan okulun bulunduğu yerleşim yeri, haftalık girdiği ders saati, hizmet içi eğitim alma durumu, idari görevler, alanla ilgili akademik dergi takibi, kitap okuma sıklığı, ikamet ettiği evin mülkiyeti, eşin çalışma

⁵⁷ Keyifli, "İlköğretim DKAB Öğretmenliği Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin Uygulama Öncesi Mesleğe Hazırlık Durumları İle İlgili Bir Uygulama (DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)", 132-167.

⁵⁸ Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*.

durumu, aylık toplam gelir açısından bu düzeylerin farklılaşma durumu araştırılmıştır.⁵⁹

7. Safinaz Asrı, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Bölgesi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005).

DKAB öğretmenlerinin yeterliklerini, öğretmenlerin kendi görüşleri çerçevesinde belirlemeye çalıştığı araştırmasında Asrı; 13'ü kişisel bilgilere yönelik, 55'i yeterliklere yönelik olmak üzere toplam 68 sorudan oluşan ölçme aracı kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen ölçme aracı 2003-2004 öğretim yılında Antalya, Burdur ve Isparta il merkezinde görev yapan ve DKAB ve İHL Meslek Dersleri öğretmenlerinden oluşan toplam 229 DKAB öğretmenine uygulanmıştır. Elde edilen verilerle DKAB öğretmenlerinin mesleki yeterlikleri kendi görüş ve düşünceleri dikkate alınarak, “özel alan bilgisi”, “genel kültür”, “sosyal ve pedagojik formasyon” ile “kişilik-karakter özellikleri” şeklinde boyutlandırılan yeterlik alanları çerçevesinde, tespit edilmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.⁶⁰

8. Eyüp Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)* (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2006).

Şimşek doktora tezi olarak yaptığı çalışmasında, Doğan ve Altaş tarafından geliştirilen ölçeği kullanarak, ilköğretim DKAB dersi alanında görev yapan öğretmenlerin sahip olması gereken yeterlikler ve bu yeterliklere sahip olma düzeylerinin; cinsiyet, mezun olunan lise türü, öğrenim durumu, mezun olunan fakülte, branş, görev süresi, görev yapılan okulun bulunduğu yerleşim merkezi, daha önce hizmet içi eğitim kursuna katılma durumu ve katıldığı hizmet içi eğitim kursu sayısına göre farklılaşma durumlarını araştırmıştır. Araştırmada Erzurum'daki ilköğretim okullarında DKAB derslerine giren 400 sınıf öğretmeni ve 130 DKAB öğretmeni örneklem olarak alınmıştır.⁶¹

⁵⁹ Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*.

⁶⁰ Asrı, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Bölgesi Örneği)*.

⁶¹ Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*.

9. Davut Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006).

Çalışmada İlköğretim DKAB Öğretmenliği bölümünden mezun olan İlköğretim DKAB öğretmenlerinin yeterlik düzeyleri tespit edilerek, bu yeterlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından farklılaşma durumu araştırılmıştır. Araştırmada Doğan ve Altaş tarafından geliştirilen ölçek temel alınmıştır. Geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılarak düşük faktör yük değerine sahip olan maddeler çıkarılmış, 6 boyut ve 87 yeterlik maddesinden oluşan ölçek elde edilmiştir. Ölçeğin boyutları “Öğrenme-Öğretme Etkinliklerini Planlama ve Yönetme Becerileri”, “Öğretmenlik Rolünü Benimseme ve Yansıtma Becerileri”, “Öğretim-Veli İletişimini Sağlama Becerileri”, “Öğretim Teknolojileri Becerileri”, “Özel Alan Bilgi ve Becerileri” ve “Çocuk Merkezlilik Becerileri” şeklinde yeniden adlandırılmıştır. Ölçme ara aracıyla 2002-2004 yılları arasında göreve başlayan 320 kişilik örneklem grubundan veri toplanmıştır. Ayrıca 67 öğretmenle de görüşme yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ilgili yerlerde çalışmamızla ilişkilendirilecektir.⁶²

10. Süleyman Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)* (Kayseri: Laçın Yayınları, 2008).

Temel amacı DKAB öğretmen adaylarının yeterliklerini saptamak olan çalışmada Akyürek; öğretmen adaylarının hangi yeterlik alanlarında hangi düzeyde olduklarını, öğretmenlerin yeterlik düzeylerinin öğretmenlik uygulaması öncesi ve sonrasındaki durumunu, cinsiyet ve okunan sınıf şubesinin bu yeterlikler üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın örneklemini 2005-2006 eğitim öğretim yılının bahar döneminde Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim DKAB Öğretmenliği bölümünün son sınıfında okuyan 70 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup 71’i alan bilgisi, 6’sı genel kültür ve 72’si eğitim öğretim yeterliklerine ilişkin olmak üzere toplam 149 yeterlik maddesinden oluşmaktadır. 2004-2005 eğitim-öğretim yılı bahar yarısında 75 öğrenciye test-tekrar test şeklinde uygulanarak geçerlik ve güvenirlik

⁶² Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*.

çalışması yapılan ölçme aracı yukarıda belirtilen örneklem grubuna öğretmenlik uygulaması öncesinde ve sonrasında olmak üzere iki kez uygulanmıştır.

Toplanan verilere ışığında öğretmen adaylarının kendi algılarına göre yeterliklere sahip olma düzeyleri, hem tüm yeterlik maddeleri açısından hem de alt boyutlar açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Yeterliklere sahip olma düzeyleri aritmetik ortalamalara göre değerlendirilmiştir.

Araştırmada rehber öğretmen ve öğretim elemanı değerlendirmelerine de başvurulmuştur. Bu değerlendirmeler için YÖK/Dünya bankası işbirliğinde gerçekleştirilen “Milli Eğitim Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi” çalışmalarında geliştirilen “Öğretmen Adayı Değerlendirme Formu” esas alınmıştır.⁶³

Akyürek’in bu araştırması DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisi yeterliklerine ilişkin ayrıntılı bilgi verdiği için hem din eğitimi alanı açısından hem de çalışmamız açısından oldukça önemlidir. Araştırma sonuçları ilgili yerlerde çalışmamızla ilişkilendirilecektir.

11. Ahmet Koç, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010): 107-149.

Koç çalışmasında DKAB öğretmenlerinin mesleklerine yönelik yeterliklerini nasıl algıladıklarını belirlemeyi hedeflemiştir. DKAB öğretmenlerinin yeterlikleri “mesleki değerler-mesleki gelişim”, “öğrenciyi tanıma ve öğrenciyle ilişkiler”, “okul, aile, toplum ilişkileri” adlarında üç boyutta incelenmiştir. Araştırmada 10 kişisel bilgi sorusu ve 66 yeterlik maddesinden oluşan veri toplama aracı kullanılmıştır. Türkiye’nin farklı bölgelerindeki 10 ilde görev yapan 326 ilköğretim ve ortaöğretim DKAB öğretmeninden toplanan verilere göre öğretmenler; meslek sevgisi, hoşgörülü ve sabırlı olma, cesaretlendirici ve destekleyici olma, güvenilir olma konusunda kendilerini iyi görmekteyken; meslek ve branşla ilgili yenilikleri ve gelişmeleri takip etme, değişime açık olma, kendini geliştirme, okul dışı sosyal ilişkilerde ve

⁶³ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*.

etkinliklerde sorumluluk üstlenme konularında kendilerini istenen düzeyde görmemektedirler.⁶⁴

12. Nevzat Y. Aşıkoğlu, “Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011): 5-13.

Aşıkoğlu, 2-3 Aralık 2010 tarihlerinde III. Uluslararası Teoloji Kongresi’nde tebliğ olarak sunduğu bu çalışmasında öncelikle okuldaki din öğretiminin ve DKAB öğretmeninin önemini vurgulayarak din öğretimini çeşitli yönleriyle temellendirmiştir. Akabinde DKAB programlarının temel özelliklerine dikkat çekerek Türkiye’de belirlenen DKAB öğretmen yeterliklerini değerlendirmiştir. Son olarak DKAB öğretmenliğine kaynaklık eden ilahiyat fakültesi programlarını ele almıştır.⁶⁵

13. Hacer Aşık Ev, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeninin Nitelik ve Mesleki Yeterlilikleri”, *İlköğretim Online Dergisi* 10/2 (2011): 523-538.

Ev, araştırmasında MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri” çerçevesinde günün değişen ihtiyaçları ve şartlarına göre DKAB öğretmenlerinin nitelik ve yeterliliklerinin neler olabileceğini, ortaya koymaya çalışmıştır.⁶⁶

14. Yusuf Bahri Gündoğdu, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrenci Başarısını Değerlendirme Yeterlilikleri (İstanbul Örneği)*, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011).

Bu çalışmada ilköğretim DKAB öğretmenlerinin öğrenci başarısını değerlendirme yeterlikleri araştırılmıştır. İstanbul örneğinde yapılan çalışmada 2008-2009 eğitim öğretim yılında DKAB dersine giren 557 DKAB öğretmeni örneklem olarak alınmıştır. İlişkisel tarama modelinde yapılan çalışmada anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre DKAB öğretmenlerinin öğrenci başarısının değerlendirilmesinde yeterli oldukları tespit edilmiştir. Mezuniyet

⁶⁴ Koç, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri”, 107-149.

⁶⁵ Nevzat Y. Aşıkoğlu, “Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği)”.

⁶⁶ Ev, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeninin Nitelik ve Mesleki Yeterlilikleri”.

türünün, lisansüstü eğitimin, hizmet öncesinde alınan ölçme ve değerlendirme eğitiminin öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yeterliklerinde farklılaşmalara neden olmadığı fakat; branştan ya da branş dışından olma, yaş grubu, kurum türü, hizmet süresi, hizmet içinde ölçme ve değerlendirme eğitimi, yeterlik algısı ve meslek sevgisi öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yeterliklerinde anlamlı farklılaşmalara yol açtığı tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre ise, ölçme ve değerlendirmenin bazı boyutlarında anlamlı farklılaşmalar görülmüştür.⁶⁷

15. Mehmet Kamil Coşkun, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yapılandırıcı Yöntem Yeterliliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 1/4 (2012): 266-276.

Coşkun araştırmasında DKAB öğretmenlerinin yapılandırıcı yöntem yeterlilik düzeylerini ve bunu etkileyen faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Karadağ tarafından geliştirilen⁶⁸ “Yapılandırıcı Öğrenme İle İlgili Öğretmen Yeterliliği Ölçeği” kullanılarak 200 DKAB öğretmeninden toplanan verilere göre DKAB öğretmenlerinin yapılandırıcı yöntem yeterlilikleri açısından orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DKAB öğretmenlerinin yapılandırıcı yöntem yeterliklerinde cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, coğrafi bölge, görev yapılan okul türü, mezun olunan fakülte değişkenlerine göre anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Mesleki kıdem, öğretmenlik mesleğine ve yapılandırıcı yöntemle ilişkin bilgi ve tutum düzeyi değişkenlerine göre ise DKAB öğretmenlerinin yapılandırıcı yöntem yeterlikleri anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.⁶⁹

16. Mahmut Zengin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Öğretim Yeterlik Algıları”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/27 (2013): 1-28.

Zengin araştırmasında Sakarya ilindeki görev yapan ilköğretim ve ortaöğretim DKAB öğretmenlerinin eğitim öğretim yeterlik algılarını ve bu

⁶⁷ Yusuf Bahri Gündoğdu, *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrenci Başarısını Değerlendirme Yeterlikleri (İstanbul Örneği)*.

⁶⁸ Engin Karadağ, “Yapılandırıcı Öğrenme İle İlgili Öğretmen Yeterliliği Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 7 (2007): 153-175.

⁶⁹ Coşkun, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yapılandırıcı Yöntem Yeterliliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”.

algılarının çeşitli değişkenlerle ilişkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma verileri 165 DKAB öğretmeninden oluşan örneklemde “mesleki gelişim”, “öğrenciyi tanıma”, “öğrenme ve öğretme süreci”, ve “ölçme ve değerlendirme” boyutlarından oluşan ölçme aracıyla toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre DKAB öğretmenliği bölümünden mezun olan öğretmenlerin yeterlik ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. DKAB öğretmenlerinin eğitim öğretim yeterlik algıları cinsiyete göre farklılaşırken; öğrenim durumu, görev yapılan yerleşim yeri ve öğretim kademesi, hizmet içi eğitime katılma durumu ve sayısına göre anlamlı bir farklılaşma olmamıştır.

17. Yakup Keskin, “Mesleki Yeterliklerin Kazanılma Sürecinde Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümü İle İlköğretim Bölümü Karşılaştırması)”, *Turkish Studies* 8/3 (2013): 319-339.

Bu çalışmada 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde olan DKAB Bölümü ve İlköğretim Bölümü 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin okumakta oldukları bölümler üzerindeki görüşleri, öğretmenlik mesleğine ilişkin yaklaşımları ve hazırbulunuşluk algıları karşılaştırmalı olarak araştırılmıştır. Bu amaçla 3. ve 4. sınıfta okuyan 606 öğrenciden elde edilen nicel veriler ve 4. sınıfta okuyan 91 öğrenciden elde edilen nitel verilere göre değerlendirmeler yapılmıştır.⁷⁰

18. Ahmet Bayraktar, *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı* (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2014).

Bu çalışmada İlahiyat fakültesinde alınan eğitimin, öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik öz yeterlik inanç düzeylerine ve problem çözme becerilerine katkıları çeşitli değişkenler açısından araştırılmıştır. Araştırma bulguları, çeşitli ilahiyat fakültelerinin son sınıfında okuyan öğrenciler arasından tesadüfi yolla belirlenmiş 650 kişiden 2013-2014 akademik yılı bahar döneminde elde edilmiştir.⁷¹

⁷⁰ Keskin, “Mesleki Yeterliklerin Kazanılma Sürecinde Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümü İle İlköğretim Bölümü Karşılaştırması)”.

⁷¹ Bayraktar, *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı*.

19. Ahmet Akif Erbaş, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinden Beklenen Yeterlikler Üzerine Yeni Öğretmen Yetiştirme Modeli Bağlamında Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, 2015).

Bu çalışmada yeni öğretmen yetiştirme modeli bağlamında DKAB öğretmenlerinden beklenen yeterlikler araştırılmıştır. Bu amaçla araştırmacı tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan veri toplama aracı kullanılmıştır. Veri toplama aracının birinci bölümünde ölçme araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel özelliklerini belirlemeye yönelik 10 soru sorulmuş, ikinci bölümünde ise araştırmanın alt problemlerine yönelik olarak; “Size göre bir DKAB öğretmeninde bulunması gereken mesleki yeterlikler nelerdir? Önem derecesine göre 1’den 10’a kadar yazınız” sorusu sorulmuştur. Bu çerçevede DKAB öğretmenlerinde olması istenilen yeterlik alanları değişkenlere göre belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemi 2010-2011 eğitim öğretim yılında Rize ili ve ilçelerinde görevli DKAB ve diğer branşların öğretmenleri ile okul yöneticilerinden seçilen 262 kişiden oluşmaktadır.⁷²

20. Yakup Keskin, “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”, *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (2015):304-315.

Bu çalışmada DKAB bölümlerinden mezun olan öğretmenlerin görüşlerine göre DKAB bölümlerinin yeterlilik durumlarını ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümü Yeterlilik Algısı Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek MEB’in farklı kademe türlerinde görevli 181 DKAB öğretmenine uygulanmıştır. Elde edilen verilerle, öğretmenlerin lisans eğitimi sürecinde edindikleri alan bilgisi, genel kültür, mesleki formasyon kazanımlarının meslek hayatlarında ihtiyaç duydukları bilgi, beceri ve tutumlara cevap verebilirliği araştırılmıştır.⁷³

21. Ayşegül Gün, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin

⁷² Erbaş, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinden Beklenen Yeterlikler Üzerine Yeni Öğretmen Yetiştirme Modeli Bağlamında Bir Araştırma*.

⁷³ Keskin, “Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi”.

Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017): 125-171.

Bu araştırmada örgün eğitim kurumlarında din öğretimi yapmak üzere formasyon eğitimi alan ilahiyat fakültesi mezunu öğretmen adaylarının, hem öğretmenlik mesleğine yönelik bakış açıları hem de alan bilgileriyle ilgili yeterlik algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, 2016-2017 eğitim öğretim yılında Amasya Üniversitesi’nde pedagojik formasyon eğitimi alan 200 ilahiyat fakültesi öğrencisine anket uygulanmıştır. Ankette bir kısmı açık uçlu bir kısmı da kapalı uçlu olmak üzere 12 soru sorulmuştur. Bulgulara göre pedagojik formasyon eğitimini sonradan alan DKAB öğretmen adaylarının, alan bilgisinden ziyade, sınıf yönetimini sağlama ve öğretim yöntem ve tekniklerini uygulama konusunda sorun yaşayabileceklerini düşündükleri görülmüştür. Açık uçlu sorulara verilen yanıtlara göre öğretmen adaylarının çoğunun, pedagojik formasyon eğitiminin lisans eğitimine dahil edilmesini ve daha uzun bir sürece yayılmasını istemektedirler.⁷⁴

22. İbrahim Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2018).

Bu araştırmada, İmam Hatip Ortaokulunda görev yapan DKAB öğretmenlerinin özel alan yeterliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri, MEB tarafından belirlenen “Din Kültür ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri”, 20 farklı üniversiteden 50 uzmanın da görüşü alınarak, 5’li likert tipi anket formuna dönüştürülerek elde edilmiştir. Geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmayan ölçme aracı Kütahya, Uşak, Balıkesir, Eskişehir, Manisa ve Afyonkarahisar illerinde bulunan 78 İmam Hatip Ortaokulunda görevli 355 DKAB öğretmenine uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre imam hatip ortaokulunda görev yapan DKAB öğretmenlerinin, özel alan yeterlik maddelerini yüksek düzeyde

⁷⁴ Ayşegül Gün, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği”.

önemli gördükleri ve bu yeterlik maddelerine göre kendilerini yeterli hissettikleri tespit edilmiştir.⁷⁵

Görüldüğü gibi araştırmamızla ilgili olduğunu düşündüğümüz eserlerin bir kısmında DKAB öğretmenlerinin mesleki yeterlikleri, bir kısmında DKAB öğretmeni yetiştiren kurumların yeterlikleri, bir kısmında da DKAB öğretmen adaylarının yeterlikleri ele alınmaktadır. Biz ise bu çalışmada DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisi yeterliklerine yoğunlaşarak, ilahiyat fakültelerinin son sınıfında okuyan ve aynı zamanda DKAB öğretmen adayı olan öğrencilerin alan bilgisi konusundaki yeterlik algılarını tespit etmeye çalıştık. Araştırmada elde ettiğimiz bulguları, yukarıda bahsedilen çalışmalarda hem DKAB öğretmen adaylarının hem de DKAB öğretmenlerinin alan bilgisi yeterlikleriyle ilgili ulaşılan sonuçlarla ilişkilendirmeye çalıştık.

⁷⁵ Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*,

I. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DİN EĞİTİMİ ALANINDA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME VE DKAB ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ

1. TÜRKİYE’DE DİN EĞİTİMİ ALANINDA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Başlangıcından itibaren bir eğitim-öğretim faaliyeti olarak gelişen İslam’ın ilk öğretmeni Hz. Peygamberdir.⁷⁶ Kur’an Hz. Peygamberi, eğitici ve öğretici olarak nitelemekte ve onun yaptığı işin bir eğitim-öğretim faaliyeti olduğunu belirtmektedir.⁷⁷ Kendisi de “Ben ancak muallim olarak gönderildim.”⁷⁸ diyerek bu durumu ifade etmiştir. Hz. Peygamber kendisine gelen vahiy doğrultusunda, insanların bilgi, duygu ve davranışlarını değiştirmeye çalışmıştır.⁷⁹ Hz. Peygamberin bu süreçte gerçekleştirdiği eğitim faaliyeti Kur’an esaslarına göre şekillenmiş; kime, neyi, nasıl öğreteceği konusunda Kur’an O’na rehberlik etmiştir.⁸⁰ Bu nedenle Hz. Peygamber, Allah tarafından yetiştirilen bir öğretmendi ve bir öğretmende bulunması gereken tüm yerelklere haizdi.⁸¹

Hz. Peygamber, kendisinin bizzat ulaşamadığı yerlere ise eğittiği insanlar arasından bilgi ve yetenekleriyle uygun gördüğü kişileri öğretmen olarak göndermiştir.⁸² Hz. Peygamberin bu uygulamasından, kişiyi öğretmen olarak görevlendirmeden önce, öğretmenliğe hazırlayıcı eğitimden geçirmenin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak İslam eğitim tarihine bakıldığında, peygamber

⁷⁶ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* (Ankara: Gün Yayınları, 2007), 22.

⁷⁷ el-Bakara, 2/129,151; Al-i İmran, 3/164; el-Cum’a, 62/2.

⁷⁸ İbn Mace, “Mukaddime”, 17.

⁷⁹ Zeki Salih Zengin, “Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü-Nurullah Altaş, 2. Baskı (Ankara: Gündüz Yayıncılık, 2012), 18-38

⁸⁰ Abdullah Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed* (İstanbul: Esra Yayınları, 1994), 123; M. Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017), 27.

⁸¹ Abbas Çelik, *Din Eğitimi Tarihi* (İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2013), 41.

⁸² Hüseyin Yılmaz, *Camilerin Eğitim Fonksiyonu*, 2. Baskı (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 36-37.

mesleği olarak nitelendirilen öğretmenlik için görevlendirilecek kişilerin yetiştirilmesinde resmi olarak herhangi bir düzenleme yapılmadığı görülmektedir. Her öğretmen daha ziyade kendi öğretmeninin uygulamalarını örnek alarak öğretmenliğini uygulamıştır.⁸³

Türk eğitim tarihinde öğretmen yetiştirmeye yönelik ilk düzenleme Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılmıştır. Fatih kurduğu Eyüp ve Ayasofya medreselerinde sıbyan mektebi muallimi olacaklar için genel medreselerden farklı ayrı bir program uygulatmış fakat bu uygulama Fatih'ten sonra devam etmemiştir.⁸⁴ Bu istisnai durum dışında Osmanlı döneminde 19. yüzyılın ortalarına kadar öğretmen yetiştirmeye yönelik bir uygulama yapılmamıştır.⁸⁵

Osmanlı döneminde örgün eğitim kurumu olarak sıbyan mektepleri ve medreseler vardı. Medrese öğrenimi görenler diğer meslekleri yapabilecekleri gibi öğretmen de olabiliyorlardı. Alt düzeydeki medreselerden yetişenler sıbyan mekteplerinde, üst düzeydeki medreselerden yetişenler ise medreselerde öğretmen olarak görev yapıyorlardı. Öğretmen olmak için ayrıca bir eğitim söz konusu değildi.⁸⁶

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren idari, askeri ve mali alandaki aksaklıklara paralel olarak medrese sisteminde de bozulma başlamıştır. Batıdaki gelişmeler karşısında geri kalan devlet, problemin çözümü için yollar aramış, ancak öncelik idari, mali ve askeri alanda olmuştur. Eğitim alanındaki yenilikler ise ancak Tanzimat döneminde başlayabilmiştir.⁸⁷ Tanzimat döneminde, geleneksel eğitim olarak tanımlanan medrese eğitime alternatif olarak yeni mektepler açılmaya başlanmıştır. Medreselerin karşısında açılan mekteplerle birlikte dini eğitimden din eğitime⁸⁸ geçilmeye başlanmıştır. Diğer dersler gibi din dersinin

⁸³ M. Şevki Aydın, “İslam Eğitim Geleneğinde Öğretmenlik”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2001): 68.

⁸⁴ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 30. Baskı (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2018), 93.

⁸⁵ Tayyip Duman, *Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Problemi* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1988), 14.

⁸⁶ Münire Erden, *Eğitim Bilimlerine Giriş*, 11. Baskı (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2017). 169.

⁸⁷ Zengin, “Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi”, 32.

⁸⁸ Nebahat Göçeri, “Dinî Eğitim İle Din Eğitimi Kavramları Üzerine Bir Analiz Denemesi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (2002): 49-79.

de programlarda yerini alması ve genel eğitim-öğretim içinde bir branş olarak ele alınmasıyla din dersi öğretmenliği meselesi ortaya çıkmıştır.⁸⁹

Yeni açılan mekteplerle birlikte bu mekteplerde görevlendirilecek öğretmenlere de ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç, başlangıçta medrese müderrislerinden, asker ve memur aydınlarından öğretmenler tayin edilerek giderilmiş, sonraki dönemlerde bu ihtiyacı karşılamak için öğretmen yetiştiren kurumlar açılmaya başlanmıştır.⁹⁰ Bu kapsamda Osmanlı döneminde öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan ilk kurum Darulmuallimin'dir. Rüştîye mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla 1848'de açılan bu kurumdan sonra, sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek için 1868'de Darulmuallimi-i Sıbyan, kız rüştîyeleri ve sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek için de 1870'de Darulmuallimat açılmıştır. Diğer branşlara öğretmen yetiştirmek için yapılan bu çalışmalar Cumhuriyetin ilanına kadar sürmüş fakat din eğitim-öğretimi alanı için öğretmen yetiştirme konusunda ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Neticede, hem yeterli genel kültür ve alan bilgisine sahip olmayan, hem de pedagojik formasyondan tamamen yoksun olan kişiler, her kademedeki din dersi öğretmenliği yapmaya devam etmişlerdir.⁹¹ Bu şekilde yürütülen din eğitim-öğretimi faaliyetlerinin neticesinde ortaya çıkan olumsuzluklardan dolayı bu öğretmenler, dönemin eğitimci, düşünür, bilim adamı ve politikacıları tarafından eleştirilmişlerdir.⁹²

Tüm bu eleştirilere rağmen, yapılan ıslah çalışmalarında ne medreselerde, ne de Darulfünun'a bağlı olarak açılan İlahiyat Fakültesi programında din dersi öğretmenlerinin yetiştirilmelerine, mesleki bilgi ve beceriler kazanmalarına yönelik derslere yer verilmemiştir.⁹³ Bunu tek istisnası, 1914'te yapılan düzenlemeyle medresenin, Tali Kısım-ı Sani ve Ali bölümlerinin programlarına İlm-i Terbiye

⁸⁹ Aydın, "İslam Eğitim Geleneğinde Öğretmenlik", 70.

⁹⁰ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, 98.

⁹¹ M. Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 3. Baskı (İstanbul: Dem Yayınları, 2016), 42; Zeki Salih Zengin, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)* (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1997), 116.

⁹² Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, 59-60; Yurdagül Konuk Mehmedoğlu, *1838'den 1920'ye Örgün Eğitimde Din Eğitimi ve Öğretimi* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998), 80-84.

⁹³ Bilgin-Selçuk, *Din Öğretimi*, 10-11.

dersinin konması olmuştur. Ancak bir yıl sonra program değiştirilmiş ve bu ders bu programdan çıkarılmıştır.⁹⁴

1.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında çıkarılan kanunlarla öğretmenlik bir meslek olarak tanımlanmış ve öğretmenliğin eğitim öğretimdeki önemi vurgulanmıştır. 13 Mart 1924 tarihli Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'nun 1. maddesine göre öğretmenlik, devletin kamu görevlerinden biri olan eğitim ve öğretim görevini üstlenen bir meslek olarak tanımlanmıştır. 22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un 12. maddesine göre eğitim ve öğretim hizmetlerinde öğretmenin önceliği ve üstünlüğü vardır.⁹⁵ Cumhuriyet'in ilk yıllarında öğretmen yetiştirme konusunda yapılan bu iyileştirici çalışmalara rağmen din eğitimi alanında öğretmen yetiştirme konusu pek dikkate alınmamıştır.⁹⁶ Öğretmen yetiştirme konusunda birçok alanda önemli adımlar atılırken din eğitimi alanı üzerinde durulmamış, çoğu yerde bu alanın öğretmenlikleri medrese mezunlarına bırakılmıştır⁹⁷

1.2.1. İlköğretime Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme

Cumhuriyet döneminde ilkokullar için 1924'te hazırlanan ilk programda "Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri" adı altında din eğitime yer verilmiştir. 2, 3, 4 ve 5. sınıfta ikişer saat olarak okutulan bu ders, 1926'da yapılan değişiklikle 3. sınıftan başlatılmış ve haftada bir saate düşürülmüştür. 1930'da hazırlanan programda ise din eğitimi dersleri programdan çıkarılmıştır.⁹⁸ 1939'da köy ilkokullarının programlarından da din eğitimi derslerinin çıkarılmasıyla birlikte 1939'dan 1949'a kadar, ilkokul programlarında din eğitimi derslerine yer verilmemiştir. Bu süreçte ilkokullardaki din dersleri için ayrı bir öğretmen yetiştirilmemiş, diğer dersleri okutan öğretmenler bu dersleri de okutmuşlardır. Bu öğretmenler eski adı

⁹⁴ Aydın, "İslam Eğitim Geleneğinde Öğretmenlik", 70.

⁹⁵ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 380.

⁹⁶ Ev, *Türkiye'deki Yüksek Din Öğretimi Kurumları Programlarının Öğretmen Yetiştirme Bakımından Değerlendirilmesi*, 42.

⁹⁷ Halit Ev, "Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sistemi ve Din Öğretimi Alanına Öğretmen Yetiştirme" *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/33 (2011): 13.

⁹⁸ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 349.

Darulmuallimin olan, 1924-1925 döneminde Muallim Mektebi, 1935'te Öğretmen Okulu olarak değiştirilen kurumlar ile 1927'de Köy Öğretmen Okulu olarak açılan ve 1940'ta Köy Enstitüleri'ne dönüştürülen kurumlarda yetişmişlerdir. Ancak Cumhuriyetin ilk yıllarında din eğitime yönelik takınılan olumsuz tutum sadece ilkokullarla sınırlı kalmamış, ilkokula öğretmen yetiştiren bu kurumlara da yansımıştır. Bu çerçevede 1931'de Öğretmen Okullarının, 1939'da da Köy Öğretmen Okullarının programlarından din eğitime ilişkin dersler çıkarılmıştır.⁹⁹ Bu dönemde yetişen ilkokul öğretmenleri hizmet öncesi eğitimlerinde din dersi almadan yetişmişlerdir.

Şubat 1949'da, ilkokul 4. ve 5. sınıflara, program dışı ve isteğe bağlı olarak haftada iki saat din dersi konmuştur. 1950'de yapılan değişikliklerle din dersleri yine isteğe bağlı olmakla birlikte programa dahil edilmiştir. Din dersinin ayrı bir branş olarak ilköğretimde yer almaya başlamasıyla birlikte, bu dersi okutacak olan ilkokul öğretmenlerinin yetiştigi öğretmen okullarının programında din derslerinin yer alması gerekli hale gelmiştir. Zira önceki dönemde yetişen öğretmenler, din eğitime yönelik herhangi bir ders almadıkları için bu dersi okutmakta yetersiz kalmışlardır.¹⁰⁰ Bu bağlamda; 1951'de ilk öğretmen okullarının lise 1. ve 2. Sınıf programlarına haftada bir saat ve seçmeli olarak din dersi konmuştur. 1953'te yapılan değişikliklerle de bu dersler zorunlu hale getirilmiştir. Bu okulların orta kısmında ise tıpkı diğer ortaokullardaki gibi 1. ve 2. sınıflarda haftada birer saat "Din Bilgisi" dersine yer verilmiştir.¹⁰¹ Netice itibariyle ilkokul, ortaokul ve lisede yetersiz miktarda din dersi gören sınıf öğretmenleri bu dersleri okutmak durumunda kalmışlardır.

1973'te çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesiyle öğretmenlere yüksek öğrenim görme şartı getirilmiştir. Bu kanunla birlikte, Cumhuriyetin başlangıcından beri ilkokullara öğretmen yetiştiren ilk öğretmen okullarının bir kısmı öğretmen lisesine, bir kısmı ise 1974-1975 eğitim öğretim yılından itibaren yine ilkokula öğretmen yetiştiren eğitim enstitüsüne

⁹⁹ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 74-75.

¹⁰⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 97.

¹⁰¹ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 100.

dönüştürülmüştür. İki yıllık olarak açılan bu enstitülerin programlarında 1979 yılından itibaren dördüncü yarıyılta haftada iki saatlik “Din Bilgisi Öğretimi” adı altında bir derse yer verilmiştir.¹⁰² Bu enstitüler 1982’de eğitim yüksekokulu adıyla üniversite bünyesine dahil edilmiş, eğitim enstitülerindeki program aynen uygulanmıştır.

1982 Anayasası’nın 24. maddesiyle din dersleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi olarak ilk ve ortaöğretimde zorunlu hale gelmiştir. Bu gelişme paralelinde eğitim yüksekokullarının programındaki din eğitime yönelik dersin adı da Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi olarak değiştirilmiş ve dördüncü yarıyılta haftada iki saat olarak okutulmaya devam edilmiştir. 1989-1990 öğretim yılından itibaren öğrenim süresi dört yıla çıkarılan eğitim yüksekokullarının programında, altıncı yarıyılta 2 kredilik Din Kültürü ve Ahlak dersine yer verilmiştir. Eğitim yüksekokulları 1992-1993 öğretim yılından itibaren eğitim fakültesi bünyesinde sınıf öğretmenliği bölümüne dönüştürülmüş, Din Kültürü ve Ahlak dersi aynı şekilde okutulmaya devam edilmiştir.¹⁰³

Cumhuriyetin ilanından 1984 yılına kadarki süreçte ilköğretimde din derslerini ilkokul öğretmenleri okutmuştur. Yukarıda da anlatıldığı gibi, hizmet öncesi dönemde sınırlı miktarda din eğitimi alarak yetişen ilkokul öğretmenleri, din derslerini okutacak düzeyde alan bilgisine sahip olmadıkları için, din derslerini okutmakta da yetersiz kalmışlardır. Neticede din dersleri işlevsel olmamış ve amaçlara ulaşamamıştır.¹⁰⁴ Bu sorunun çözümü için ilk olarak İHL mezunu ilkokul öğretmenlerinin din dersini okutmaları kararlaştırıldı. Bu nitelikteki öğretmenlerin yetersiz olması halinde ise 1980-1981 yılından itibaren ilkokul öğretmenlerinden istekli olanlar, tatil günlerinde kısa süreli kurslara alınıp, din dersleri için branş öğretmeni olarak görevlendirilmeleri kararlaştırıldı.¹⁰⁵ Din öğretimini yürütecek öğretmenlerin, özel alan bilgisine sahip olmalarının gerekliliğinin fark edilmiş olduğunu gösteren bu karara rağmen, söz konusu kurslar ancak 1988’de yapılmaya

¹⁰² Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 103.

¹⁰³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 186; Mustafa Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2015), 421.

¹⁰⁴ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler 2*. Baskı (Ankara: TDV Yayınları, 1990), 130-138.

¹⁰⁵ MEB, *Tebliğler Dergisi* 43/2071 (29 Eylül 1980): 205.

başlanmıştır. 1998'e kadar devam eden kurslar üçer haftalık ve 90 saatlik olmak üzere üç aşamada ve toplamda 270 saat olarak planlanmış ancak 3. aşama kurslar yapılmamıştır. 1989'dan itibaren 2. kademe kursunu başarıyla bitirenler Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi için branş öğretmeni olarak görevlendirilmişlerdir. Fakat ilkokul sınıf öğretmeni yetersizliği nedeniyle bu öğretmenler tekrar sınıf öğretmeni olarak görevlendirilmeye devam edilmiştir.¹⁰⁶

Din derslerinin işlevselliğini artırmak amacıyla atılan diğer bir adım ise 1984 yılında Talim ve Terbiye Kurulu'nun kararıyla DKAB dersinin branş dersi sayılması olmuştur. Böylece Yüksek İslam Enstitüsü, İslami İlimler Fakültesi veya İlahiyat Fakültesi mezunu olup istekli olanlar bu dersi okutma hakkını elde etmişlerdir.¹⁰⁷ Örgün din eğitimi açısından oldukça önemli olan bu gelişme, ilkokul müdürlerinin olumsuz tutumlarından dolayı az sayıda ilkokulda uygulanabilmiştir.¹⁰⁸ Benzer şekilde, 01.09.2000 tarihinde MEB Personel Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı genelgeyle, DKAB branş öğretmenlerinin ilköğretim 4. ve 5. sınıf DKAB dersinde görevlendirilebilecekleri hükmüne bağlanmış olmakla birlikte, bu dersler ağırlıklı olarak sınıf öğretmenlerince okutulmaya devam etmiştir.¹⁰⁹ 2003'te çıkartılan "İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 64. maddesiyle, 4. ve 5. sınıf DKAB derslerinin DKAB öğretmenleri tarafından okutulacağı açıkça hükmüne bağlanmış, mevcut kadronun ihtiyaca cevap vermemesi durumunda ilgili diğer branş öğretmenleri ve sınıf öğretmenlerine bu dersi okutma görevi verilmiştir.

1997'de zorunlu eğitimi kesintisiz sekiz yıla çıkarılmasıyla birlikte YÖK öğretmen yetiştiren kurumları yeniden yapılandırdı. 1998-1999 öğretim yılından itibaren yürürlüğe konan düzenlemeyle; bünyelerinde güçlü eğitim fakülteleri bulunan 11 üniversitenin İlahiyat Fakültesinde, normal ilahiyat programına ek olarak 4 yıllık İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı açılarak ilköğretim DKAB öğretmenleri buralarda yetiştirilmeye başlandı.¹¹⁰ Bu gelişmeyle birlikte İlahiyat Fakültelerindeki çok amaçlı ve tek tip programdan vazgeçildi ve

¹⁰⁶ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 189.

¹⁰⁷ MEB, *Tebliğler Dergisi* 47/2175 (5 Kasım 1984): 332.

¹⁰⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 184.

¹⁰⁹ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 244.

¹¹⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 252.

yüksek din eğitimi veren bir kurum, ilk kez ilkokul için din eğitimi öğretmeni yetiştirmekle görevlendirildi.¹¹¹

İlköğretim DKAB Öğretmenliği Programı, 26.05.2006 tarihli YÖK toplantısında alınan 2006.5.2375 sayılı kararla 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Din Kültürü ve Ahlakı Bilgisi Eğitimi Bölümü adıyla Eğitim Fakültesi bünyesine alındı ve yeni bir program hazırlandı. Öğretmenliğin bir meslek olduğu, bu mesleğin kazandırıldığı okulun da öğretmen yetiştiren kurumlar olan Eğitim Fakülteleri olması gerektiği düşüncesinden hareketle yapılan bu değişiklikle, 10 İlahiyat Fakültesi bünyesindeki İlköğretim DKAB Öğretmenliği programı, aynı üniversitelerin Eğitim Fakültesi bünyesine ilköğretim ibaresi kaldırılarak DKAB Öğretmenliği adıyla aktarıldı. Aynı kararla Dicle Üniversitesi İlköğretim DKAB Öğretmenliği bölümü kapatılırken, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesinde DKAB Öğretmenliği bölümü açıldı.¹¹² DKAB Öğretmenliği lisans programının isminde ilköğretim ya da ortaöğretim ayrımı yapılmaması, DKAB öğretmeni yetiştirme konusunda belirsizliklere yol açtığı için programın adı, 2010 yılında İlköğretim DKAB Öğretmenliği Lisans Programı şeklinde değiştirildi.¹¹³

2012’de YÖK’ün aldığı kararla bu uygulamadan vazgeçilerek ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümü Eğitim Fakültelerinden alınarak yeniden İlahiyat Fakültelerine devredildi.¹¹⁴ Ancak YÖK’ün 2014’te aldığı kararla bu bölüme öğrenci alımı durduruldu. Bu kararla birlikte, ilköğretim için ayrı, lise ve dengi okullardaki din eğitimine ilişkin dersler için ayrı, İHL’lerdeki meslek dersleri için ayrı branş öğretmeni yetiştirme sistemi yok edilerek 1997 öncesine dönülmüştür.¹¹⁵ Bu uygulama halen devam etmekte ve tek bir formasyon programıyla bütün bu alanların öğretmenleri yetiştirilmektedir.

¹¹¹ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 259.

¹¹² Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 300; Ev, ”Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Sistemi ve Din Eğitimi Alanına Öğretmen Yetiştirme”, 33; Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 397.

¹¹³ Esra Tunç, *İlköğretim ve Ortaöğretimde Din Eğitim Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (2006-2011 Yılları Arası)* (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2012), 55.

¹¹⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 368; Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 397

¹¹⁵ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 375.

2012’de zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılmasıyla birlikte ilkokulların eğitim süresi 4 yıla düşürüldü ve DKAB dersi sadece 4. Sınıflarda 2 saat olarak programda yer aldı. İlkokullardaki bu dersi DKAB öğretmenlerinin okutması esas olmakla birlikte, yetersizlik halinde sınıf öğretmenleri de bu dersi okutabilmektedir. Sınırlı sayıda da olsa bu dersi okutan sınıf öğretmenlerinin din eğitimi açısından yeterlikleri önceki dönemlerle aynıdır.¹¹⁶

Günümüzde ilköğretime din eğitimi öğretmeni yetiştiren kurumlar başta ilahiyat fakülteleridir. İlahiyat fakültelerinin yansira, 2011’den itibaren bazı üniversitelerde açılmaya başlanan ve İlahiyat fakülteleriyle benzer amaçlara sahip olup ismi farklı olan yükseköğretim kurumları da din eğitimi öğretmeni yetiştirmektedir.¹¹⁷

1.2.2. Ortaokul ve Ortaöğretime Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme

Cumhuriyetin ilanından sonra ortaokul ve ortaöğretime din eğitimi öğretmeni yetiştirme konusunda atılan ilk ciddi adım, Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereğince İstanbul Darülfünunu’nda İlahiyat Fakültesi açılması olmuştur. Bu fakülte, kuruluş amaçlarında açıkça belirtilmemiş olsa da ortaokul ve ortaöğretime din eğitimi öğretmeni yetiştiren bir kurum olmasına rağmen, buradan mezun olanlar öğretmen olarak tayin edilmemişlerdir.¹¹⁸ Zamanla genel eğitim içerisinde din dersleri çıkarılmış, Tevhidi Tedrisat Kanunu’yla açılan İmam Hatip Mektepleri kapanmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak, 1933 yılında yapılan üniversite reformuyla İlahiyat Fakültesi de kapatılarak yerine İslam Tetkikleri Enstitüsü kurulmuştur. Böylece yükseköğrenim görmüş din eğitimi öğretmeni ve din görevlisi yetiştirme imkanı da yok olmuştur. 1931’de öğretmen okullarından din derslerinin kaldırılması ve 1933’te İlahiyat Fakültesi’nin kapatılmasıyla din eğitimi alanında öğretmen yetiştirecek hiçbir kurum kalmamıştır. 1949 yılına kadar devam etmiş olan bu süreç, 1949’dan itibaren örgün eğitim kurumlarına konulan din derslerinin ve 1951’den itibaren açılan İmam Hatip Okullarındaki meslek derslerinin ehliyetsiz ve liyakatsiz kişilerce

¹¹⁶ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 367.

¹¹⁷ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 398.

¹¹⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 83-84.

okutulmasına yol açmıştır.¹¹⁹ 1928-1946 yılları arasında din eğitim ve öğretimi açısından yaşanan boşluğun neticesinde ortaya çıkan bazı olumsuzluklar dile getirilerek, din eğitimi ve öğretimi yapan orta ve yükseköğretim kurumlarına olan ihtiyaç vurgulanmaya başlanmıştır.¹²⁰ Neticede, o zamana kadar göz ardı edilmiş olan din eğitimi öğretmenini yetiştirme sorununu da tekrar gündeme gelmiştir.¹²¹ Nihayetinde tüm bu ihtiyaçlar da dikkate alınarak 1949 yılında Ankara Üniversitesi bünyesinde İlahiyat Fakültesi açılmıştır.¹²² Ancak fakültenin kuruluş amaçları arasında, Türkiye'nin aydın din adamı ihtiyacının karşılanması ve dini meselelerin sağlam ve ilmi esaslara göre incelenmesi yer alırken; din eğitimi öğretmenini yetiştirmek gibi bir amaçtan bahsedilmemiştir.¹²³ Fakültenin kurulduğu tarihlerde ortaokul ve liselere henüz din derslerinin konulmamış ve İmam Hatip Okullarının açılmamış olmasından kaynaklanan bu durum, ileriki yıllarda din eğitimi öğretmenine olan ihtiyacın artmasıyla değişmiş ve bu fakülteden mezun olanların din eğitimi öğretmenini olarak atanması gerekli hale gelmiştir.¹²⁴

Fakültenin programı ilk yıllarda hem alan bilgisi hem de pedagojik formasyon açısından din eğitimi öğretmenini yetiştirecek nitelikten uzak olsa da, sonraki yıllarda programda yapılan değişikliklerle bu durum değişmiştir. 1953-1954 eğitim öğretim yılında uygulanan programın 4. sınıfında 2 saatlik pedagoji dersine yer verilmiştir. Bu ders, 1979-80 eğitim öğretim yılında “Din Eğitimi” adıyla eğitim bilimleri listesindeki yerini alana kadar Genel Psikoloji ve Terbiye Felsefesi olarak okutulmuş, ancak uygulama söz konusu olmamıştır.¹²⁵ 1972 yılında yapılan düzenlemeyle 1973-1974 eğitim öğretim yılından itibaren, din eğitimi öğretmenini olmak isteyenler için, öğretmenlik formasyonu kazandıracak dersler, program dışı olarak okutulmaya ve öğretmenlik uygulamasına başlanmıştır. Din eğitimi öğretmenliğine kaynaklık eden bu program, yapılan düzenlemeyle alan bilgisi, genel

¹¹⁹ Ev, *Türkiye'deki Yüksek Din Öğretimi Kurumları Programlarının Öğretmen Yetiştirme Bakımından Değerlendirilmesi*, 44.

¹²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 129.

¹²¹ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 10.

¹²² Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 3. Baskı (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 223.

¹²³ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 131.

¹²⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 132.

¹²⁵ Bilgin-Selçuk, *Din Öğretimi*, 21.

kültür ve pedagojik formasyon bakımından, geçmişe nazaran daha iyi bir seviyeye gelmiştir. 1980 yılında, programdaki Pedagoji dersi Din Eğitimi dersine dönüştürülmüş ve akabinde 13.05.1980’de Din Eğitimi Kürsüsü kurulmuştur. Din Eğitimi Bilimi’nin ülkemizde oluşup gelişmesi açısından bu kürsünün kurulması milat olmuştur.¹²⁶

1949 yılından itibaren ilkokullara, ilköğretmen okullarına ve ortaokullara sırayla Din Bilgisi derslerinin konması ve mesleki din eğitimi yapan İmam-Hatip Okullarının açılması, din eğitimi öğretmenine olan ihtiyacı daha da artırmıştı. Bu okullarda din eğitimi öğretmenliği yapacak kişi sayısı azdı. İlk mezunların 1953’te veren Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ise, hem mezun sayısı az olduğu için hem de Diyanet İşleri Başkanlığı gibi diğer kurumlara da eleman yetiştirdiği için bu ihtiyacı karşılayamıyordu. Sonuçta din derslerini ve İmam Hatip Okullarındaki meslek derslerini ehliyesiz insanlarla yürütmek gibi son derece riskli bir durum oluşmuştu. Bu şartlarda, mevcut eğitim enstitülerine benzer bir din öğretimi öğretmeni yetiştiren kurumun açılması görüşü ağırlık kazandı.¹²⁷ Neticede hem din eğitimi öğretmeni ihtiyacını karşılamak, hem de donanımlı din bilginleri yetiştirmek amacıyla, Milli Eğitim Bakanlığı Müdürler Komisyonu’nun, 17.11.1959 gün ve 575 sayılı kararı çerçevesinde öğretim süresi 4 yıl olan İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü açıldı. Bunu 1962’de Konya’da, 1965’te Kayseri’de, 1966’da İzmir’de, 1969’da Erzurum’da, 1975’de Bursa’da, 1976’da Samsun’da ve 1979’da Yozgat’ta açılan Yüksek İslam Enstitüleri izledi.¹²⁸ Yozgat’ta açılan YİE, iki yıl eğitim öğretime devam etmiş ve 1980-1981 öğretim yılının sonunda kapanmıştır. Öğrenciler ve öğretim elemanları, kendi isteklerine göre diğer YİE’lere dağıtılmışlardır.¹²⁹

Yüksek İslam Enstitüleri, 1972 yılına kadar kuruluş amaçlarına uygun program ve yönetmelikten yoksun kalmışlardır. Talim ve Terbiye Kurulu’nun 24.09.1959 tarih ve 240 sayılı kararıyla deneme olarak kabul edilen, fakat 13 yıl boyunca uygulanan ilk programda öğretmenlik bilgisine yönelik dersler yer

¹²⁶ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 143

¹²⁷ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 147.

¹²⁸ Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi*, 239-241; Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*, 376.

¹²⁹ Mustafa Öcal, “İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986): 118.

almamıştır.¹³⁰ Din eğitimi öğretmeni için gerekli olan alan bilgisini, genel kültür bilgisini ve pedagojik formasyon bilgisini yeterli düzeyde kazandıracak nitelikte olmayan bu program, din eğitimi öğretmeni yetiştirme açısından oldukça yetersiz kalmıştır.¹³¹ Fakat gelen öğrenciler yedi yıllık imam hatip okulundan seçilerek alındığı için, öğrencilerin nitelikleri, programın eksikliklerini bir nebze de olsa azaltmıştır.¹³²

Talim ve Terbiye Kurulunun 23.11.1971 tarih ve 288 sayılı kararıyla Yüksek İslam Enstitülerinin ilk yönetmeliği yürürlüğe konmuştur. Yönetmeliğin 1. maddesinde Yüksek İslam Enstitüleri, Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez ve Taşra kuruluşlarına gerekli din görevlileri, İmam Hatip Okullarına meslek dersleri öğretmeni ve diğer orta dereceli okullara din bilgisi öğretmeni yetiştiren ve mezunlarının mesleki gelişmelerine yardım eden, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir yükseköğretim kurumu olarak tanımlanmıştır. Yönetmeliğin ikinci maddesinde ise öğretmen olmak isteyenlerin öğretmenlik bilgisi derslerine devam etmeleri, bu dersleri başarıyla tamamladıklarını belgelendirmeleri gerektiği belirtilmiştir.¹³³

TTK'nın 23.02.1972 tarih ve 27 sayılı kararıyla 1. sınıfların 05.02.1973 tarih ve 37 sayılı kararıyla da 2. 3.ve 4.sınıf müfredat programları yenilenmiştir.¹³⁴ Yeni program, program geliştirme esaslarına göre oluşturulmuş olmasa da bir öncekine nazaran, YİE'lerin kuruluş amaçlarına daha uygun olmuştur. Pedagojik formasyon kazandıracak derslere ve öğretmenlik uygulamasına ilk kez yer verilen programda, alan bilgisi kazandıracak derslerin kredileri de artırılmıştır.¹³⁵

Bir önceki programda olduğu gibi bu programda da, yeterince uygulanıp değerlendirilmesi yapılamadan 1979'da tekrar değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişikliklere göre ilk iki sınıfta ortak dersleri alan öğrenciler, 3. sınıftan itibaren ayrılarak Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelam ya da İslam Dini Esasları bölümlerinden birine

¹³⁰ Tayyip Duman, *Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Problemi* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1988), 121.

¹³¹ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 155.

¹³² Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 159.

¹³³ MEB, *Tebliğler Dergisi* 34/1682 (13 Aralık 1971): 247; "Yüksek İslam Enstitüsü Yönetmeliği", *Resmi Gazete* 14077 (19 Ocak 1972).

¹³⁴ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 377.

¹³⁵ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 159.

devam etmişlerdir. 1982'ye kadar devam eden bu uygulama, mezun olan öğrencinin bölümü dikkate alınmadan atama yapıldığı için işlevsel olmamıştır. Yapılan bir diğer değişiklik de pedagojik formasyon derslerinin içerik ve ders saati açısından iyileştirilmesi olmuştur.¹³⁶

Bu dönemde İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüleri dışında din eğitimi öğretmeni yetiştiren bir diğer kurum Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesidir. Üniversite Senatosu'nun 12.03.1971'de aldığı kararla kurulan 1971-1972 eğitim-öğretim yılında öğretime başlayan fakültenin, 22.07.1971 tarih ve 13903 sayılı yönetmeliğine göre, öğrenim süresi beş yıl olarak belirlenmiştir ve 3. Sınıftan itibaren dört bölüme ayrılmıştır.¹³⁷ Tıpkı YİE'lerde olduğu gibi, öğrenci mezun olduktan sonra herhangi bir işlerliği kalmayan bu bölümler 1975-1976 öğretim yılında ikiye indirilmiş, 1977-1978 öğretim yılından itibaren de tamamen kaldırılmıştır. İmam Hatip Okulu mezunlarını da kabul eden fakülteden mezun olanlar, din dersi ve İHL meslek dersleri öğretmeni olabildikleri gibi, DİB teşkilatında da istihdam edilmişlerdir.¹³⁸ Ancak fakültenin programında pedagojik formasyon dersleri ve öğretmenlik uygulaması olmadığı için, öğretmen olmak isteyenler, aynı üniversitenin Edebiyat Fakültesi'nde devam edecekleri bir programla pedagojik formasyon eğitimi almak durumunda kalmışlardır.¹³⁹

1982'de çıkarılan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu gereğince Yüksek İslam Enstitüleri ve İslami İlimler Fakültesi ilahiyat fakültesine dönüştürülerek bulundukları ildeki üniversiteye bağlanmıştır. Bu kapsamda Erzurum'daki YİE ve İslami İlimler Fakültesi birleştirilerek Atatürk Üniversitesi'ne; İstanbul YİE, Marmara Üniversitesi'ne; Konya YİE, Selçuk Üniversitesi'ne; Kayseri YİE, Erciyes Üniversitesi'ne; İzmir YİE, Dokuz Eylül Üniversitesi'ne; Bursa YİE, Uludağ

¹³⁶ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 162; Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 379.

¹³⁷ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 169; Halit Ev, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü-Nurullah Altaş, 2. Baskı (Ankara: Gündüz Yayıncılık, 2012), 259; Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 383-384.

¹³⁸ Ev, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi", 260.

¹³⁹ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 172.

Üniversitesine; Samsun YİE, Ondokuz Mayıs Üniversitesine ilahiyat fakültesi adı altında bağlanmıştır.¹⁴⁰

İlahiyat Fakültesine dönüşen bu enstitüler, tıpkı Ankara İlahiyat Fakültesi gibi hukuken olmasa da fiilen öğretmen yetiştiren ve aynı zamanda, başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere birçok hizmet alanına eleman hazırlayan, ancak tek tip programla bunu yapan yükseköğrenim kurumları olmuşlardır.¹⁴¹ 1989'da bu durum resmileşmiş, ilahiyat fakülteleri öğretmen yetiştiren kurum olarak tanımlanmıştır.¹⁴² Bir yılı hazırlık olmak üzere toplam beş yıllık bir program uygulayan ilahiyat fakültelerinde, öğretmen yetiştiren diğer yükseköğretim kurumları gibi alan bilgisi, meslek bilgisi ve genel kültür bilgisine yönelik dersler yer almıştır.¹⁴³ Ancak alan bilgisine yönelik derslerin oranı oldukça düşük kalmıştır. 11. Milli Eğitim Şurası'nda, öğretmen yetiştiren kurumlardaki alan bilgisine ilişkin derslerin ağırlığı %62.5 olarak belirlenmişken ilahiyat fakültelerinde bu oran % 40'ı geçememiştir.¹⁴⁴

Zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması ve kesintisiz olmasıyla birlikte, ilk ve ortaöğretim kurumlarındaki düzenlemelere paralel olarak, bu kurumlara öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında da değişiklikler oldu. YÖK'ün 01.07.1997 tarih 97.23.1660 sayılı kararına göre, ilahiyat fakültelerinde bölümleşmeye gidilerek güçlü eğitim fakülteleri bulunan 11 üniversitenin İlahiyat Fakültesinde, normal ilahiyat programına ek olarak 4 yıllık İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği programı oluşturuldu. İlahiyat programlarındaki formasyon dersleri kaldırıldı. Bu düzenlemeye göre, ilköğretim 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflardaki DKAB derslerini İlköğretim DKAB Öğretmenliği programından mezun olanlar okutacaktı. İlahiyat programından mezun olanlar ise ilgili alanda pedagojik formasyona yönelik 3 yarıyıllık tezsiz yüksek lisans eğitimi aldıktan sonra, lise ve dengi okullardaki DKAB dersleri ile İmam Hatip Liselerindeki meslek derslerini okutabileceklerdi.

¹⁴⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 197; Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 389.

¹⁴¹ Ev, *Türkiye'deki Yüksek Din Eğitimi Kurumları Programlarının Öğretmen Yetiştirme Bakımından Değerlendirilmesi*, 59.

¹⁴² Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 207.

¹⁴³ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, 3. Baskı (Ankara: Akçağ Yayınları, 2015), 196.

¹⁴⁴ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 221.

Ancak bu uygulama yeni ilahiyat mezunlarına yönelik olduğu için 2002-2003 öğretim yılında başlayabilmiştir.

Ortaöğretim DKAB ve İHL meslek dersleri öğretmenlikleri için ayrı ayrı açılan tezsiz yüksek lisans programlarının süresi 2008’de 2 yarıyla indirilmiştir. Bu programlar başlangıçta sadece Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde uygulanırken, 2009’da Atatürk, Dokuz Eylül, Fırat, Marmara ve Ondokuz Mayıs Üniversitelerindeki ilahiyat fakültelerinde de uygulanmaya başlanmış, fakat 2010’da tamamen kaldırılarak, yerine mezunlara yönelik olmak üzere 1 yıl süreli pedagojik formasyon sertifika programı getirilmiştir. Lisans mezunlarına yönelik bu uygulamaya ilave olarak, 2009’da YÖK tarafından izin verilen üniversitelerde lisans öğrencilerine yönelik 3 ve 4. sınıfta pedagojik formasyon sertifika programı uygulanmaya başlamış, fakat itirazlar neticesinde 2010’da Danıştay’ın kararıyla bu uygulama da sona ermiştir.¹⁴⁵

2011 yılından itibaren, ilahiyat fakülteleriyle benzer amaçlara sahip olan, farklı isimlerde fakülteler açılmaya başlanmıştır.¹⁴⁶ Bu fakülteler de tıpkı ilahiyat fakülteleri gibi ortaokul ve liselerde DKAB öğretmenliğine kaynaklık etmektedir.

2014’te İlköğretim DKAB öğretmenliği bölümüne öğrenci alımının durdurulmasından sonra, ilköğretim, ortaöğretim ve imam hatiplerdeki din eğitimine yönelik tüm dersler için tek programla öğretmen yetiştirme anlayışı tekrar uygulamaya konulmuştur. Bu gelişme paralelinde YÖK, 26 Mart 2014’te aldığı kararla, lisans mezunlarına yönelik uygulanan pedagojik formasyon sertifika programının, sözkonusu lisans programlarına devam eden öğrenciler için de uygulanabilmesinin önünü tekrar açmıştır. Başlangıçta bu programlar için toplamda 15000 kontenjan belirleyen YÖK, daha sonra kontenjan belirleme yetkisini ilgili üniversitelerin senatolarına bırakmıştır.¹⁴⁷

07.06.2017 tarihli YÖK toplantısında alınan kararla, İlahiyat/İslami İlimler/İslam ve Din Bilimleri fakültelerin mevcut lisans programlarının içine

¹⁴⁵ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 338-352.

¹⁴⁶ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, “Yüksek Din Eğitim ve Öğretimi”, *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan-Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 221; Ev, “Yüksek Öğretimde Din Eğitimi”, 267.

¹⁴⁷ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 409.

minimum 25 kredilik seçmeli pedagojik formasyon derslerinin yerleştirilmesine ve 2017-2018 öğretim yılından itibaren de yeni lisans programlarının uygulanmasına karar verilmiştir.¹⁴⁸ YÖK'ün bu kararıyla birlikte ilahiyat fakülteleri, formasyon derslerini seçmeli¹⁴⁹ ya da zorunlu¹⁵⁰ olarak programa dahil etmişlerdir. Günümüzde de bu uygulama halen devam etmektedir.

2019 yılı itibarıyla ülkemizde altısı vakıf, geri kalanı devlet üniversitelerinde olmak üzere toplamda 100'ün üzerinde yüksek din eğitimi kurumu bulunmaktadır.¹⁵¹ Bu kurumlar, İlahiyat Fakültesi adıyla açılanlar ağırlıklı olmak üzere, İslami İlimler Fakültesi, Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültesi, Din Bilimleri Fakültesi adlarında çeşitlilik göstermektedir. Adlarındaki bu çeşitliliğine rağmen öğretim programlarında büyük bir benzerlik olan bu kurumlarda müfredat üç temel alan üzerine yapılandırılmıştır. Bunlar, tefsir, hadis, kelam, tasavvuf, İslam hukuku gibi derslerden oluşan Temel İslam Bilimleri; din psikolojisi, din, felsefesi, din eğitimi, din sosyolojisi, dinler tarihi gibi derslerden oluşan Felsefe ve Din Bilimleri; siyer, İslam edebiyatı, musiki, İslam sanat tarihi gibi derslerden oluşan İslam Tarihi ve Sanatları'dır. Bu temel alanlarda zorunlu derslerin yanı sıra seçmeli dersler de bulunmaktadır.¹⁵² Günümüzde din eğitimi öğretmenliğine kaynaklık eden ilahiyat fakültelerinin lisans programları şöyledir:¹⁵³

¹⁴⁸ İsmail Arıcı, "Din Dersi Öğretmeni Yetiştirme Faaliyetlerinin Dünü ve Bugnü" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/56 (2018): 883; Muhammed Ali Yazıbaşı, "İlahiyat/İslami İlimler Fakültesinde Pedagojik Formasyon Derslerini Tercih Eden Öğrencilerin Derslerle İlgili Değerlendirmeleri" *İlahiyat Alanında Akademik Çalışmalar*, ed. Ramazan Biçer (Ankara: Gece Kitaplığı, 2018), 20.

¹⁴⁹ Bk. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

¹⁵⁰ Bk. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

¹⁵¹ Yükseköğretim Program Atlası, "Lisans Tercih Sihirbazı", erişim: 18 Ağustos 2019, <https://yokatlas.yok.gov.tr/tercih-sihirbazi-t4.php>.

¹⁵² Recai Doğan, "Cumhuriyet Dönemi İlahiyat Fakülteleri/Dini Yükseköğretim: Tarihsel Gelişimi, Problemleri ve Geleceği" *Türkiye'de Dinler Tarihinin Kurumsallaşması Sürecinde Prof. Dr. Abdurrahman Küçük*, ed. Ahmet Hikmet Eroğlu (Ankara: Berkan Yayınevi, 2016), 235-236.

¹⁵³ Bu program, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2018-2019 akademik yılında uygulanan programdır. Cumhuriyet döneminde kurulan ve günümüze kadar kesintisiz olarak eğitim öğretime devam eden AÜİF, ülkemizin en köklü ilahiyat fakültesi olduğu için, bu fakültenin programı örnek olarak verilmiştir.

Tablo 5. 2018-2019 İlahiyat Fakültesi Lisans Programı¹⁵⁴

1. Yarıyıl		2. Yarıyıl	
Ders Adı	T + U + K	Ders Adı	T + U + K
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2 + 0 + 2	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2 + 0 + 2
Genel Sosyal Seçmeli Dersler	0 + 2 + 0	Bilgi ve İletişim Teknolojileri I	2 + 0 + 2
Kur'an Okuma ve Tecvid I	0 + 2 + 1	Kur'an Okuma ve Tecvid II	0 + 2 + 1
İslam İnanç Esasları	2 + 0 + 2	İslam İbadet Esasları	2 + 0 + 2
Tefsir Tarihi Ve Usulü	4 + 0 + 4	Tefsir I	2 + 0 + 2
Hadis Tarihi Ve Usulü	4 + 0 + 4	Hadis I	2 + 0 + 2
Siyer	2 + 0 + 2	Mantık	2 + 0 + 2
Arap Dili Edebiyatı I	0 + 2 + 1	İslam Tarihi I	2 + 0 + 2
Türk Din Musikisi	2 + 0 + 2	Türk-İslam Sanatları Tarihi	2 + 0 + 2
1. Yy Yabancı Dil Grubu	4 + 0 + 4	Arap Dili Edebiyatı II	0 + 2 + 1
Türk Dili I	2 + 0 + 2	2.Yy Yabancı Dil Grubu	4 + 0 + 4
Üniversite Yaşamına Uyum	0 + 0 + 0	Türk Dili II	2 + 0 + 2
Toplam Kredi	24	Toplam Kredi	24
3. Yarıyıl		4. Yarıyıl	
Ders Adı	T + U + K	Ders Adı	T + U + K
Kur'an Okuma ve Tecvid III	0 + 2 + 1	Bilgi Ve İletişim Teknolojileri II	2 + 0 + 2
Osmanlı Türkçesi	2 + 0 + 2	Kur'an Okuma ve Tecvid IV	0 + 2 + 1
Tefsir II	2 + 0 + 2	Tefsir III	2 + 0 + 2
Hadis II	2 + 0 + 2	İslam Hukuk Usulü	2 + 0 + 2
İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi	2 + 0 + 2	Kelam Tarihi	2 + 0 + 2
Felsefe Tarihi I	2 + 0 + 2	Din Sosyolojisi II	2 + 0 + 2
İslam Tarihi II	2 + 0 + 2	Felsefe Tarihi II	2 + 0 + 2
Din Sosyolojisi I	2 + 0 + 2	Din Psikolojisi	2 + 0 + 2
İslam Hukukuna Giriş	2 + 0 + 2	Türk-İslam Edebiyatı	2 + 0 + 2
İlahiyat Mesleki Seçmeli Dersler	4 + 0 + 4	Türk-İslam Devletleri Tarihi	2 + 0 + 2
3. Yy Yabancı Dil Grubu	4 + 0 + 4	İlahiyat Mesleki Seçmeli Dersler	2 + 0 + 2
Toplam Kredi	25	4.Yy Yabancı Dil Grubu	4 + 0 + 4
		Toplam Kredi	25

¹⁵⁴ Ankara Üniversitesi Bologna Bilgi Sistemi, “Ders Listesi ve Kredilendirme”, erişim: 17 Haziran 2019, http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1892&bot=489.

Tablo 5. (devam) 2018-2019 İlahiyat Fakültesi Lisans Programı

5. Yarıyıl		6. Yarıyıl	
Ders Adı	T + U + K	Ders Adı	T + U + K
İslam Hukuku I	2 + 0 + 2	İslam Hukuku II	2 + 0 + 2
Uslu'd Din	2 + 0 + 2	Sistematik Kelam I	4 + 0 + 4
İslam Mezhepleri Tarihi I	2 + 0 + 2	Tasavvuf I	2 + 0 + 2
Seminer	0 + 0 + 0	İslam Mezhepleri Tarihi II	2 + 0 + 2
Kur'an Okuma ve Tecvid V	0 + 2 + 1	Kur'an Okuma ve Tecvid VI	0 + 2 + 1
Din Eğitimi	2 + 0 + 2	Hadis III	2 + 0 + 2
İlahiyat Mesleki Seçmeli Dersler	6 + 0 + 6	Dinler Tarihi I	2 + 0 + 2
Toplam Kredi	15	Din Felsefesi I	2 + 0 + 2
		İlahiyat Mesleki Seçmeli Dersler	6 + 2 + 7
		Toplam Kredi	24
7. Yarıyıl		8. Yarıyıl	
Ders Adı	T + U + K	Ders Adı	T + U + K
İslam Hukuku III	2 + 0 + 2	Hadis IV	2 + 0 + 2
İslam Felsefesi Tarihi I	2 + 0 + 2	İslam Felsefesi Tarihi II	2 + 0 + 2
Dinler Tarihi II	2 + 0 + 2	Din Hizmetlerinde Reh. ve İletiş.	2 + 0 + 2
Tefsir IV	2 + 0 + 2	İslam Medeniyeti Tarihi	2 + 0 + 2
Kur'an Okuma ve Tecvid VII	0 + 2 + 1	Mezuniyet Tezi	0 + 0 + 0
Din Felsefesi II	2 + 0 + 2	Kur'an Okuma ve Tecvid VIII	0 + 2 + 1
Sistematik Kelam II	2 + 0 + 2	İlahiyat Mesleki Seçmeli Dersler	6 + 6 + 9
Tasavvuf II	2 + 0 + 2	Rehberlik	2 + 0 + 2
İlahiyat Mesleki Seçmeli Dersler	4 + 2 + 5	Toplam Kredi	18
Toplam Kredi	20		

Öğretmen yeterlik alanları¹⁵⁵ çerçevesinde ilahiyat programını incelediğimizde; alan bilgisi ve genel kültüre yönelik dersler zorunlu ders olarak programda yer alırken, pedagojik formasyon bilgisine yönelik dersler seçmeli olarak yer almaktadır.¹⁵⁶ Seçmeli dersler içerisinde pedagojik formasyon derslerinin yanı sıra, alan bilgisi ve genel kültüre yönelik dersler de yer almaktadır. Programa göre 1. yarıyıl da genel sosyal seçmeli derslere yer verilirken, 1, 2, 3 ve 4. yarıyıl da

¹⁵⁵ 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre öğretmen adaylarında genel kültür, alan bilgisi ve pedagojik formasyon bakımından nitelikler aranır.

¹⁵⁶ Seçmeli dersler, fakültelere göre farklılaştığı için ayrıntılı olarak verilmemiştir.

seçmeli yabancı dil derslerine, 3. yarıyıldan itibaren de mesleki seçmeli derslere yer verilmektedir. Mesleki seçmeli dersler içerisinde hem alan bilgisine, hem genel kültüre, hem de pedagojik formasyona yönelik dersler yer almaktadır. Öğrenciler, seçmeli dersler için belirlenen kredi sınırını aşmamak kaydıyla mesleki seçmeli dersler içerisinde pedagojik formasyon derslerini seçebilecekleri gibi, alan bilgisi ya da genel kültüre yönelik dersleri de seçebilme imkanına sahiptirler. Bu çerçevede mesleki seçmeli derslerde önceliği pedagojik formasyon derslerine veren ve artan krediyi ise alan bilgisine yönelik derslerle tamamlayan bir öğrencinin, aldığı derslerin öğretmenlik yeterlik alanlarına göre dağılımı şöyledir:

Tablo 6. Öğretmen Yeterlik Alanlarına Göre Derslerin Dağılımı

İçerik	Kredi	Ağırlık %
Alan Bilgisi	114	65,14
Genel Kültür	36	20,57
Pedagojik Formasyon	25	14,29
Toplam	175	100

Öğretmen yetiştiren lisans programlarında, derslerin öğretmen yeterlik alanlarına göre dağılımı oldukça önemlidir.¹⁵⁷ Sadece öğretmen yetiştirme konusunun ele alındığı XI. Milli Eğitim Şurası'nda, öğretmen yetiştiren programlarda yer alan derslerin %62,5'inin alan bilgisine, %12,5'inin genel kültüre ve %25'inin pedagojik formasyona ayrılması kararı alınmıştır.¹⁵⁸ Bu karara göre Tablo 6'yı incelediğimizde, pedagojik formasyon derslerini alarak ilahiyat fakültesinden mezun olan bir öğrencinin alan bilgisine yönelik aldığı derslerin oranı (%65,14) ile genel kültüre yönelik derslerin oranı (%20,57) daha yüksek iken, pedagojik formasyona yönelik aldığı derslerin oranı (%14,29) daha düşüktür.

YÖK'ün öğretmen yetiştiren lisans programlarıyla ilgili yaptığı son düzenlemede, alan bilgisi derslerinin oranı %45-50, genel kültür derslerinin oranı

¹⁵⁷ Korkmaz, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programının Eğitimde Program Geliştirme İlkeleri Açısından İncelenmesi*, 73.

¹⁵⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 220.

%15-20, pedagojik formasyon derslerinin oranı ise %30-35 olarak belirlenmiştir.¹⁵⁹ İlahiyat fakültesi programının yer almadığı bu düzenlemedeki oranlarla, ilahiyat fakültesinde okutulan derslerin oranları karşılaştırıldığında, formasyon olarak ilahiyat fakültesinden mezun olan bir öğrencinin, alan bilgisi ve genel kültüre yönelik aldığı derslerin oranı daha yüksek iken, pedagojik formasyona yönelik aldığı derslerin oranı daha düşüktür.

2. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ

2.1. Türkiye’de Öğretmen Yeterlikleri Belirleme Süreci

Yeterlik; bir işin etkili ve verimli bir şekilde yapılması için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve değerlere sahip olma durumudur.¹⁶⁰ Bu çerçevede öğretmen yeterlikleri, öğretmenliği etkili ve verimli bir şekilde yapabilmeleri için öğretmenlerin sahip olmaları gereken bilgi, beceri, tutum ve değerleri ifade etmektedir.¹⁶¹ Temel görevi öğrenmeyi sağlamak olan öğretmenler, bu görevlerini yapabilmek için gerekli olan mesleki niteliklere sahip olmak durumundadırlar. Zira öğretmenlik kendine özgü nitelikleri olan özel bir uğraş alanıdır. Bu nedendir ki öğretmenlik mesleğini icra edecek olan kişiler; zengin alan bilgisine, yeterli genel kültüre ve gerekli mesleki bilgi ve beceriye sahip olmalıdırlar.¹⁶² Nitekim Milli Eğitim Temel Kanunu’nda öğretmenlik; devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini yürüten özel bir ihtisas mesleği olarak tanımlanmıştır. Aynı kanunda öğretmenlik mesleğini yapacak olan kişilerde genel kültür, alan bilgisi ve pedagojik formasyon bakımından nitelikler aranacağı belirtilmektedir.¹⁶³ Öğretmenlerde aranan bu nitelik ve yeterliklerin belirlenmesi, Milli Eğitim Bakanlığı

¹⁵⁹ Yükseköğretim Kurulu, Yeni Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, erişim: 26 Haziran 2019, <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari>

¹⁶⁰ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, VIII.

¹⁶¹ MEB, *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri* (Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, 2017), 4.

¹⁶² Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 7.

¹⁶³ “Milli Eğitim Temel Kanunu”, *Resmi Gazete* 14574 (24 Haziran 1973).

bünyesinde Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nce yürütülmektedir.¹⁶⁴

Öğretmen yeterliklerinin neler olması gerektiği konusu ülkemizde uzun yıllar ihmal edilen bir alan olmuştur.¹⁶⁵ Türkiye'de öğretmen yeterlikleriyle ilgili ilk resmi çalışmalar 1998'de YÖK ve Dünya Bankası işbirliğinde “Milli Eğitim Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi” kapsamında yapılarak, ulusal düzeyde öğretmen yetiştirme standartları ve öğretmen yeterlikleri belirlenmiştir. Bu çalışmalar neticesinde belirlenen öğretmen yeterlikleri; “konu alanı ve alan eğitimine ilişkin yeterlikler”, “öğretme-öğrenme sürecine ilişkin yeterlikler”, “öğrencilerin öğrenmelerini izleme, değerlendirme ve kayıt tutma” ve “tamamlayıcı mesleki yeterlikler” olmak üzere dört boyutta gruplandırılmıştır.¹⁶⁶

Öğretmen yeterlikleriyle MEB bünyesinde yapılan ilk resmi çalışma 1999'da başlamıştır. Öncelikle, MEB'in ve çeşitli üniversitelerin temsilcilerinden oluşan “Öğretmen Yeterlikleri Komisyonu” oluşturulmuştur. Bu komisyon, yabancı ülkelerdeki yeterlik belgeleri ve yukarıda bahsedilen YÖK/Dünya Bankası işbirliğinde oluşturulan yeterlikler başta olmak üzere, konuyla ilgili araştırma sonuçlarını, ilgili kurum ve kuruluşların eleştiri ve önerilerini dikkate alarak öğretmen yeterliklerini belirlemiştir. 2002'de yürürlüğe giren öğretmen yeterlikleri, Milli Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen öğretmen yeterlik alanlarına uygun olarak “eğitme ve öğretme yeterlikleri”, “genel kültür bilgi ve becerileri” ve “özel alan bilgi ve becerileri” boyutlarında gruplandırılmıştır.¹⁶⁷

Öğretmen yeterlikleri konusundaki bir diğer çalışma da Temel Eğitime Destek Programı (TEDP) kapsamında yapılmıştır. Avrupa Birliği Komisyonu ile Türk Hükümeti arasında 8 Şubat 2000'de imzalanan Finansman Anlaşması'yla yürürlüğe giren ve öğretmen eğitimi, eğitimin kalitesi, yönetim ve organizasyon,

¹⁶⁴ “Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Karaname”, *Resmi Gazete* 28054 (14 Eylül 2011).

¹⁶⁵ Ayhan Öz, *Milli Eğitim Bakanlığı Bünyesinde Düzenlenen Hizmet İçi Eğitimlerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Gelişimine Katkısı (İstanbul İli Örneği)* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012), 22.

¹⁶⁶ Doğan-Altaş, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma”, 111.

¹⁶⁷ MEB, *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*, 6.

yaygın eğitim ve iletişim başlıklarında beş bileşenden oluşan projede 2002 itibariyle faaliyetlere başlanmıştır. Proje kapsamında öğretmen eğitimi bileşeniyle ilgili çalışmaların sorumluluğunu üstlenen MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü koordinesinde 13-16 Nisan 2004 tarihleri arasında öğretmen yeterliklerine ait taslağın oluşturulması için bir çalıştay düzenlenmiştir. Çalıştayda, öğretmen yeterlikleriyle ilgili daha önce yapılmış tüm çalışmalar ve farklı ülkelere ait yeterlik dokümanları incelenerek konuyla ilgili ortak bir anlayış oluşturulmaya çalışılmıştır. Öğretmen yeterliklerinin Avrupa Birliği ülkeleriyle uyumlu olması amacıyla, ulusal ve uluslararası uzmanlar, akademisyenler, öğretmenler ve çok sayıda katılımcının dahil olduğu çalıştaylar, plot uygulamalar ve görüşler sonucunda “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri” belirlenmiştir.¹⁶⁸ 6 ana yeterlik alanı, bu yeterlik alanlarına ilişkin 31 alt yeterlik ve 233 performans göstergesinden oluşan “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri”, 2006’da 2590 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁶⁹ Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri’ndeki ana yeterlik alanları şunlardır:

1. Kişisel ve meslekî değerler - meslekî gelişim,
2. Öğrenciyi tanıma,
3. Öğrenme ve öğretme süreci,
4. Öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme,
5. Okul-aile ve toplum ilişkileri,
6. Program ve içerik bilgisi,

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri incelendiğinde yeterlik alanlarının, öğretmenliğin mesleki bilgi ve beceri boyutuna yönelik olduğu, alan bilgisine yönelik yeterliklere verilmediği görülmektedir. Bu kapsamda MEB, öğretmenlerin kendi alanlarında sahip olmaları gereken bilgi, beceri, değer ve tutumları ifade eden Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri’nin belirlenmesine yönelik çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmalar neticesinde ilköğretim kademesi öğretmenlerine yönelik olarak DKAB dersi de dahil 14 branş bazında hazırlanan Öğretmenlik Mesleği Özel

¹⁶⁸ MEB, *TEDP Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri* (Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, 2006), 1-10.

¹⁶⁹ MEB, *Tebliğler Dergisi* 69/2590 (Kasım 2006): 1491-1540.

Alan Yeterlikleri, MEB'in 25 Temmuz 2008 tarihli onayı ile yürürlüğe girmiştir. Ortaöğretim kademesi öğretmenlerine yönelik olarak 8 branş bazında hazırlanan Özel Alan Yeterlikleri ise MEB'in 26 Ocak 2011 tarihli onayı ile yürürlüğe girmiştir.¹⁷⁰

Alanlarına özgü gelişim hedeflerini öğretmenlere göstermek amacıyla hazırlanan özel alan yeterlikleri, yeterlik alanları, bu alanlara ait yeterlikler ve her bir yeterliğe ait performans göstergelerinden oluşmaktadır. İlköğretim kademesi özel alan yeterliklerinde performans göstergeleri A1, A2 ve A3 şeklinde düzeylendirilmiştir.¹⁷¹

2008'de, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'nde, Avrupa Yeterlikler Çerçevesi kabul edilmiş ve ülkelerin, bu yeterliklerle ilişkili bir şekilde kendi ulusal yeterlik çerçevelerini oluşturmaları tavsiye edilmiştir. Bu kapsamda 2015'te "Türkiye Yeterlikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" yayımlanarak "Türkiye Yeterlikler Çerçevesi" yürürlüğe girmiştir.¹⁷² Ayrıca Türkiye'nin 2001'de dahil olduğu Bologna Süreci kapsamında, "Yükseköğretim Yeterlikler Çerçevesi" ve "Yükseköğretim Yeterlikler Çerçevesi Temel Alan Yeterlikleri" 2011'de kabul edilmiştir.¹⁷³

Ulusal ve uluslararası düzeydeki bu düzenlemeler, eğitim alanındaki yeni gelişmeler ve eğitim sistemimizde yapılan yenilikler paralelinde Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri'nin güncellenmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu doğrultuda başlatılan güncelleme çalışmaları sürecinde; MEB, YÖK ve ÖSYM başta olmak üzere çok sayıda paydaşla işbirliği içerisinde, uluslararası kuruluşların eğitim ve öğretimle ilgili raporları ile birçok farklı ülkenin yeterlik belgeleri incelenmiştir. Geniş ölçekli bir katılımla güncellenen öğretmenlik yeterlikleri; branş bazında özel alan yeterlikleri belirlemek yerine, genel yeterliklere alan bilgisi ve alan eğitimi bilgisi eklenerek, her öğretmenin kendi alanıyla ilgili yeterlikleri de kapsayan

¹⁷⁰ MEB, *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*, 7.

¹⁷¹ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, 42.

¹⁷² "Türkiye Yeterlikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik", *Resmî Gazete* 29537 (19 Kasım 2015).

¹⁷³ MEB, *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*, 7.

bütüncül bir biçimde oluşturulmuştur. MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından 2017’de Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri olarak yayımlanan bu yeterlikler; “mesleki bilgi”, “mesleki beceri” ve “tutum ve değerler” olmak üzere, birbiriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan 3 yeterlik alanından, bu alanlara ait 11 yeterlikten ve bu yeterliklere ilişkin 65 yeterlik göstergesinden oluşmaktadır.¹⁷⁴

Yukarıda bahsedilen uzun süreçte şekillenen öğretmen yeterlikleri; öğretmen yetiştirme politikalarının belirlenmesinde, öğretmen yetiştiren kurumların programlarının düzenlenmesinde, öğretmen istihdamı, adaylık ve yetiştirme süreçlerinde, öğretmenlerin öz değerlendirme yaparak geliştirmeleri gereken yönlerini belirlemelerinde, performans değerlendirme, kariyer gelişimi ve ödüllendirmede, öğretmenlerin mesleki gelişim ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçlara yönelik hizmet içi eğitim faaliyetlerinin planlanmasında ve öğretmenliğin statüsünün güçlendirilmesi çalışmalarında dikkate alınması gereken referans bir metin niteliğindedir.¹⁷⁵

Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri ve özel alan yeterliklerini belirlemeye yönelik yukarıdaki çalışmaların yanı sıra, DKAB alanına özgü yeterliklerin belirlenmeye çalışıldığı akademik araştırmalar da yapılmıştır. Bu konudaki ilk çalışma M. Şevki Aydın’a aittir. Aydın, DKAB öğretmenlerinin pedagojik formasyon yeterliklerini belirlemeye çalıştığı araştırmasında DKAB öğretmenlerine ve öğrencilere yönelik iki anket geliştirmiştir. Anketlerde DKAB öğretmenlerinin pedagojik formasyon yeterliklerini belirlemeye yönelik sorular kullanılmıştır.¹⁷⁶

Bu konuda yapılan başka bir çalışmada Recai Doğan ve Nurullah Altaş; MEB’in belirlediği öğretmen yeterliklerinden, İlköğretim DKAB programının amaçlarından ve Erten Gökçe’nin “İlköğretim Öğretmenlerinin Yeterlikleri” konulu çalışmasından hareketle 129 soruluk taslak ölçek hazırlamışlardır. Taslak ölçeğin 145 öğretmene uygulanmasıyla elde edilen veriler, faktör analizine tabi tutulmuş ve 6 boyuttan ve 122 maddeden oluşan ölçek elde edilmiştir. “Öğretmenlik rolünü

¹⁷⁴ MEB, *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*, 8.

¹⁷⁵ MEB, *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*, 9-12.

¹⁷⁶ Aydın, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyon Yeterlikleri*.

benimseme, yansıtma ve geliştirme”, “eğitim-öğretim sürecinde aktiflik ve etkili kullanım”, “etkili iletişim bilgi ve tekniklerini kullanma”, “amaca ulaştıracak bilgi ve beceriler”, “öğretim teknolojileri” ve “çocuk merkezli yaklaşım” olarak adlandırılan boyutlar daha çok, öğretmenin kişilik özellikleri ve eğitim öğretim yeterliklerine yönelik iken, 23 maddeden oluşan “amaca ulaştıracak bilgi ve beceriler” boyutu alan bilgisi ve alan eğitimi bilgisine yöneliktir.¹⁷⁷

Bu konuda Süleyman Akyürek tarafından yapılan çalışmada; alan bilgisi, genel kültür ve öğretim bilgi ve becerileri alanlarında DKAB öğretmen adaylarının yeterlik algılarını belirlemeye yönelik ölçek geliştirilmiştir. Ölçekte, öğretim bilgi ve becerisine ilişkin yeterlik maddeleri MEB’in hazırladığı öğretmen yeterliklerinden hareketle belirlenmiştir. Alan bilgisi ve genel kültüre ait yeterlik maddeleri ise araştırmacı tarafından DKAB dersinin ve programının genel ve özel amaçları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde çeşitli anabilim dallarında görev yapan 6 uzmandan oluşan komisyonda incelenerek son şekli verilen yeterlik listesi geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından sonra uygulamaya hazır hale gelmiştir.¹⁷⁸

Alan bilgisine yönelik yeterlik ölçeği; “din olgusu”, “dinin temel kaynakları”, “din-ahlak ilişkisi”, “din-birey ilişkisi” ve “din toplum ilişkisi” boyutlarında toplam 71 maddeden oluşmaktadır. Genel kültüre yönelik yeterlik ölçeği tek boyutlu olup 6 maddeden oluşmaktadır. Öğretim bilgi ve becerisine yönelik yeterlik ölçeği ise “öğrenciyi tanıma”, “öğretimi planlama”, “öğretimi düzenleme”, “sınıf yönetimi”, “iletişim”, “öğretimi ölçme ve değerlendirme”, “rehberlik yapma” ve “kendini geliştirme” boyutlarında toplam 72 maddeden oluşmaktadır.¹⁷⁹

DKAB öğretmen yeterliklerini belirlemeye yönelik bir başka çalışma da Ahmet Koç tarafından yapılmıştır. Koç, MEB tarafından belirlenen öğretmen genel yeterlikleri ve ilgili bilimsel araştırmalardan yararlanarak oluşturduğu yeterlik

¹⁷⁷ Doğan-Altaş, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma”, 109-122.

¹⁷⁸ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 35.

¹⁷⁹ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 42-101.

listesini uzman görüşleri çerçevesinde şekillendirerek ön uygulama yapmıştır. Geçerlik ve güvenirlik analizleri sonrasında “kişisel ve mesleki değerler-mesleki gelişim”, “öğrenciyi tanıma ve öğrenciyle ilişkiler”, “okul aile ve toplumla ilişkiler”, “dersi planlama”, “materyal kullanma”, “öğrenme ortamlarını düzenleme ve yönetme” boyutlarından ve 108 maddeden oluşan yeterlik listesi elde etmiştir.¹⁸⁰

2.2. Alan Bilgisi Yeterlikleri

Milli Eğitim Temel Kanunu’nda da belirtildiği üzere öğretmen adayı alan bilgisi bakımından gerekli yeterliklere sahip olmalıdır. Alan bilgisi eğitim-öğretim faaliyetinde “ne öğretilim?” sorusunun cevabını oluşturmaktadır. Yani öğretmen adayının kendi alanına ilişkin sahip olması gereken bilgi, beceri ve tutumları ifade eder. Hangi alanda olursa olsun her öğretmen adayı, görevini etkili ve verimli bir şekilde yapabilmek için alanına özgü temel bilgileri, kavramları, ilkeleri, farklı görüş, kuram, yöntem ve teknikleri bilmek durumundadır.¹⁸¹ Alanıyla ilgili bilgileri diğer alanlarla ilişkilendirerek alanının okul çapında uygulanan program içerisindeki yerini anlar.¹⁸²

Öğretmenin konuyu yeterince bilmemesi öğrencilerin konuyu yanlış öğrenmelerine neden olabilir. Çünkü öğretmenlerin konuya olan hâkimiyetleri; onların neyi nasıl öğrettiklerini, sorularının türünü ve düzeyini, ders kitabını kullanma durumunu etkileyecektir. Mesela konuyu yeterince bilmeyen öğretmen daha çok ders kitabına bağımlı kalacaktır. Bu nedenle öğretmenin alan bilgisi diğer insanların aynı konudaki bilgisinden farklıdır. Çünkü öğretmen alan bilgisine sahip olmanın yanı sıra, bu bilgiyi öğrenciye göre de düzenleyebilmelidir. Bu kapsamda öğretmen, bilginin toplumsal değerini, günlük yaşam ile ilişkisini ve günlük hayatta

¹⁸⁰ Ahmet Koç’un, bu ölçeği kullanarak 326 kişilik örneklem grubundan elde ettiği bulgulardan yukarıda bahsedilen boyutların ilk üçüne yönelik olanlar “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri” adında, diğer üç boyuta yönelik olanlar ise “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretme-Öğrenme Sürecine İlişkin Yeterlikleri” adında makale olarak yayınlanmıştır. Bk. Koç, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri”, 107-149; Ahmet Koç, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretme-Öğrenme Sürecine İlişkin Yeterlikleri”, *Türkiye’de Okullarda Din Öğretimi*, ed. Recep Kaymakcan ve dğr. (İstanbul: DEM, 2011), 523-552.

¹⁸¹ Korkmaz, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programının Eğitimde Program Geliştirme İlkeleri Açısından İncelenmesi*, 38.

¹⁸² Işıkdöğün, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunları Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 14.

nasıl kullanılabileceğini bilmek durumundadır.¹⁸³ Ayrıca iyi bir alan bilgisi öğrencilerin ilgisini çekmede, konuyu daha anlaşılır bir şekilde sunmada, disiplini sağlamada öğretmenlere kolaylık sağlayacaktır.¹⁸⁴ Bu çerçevede, alan bilgisi yeterliklerine sahip olan bir öğretmen;

- ✓ Alanıyla ilgili temel bilgileri, kavramları, ilkeleri değişik biçimlerde açıklayabilir.
- ✓ Alanına özgü farklı görüş, kuram, öğrenme yolları, araştırma ve inceleme yöntemlerini bilir.
- ✓ Öğrenme-öğretme kaynaklarını ve öğretim malzemelerini değerlendirerek seçebilir.
- ✓ Alanında araştırmalar yaparak bilgi üretebilir.
- ✓ Öğrencileri alanla ilgili sorular sormaya, düşünceleri farklı perspektiflerden görmeye ve bilgi üretmeye özendirecek programları kullanabilir ve geliştirebilir.
- ✓ Öğrencinin, gerekli bilgi ve becerileri başka alanlarla ilişkilendirebilmesine olanak verecek disiplinler arası öğretim deneyimleri oluşturabilir.
- ✓ Alanına ilişkin problemleri tanır, probleme yönelik çözüm yolları arayarak uygun çözüm yolunu seçer, uygular ve değerlendirir.¹⁸⁵

Bu bağlamda zengin alan bilgisine sahip olan DKAB öğretmeni;

- ✓ Din alanına özgü kavramları, varsayımları, tartışmaları, araştırma ve inceleme yöntemlerini bilmede,
- ✓ Din alanıyla ilgili bilgileri öğrenci tarafından anlamlandırılacak bir şekilde öğretime konu edebilmede,
- ✓ Öğrencilerin din alanına ait kavramları öğrenebilme durumlarını takip edebilmede
- ✓ Dini alandaki bazı bilgilerin karmaşık, sürekli ve değişken bir yapıda olduğunu farkında olmada,

¹⁸³ TED, *Öğretmen Yeterlikleri* (Ankara: Türk Eğitim Derneği, 2009), 7.

¹⁸⁴ Asrı, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Bölgesi Örneği)*, 9.

¹⁸⁵ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri*, 18.

- ✓ Dini konularda farklı bakış açılarının ve yorum farklılıklarının olduğunu bilerek öğretimi düzenleyebilmede,
- ✓ Dinle ilgili bilgi birikiminin gelişim sürecini öğrenciye aktarabilmede,
- ✓ Dini alanla ilgili gelişmeleri takip ederek ve dini konularla günlük hayat arasında ilişki kurabilmede gerekli yeterliklere de sahip olacaktır.¹⁸⁶

MEB öğretmen yeterlikleri belirleme sürecinde alanlara özgü özel alan yeterliklerini de belirlemiştir. Bu kapsamda DKAB öğretmeni için belirlenen özel alan yeterlikleri; öğretimi planlama düzenleme ve değerlendirme, din olgusu, inanç, ibadet, ahlâk ve değerler ve meslekî gelişimi sağlama şeklinde 6 yeterlik alanından oluşmaktadır. Her bir yeterlik alanı için alt yeterlikler belirlenmiştir. Her alt yeterlik için de A1, A2 ve A3 şeklinde derecelendirilmiş performans göstergeleri oluşturulmuştur. MEB'in bu çalışması çerçevesinde DKAB öğretmeni için belirlenen yeterlik alanları ve alt yeterlikler şunlardır:¹⁸⁷

a. Öğretimi Planlama, Düzenleme ve Değerlendirme

1. Öğretim programına uygun planlama yapabilme
2. Öğrenme ortamları düzenleyebilme
3. DKAB öğretimine uygun yöntem, teknik, materyal ve kaynaklar kullanabilme
4. DKAB öğretiminde teknolojik kaynakları kullanabilme
5. Ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerini kullanabilme
6. Ulusal bayram ve organizasyonların yönetim ve organizasyonunu yapabilme
7. Okulun kültür ve öğrenme merkezi haline getirilmesinde toplumla işbirliği yapabilme
8. Özel gereksinimli ve özel eğitime gereksinim duyan öğrencileri dikkate alan uygulamalar yapabilme

¹⁸⁶ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 42.

¹⁸⁷ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*, 220-236.

b. Din Olgusu

1. Öğrencilerin din ile ilgili temel kavramları tanımasına rehberlik edebilme
2. Öğrencilerin dinin tarih içindeki gelişimini fark edebilmelerini sağlayabilme
3. Öğrencilerin farklı din ve inanışları tanımlarına rehberlik edebilme
4. Öğrencilerin dinin amacının insanı güzel ahlaklı yapmak ve mutlu kılmak olduğunu fark etmelerini sağlayabilme
5. Öğrencilerin din-vahiy-akıl-bilim ilişkisini kavramalarına rehberlik edebilme
6. Kuran'ı tanıma ve ondan yararlanma konusunda öğrencilere rehberlik edebilme
7. Dindeki anlayış farklılıklarının, benzerliklerinin ve bunların nedenlerinin fark edilmesini sağlayabilme
8. Öğrencilerin, dinin birey ve topluma yansımalarını fark etmelerini sağlayabilme
9. Öğrencilerin din, toplum ve kültür arasındaki ilişkiyi kurmalarına rehberlik edebilme
10. Öğrencilere Türklerin Müslüman olması, din anlayışlarının oluşması ve İslam medeniyetine katkıları sürecini tanımlarında rehberlik edebilme

c. İnanç

1. İnanç kavramını anlamaları için öğrencilere rehberlik edebilme
2. Öğrencilerin inancı oluşturan unsurları kavramalarını sağlayabilme
3. Öğrencilere inancın duygu dünyasına etkilerini ve inanç-davranış ilişkisini fark etmelerinde rehberlik edebilme

d. İbadet

1. Öğrencilerin ibadetlerle ilgili temel kavramları tanımlarını sağlayabilme
2. Öğrencilerin ibadetlerle ilgili ilkeleri fark etmelerini sağlayabilme

3. Öğrencilerin namaz, oruç, hac, zekat gibi ibadet çeşitlerini tanımlarını sağlayabilme

4. Öğrencilerin inanç-ibadet-davranış ilişkisini kavramalarını sağlayabilme

5. Öğrencilerin ibadet-temizlik ilişkisini kavramalarını sağlayabilme

6. Öğrencilerin, duanın ibadetin özü olduğunu fark etmelerine rehberlik edebilme

7. Öğrencilere ibadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaları anlamları ile öğrenmeleri konusunda rehberlik edebilme

e. Ahlak ve Değerler

1. Ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları tanımlarını sağlayabilme

2. Öğrencilerin evrensel ahlaki değerleri kavramalarına rehberlik edebilme

3. Peygamber kıssalarındaki ahlaki değerlerin farkına varmaları için öğrencilere rehberlik edebilme

4. Hz. Muhammed'in örnek ahlakını tanımlarını sağlayabilme

5. Ahlaki değerlerin benimsenmesinde aile kurumunun önemini kavramaları konusunda öğrencilere rehberlik edebilme

6. Öğrencilere, toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin rolünü kavramaları konusunda rehberlik edebilme

f. Mesleki Gelişimi Sağlama

1. Mesleki yeterliklerini belirleyebilme

2. Mesleki gelişimini sağlayabilme

3. Mesleki gelişimi ile ilgili olarak temel kaynaklardan yararlanabilme

Günümüzde DKAB öğretmeni yetiştiren ilahiyat fakültelerinin programına bakıldığında, alan bilgisine yönelik derslerin oranı %65,14'tür.¹⁸⁸ Bu oran YÖK'ün

¹⁸⁸ Bk. Tablo 6.

öğretmen yetiştiren lisans programlarıyla ilgili yaptığı son düzenlemede, alan bilgisi dersleri için belirlediği orana (%45-50) göre oldukça yüksektir.¹⁸⁹

2.3. Genel Kültür Yeterlikleri

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre öğretmen adayında bulunması gereken yeterlik alanlarından biri de genel kültürdür. Genel kültür, öğretmenin mesleğini yaparken kendi alanıyla diğer disiplinler arasında ilişki kurma bilgi ve becerilerini kapsamaktadır.¹⁹⁰ Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim süreçlerindeki genel kazanımlarının bileşkesi olan genel kültür sayesinde öğretmen, olay ve olguların felsefi, tarihsel, kültürel, sosyolojik ve ekonomik yönleri hakkında fikir sahibi olur.¹⁹¹ Onlarca öğrenci ile muhatap olan ve onların farklı konulardaki sorularını da cevaplamak durumunda olan öğretmen için genel kültür bilgisi son derece önemlidir.¹⁹² Bu nedenle alanı ne olursa olsun tüm öğretmenlerin, kendi alanları ile diğer disiplinler arasında ilişki kurabilmelerini sağlayacak geniş bir genel kültür bilgisine sahip olmaları ve zamanla ortaya çıkan yenilikler ve ihtiyaçlar doğrultusunda bu bilgilerini güncellemeleri gerekir.¹⁹³ Çünkü temel hedefi toplumsal kültürü aktararak bireyin sosyalleşmesini sağlamak ve yeteneklerini keşfedip geliştirmesi için bireye imkân hazırlamak olan eğitim,¹⁹⁴ alan bilgisinin yanında geniş bir genel kültüre sahip öğretmenlerle bu hedefe ulaşabilir.

DKAB alanı için genel kültür yeterliği, din alanıyla diğer disiplinler arasında ilişki kurma bilgi ve becerisine sahip olma durumudur. Din olgusunun doğası ve hayatın çeşitli boyutlarıyla ilişkisinden dolayı diğer disiplinlerle ilişkilendirilmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle genel kültür bilgisi, din alanına ilişkin olay ve olguları açıklamada, farklı disiplinlerle ilişkilerin kurulmasında, öğrenilen konuların hayata geçirilmesinde yardımcı olması açısından DKAB öğretmen yeterliklerinin ayrılmaz

¹⁸⁹ Bk. Yükseköğretim Kurulu, Yeni Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları.

¹⁹⁰ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2002), 17

¹⁹¹ Korkmaz, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programının Eğitimde Program Geliştirme İlkeleri Açısından İncelenmesi*, 38.

¹⁹² Zengin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Öğretim Yeterlik Algıları”, 3.

¹⁹³ Asrı, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Bölgesi Örneği)*, 60.

¹⁹⁴ Aşıkoğlu, “Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği)”, 7.

bir parçasıdır.¹⁹⁵ Çünkü DKAB öğretmeni eğitim-öğretim sürecinde karşılaştığı soru ve sorunları çözmede, alan bilgisi ve pedagojik formasyon bilgisine ek olarak genel kültür bilgisine de ihtiyaç duyacaktır. Zira bu soru ve sorunları çeşitli boyutlarıyla ele almada, seçenekleri oluşturmada, en uygun seçeneği belirleyerek duruma uygulamada, bu süreci izlemeye ve değerlendirmede din alanına ilişkin bilgi ve becerilerle genel kültür bilgi ve becerilerinin ilişkilendirilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda DKAB öğretmeni için genel kültür bilgi ve becerileri;

- ✓ Dinle ilgili bilgileri farklı disiplinlerin kavramlarından yararlanarak açıklayabilmede
- ✓ Farklı disiplinlere ilişkin bilgilerle dini konular arasında ilişki kurmada
- ✓ Din öğretimi sürecinde öğrenciyi derse hazırlama, güdüleme ve ödüllendirmede
- ✓ Öğretim sürecinde örnek verirken, benzetme-ayırt etme ve analiz-sentez yaparken, diğer disiplinlerin bilgilerinden yararlanmada
- ✓ Öğrencileri, genel kültür yaşantıları geliştirmeye özendirerek teşvik etmede kullanılabilir.¹⁹⁶

İlahiyat programındaki derslerin, öğretmen yeterlik alanlarına göre ağırlıklarına bakıldığında genel kültüre yönelik derslerin oranı %20,57'dir.¹⁹⁷ Bu oran YÖK'ün öğretmen yetiştiren lisans programlarıyla ilgili yaptığı son düzenlemede¹⁹⁸, genel kültür dersleri için belirlediği orandan (%15-20) daha yüksektir.

2.4. Pedagojik Formasyon Yeterlikleri

Öğretmenlerin, görevlerini etkili ve verimli bir şekilde yapabilmeleri için pedagojik formasyon bakımından da yeterli olmaları gerekmektedir. Pedagojik formasyon; öğretmenin alanına ilişkin konuları başkalarına öğretmeye veya bu konuların öğrenilebilmesi için uygun fırsat ve imkanı oluşturmaya yönelik bilgi,

¹⁹⁵ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 92.

¹⁹⁶ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 94.

¹⁹⁷ Bk. Tablo 6.

¹⁹⁸ Bk. Yükseköğretim Kurulu, Yeni Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları.

beceri ve tutumları kapsamaktadır.¹⁹⁹ Yani pedagojik formasyon eğitim-öğretim sürecinde alan ve genel kültür bilgisinin kime, niçin nerede ve nasıl öğretilebileceğine ilişkin boyuttur.²⁰⁰

Öğrenmeyi gerçekleştirmede öğrenene kılavuzluk ve rehberlik yapan öğretmenin²⁰¹ alanına ilişkin bilgi, beceri ve tutumları öğrenciye kazandırması gerekir. Bu süreçte öğretmenin konu alanını iyi bilmesi öğretim faaliyeti için tek başına yeterli değildir. Öğretmenin ne öğreteceğini bilmesi kadar nasıl öğreteceğini bilmesi de gerekmektedir.²⁰² Çünkü öğretmen sadece bilgi aktaran değil, aynı zamanda öğretim sürecini planlayan, örgütleyerek organize eden, yöneten, denetleyen öğrenmeyi öğreten rehber konumundadır.²⁰³ Bu nedenle öğretmenin, zengin alan bilgisi ve genel kültüre sahip olmanın yanı sıra öğretmenliğe ilişkin mesleki bilgi ve becerilere de sahip olması gerekir.²⁰⁴

Son derece hassas ve zor bir meslek olan öğretmenlik din eğitim ve öğretimi söz konusu olduğunda daha da hassaslaşmakta ve zorlaşmaktadır. Çünkü her insanın mutlaka ilgilenmek durumunda kaldığı, insan hayatının bütününe hitap eden ve dolayısıyla insan üzerinde etkisi oldukça yüksek olan din gibi hassas bir olgu öğretime konu edilmektedir.²⁰⁵ Bu nedenle din öğretimi özel bir iş ve uğraş alanıdır. Dolayısıyla DKAB öğretmenliği kendine özgü nitelikleri olan bir meslektir.²⁰⁶ İnsanlar için son derece önemli olan din ve inanç konusunda doğru bilgi, duygu ve davranış geliştirmeleri amacıyla onlara rehberlik edecek DKAB öğretmenlerinin, gerekli yeterliklere en üst düzeyde sahip olması oldukça önemlidir. Çünkü öğrencilerin, bu konuda öğretmenden kaynaklanan yanlış bir bilgi edinmeleri ya da

¹⁹⁹ MEB, *Öğretmen Yeterlikleri*, 11.

²⁰⁰ Zengin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Öğretim Yeterlik Algıları”, 4.

²⁰¹ Mehmet Karataş, “Okul ve Sınıf Ortamı”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Remzi Y. Kıncal (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), 161.

²⁰² Korkmaz, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programının Eğitimde Program Geliştirme İlkeleri Açısından İncelenmesi*, 39.

²⁰³ Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 7.

²⁰⁴ Erden, *Eğitim Bilimlerine Giriş*, 153.

²⁰⁵ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 37.

²⁰⁶ Süleyman Akyürek, “DKAB Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterliklerine İlişkin Algıları”, *Türkiye’de Okullarda Din Öğretimi*, ed. Recep Kaymakcan ve dğr. (İstanbul: DEM, 2011), 491.

olumsuz bir yaşantı geçirmeleri, hayatlarının birçok aşamasında onları etkileyebilir.²⁰⁷

Bu çerçevede, pedagojik formasyon bakımından gerekli niteliklere sahip olan DKAB öğretmeni;

- ✓ Öğrencileri birey olarak görür ve onlara değer verir. Onların bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve kültürel farklılıklarını dikkate alarak en iyi şekilde öğrenmeleri ve gelişmeleri için çaba harcar.
- ✓ Öz değerlendirme yaparak gelişim ve sürekli değişim için çaba harcar. Bu konuda yeni bilgi ve fikirlere açık olan DKAB öğretmeni diğer öğretmen, yönetici ve uzmanların başarılı deneyimlerinden yararlanır.
- ✓ Öğrencinin ilgi, istek ve ihtiyaçları gibi tüm özelliklerini, yetiştiği ailenin ve çevrenin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini bilerek öğretimi bu doğrultuda bireyselleştirir.
- ✓ Öğrenci merkezli bir yaklaşımla kullanacağı yöntem ve teknikleri, ders araç-gereç ve materyallerini, ölçme ve değerlendirme tekniklerini DKAB öğretim programının amaç ve kazanımlarına göre planlayabilir.
- ✓ Bireysel farklılıkları da dikkate alarak öğrenme ortamını düzenler ve bireysel farklılıklara göre öğretimi çeşitlendirir. Zamanı etkili ve verimli kullanarak öğretme ve öğrenme sürecini yönetir ve öğrencilerin bu süreçte etkin katılımını sağlar.
- ✓ Uygun ölçme yöntem ve tekniklerine karar vererek öğrencilerin gelişim ve öğrenmelerini izler ve değerlendirir. Öğrencilerin kendilerini ve akranlarını değerlendirmelerini sağlar. Değerlendirme sonuçlarını öğrenci, veli, yönetici ve diğer öğretmenlerle paylaşarak daha iyi bir öğrenme-öğretme süreci için kullanır.
- ✓ Okulun bulunduğu çevrenin, doğal, sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini tanıyarak aileleri ve toplumu eğitim sürecine ve okulun gelişimiyle ilgili çalışmalara katılmaya teşvik eder.

²⁰⁷ Zengin, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Öğretim Yeterlik Algıları”, 4.

- ✓ Türk Milli Eğitim Sistemi'nin ilke değer ve temel amaçları doğrultusunda DKAB programının yaklaşım, amaç, hedef, ilke ve tekniklerini bilir ve uygular.²⁰⁸

Günümüzde DKAB öğretmenliğine kaynaklık eden ilahiyat fakültelerinin programına bakıldığında, pedagojik formasyona yönelik derslerin oranı %14,29'dur.²⁰⁹ Bu oran YÖK'ün öğretmen yetiştiren lisans programlarıyla ilgili yaptığı son düzenlemede, pedagojik formasyon dersleri için belirlediği orana (%30-35) göre oldukça düşüktür.²¹⁰

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği programlarına öğrenci alımlarının durdurulmasından sonra, DKAB öğretmenliğine kaynaklık eden yüksek din öğretimi programlarında pedagojik formasyon derslerinin nasıl verileceği tekrar gündeme gelmiştir. Nihayetinde bu dersler seçmeli ya da zorunlu olarak bu programlara ilave edilmiştir. Mevcut derslerde değişiklik yapılamadan ilave edilen formasyon dersleri bu programlardaki derslerin dağılım oranlarını da doğal olarak etkilemiştir. Alan bilgisi ve genel kültüre yönelik dersler programda yüksek oranda yer alırken, sonradan ilave edilen formasyon derslerinin oranı düşük kalmıştır.

²⁰⁸ MEB, *TEDP Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*, 11-43.

²⁰⁹ Bk. Tablo 6.

²¹⁰ Bk. Yükseköğretim Kurulu, *Yeni Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları*.

II. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarına uygulanan ölçekten elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu çerçevede öncelikle katılımcıların bağımsız değişkenlere göre dağılımı belirtilmiştir. Daha sonra katılımcıların alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları, ölçek geliştirme sürecinde belirlediğimiz “din olgusu alanıyla ilgili bilgiler”, “inanç alanı ile ilgili bilgiler”, “ibadet alanıyla ilgili bilgiler”, “Hz. Muhammed alanıyla ilgili bilgiler”, “ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler”, “İslam’ın temel kaynakları alanıyla ilgili bilgiler”, “din anlayışı alanıyla ilgili bilgiler” ve “din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler” boyutlarında incelenmiştir. Her bir boyutta yer alan yeterlik maddeleri önce tek tek ele alınarak, katılımcıların o maddeyle ilgili algılarının frekans, yüzde ve ortalamaları tablo olarak belirtilmiştir. Daha sonra katılımcıların ilgili boyuta ilişkin puan ortalamaları değerlendirilmiştir. Son olarak katılımcıların alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının bağımsız değişkenlerle ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMEN ADAYLARININ KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Araştırmada kullanılan veriler, 2018-2019 eğitim öğretim yılında ilahiyat fakültelerinin son sınıflarında öğrenim gören 997 öğrencinin katılımıyla elde edilmiştir. Araştırmaya katılan bu öğrencilerin kişisel özelliklerine ilişkin sonuçlar şöyledir:

1.1. Cinsiyet

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Cinsiyete Göre Dağılımı

	N	%
Erkek	422	42,3
Kadın	575	57,7
Toplam	997	100

Tablo 7’yi incelediğimizde, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %57,7’si kadın, %42,3’ü erkektir. Bu sonuçlara göre, DKAB öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu söylenebilir. Bu veriler YÖK’ün 2018-2019 öğretim yılı istatistikleriyle paralellik göstermektedir. YÖK’ün verilerine göre, 2018-2019 öğretim yılı itibariyle ilahiyat fakültelerinde okuyan örgün öğretim öğrencilerinin %59,43’ü kadın, %40,56’si erkektir.²¹¹ Kadınların oranının yüksek olması, toplam öğrenci sayısı içerisinde kadınların sayısının yıldan yıla artmasının bir yansımasıdır.²¹² 1997’de başlayan katsayı uygulamasıyla birlikte imam hatip liselerindeki kız öğrenci sayısındaki artış ilahiyat fakültelerine de yansımıştır.²¹³ 1998-1999 öğretim yılı itibariyle 22 ilâhiyat fakültesinde 4.910 kız, 8.688 erkek öğrenci öğrenim görmektedirken,²¹⁴ sonraki yıllarda erkek öğrencilerin oranı azalmış, kız öğrencilerin oranı artmıştır. Bu durum ilahiyat fakültelerine yönelik yapılan bazı araştırmalara da yansımıştır.²¹⁵

1.2. Mezun Olunan Lise Türü

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Dağılımı

	N	%
İmam Hatip Lisesi	735	73,7
Diğer Liseler	262	26,3
Toplam	997	100

Tablo 8’e göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %73,7’si imam hatip lisesi mezunuyken, %26,3’ü diğer liselerden mezundur. Bu sonuçlara göre DKAB

²¹¹ Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, “2018-2019 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri”, erişim: 7 Temmuz 2019, <https://istatistik.yok.gov.tr>.

²¹² Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 276.

²¹³ Tunç, *İlköğretim ve Ortaöğretimde Din Eğitim Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (2006-2011 Yılları Arası)*, 69.

²¹⁴ Suat Cebeci, “Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi”, *AÜİFD Özel Sayı* (1999): 234.

²¹⁵ Ahmet Koç, “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri” *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2003): 31; Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 39; Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Bilimname* 18/1 (2010): 170; Recep Uçar, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Profili, Akademik Eğilimleri ve Aldıkları Eğitime İlişkin Memnuniyet Algıları (İnönü Üniversitesi Örneği)”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (Güz 2017): 110.

öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun İHL mezunu olduğu söylenebilir. Ancak İHL dışındaki diğer liselerden mezun olan öğretmen adaylarının oranı da azımsanmayacak düzeydedir.

2006'ya kadar din eğitim öğretmeni yetiştiren yükseköğretim programlarında okuyan öğrencilerin neredeyse tamamı İHL mezunuydu. 2006'da DKAB öğretmenliği programının eğitim fakültelerine aktarılmasıyla başlayan süreçte bu programlara gelen öğrencilerin mezun oldukları lise türlerinde çeşitlilik oluşmaya başlamıştır.²¹⁶ 2011'de alan ve katsayı farklarının eşitlenmesiyle birlikte,²¹⁷ İHL dışındaki ortaöğretim kurumlarından mezun olanlar da ilahiyat fakültelerini tercih etmeye başlamışlardır. MEB tarafından gerçekleştirilen öğretmen atamalarında DKAB branşındaki istihdam oranlarının artmış olması, diğer lise mezunlarının bu bölümlere olan taleplerinin artmasına etki etmiştir.²¹⁸ Günümüzde bu durum halen devam etmektedir. İHL mezunlarına göre sayıları az olsa da diğer ortaöğretim kurumlarından mezun olanlar da ilahiyat fakültelerini tercih etmektedirler. Yapılan çapraz tablo analizine göre katılımcıların cinsiyeti ile mezun olunan lise türü arasında anlamlı bir ilişki çıkmamıştır.

1.3. Bölüm Memnuniyeti

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Bölüm Memnuniyetlerine Göre Dağılımı

	N	%
Memnunum	491	49,2
Kısmen memnunum	381	38,2
Memnun değilim	105	10,5
Kararsızım	20	2
Toplam	997	100

²¹⁶ Tunç, *İlköğretim ve Ortaöğretimde Din Eğitim Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (2006-2011 Yılları Arası)*, 64.

²¹⁷ Öcal, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, 308.

²¹⁸ Adnan Demircan, *Türkiye'nin İlahiyat Sorunu* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 47; Uçar, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Profili, Akademik Eğilimleri ve Aldıkları Eğitime İlişkin Memnuniyet Algıları (İnönü Üniversitesi Örneği)", 114.

Tablo 9'a göre, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %49,2'si okuduğu bölümden memnunken, %38,2'si kısmen memnundur. Bölümünden memnun olmayanların oranı ise %10,5'tir. Öğretmen adaylarının %2'si ise bu konuda kararsızdır. Bu sonuçlara göre araştırmaya katılanların yaklaşık yarısı bölümünden memnundur. Kısmen memnun olanlar da dikkate alındığında araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun (%87,4) ilahiyat fakültesinde okumaktan memnun olduğu söylenebilir. Memnun olmayanlar ve kararsız olanlar birlikte değerlendirildiğinde, azımsanmayacak düzeyde bir grubun (%12,5) okuduğu bölümden memnun olmadığı sonucu çıkarılabilir. Yapılan çapraz tablo analizlerine göre cinsiyet ile bölüm memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Kadın öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu (%64,2) bölümünden memnunken, erkek öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu (%64,8) bölümünden memnun değildir. Mezun olunan lise türü ile bölüm memnuniyeti arasında ise anlamlı bir ilişki çıkmamıştır.

İlahiyat fakültesinde okuyan öğrencilere yönelik farklı zaman ve örnekleme yapılan araştırmaların bazılarında²¹⁹ bölümünden memnun olanlar çoğunlukta, bazılarında²²⁰ bölümünden memnun olmayanlar çoğunlukta. Öğrencilerin ilahiyat fakültesinde okumaktan duydukları memnuniyeti etkileyen faktörlerin neler olduğunun bilinmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle ilahiyat fakültelerinde okuyan öğrencilerin okudukları bölümle ilgili memnuniyet durumları ve bu durumu etkileyen faktörler konusunda daha derinlemesine araştırmalar yapılabilir.

²¹⁹ Bk. Abdulvahap Taştan v.dğr., “Üniversite Düzeyinde Din Öğretimi Alan Öğrencilerde Eğitim Sürecinde Oluşan Tutum ve Davranış Değişiklikleri (Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11 (2001): 185; Koç, “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”, 37; Korkmaz, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, 193; Şuayip Özdemir - Rahime Kavak, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim ile İlgili Beklentileri (Atatürk ve Erciyes Üniversiteleri Örneği)”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 5/7 (2012): 535; İrfan Başkurt, “DKAB Öğretmenliği Bölümlerinde Eğitim ve Öğretim (İ.Ü. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi)”, *Türkiye’de Okullarda Din Öğretimi*, ed. Recep Kaymakcan ve dğr. (İstanbul: DEM, 2011), 641; Uçar, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Profili, Akademik Eğilimleri ve Aldıkları Eğitime İlişkin Memnuniyet Algıları (İnönü Üniversitesi Örneği)”, 126.

²²⁰ Yurdagül Mehmedoğlu, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim Beklentileri”, *öcal ve Eğitimi*, ed. İSAV (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000), 133; Şuayip Özdemir, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim Beklentileri”, *Akademik Araştırmalar Dergisi* 4/15 (2002): 90; Osman Taştekin, “Yeni Kurulan İlahiyat Fakültelerinin Öğrenme Ortamına Yönelik Öğrenci Algıları (Şırnak, Erzincan ve Iğdır Örneği)”, *Usûl: İslam Araştırmaları Dergisi* 19 (2013): 163.

1.4. Genel Ağırlıklı Not Ortalaması

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Genel Ağırlıklı Not Ortalamalarına Göre Dağılımı

	N	%
0.00-2.00	13	1,3
2.01-2.50	119	11,9
2.51-3.00	393	39,4
3.01-3.50	382	38,3
3.51-4.00	90	9
Toplam	997	100

Tablo 10’a göre, genel ağırlıklı not ortalaması 0.00-2.00 arasında olanların oranı %1,3; 2.01-2.50 arasında olanların oranı %11,9; 2.51-3.00 arasında olanların oranı %39,4; 3.01-3.50 arasında olanların oranı 38,3; 3.51-4.00 arasında olanların oranı ise %9’dur. Bu sonuçlara göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%77,7) not ortalaması 2.51-3.50 arasındadır. Bir dersten başarılı sayılmak için ortalamanın 2.00 ve üzeri olması gerektiği²²¹ dikkate alındığında, öğrencilerin %98,7’sinin başarılı olduğu söylenebilir.

Yapılan çapraz tablo analizlerine göre katılımcıların cinsiyet, mezun olunan lise türü ve bölüm memnuniyeti özellikleri ile genel ağırlıklı not ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki çıkmamıştır

2. DİN OLGUSU ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI

En genel tanımıyla “İnsan-Allah İlişkisi” olarak ifade edilen din, insanın kayıtsız şartsız var olan mutlak varlığa yönelişi ve onun tarafından kuşatılışdır.²²² İnsana hitap eden, dolayısıyla insanla var olan din, bütün devir ve toplumlarda varlığını sürdüren evrensel ve köklü bir olgudur. Din insan hayatının bütününe hitap

²²¹ Üniversitelerin eğitim-öğretim ve sınav yönetmelikleri çerçevesinde bağıl ya da mutlak değerlendirme yapılabilmektedir. Her iki değerlendirme sisteminde de dersten başarılı sayılabilmek için, 4’lük sistemde 2.00 ve üzerine tekabül eden not almak gerekmektedir. Örnek olarak Bk. “Ankara Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim Öğretim Yönetmeliği”, *Resmi Gazete* 30148 (8 Ağustos 2017).

²²² Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, 16.

ettiği için hem fertleri hem de fertlerden oluşan toplumu şekillendirmektedir.²²³ Bu anlamda insan hayatında önemli bir yere sahip olan dinin eğitim öğretime konu edilmesi kaçınılmazdır. Çünkü insanlar dini tanımak için öğrenme çabası göstermektedirler.²²⁴ İnsanların bu ihtiyacını karşılamak için ülkemizde ilk ve ortaöğretim kurumlarında DKAB dersleri okutulmaktadır. Bu çerçevede bu dersleri okutacak olan DKAB öğretmen adaylarının din olgusu hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Burada, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının araştırmada kullanılan ölçeğin “Din Olgusu Alanıyla İlgili Bilgiler” boyutunda yer alan yeterliklere ilişkin algıları ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekte bu boyutla ilgili olan yeterlik maddeleri şunlardır:

1. Din ile ilgili temel kavramları açıklayabilme,
2. Dinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayabilme,
3. Farklı din ve inanışları tanıyabilme,
4. Farklı din ve inanışlara hoşgörü ile yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme,
5. Din ve inançları ana kaynaklarından araştırabilme,
6. Din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini açıklayabilme,
7. Dinin hayatı anlamlandırmadaki katkısını açıklayabilme,
8. Dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklayabilme,
9. Din ve akıl arasındaki ilişkiyi açıklayabilme,
10. Din-bilim ilişkisini açıklayabilme,
11. İslam’ın akıl ve bilime bakışını açıklayabilme,
12. Bireyin dini gelişiminin farkında olma,
13. Dinin birey ve topluma yansımalarının farkında olma.

²²³ Heyet, *İlmihal* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2008), 1: 6.

²²⁴ Aydın, *Din Eğitimi Bilimi*, 58.

2.1. Din İle İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme

Tablo 11. Din İle İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	17	1,7	3,38 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	108	10,8	
Orta Düzeyde Yeterliyim	450	45,1	
Oldukça Yeterliyim	326	32,7	
Tam Yeterliyim	96	9,6	
Toplam	997	100,0	

Din ile ilgili temel kavramları açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 17'si (%1,7) yetersiz olduğunu düşünürken, 108'i (%10,8) biraz yeterli, 450'si (%45,1) orta düzeyde yeterli, 326'sı (%32,7) oldukça yeterli, 96'sı (%9,6) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %42,3'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%87,4), din ile ilgili temel kavramları açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; öğretmen adaylarından kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %42'lerde olması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%12,5) ise azımsanmayacak düzeyde olması, öğretmen adaylarının bu konuda kendilerinde birtakım eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tabloda görüleceği üzere katılımcıların dinle ilgili temel kavramları açıklayabilme konusundaki puan ortalaması 3,38'dir. Buna göre katılımcılar bu konuda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç alan yazında konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalarındaki bulgularla paralellik göstermektedir. Buna göre Akyürek tarafından DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan araştırmada katılımcılar benzer bir konuda kendilerini yeterli olarak görmüşlerdir.²²⁵ DKAB

²²⁵ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 43.

öğretmenlerine yönelik yapılan bazı araştırmalarda da benzer bir konuda katılımcılar kendilerini oldukça veya tam yeterli olarak görmüşlerdir.²²⁶ Aras'ın İHO DKAB öğretmenlerine yönelik yaptığı çalışmada da katılımcıların büyük çoğunluğu kendilerini çok yeterli veya yeterli olarak görmüşlerdir.²²⁷

Temel hedefi yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgi vermek olan DKAB dersinde, dinle ilgili kavramların öğretimi oldukça önemlidir. Genellikle soyut konulardan oluşan bu derste dinle ilgili kavramların doğru açıklanabilmesi anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi için çok daha önemli hale gelmektedir.²²⁸ Bu nedenle DKAB öğretmen adayının dinle ilgili kavramları doğru bir şekilde açıklayamadan din öğretimi yapabilmesi düşünülemez. Adayların kendilerini orta düzeyde yeterli görmeleri dinle ilgili temel kavramlar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlamına gelmektedir. Buna göre ilahiyat fakültelerinde yapılan eğitimin dini kavramların öğretimi açısından yeterince etkili olmadığı söylenebilir.

2.2. Dinin Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimini Açıklayabilme

Tablo 12. Dinin Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	30	3,0	3,27 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	153	15,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	415	41,6	
Oldukça Yeterliyim	311	31,2	
Tam Yeterliyim	88	8,8	
Toplam	997	100,0	

Dinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 30'u (%3) kendini yeterli görmezken, 153'ü (%15,3) biraz

²²⁶ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 133; Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 184.

²²⁷ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

²²⁸ Süleyman Akyürek, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)* (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2003), 129.

yeterli, 415'si (%41,6) orta düzeyde yeterli, 311'i (%31,2) oldukça yeterli, 88'i (%8,8) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %40'ı, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendisini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%81,6), dinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; hem kendisini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %40'larda olması, hem de kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%18,3) dikkat çekici bir düzeyde olması, öğretmen adaylarının bu konuda kendilerinde birtakım eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların dinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayabilme konusundaki puan ortalaması 3,27'dir. Buna göre katılımcılar bu konuda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bazı çalışmalarda benzer bir konuda elde edilen bulgularla örtüşmektedir.²²⁹

Kısaca insan-Allah ilişkisi olarak tanımlanan din insanla var olmuş ve bütün devir ve toplumlarda varlığını sürdürmüş ve sürdürmektedir. İnsanın doğuştan sahip olduğu inanma duygusunun bir sonucu olarak ortaya çıkan din, başlangıçtan bu güne kadar farklı isim ve şekillerde tezahür etmiştir. Dinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği bu gelişim, dinin öğretime konu edildiği DKAB dersinin konuları arasında yer almaktadır. Bu nedenle DKAB dersini okutacak olan öğretmen adaylarının bu süreç hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Ancak adayların bu konuda kendilerini orta düzeyde yeterli görmeleri, dinin tarihsel süreçteki gelişimi hakkında bilgi eksikliklerinin olduğu anlamına gelmektedir. Bu sonuca göre adayların hizmet öncesi eğitimlerinde bu konuyla ilgili aldıkları derslerin yeterince işlevsel olmadığı söylenebilir.

²²⁹ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 45; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

2.3. Farklı Din ve İnanışları Tanıyabilme

Tablo 13. Farklı Din ve İnanışları Tanıyabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	31	3,1	3,25 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	152	15,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	423	42,4	
Oldukça Yeterliyim	316	31,7	
Tam Yeterliyim	75	7,5	
Toplam	997	100,0	

Farklı din ve inanışları tanıyabilme konusunda öğretmen adaylarının 31'i (%3,1) kendini yeterli görmezken, 152'si (%15,2) biraz yeterli, 423'ü (%42,4) orta düzeyde yeterli, 316'sı (%31,7) oldukça yeterli, 88'i (%8,8) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %39,2'si, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendisini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%81,6), farklı din ve inanışları tanıyabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; kendisini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %40'larda kalması ve kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının ise %20'lere yaklaşmış olması, öğretmen adaylarının bu konuda kendilerinde birtakım eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların farklı din ve inanışları tanıyabilme konusundaki puan ortalaması 3,25'tir. Buna göre katılımcılar bu konuda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç DKAB öğretmenlerine ve öğretmen adaylarına yönelik yapılan bazı araştırmalarda benzer bir konuda ulaşılan sonuçlarla paralellik göstermektedir.²³⁰

²³⁰ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 133; Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve*

Bu sonuç dinin tarihsel süreçteki gelişimiyle ilgili olan bir önceki maddede ulaşılan sonuçla paralellik göstermektedir. Çünkü farklı din ve inanışları tanıyabilmek için dinin tarihsel süreçteki gelişimini de bilmek gerekir. Ancak adaylar her iki maddede de kendilerini orta düzeyde yeterli görmektedirler. DKAB öğretim programlarının temel amaçlarından birisi öğrencilerin yaşayan dünya dinlerini tanımasıdır.²³¹ Bu amaç çerçevesinde Hristiyanlık, Yahudilik, Hinduizm, Budizm gibi dinlerin de öğretime konu edildiği²³² DKAB dersine girecek öğretmen adaylarının bu dinleri yeteri kadar tanıyabilmeleri gerekir. Kendilerini orta düzeyde yeterli gören adayların bu konuda bilgi eksikliklerinin olduğu söylenebilir.

2.4. Farklı Din ve İnanışlara Hoşgörü İle Yaklaşmanın Gerekliliğini Açıklayabilme

Tablo 14. Farklı Din ve İnanışlara Hoşgörü İle Yaklaşmanın Gerekliliğini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	18	1,8	3,72 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	77	7,7	
Orta Düzeyde Yeterliyim	287	28,8	
Oldukça Yeterliyim	400	40,1	
Tam Yeterliyim	215	21,6	
Toplam	997	100,0	

Farklı din ve inanışlara hoşgörü ile yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 18'i (%1,8) kendini yeterli görmezken, 77'si (%7,7) biraz yeterli, 287'si (%28,8) orta düzeyde yeterli, 400'ü (%40,1) oldukça yeterli, 215'i (%21,6) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %61,7'si, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendisini orta düzeyde yeterli görenler de

Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri, 184; Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 89.

²³¹ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 9.

²³² MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 29, 35.

dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%90,5), farklı din ve inanışlara hoşgörü ile yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendini yeterli görmeyenlerle biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%9,5) ise azımsanmayacak düzeydedir.

DKAB Öğretim Programı'nın temel amaçlarından birisi öğrencilerin farklı din ve inançlara saygı duymalarıdır.²³³ Bu amacın gerçekleşmesi açısından DKAB öğretmen adaylarının bu konuda kendilerini oldukça yeterli görmeleri önemlidir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki puan ortalaması 3,72'dir. Buna göre katılımcılar farklı din ve inanışlara hoşgörü ile yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir başka araştırmada da aynı konuda benzer bulgulara ulaşılmıştır.²³⁴ Ayrıca bu sonuç DKAB öğretmenlerine yönelik yapılan bazı araştırmalarda benzer bir konuda elde edilen bulgularla da örtüşmektedir.²³⁵

2.5. Din ve İnançları Ana Kaynaklarından Araştırabilme

Tablo 15. Din ve İnançları Ana Kaynaklarından Araştırabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	63	6,3	3,25 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	165	16,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	362	36,3	
Oldukça Yeterliyim	273	27,4	
Tam Yeterliyim	134	13,4	
Toplam	997	100,0	

²³³ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar)*, 8; MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 9.

²³⁴ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 88.

²³⁵ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlilikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri (Erzurum Örneği)*, 133; Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlilikleri*, 184.

Din ve inançları ana kaynaklarından araştırabilme konusunda öğretmen adaylarının 63'ü (%6,3) kendini yeterli görmezken, 165'i (%16,5) biraz yeterli, 362'si (%36,3) orta düzeyde yeterli, 273'ü (%27,4) oldukça yeterli, 134'ü (%13,4) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %40,8'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendisini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%77,1), din ve inançları ana kaynaklarından araştırabilme konusunda, kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %40'larda olması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının ise %23'lere ulaşması, öğretmen adaylarının bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki puan ortalaması 3,25'tir. Bu sonuca göre katılımcılar din ve inançları ana kaynaklarından araştırabilme konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak algılamaktadırlar. Bu sonuç daha önce bahsedilen farklı din ve inançları tanıyabilme konusunda ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir.

Öğretmen adaylarının DKAB müfredatında yer alan diğer dinleri öğrenciye doğru bir şekilde tanıtabilmeleri için öncelikle kendilerinin bu dinleri doğru bir şekilde tanımaları gerekmektedir. Dinleri doğru tanıyabilmek için onları ana kaynaklarından araştırmak oldukça önemlidir. Ancak yukarıda belirtilen sonuçlara göre adayların bu konuda bilgi eksikliklerinin olduğu söylenebilir.

Adayların kendilerini orta düzeyde yeterli gördükleri yukarıdaki üç konu diğer dinleri tanımakla ilgilidir. Adayların üç konuda da kendilerini orta düzeyde yeterli görmeleri, diğer dinleri tanıma konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşündükleri anlamına gelmektedir. Bu sonuca göre ilahiyat fakültelerinde diğer dinleri tanımak amacıyla okutulan derslerin amaçlarına yeterince ulaşamadığı söylenebilir.

2.6. Din, Vicdan, Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Gerekliliğini Açıklayabilme

Tablo 16. Din, Vicdan, Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Gerekliliğini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	9	0,9	3,79 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	69	6,9	
Orta Düzeyde Yeterliyim	278	27,9	
Oldukça Yeterliyim	409	41,0	
Tam Yeterliyim	232	23,3	
Toplam	997	100,0	

Din, vicdan, Düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 9'u (%0,9) kendini yeterli görmezken, 69'u (%6,9) biraz yeterli, 278'i (%27,9) orta düzeyde yeterli, 409'u (%41) oldukça yeterli, 232'si (%23,3) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %64,3'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%82,2); din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda, kendisini yeterli görmeyenlerle biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%7,8) ise düşük düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki puan ortalaması 3,79'dur. Bu sonuca göre katılımcılar din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir araştırmada bu konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²³⁶ Bu sonuç farklı din ve inanışlara hoşgörü ile yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme konusunda ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir. Din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini kavrayan öğretmen adayı diğer dinlere karşı hoşgörüyle yaklaşabilmenin gerekliliğini de açıklayabilir.

²³⁶ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 86-87.

2.7. Dinin Hayatı Anlamlandırmadaki Katkısını Açıklayabilme

Tablo 17. Dinin Hayatı Anlamlandırmadaki Katkısını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	10	1,0	3,85 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	62	6,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	243	24,4	
Oldukça Yeterliyim	439	44,0	
Tam Yeterliyim	243	24,4	
Toplam	997	100,0	

Dinin hayatı anlamlandırmadaki katkısını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 10'u (%1) kendini yeterli görmezken, 62'si (%6,2) biraz yeterli, 243'ü (%24,4) orta düzeyde yeterli, 439'u (%44) oldukça yeterli, 243'ü (%24,4) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %68,4'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%92,8); dinin hayatı anlamlandırmadaki katkısını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenlerle biraz yeterli görenlerin oranı (%7,2) ise düşük düzeydedir.

İnsanın ontolojik sorularına en doyurucu cevabı din vermektedir. Bu anlamda DKAB dersleri öğrencilerin hayata bakışlarını etkileyebilmektedir. Adayların bu konuda kendilerini oldukça yeterli görmesi, öğrencilere doyurucu bilgiler sunmaları açısından önem arz etmektedir. Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,85'tir. Bu sonuca göre katılımcılar dinin hayatı anlamlandırmadaki katkısını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç Akyürek tarafından DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan araştırmada benzer bir konuda ulaşılan sonuçla uyusmaktadır.²³⁷ Ayrıca farklı zaman ve örneklerde DKAB öğretmenlerine yönelik yapılan bazı araştırmalarda “dinin

²³⁷ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 78.

insan yaşamına anlam kazandırmasını öne çıkarma becerisi” konusunda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Öğretmenler bu konuda Arpacı ve Şimşek’in araştırmalarında kendilerini oldukça yeterli görürken,²³⁸ Yazıcı ve Işıkdöğün’in araştırmalarında tam yeterli olarak görmüşlerdir.²³⁹

2.8. Dinin Birlik ve Beraberliğe Olan Katkılarını Açıklayabilme

Tablo 18. Dinin Birlik ve Beraberliğe Olan Katkılarını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	6	0,6	3,96 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	50	5,0	
Orta Düzeyde Yeterliyim	225	22,6	
Oldukça Yeterliyim	414	41,5	
Tam Yeterliyim	302	30,3	
Toplam	997	100,0	

Dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 6’sı (%0,6) kendini yeterli görmezken, 50’si (%5) biraz yeterli, 225’ü (%22,6) orta düzeyde yeterli, 414’ü (%41,5) oldukça yeterli, 302’si (%30,3) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %71,8’i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%94,4); dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%5,6) ise düşük düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,96’dır. Bu sonuca göre katılımcılar dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklayabilme

²³⁸ Bk. Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 133.

²³⁹ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Işıkdöğün, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 184.

konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir araştırmada bu konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁴⁰ Öğretmen adaylarının bu konuda kendilerini oldukça yeterli görmeleri DKAB derslerinin toplumsal açıdan birleştirici ve bütünleştirici bir rol üstlenmesine katkı sağlayacaktır.

2.9. Din ve Akıl Arasındaki İlişkiyi Açıklayabilme

Tablo 19. Din ve Akıl Arasındaki İlişkiyi Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	18	1,8	3,69 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	80	8,0	
Orta Düzeyde Yeterliyim	308	30,9	
Oldukça Yeterliyim	380	38,1	
Tam Yeterliyim	211	21,2	
Toplam	997	100,0	

Din ve akıl arasındaki ilişkiyi açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 18'i (%1,8) kendini yeterli görmezken, 80'i (%8) biraz yeterli, 308'i (%30,9) orta düzeyde yeterli, 380'i (%38,1) oldukça yeterli, 211'i (%21,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %59,3'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%80,5); din ve akıl arasındaki ilişkiyi açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%9,8) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Dini sorumluluğun ön şartı akıldır. Bu nedenle din anlayabilen, düşünebilen ve ona göre davranabilen akıl sahibi insanları muhatap alır. DKAB derslerini okutacak olan öğretmen adaylarının bu konuda öğrencilere rehberlik edebilmeleri gerekir. Özellikle ilköğretim çağındaki öğrenciler için bu durum son derece önem arz etmektedir. Çünkü çocukluktan çıkıp ergenliğe adım attıkları bu dönemde

²⁴⁰ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 81-82.

öğrencilere dini sorumluluklarını fark ettirilmelidir. Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,69’dur. Bu sonuca göre katılımcılar din ve akıl arasındaki ilişkiyi açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

2.10. Din-Bilim İlişisini Açıklayabilme

Tablo 20. Din-Bilim İlişisini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	23	2,3	3,44 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	135	13,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	361	36,2	
Oldukça Yeterliyim	336	33,7	
Tam Yeterliyim	142	14,2	
Toplam	997	100,0	

Din-bilim ilişkisini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 23’ü (%2,3) kendini yeterli görmezken, 135’i (%13,5) biraz yeterli, 361’i (%36,2) orta düzeyde yeterli, 336’sı (%33,7) oldukça yeterli, 142’si (%14,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %48,9’i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%84,1); din-bilim ilişkisini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; hem kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %50’nin altında olması, hem de kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%15,8) azımsanmayacak kadar yüksek olması, öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Dinin öğretime konu edildiği DKAB derslerinde din ile bilim arasındaki ilişkiye de değinilmektedir.²⁴¹ Din ile bilim arasında çatışma yerine uyum olduğunun

²⁴¹ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 30.

ve dinin bilimsel bilgiyi teşvik ettiğinin vurgulandığı DKAB dersi, öğrencinin dine ve bilime bakışını olumlu yönde etkileyecektir. Bu anlamda DKAB öğretmen adaylarının din ile bilim arasındaki ilişkiyi doğru bir şekilde açıklayabilecek yeterlikte olmaları gerekir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,44'tür. Bu sonuca göre katılımcılar din-bilim ilişkisini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir araştırmada bu konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁴²

2.11. İslam'ın Akıl ve Bilime Bakışını Açıklayabilme

Tablo 21. İslam'ın Akıl ve Bilime Bakışını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	11	1,1	3,71 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	92	9,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	277	27,8	
Oldukça Yeterliyim	410	41,1	
Tam Yeterliyim	207	20,8	
Toplam	997	100,0	

İslam'ın akıl ve bilime bakışını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 11'i (%1,1) kendini yeterli görmezken, 92'si (%9,2) biraz yeterli, 277'si (%27,8) orta düzeyde yeterli, 410'u (%41,1) oldukça yeterli, 207'si (%20,8) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %61,9'u, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%89,7); İslam'ın akıl ve bilime bakışını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenlerle biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%10,3) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,71'dir. Bu sonuca göre katılımcılar İslam'ın akıl ve bilime bakışını açıklayabilme konusunda

²⁴² Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 48.

kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç, din-bilim ilişkisini açıklayabilme konusunda ulaşılan sonuçla örtüşmektedir. Her iki konuda da yeterli bilgiye sahip olan öğretmen adayı, İslam'ın akıl ve bilimle çatışmadığını, bilimsel bilgiyi teşvik ettiğini ve din ile bilimin birbirlerinin alternatifi olmadığını kavramaları konusunda öğrencilere rehberlik edebilir.

2.12. Bireyin Dini Gelişiminin Farkında Olma

Tablo 22. Bireyin Dini Gelişiminin Farkında Olma

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	12	1,2	3,56 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	102	10,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	346	34,7	
Oldukça Yeterliyim	390	39,1	
Tam Yeterliyim	147	14,7	
Toplam	997	100,0	

Bireyin dini gelişiminin farkında olma konusunda öğretmen adaylarının 12'si (%1,2) yetersiz olduğunu düşünürken, 102'si (%10,2) biraz yeterli, 346'sı (%34,7) orta düzeyde yeterli, 390'ı (%39,1) oldukça yeterli, 147'si (%14,7) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının yarısından biraz fazlası (%53,8), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%87,9); bireyin dini gelişiminin farkında olma konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak araştırmaya katılan öğretmen adaylarından, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görenlerin oranının (%53,8) yarıdan biraz fazla olması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%11,4) azımsanmayacak düzeyde olması birlikte düşünüldüğünde, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördüğü sonucunu çıkarabiliriz.

Öğretimin temel ilkelerinden biri öğrenciye göreliktir. Öğretim sürecinde odak noktası öğrenci olduğu için yapılan her şey öğrencinin özelliklerine göre

ayarlanmaktadır. Din öğretiminde de durum farklı değildir.²⁴³ Nitelikli bir din öğretimi için öğrencinin bireysel ve gelişimsel özelliklerini bilmek gerekir.

Tabloda görüleceği üzere katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,56'dır. Bu sonuca göre katılımcılar bireyin dini gelişiminin farkında olma konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu yeterlik maddesiyle ilişkili olarak “çocuklarda dinle ilgili araştırma ve soru sorma isteklerini uyandırma” ve “konuların sunuluşunda bireysel farklılıkları dikkate alma” konusunda yapılan bazı araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁴⁴

2.13. Dinin Birey ve Topluma Yansımalarının Farkında Olma

Tablo 23. Dinin Birey ve Topluma Yansımalarının Farkında Olma

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	6	0,6	3,77 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	67	6,7	
Orta Düzeyde Yeterliyim	285	28,6	
Oldukça Yeterliyim	429	43,0	
Tam Yeterliyim	210	21,1	
Toplam	997	100,0	

Dinin birey ve topluma yansımalarının farkında olma konusunda öğretmen adaylarının 6'sı (%0,6) kendini yeterli görmezken, 67'si (%6,7) biraz yeterli, 285'i (%28,6) orta düzeyde yeterli, 429'u (%43) oldukça yeterli, 210'si (%21,1) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının yarıdan fazlası (%64,1), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%92,7); dinin birey ve topluma yansımalarının farkında olma

²⁴³ Erdoğan Köse, “Eğitim Öğretimin Temel İlkeleri”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Remzi Y. Kıncal (Ankara: Grafiker Yayınları, 2011), 175.

²⁴⁴ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154-155; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 133; Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 184.

konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda, kendini yeterli görmeyenlerle biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%7,3) düşük düzeydedir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,77'dir. Bu sonuca göre katılımcılar dinin birey ve topluma yansımalarının farkında olma konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir araştırmada benzer bir konuda katılımcılar kendilerini yeterli olarak görmüşlerdir.²⁴⁵ DKAB öğretmenlerine yönelik yapılan bazı araştırmalarda ise “Allah-insan ilişkilerini düzenleme becerisi” konusunda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu konuda öğretmenler kendilerini Şimşek ve Arpacı'nın araştırmalarında oldukça yeterli olarak görürken,²⁴⁶ Yazıcı ve Işıkdoğan'ın araştırmalarında tam yeterli olarak görmüşlerdir.²⁴⁷

Bireyin duygu, düşünce ve eylemlerini etkileyen din doğal olarak bireylerden oluşan toplumu da etkilemektedir. Dinin bu etkisi hem bireyin tutum ve davranışlarına hem de bireyin içinde yaşadığı topluma yansımaktadır. Dinin bu etkisinin farkında olan DKAB öğretmen adayı, öğrencilerin de bu durumu fark etmelerini sağlayabilir. Bu anlamda yakın çevrelerindeki din ile ilgili tutum ve davranışları gözlemlemede ve yaptıkları gözlemleri yorumlamada öğrencilere rehberlik edebilirler.

2.14. Din Olgusu Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

DKAB öğretmen adaylarının din olgusu alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

²⁴⁵ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 83.

²⁴⁶ Bk. Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 133

²⁴⁷ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Işıkdoğan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 184.

Tablo 24. Din Olgusu Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

Yeterlik Maddesi	Ortalama	Algı Düzeyi
Dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklayabilme	3,96	Oldukça Yeterli
Dinin hayatı anlamlandırmadaki katkısını açıklayabilme	3,85	Oldukça Yeterli
Din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini açıklayabilme	3,79	Oldukça Yeterli
Dinin birey ve topluma yansımalarının farkında olma	3,77	Oldukça Yeterli
Farklı din ve inanışlara hoşgörü ile yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme	3,72	Oldukça Yeterli
İslam'ın akıl ve bilime bakışını açıklayabilme	3,71	Oldukça Yeterli
Din ve akıl arasındaki ilişkiyi açıklayabilme	3,69	Oldukça Yeterli
Bireyin dini gelişiminin farkında olma	3,56	Oldukça Yeterli
Din-bilim ilişkisini açıklayabilme	3,44	Oldukça Yeterli
Din ile ilgili temel kavramları açıklayabilme	3,38	Orta Düzeyde Yeterli
Dinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayabilme	3,27	Orta Düzeyde Yeterli
Farklı din ve inanışları tanıyabilme	3,25	Orta Düzeyde Yeterli
Din ve inançları ana kaynaklarından araştırabilme	3,25	Orta Düzeyde Yeterli
Ortalama	3,59	Oldukça Yeterli

Tabloya göre katılımcıların din olgusu alanıyla ilgili bilgiler boyutundaki yeterlik algılarının ortalaması 3,59'dur. Bu sonuca göre araştırmaya katılan DKAB öğretmen adayları din olgusu alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.²⁴⁸

Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin 9'unda oldukça yeterli, 4'ünde orta düzeyde yeterli olduklarını düşünmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur. Adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi sırasıyla “dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklayabilme”, “dinin hayatı anlamlandırmadaki katkısını açıklayabilme” ve “din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini açıklayabilme”dir. Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi ise sırasıyla “din ve inançları

²⁴⁸ Yapılan bir araştırmada da DKAB öğretmen adayları din olgusu boyutunda kendilerini yeterli olarak görmüşlerdir. Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 49.

ana kaynaklarından araştırabilme”, “farklı din ve inanışları tanıyabilme” ve “dinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayabilme”dir.

Bu boyutta yer alan yeterlik maddelerinin 7’sinde ortalamalar boyut ortalamasından daha yüksek iken, 6 maddede ortalamalar boyut ortalamasından daha düşüktür. Ortalaması düşük olan maddelerde adayların kendilerinde bir takım eksiklikler gördükleri söylenebilir. Özellikle adayların kendilerini orta düzeyde yeterli gördükleri maddelerde bu eksikliklerinin daha fazla olduğu düşünülebilir. Bu durum ilahiyat fakültelerinde bu maddelerle ilgili okutulan derslerin yeterince işlevsel olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri üç maddenin diğer dinleri tanımaya yönelik olması dikkat çekicidir. Bu durum ilahiyat fakültelerinde okutulan dersler açısından değerlendirildiğinde, adayların diğer dinleri tanımaya yönelik olarak aldıkları derslerin amacına yeterince ulaşmadığı, özellikle zorunlu ders olarak okutulan Dinler Tarihi dersinin, adayların dinleri tanımada yeterli katkıyı sağlamadığı söylenebilir.

3. İNANÇ ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI

Dinin temel boyutlarından biri inançtır. Bu bağlamda her din kendine özgü inanç esaslarına sahiptir.²⁴⁹ İnançla ilgili konularda bilgi, duygu ve eyleme yönelik boyutlar söz konusudur. Bu nedenle DKAB öğretmen adayları inançla ilgili konuları bilmenin yanı sıra, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimini dikkate alarak bu konuları öğretime konu etmelidir.²⁵⁰ Burada, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının araştırmada kullanılan ölçeğin “İnanç Alanıyla İlgili Bilgiler” boyutunda yer alan yeterliklere ilişkin algıları ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekte bu boyutla ilgili olan yeterlik maddeleri şunlardır:

1. İnanç kavramını açıklayabilme,

²⁴⁹ Heyet, *İlmihal*, 1: 16.

²⁵⁰ Süleyman Akyürek, “Kur’an Kurslarında İnanç Esaslarının Öğretimi”, *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, (İstanbul: Tedef Yayınları, 2010), 561.

2. İslam inanç esaslarını açıklayabilme,
3. Doğru inanç ile batıl inançlar arasındaki farkı açıklayabilme,
4. Batıl inanç ve hurafelerin günlük hayattaki yansımalarını fark edebilme,
5. Kader ve kaza ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların farkında olma,
6. İnanç esaslarının bireye katkılarını açıklayabilme,
7. İnanç esaslarının topluma katkılarını açıklayabilme,
8. İncanın bireyin duygu dünyasına (sevgi, hoşgörü, umut, güven vb.) etkilerini açıklayabilme,
9. Başkalarının inançlarına hoşgörü ile yaklaşabilme.

3.1. İnanç Kavramını Açıklayabilme

Tablo 25. İnanç Kavramını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	11	1,1	3,64 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	72	7,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	340	34,1	
Oldukça Yeterliyim	416	41,7	
Tam Yeterliyim	158	15,8	
Toplam	997	100,0	

İnanç kavramını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 11'i (%1,1) kendini yeterli görmezken, 72'si (%7,2) biraz yeterli, 340'ı (%34,1) orta düzeyde yeterli, 416'sı (%41,7) oldukça yeterli, 158'i (%15,8) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %57,5'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%91,6); inanç kavramını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%8,3) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,64'tür. Buna göre katılımcılar inanç kavramını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Adayların bu konuda kendilerini yeterli görmeleri, soyut bir kavram olan inancın doğru bir şekilde anlaşılmasında öğrencilere rehberlik edebilmelerine katkı sağlayacaktır. Bu sonuç, Aras tarafından DKAB öğretmenlerine yönelik yapılan bir araştırmada benzer bir konuda elde edilen bulgularla uyusmaktadır.²⁵¹

3.2. İslam İnanç Esaslarını Açıklayabilme

Tablo 26. İslam İnanç Esaslarını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	9	0,9	3,77 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	63	6,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	298	29,9	
Oldukça Yeterliyim	406	40,7	
Tam Yeterliyim	221	22,2	
Toplam	997	100,0	

İslam inanç esaslarını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 9'u (%0,9) kendini yeterli görmezken, 63'ü (%6,3) biraz yeterli, 298'i (%29,9) orta düzeyde yeterli, 406'sı (%40,7) oldukça yeterli, 221'i (%22,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %62,9'u, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%92,8); İslam inanç esaslarını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%7,2) ise düşük düzeydedir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,77'dir. Buna göre katılımcılar İslam inanç esaslarını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça

²⁵¹ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç DKAB öğretmen ve öğretmen adaylarına yönelik yapılan bazı araştırmalarda benzer bir konuda elde edilen bulgularla örtüşmektedir.²⁵²

İnanç esasları DKAB dersinin temel konularından biridir. Bu konuda kendini yeterli gören öğretmen adayları, inanç esaslarını doğru bir şekilde açıklayarak öğrencilerin bu esasları kavramalarını sağlayabileceklerdir. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adayların, soyut konulardan oluşan inanç esaslarının kavranmasında öğrencilerin gelişim düzeylerini ve bireysel farklılıklarını dikkate almaları gerekir.

3.3. Doğru İnanç İle Batıl İnançlar Arasındaki Farkı Açıklayabilme

Tablo 27. Doğru İnanç İle Batıl İnançlar Arasındaki Farkı Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	13	1,3	3,88 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	47	4,7	
Orta Düzeyde Yeterliyim	254	25,5	
Oldukça Yeterliyim	411	41,2	
Tam Yeterliyim	272	27,3	
Toplam	997	100,0	

Doğru inanç ile batıl inançlar arasındaki farkı açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 13'ü (%1,3) kendini yeterli görmezken, 47'si (%4,7) biraz yeterli, 254'ü (%25,5) orta düzeyde yeterli, 411'i (%41,2) oldukça yeterli, 272'si (%27,3) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %68,5'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%94); doğru inanç ile batıl inançlar arasındaki farkı açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%6) ise düşük düzeydedir.

²⁵² Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 50; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlilikleri*, 36-39.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,88'dir. Buna göre katılımcılar doğru inanç ile batıl inançlar arasındaki farkı açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

DKAB dersinde öğrencilerin doğru inancı daha iyi kavrayabilmeleri için, doğru inançla batıl inançlar arasındaki farkın ortaya konması gerekir. Bu durum DKAB dersini okutacak öğretmenlerin doğru inançla birlikte batıl inançları da tanımlarına bağlıdır. Bu konuda kendilerini yeterli gören adayların batıl inançlar hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları söylenebilir.

3.4. Batıl İnanç ve Hurafelerin Günlük Hayattaki Yansımalarını Fark Edebilme

Tablo 28. Batıl İnanç ve Hurafelerin Günlük Hayattaki Yansımalarını Fark Edebilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	9	0,9	3,98 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	50	5,0	
Orta Düzeyde Yeterliyim	204	20,5	
Oldukça Yeterliyim	427	42,8	
Tam Yeterliyim	307	30,8	
Toplam	997	100,0	

Batıl inanç ve hurafelerin günlük hayattaki yansımalarını fark edebilme konusunda öğretmen adaylarının 9'u (%0,9) kendini yeterli görmezken, 50'si (%5) biraz yeterli, 204'ü (%20,5) orta düzeyde yeterli, 427'si (%42,8) oldukça yeterli, 307'si (%30,8) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %73,6'sı, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%94,1); batıl inanç ve hurafelerin günlük hayattaki yansımalarını fark edebilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%5,9) ise düşük düzeydedir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,98'dir. Bu sonuca göre katılımcılar batıl inanç ve hurafelerin günlük hayattaki yansımalarını fark edebilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Batıl inançla ilgili olan bir önceki maddede de benzer sonuca ulaşılmıştır.

Batıl inanç ve hurafeler insanın sağlıklı bir inanca ulaşmasının önündeki en önemli engeldir. Bu nedenle DKAB dersine girecek öğretmen adaylarının batıl inanç ve hurafeleri tanıma ve bunların günlük hayattaki yansımalarının farkında olma konusunda kendilerini yeterli görmeleri, öğrencilerin doğru inancı tanımları açısından oldukça önemlidir.

3.5. Kader ve Kaza İle İlgili Toplumda Yaygın Olan Yanlış Anlayışların Farkında Olma

Tablo 29. Kader ve Kaza İle İlgili Toplumda Yaygın Olan Yanlış Anlayışların Farkında Olma

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	10	1,0	3,83 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	65	6,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	255	25,6	
Oldukça Yeterliyim	422	42,3	
Tam Yeterliyim	245	24,6	
Toplam	997	100,0	

Kader ve kaza ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların farkında olma konusunda öğretmen adaylarının 10'u (%1) kendini yeterli görmezken, 65'i (%6,5) biraz yeterli, 255'i (%25,6) orta düzeyde yeterli, 422'si (%42,3) oldukça yeterli, 245'i (%24,6) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %66,9'u, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%92,5); kader ve kaza ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların farkında olma konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%7,5) ise düşük düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,83'tür. Buna göre katılımcılar kader ve kaza ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların farkında olma konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

Kader ve kaza ile ilgili yanlış anlayışlar daha çok ecel, ömür, hayır, şer, afet, sağlık, hastalık, rızık, başarı, başarısızlık, tevekkül gibi kavram ve konularda ortaya çıkmaktadır.²⁵³ DKAB dersine girecek olan öğretmen adaylarının bu konu ve kavramlardaki yanlış anlayış ve inanışların farkında olmaları, konunun öğrencilere doğru bir şekilde anlatılması için oldukça önemlidir.

3.6. İnanç Esaslarının Bireye Katkılarını Açıklayabilme

Tablo 30. İnanç Esaslarının Bireye Katkılarını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	5	0,5	3,71 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	71	7,1	
Orta Düzeyde Yeterliyim	305	30,6	
Oldukça Yeterliyim	440	44,1	
Tam Yeterliyim	176	17,7	
Toplam	997	100,0	

İnanç esaslarının bireye katkılarını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 5'i (%0,5) yeterli olmadığını düşünürken, 71'i (%7,1) biraz yeterli, 305'i (%30,6) orta düzeyde yeterli, 440'ı (%44,1) oldukça yeterli, 176'sı (%17,7) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %61,8'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%92,4); inanç esaslarının bireye katkılarını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%7,6) ise düşük düzeydedir.

²⁵³ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar)*, 36.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,71'dir. Bu sonuca göre katılımcılar inanç esaslarının bireye katkılarını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Akyürek tarafından DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir araştırmada bu konuda benzer sonuçlar elde edilmiştir.²⁵⁴

3.7. İnanç Esaslarının Topluma Katkılarını Açıklayabilme

Tablo 31. İnanç Esaslarının Topluma Katkılarını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	9	0,9	3,70 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	73	7,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	304	30,5	
Oldukça Yeterliyim	431	43,2	
Tam Yeterliyim	180	18,1	
Toplam	997	100,0	

İnanç esaslarının topluma katkılarını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 9'u (%0,9) yeterli olmadığını düşünürken, 73'ü (%7,3) biraz yeterli, 304'ü (%30,5) orta düzeyde yeterli, 431'i (%43,2) oldukça yeterli, 180'i (%18,1) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %61,3'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%91,8); inanç esaslarının topluma katkılarını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%8,2) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Tabloda görüleceği üzere katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,70'tir. Buna göre katılımcılar inanç esaslarının topluma katkılarını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Akyürek tarafından DKAB

²⁵⁴ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 50-51.

öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir araştırmada bu konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁵⁵

İnanç konuları bireyin duygu, düşünce ve eylemlerini etkilemektedir. Bu anlamda inanç esaslarının hem bireye hem de bireylerden oluşan topluma çeşitli katkıları olmaktadır. Adayların bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaları, inanç esaslarının bireye ve topluma katkılarının öğrenciler tarafından fark edilmesini sağlamada ve soyut konulardan oluşan inanç esaslarının somutlaştırılarak anlatılmasında oldukça önemlidir.

3.8. İnanç Bireyin Duygu Dünyasına (Sevgi, Hoşgörü, Umut, Güven vb.) Etkilerini Açıklayabilme

Tablo 32. İnanç Bireyin Duygu Dünyasına (Sevgi, Hoşgörü, Umut, Güven vb.) Etkilerini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	9	0,9	3,91 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	52	5,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	230	23,1	
Oldukça Yeterliyim	430	43,1	
Tam Yeterliyim	276	27,7	
Toplam	997	100,0	

İnanç bireyin duygu dünyasına etkilerini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 9'u (%0,9) kendini yeterli görmezken, 52'si (%5,2) biraz yeterli, 230'u (%23,1) orta düzeyde yeterli, 430'u (%43,1) oldukça yeterli, 276'sı (%27,7) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %70,8'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%93,9); İnanç bireyin duygu dünyasına etkilerini açıklayabilme konusunda

²⁵⁵ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 51.

kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%6,1) ise düşük düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,91'dir. Buna göre katılımcılar inancın bireyin duygu dünyasına etkilerini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adaylar, inancın zorlukları aşmada, umut ve güven vermede oldukça etkili olduğunu öğrencilerin fark etmelerini sağlayabilirler.

3.9. Başkalarının İnançlarına Hoşgörü İle Yaklaşabilme

Tablo 33. Başkalarının İnançlarına Hoşgörü İle Yaklaşabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	14	1,4	4,02 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	55	5,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	172	17,3	
Oldukça Yeterliyim	411	41,2	
Tam Yeterliyim	345	34,6	
Toplam	997	100,0	

Başkalarının inançlarına hoşgörü ile yaklaşabilme konusunda öğretmen adaylarının 14'ü (%1,4) kendini yeterli görmezken, 55'i (%5,5) biraz yeterli, 172'si (%17,3) orta düzeyde yeterli, 411'i (%41,2) oldukça yeterli, 345'i (%34,6) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %75,8'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%93,1); başkalarının inançlarına hoşgörü ile yaklaşabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%6,9) ise düşük düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 4,02'dir. Bu sonuca göre katılımcılar başkalarının inançlarına hoşgörü ile yaklaşabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Akyürek tarafından

yapılan bir araştırmada “diğer dinlere hoşgörüyle yaklaşabilmenin öneminin farkında olma” konusunda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁵⁶

Din olgusu alanıyla ilgili bilgiler boyutunda yer alan “farklı din ve inanışlara hoşgörüyle yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme” konusunda da adaylar oldukça yeterli olduklarını düşünmektedirler. Ancak adayların başkalarının inançlarına hoşgörüyle yaklaşabilme konusundaki yeterlik ortalamaları daha yüksektir. Bu sonuca göre başkalarının inançlarına hoşgörüyle yaklaşabilme konusunda yeterli olduğunu düşünen adayların, bu durumun gerekliliğini açıklayabilme konusunda aynı yeterliğe sahip olmadıkları ve kendilerinde eksiklikler gördükleri ortaya çıkmaktadır.

3.10. İnanç Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

DKAB öğretmen adaylarının inanç alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 34. İnanç Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

Yeterlik Maddesi	Ortalama	Algı Düzeyi
Başkalarının inançlarına hoşgörü ile yaklaşabilme	4,02	Oldukça Yeterli
Batıl inanç ve hurafelerin günlük hayattaki yansımalarını fark edebilme	3,98	Oldukça Yeterli
İnancın bireyin duygu dünyasına (sevgi, hoşgörü, umut, güven vb.) etkilerini açıklayabilme	3,91	Oldukça Yeterli
Doğru inanç ile batıl inançlar arasındaki farkı açıklayabilme	3,88	Oldukça Yeterli
Kader ve kaza ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların farkında olma	3,83	Oldukça Yeterli
İslam inanç esaslarını açıklayabilme	3,77	Oldukça Yeterli
İnanç esaslarının bireye katkılarını açıklayabilme	3,71	Oldukça Yeterli
İnanç esaslarının topluma katkılarını açıklayabilme	3,70	Oldukça Yeterli
İnanç kavramını açıklayabilme	3,64	Oldukça Yeterli
Ortalama	3,83	Oldukça Yeterli

Tabloya göre katılımcıların inanç alanıyla ilgili bilgiler boyutundaki yeterlik algılarının ortalaması 3,83’tür. Bu sonuca göre araştırmaya katılan DKAB öğretmen

²⁵⁶ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 89.

adayları inanç alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.²⁵⁷

Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin tamamında kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adayların kendilerini tam yeterli, orta düzeyde yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur. Adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi sırasıyla “başkalarının inançlarına hoşgörü ile yaklaşabilme”, “batıl inanç ve hurafelerin günlük hayattaki yansımalarını fark edebilme” ve “inancın bireyin duygu dünyasına (sevgi, hoşgörü, umut, güven vb.) etkilerini açıklayabilme”dir. Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi ise sırasıyla “inanç kavramını açıklayabilme”, “inanç esaslarının topluma katkılarını açıklayabilme” ve “inanç esaslarının bireye katkılarını açıklayabilme”dir. Adayların inanç esaslarıyla ilgili konularda kendilerini daha az yeterli görmeleri dikkat çekicidir. Bu sonuca göre adayların inanç esasları konusunda bilgi eksikliklerinin olduğu söylenebilir. Bu durum adayların ilahiyat fakültelerinde inanç esaslarıyla ilgili okutulan derslerden daha az istifade ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Bu boyutta yer alan yeterlik maddelerinin 4’ünde ortalamalar boyut ortalamasından daha yüksek iken, 4 maddede ortalamalar boyut ortalamasından daha düşüktür. Ortalaması düşük olan maddelerin daha çok bilişsel alana yönelik olması inançla ilgili teorik açıklama gerektiren konularda adayların kendilerinde bir takım eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

4. İBADET ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI

Dinin temel unsurlarından biri de ibadet boyutudur. Her din mensuplarından inanmanın yanı sıra ibadet etmelerini de ister. Bu nedenle her dinin kendine özgü bir

²⁵⁷ Yapılan bir araştırmada da DKAB öğretmen adayları inanç esasları boyutunda kendilerini yeterli olarak görmüşlerdir. Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 53.

inanç sistemi olduğu gibi bir ibadet sistemi de vardır.²⁵⁸ İslam dini için de bu durum aynıdır. Bu çerçevede DKAB öğretmen adayları ibadetlerle ilgili konularda yeterli bilgiye sahip olmak durumundadırlar. Burada, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının araştırmada kullanılan ölçeğin “İbadet Alanıyla İlgili Bilgiler” boyutunda yer alan yeterliklere ilişkin algıları ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekte bu boyutla ilgili olan yeterlik maddeleri şunlardır:

1. İbadetlerle ilgili temel kavramları açıklayabilme,
2. İbadetlerle ilgili ilkeleri (niyet, samimiyet, isteklilik vb.) açıklayabilme,
3. Namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme,
4. İnanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme,
5. İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını yorumlayabilme,
6. İbadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme,
7. Duanın önemini açıklayabilme,
8. İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaları ezbere okuyabilme,
9. İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamlarını açıklayabilme.

4.1. İbadetlerle İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme

Tablo 35. İbadetlerle İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	12	1,2	3,90 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	53	5,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	236	23,7	
Oldukça Yeterliyim	419	42,0	
Tam Yeterliyim	277	27,8	
Toplam	997	100,0	

İbadetlerle ilgili temel kavramları açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 12’si (%1,2) yeterli olmadığını düşünürken, 53’ü (%5,3) biraz yeterli,

²⁵⁸ Heyet, *İlmihal*, 1: 17.

236'sı (%23,7) orta düzeyde yeterli, 419'u (%42) oldukça yeterli, 277'si (%27,8) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %69,8'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%93,5); ibadetlerle ilgili temel kavramları açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%6,5) ise düşük düzeydedir.

İbadetler DKAB dersinin temel konularından biridir. Öğrencilerin ibadetlerle ilgili olan farz, vacip, sünnet gibi temel kavramları bilmesi onların ibadetleri tanımları açısından önemlidir. Bu nedenle DKAB öğretmen adaylarının bu kavramlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ve bu kavramları örneklenirerek açıklayabilmeleri gerekir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,90'dır. Bu sonuca göre adaylar ibadetlerle ilgili temel kavramları açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu konuda Aras tarafından yapılan bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁵⁹

4.2. İbadetlerle İlgili İlkeleri (Niyet, Samimiyet, İsteklilik vb.) Açıklayabilme

Tablo 36. İbadetlerle İlgili İlkeleri (Niyet, Samimiyet, İsteklilik vb.) Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	11	1,1	4,03 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	37	3,7	
Orta Düzeyde Yeterliyim	193	19,4	
Oldukça Yeterliyim	429	43,0	
Tam Yeterliyim	327	32,8	
Toplam	997	100,0	

İbadetlerle ilgili ilkeleri açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 11'i (%1,1) yeterli olmadığını düşünürken, 37'si (%3,7) biraz yeterli, 193'ü (%19,4) orta

²⁵⁹ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

düzeyde yeterli, 429'u (%43) oldukça yeterli, 327'si (%32,8) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %75,8'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%95,2); ibadetlerle ilgili ilkeleri açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%4,8) ise oldukça düşük düzeydedir. Bu sonuçlara göre adayların büyük çoğunluğunun ibadetlerle ilgili ilkeler hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu söylenebilir.

İbadetler için niyet, samimiyet, isteklilik, kolaylık ve güç yetirebilirlik gibi çeşitli ilkeler söz konusudur. İbadetlerin öğretiminde öğrencilerin bu temel ilkeleri fark etmeleri sağlanmalıdır. Dolayısıyla DKAB öğretmen adaylarının bu ilkeler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 4,03'tür. Buna göre katılımcılar ibadetlerle ilgili ilkeleri açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bazı araştırmalarda benzer bir konuda elde edilen bulgularla uyusmaktadır.²⁶⁰

4.3. Namaz, Oruç, Hac ve Zekat Gibi Başlıca İbadetleri Açıklayabilme

Tablo 37. Namaz, Oruç, Hac ve Zekat Gibi Başlıca İbadetleri Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	14	1,4	4,12 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	29	2,9	
Orta Düzeyde Yeterliyim	167	16,8	
Oldukça Yeterliyim	402	40,3	
Tam Yeterliyim	385	38,6	
Toplam	997	100,0	

²⁶⁰ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 54; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlilikleri*, 36-39.

Namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 14'ü (%1,4) yeterli olmadığını düşünürken, 29'u (%2,9) biraz yeterli, 167'si (%16,8) orta düzeyde yeterli, 402'si (%40,3) oldukça yeterli, 385'i (%38,6) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %78,9'u, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%96,7); namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%4,3) ise oldukça düşük düzeydedir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 4,12'dir. Buna göre katılımcılar namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. DKAB dersinin temel konularından biri olan ibadetler hakkında adayların kendilerini yeterli görmesi, dersin amaçlarının gerçekleşmesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adayların ibadetlerin öğretiminde daha etkili olması beklenir. Aras tarafından yapılan bir araştırmada da bu konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁶¹

4.4. İnanç-İbadet-Davranış İlişkisini Açıklayabilme

Tablo 38. İnanç-İbadet-Davranış İlişkisini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	9	0,9	3,91 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	55	5,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	234	23,5	
Oldukça Yeterliyim	413	41,4	
Tam Yeterliyim	286	28,7	
Toplam	997	100,0	

²⁶¹ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

İnanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 9'u (%0,9) yeterli olmadığını düşünürken, 55'i (%5,5) biraz yeterli, 234'ü (%23,5) orta düzeyde yeterli, 413'ü (%41,4) oldukça yeterli, 286'sı (%28,7) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %70,1'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%93,6); inanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%6,4) ise düşük düzeydedir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,91'dir. Buna göre katılımcılar inanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun inanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu söylenebilir. Adayların ilahiyat fakültesinde okudukları derslerin bu konu açısından faydalı olduğu düşünülebilir.

Akyürek tarafından DKAB öğretmen adaylarına yapılan bir araştırmada aynı konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁶² Ayrıca DKAB öğretmenlerine yönelik yapılan bazı araştırmalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. DKAB öğretmenleri “ibadetlerin olumlu davranış geliştirme yönünde kullanılması” konusunda Işıkdöğün ve Şimşek tarafından yapılan araştırmalarda kendilerini oldukça yeterli olarak görürken²⁶³; Yazıcı ve Arpacı tarafından yapılan araştırmalarda kendilerini tam yeterli olarak görmüşlerdir.²⁶⁴

²⁶² Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 54-56, 74.

²⁶³ Bk. Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 133; Işıkdöğün, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 184.

²⁶⁴ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101.

4.5. İbadetlerin Bireysel ve Toplumsal Faydalarını Yorumlayabilme

Tablo 39. İbadetlerin Bireysel ve Toplumsal Faydalarını Yorumlayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	7	0,7	3,93 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	43	4,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	235	23,6	
Oldukça Yeterliyim	444	44,5	
Tam Yeterliyim	268	26,9	
Toplam	997	100,0	

İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını yorumlayabilme konusunda öğretmen adaylarının 7'si (%0,7) yeterli olmadığını düşünürken, 43'ü (%4,3) biraz yeterli, 235'i (%23,6) orta düzeyde yeterli, 444'u (%44,5) oldukça yeterli, 268'i (%26,9) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %71,4'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Orta düzeyde yeterli olduğunu düşünenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%95), ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını yorumlayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%5) ise oldukça düşük düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,93'tür. Buna göre katılımcılar ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını yorumlayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bazı araştırmalarda benzer bir konuda ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir.²⁶⁵

İbadetlerin hem bireye hem de bireylerden oluşan topluma çeşitli katkıları vardır. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adaylar, öğrencilerin bu katkıları fark

²⁶⁵ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 55-56; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

etmelerine rehberlik edebilirler. Bu sonuçlara göre adayların büyük çoğunluğunun bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olduğu söylenebilir.

4.6. İbadet-Temizlik İlişkisini Açıklayabilme

Tablo 40. İbadet-Temizlik İlişkisini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	10	1,0	4,13 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	29	2,9	
Orta Düzeyde Yeterliyim	151	15,1	
Oldukça Yeterliyim	437	43,8	
Tam Yeterliyim	370	37,1	
Toplam	997	100,0	

İbadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 10'u (%1) yeterli olmadığını düşünürken, 29'u (%2,9) biraz yeterli, 151'i (%15,1) orta düzeyde yeterli, 437'si (%43,8) oldukça yeterli, 370'i (%37,1) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %80,9'u, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Orta düzeyde yeterli olduğunu düşünenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%96), ibadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%3,9) ise oldukça düşük düzeydedir.

Temizlik ibadetin ön şartıdır. İbadet edebilmek için maddi ve manevi kirlerden arınmak gerekir. İbadetle temizlik arasındaki bu ilişkiyi öğrencilerin fark etmelerini sağlayabilmek için adayların bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 4,13'tür. Bu sonuca göre katılımcılar ibadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

4.7. Duanın Önemini Açıklayabilme

Tablo 41. Duanın Önemini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	9	0,9	4,10 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	36	3,6	
Orta Düzeyde Yeterliyim	176	17,7	
Oldukça Yeterliyim	405	40,6	
Tam Yeterliyim	371	37,2	
Toplam	997	100,0	

Duanın önemini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 9'u (%0,9) yeterli olmadığını düşünürken, 36'sı (%3,6) biraz yeterli, 176'sı (%17,7) orta düzeyde yeterli, 405'i (%40,6) oldukça yeterli, 371'i (%37,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %77,8'i, bu konuda oldukça veya tam yeterli olduğunu düşünmektedir. Orta düzeyde yeterli olduğunu düşünenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%95,5); duanın önemini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda yeterli olmadığını düşünenler ile biraz yeterli olduğunu düşünenlerin toplam oranı (%4,5) ise oldukça düşük düzeydedir. Bu sonuçlara göre adayların büyük çoğunluğunun duanın önemini açıklayabilme konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu söylenebilir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 4,10'dur. Bu sonuca göre katılımcılar duanın önemini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Akyürek tarafından DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir araştırmada “duanın bireye katkılarını açıklayabilme” konusunda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁶⁶

²⁶⁶ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 80.

4.8. İbadetler Sırasında Okunan Sure, Ayet ve Duaları Ezbere Okuyabilme

Tablo 42. İbadetler Sırasında Okunan Sure, Ayet ve Duaları Ezbere Okuyabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	19	1,9	3,97 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	73	7,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	199	20,0	
Oldukça Yeterliyim	330	33,1	
Tam Yeterliyim	376	37,7	
Toplam	997	100,0	

İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaları ezbere okuyabilme konusunda öğretmen adaylarının 19'u (%1,9) yeterli olmadığını düşünürken, 73'ü (%7,3) biraz yeterli, 199'u (%20) orta düzeyde yeterli, 330'u (%33,1) oldukça yeterli, 376'sı (%37,7) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %70,8'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%90,8); ibadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaları ezbere okuyabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%9,2) ise azımsanmayacak düzeydedir. Bu sonuçlara göre adayların önemli bir çoğunluğunun bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olduğu söylenebilir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,97'dir. Buna göre katılımcılar ibadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaları ezbere okuyabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bir araştırmada benzer bir konuda ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir.²⁶⁷

²⁶⁷ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 69.

DKAB öğretim programlarında ibadetler sırasında okunan bazı ayet, sure ve dualara yer verilmektedir.²⁶⁸ Bu ayet, sure ve duaları ezbere okuyabilmek, bunların öğretiminde adaylara kolaylık sağlayacaktır. Bu konuda yeterli ezberi olan adaylar, ders esnasında herhangi bir materyale bağlı kalmadan bu ayet, sure ve duaları okuyabilecek ve öğrencileri dinleyebilecektir. Bu durum sınıf hâkimiyetinin sağlanmasında, ders süresinin daha verimli kullanılmasında ve öğretimin daha etkili olmasında yarar sağlayacaktır.

4.9. İbadetler Sırasında Okunan Sure, Ayet ve Duaların Anlamalarını Açıklayabilme

Tablo 43. İbadetler Sırasında Okunan Sure, Ayet ve Duaların Anlamalarını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	33	3,3	3,47 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	125	12,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	350	35,1	
Oldukça Yeterliyim	317	31,8	
Tam Yeterliyim	172	17,3	
Toplam	997	100,0	

İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamalarını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 33'ü (%3,3) yetersiz olduğunu düşünürken, 125'i (%12,5) biraz yeterli, 350'si (%35,1) orta düzeyde yeterli, 317'si (%31,8) oldukça yeterli, 172'si (%17,3) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %49,1'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%84,2); ibadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamalarını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; bu konuda oldukça veya tam yeterli olduğunu düşünenlerin oranının %50'lerde olması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%15,8)

²⁶⁸ Bk. MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar)*.

azımsanmayacak kadar yüksek olması birlikte ele alındığında öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde birtakım eksiklikler gördüğü sonucu çıkarılabilir.

Bir önceki maddede kendini oldukça ve tam yeterli görenlerin toplam oranı %70’lerdeyken bu maddede %50’lere düşmüştür. Bu durum adayların ayet, sure ve duaların anlamlarını açıklayabilme konusunda kendilerini daha az yeterli gördükleri anlamına gelmektedir. Bu sonuca göre adayların ayet, sure ve duaların anlamlarını öğrenebilme konusunda ilahiyat fakültesinde aldıkları derslerden daha az istifade ettikleri söylenebilir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,47’dir. Buna göre katılımcılar ibadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamlarını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bazı çalışmalarda bu konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁶⁹

4.10. İbadet Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

DKAB öğretmen adaylarının ibadet alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 44. İbadet Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

Yeterlik Maddesi	Ortalama	Algı Düzeyi
İbadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme	4,13	Oldukça Yeterli
Namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme	4,12	Oldukça Yeterli
Duanın önemini açıklayabilme	4,10	Oldukça Yeterli
İbadetlerle ilgili ilkeleri (niyet, samimiyet, isteklilik vb.) açıklayabilme	4,03	Oldukça Yeterli
İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaları ezbere okuyabilme	3,97	Oldukça Yeterli
İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını yorumlayabilme	3,93	Oldukça Yeterli
İnanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme	3,91	Oldukça Yeterli
İbadetlerle ilgili temel kavramları açıklayabilme	3,90	Oldukça Yeterli
İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamlarını açıklayabilme	3,47	Oldukça Yeterli
Ortalama	3,95	Oldukça Yeterli

²⁶⁹ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 70; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

Tabloya göre katılımcıların ibadet alanıyla ilgili bilgiler boyutundaki yeterlik algılarının ortalaması 3,95'tir. Bu sonuca göre araştırmaya katılan DKAB öğretmen adayları ibadet alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.²⁷⁰

Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin tamamında kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adayların kendilerini tam yeterli, orta düzeyde yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur. Bu sonuca göre adayların ibadetler konusunda yeterli bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi sırasıyla “ibadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme”, “namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme” ve “duanın önemini açıklayabilme”dir. Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi ise sırasıyla “ibadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamlarını açıklayabilme”, “ibadetlerle ilgili temel kavramları açıklayabilme” ve “inanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme”dir.

Bu boyutta yer alan yeterlik maddelerinin 5'inde ortalamalar boyut ortalamasından daha yüksek iken, 4 maddede ortalamalar boyut ortalamasından daha düşüktür. Ortalaması düşük olan maddelerde adayların kendilerinde bir takım eksiklikler gördükleri söylenebilir. Boyut ortalamasına göre en düşük ortalamaya sahip olan madde “ibadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamlarını açıklayabilme”dir. Diğer maddelerin ortalaması boyut ortalamasına yakinken bu maddenin ortalaması çok daha düşüktür. Buna göre adayların ayet, sure ve duaların anlamlarını açıklayabilme konusunda eksik bilgilerinin daha çok olduğu ve bu konuda ilahiyat fakültelerinde okutulan derslerin daha az işlevsel olduğu söylenebilir.

²⁷⁰ DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir araştırmada ibadet esasları konusunda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 59.

5. HZ. MUHAMMED ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI

DKAB dersinin temel konularından biri Hz. Muhammed'in hayatı ve örnek ahlakıdır. Bu anlamda DKAB dersine girecek öğretmen adaylarının Hz. Muhammed'in hayatı ve örnek ahlakı hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Burada, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının araştırmada kullanılan ölçeğin "Hz. Muhammed Alanıyla İlgili Bilgiler" boyutunda yer alan yeterliklere ilişkin algıları ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekte bu boyutla ilgili olan yeterlik maddeleri şunlardır:

1. Hz. Muhammed'in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme,
2. Hz. Muhammed'in örnek ahlakını açıklayabilme,
3. Ahlaki sorunların çözümünde Hz. Muhammed'in ahlakından yararlanabilme.

5.1. Hz. Muhammed'in Hayatını Kronolojik Olarak Açıklayabilme

Tablo 45. Hz. Muhammed'in Hayatını Kronolojik Olarak Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	25	2,5	3,74 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	66	6,6	
Orta Düzeyde Yeterliyim	294	29,5	
Oldukça Yeterliyim	371	37,2	
Tam Yeterliyim	241	24,2	
Toplam	997	100,0	

Hz. Muhammed'in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 25'i (%2,5) yeterli olmadığını düşünürken, 66'sı (%6,6) biraz yeterli, 294'ü (%29,5) orta düzeyde yeterli, 371'i (%37,2) oldukça yeterli, 241'i (%24,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %61,4'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun

(%90,9); Hz. Muhammed'in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%9,1) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Tabloda görüleceği üzere katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,74'tür. Buna göre katılımcılar Hz. Muhammed'in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu konuda kendilerini oldukça yeterli gören adayların konu hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Yapılan bazı araştırmalarda da bu konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁷¹

5.2. Hz. Muhammed'in Örnek Ahlakını Açıklayabilme

Tablo 46. Hz. Muhammed'in Örnek Ahlakını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	10	1,0	4,05 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	42	4,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	164	16,4	
Oldukça Yeterliyim	450	45,1	
Tam Yeterliyim	331	33,2	
Toplam	997	100,0	

Hz. Muhammed'in örnek ahlakını açıklayabilme konusunda, öğretmen adaylarının 10'u (%1) yeterli olmadığını düşünürken, 42'si (%4,2) biraz yeterli, 164'ü (%16,4) orta düzeyde yeterli, 450'si (%45,1) oldukça yeterli, 331'i (%33,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %78,3'ü, bu konuda oldukça veya tam yeterli olduğunu düşünmektedir. Orta düzeyde yeterli olduğunu düşünenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%94,7); Hz. Muhammed'in örnek ahlakını açıklayabilme konusunda

²⁷¹ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 59-60; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlilikleri*, 36-39.

kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda yeterli olmadığını düşünenler ile biraz yeterli olduğunu düşünenlerin toplam oranı (%5,2) ise oldukça düşük düzeydedir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 4,05'tir. Buna göre katılımcılar Hz. Muhammed'in örnek ahlakını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu konuda kendilerini oldukça yeterli gören adayların konu hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Bu sonuç yapılan bazı araştırmalarda benzer bir konuda ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir.²⁷²

DKAB dersinin önemli bir bölümünü ahlak konuları oluşturmaktadır. Bu konuların Hz. Muhammed'in örnek ahlakıyla ilişkilendirilmeden öğretimi düşünülemez. Bu nedenle adayların Hz. Muhammed'in örnek ahlakı hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları, DKAB dersinin genel amaçlarına ulaşılması açısından oldukça önemlidir. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adaylar ahlakla ilgili konuların öğretiminde Hz. Muhammed'in ahlakından örnekler vererek dersi daha etkili hale getirebilirler.

5.3. Ahlaki Sorunların Çözümünde Hz. Muhammed'in Ahlakından Yararlanabilme

Tablo 47. Ahlaki Sorunların Çözümünde Hz. Muhammed'in Ahlakından Yararlanabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	11	1,1	3,97 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	43	4,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	203	20,4	
Oldukça Yeterliyim	444	44,5	
Tam Yeterliyim	296	29,7	
Toplam	997	100,0	

²⁷² Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 59-60; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

Ahlaki sorunların çözümünde Hz. Muhammed'in ahlakından yararlanabilme konusunda, öğretmen adaylarının 11'i (%1,1) yeterli olmadığını düşünürken, 43'ü (%4,3) biraz yeterli, 203'ü (%20,4) orta düzeyde yeterli, 444'ü (%44,5) oldukça yeterli, 296'sı (%29,7) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %74,2'ü, bu konuda oldukça veya tam yeterli olduğunu düşünmektedir. Orta düzeyde yeterli olduğunu düşünenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%94,6); ahlaki sorunların çözümünde Hz. Muhammed'in ahlakından yararlanabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda yeterli olmadığını düşünenler ile biraz yeterli olduğunu düşünenlerin toplam oranı (%5,4) ise oldukça düşük düzeydedir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,97'dir. Bu sonuca göre katılımcılar Hz. Muhammed'in ahlakından yararlanabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir araştırmada DKAB öğretmen adayları ahlaki sorunlara çözüm üretebilme konusunda kendilerini yeterli olarak görmüşlerdir.²⁷³

Bu sonuç bir önceki maddede ulaşılan sonuçla örtüşmektedir. Hz. Muhammed'in örnek ahlakı hakkında yeterli bilgiye sahip olan adaylar, ahlaki sorunların çözümünde bu bilgilerinden istifade ederek öğrencilere rehberlik edebilirler. Hz. Muhammed'in ahlakından kesitler sunarak öğrencilerin özellikle günlük hayatta karşılaştıkları ahlaki sorunlara karşı örnek davranışlar geliştirmelerine yardımcı olabilirler.

5.4. Hz. Muhammed Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

DKAB öğretmen adaylarının Hz. Muhammed alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

²⁷³ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 74.

Tablo 48. Hz. Muhammed Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

Yeterlik Maddesi	Ortalama	Algı Düzeyi
Hz. Muhammed’in örnek ahlakını açıklayabilme	4,05	Oldukça Yeterli
Ahlaki sorunların çözümünde Hz. Muhammed’in ahlakından yararlanabilme	3,97	Oldukça Yeterli
Hz. Muhammed’in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme	3,74	Oldukça Yeterli
Ortalama	3,92	Oldukça Yeterli

Tabloya göre katılımcıların Hz. Muhammed alanıyla ilgili bilgiler boyutundaki yeterlik algılarının ortalaması 3,92’dir. Bu sonuca göre araştırmaya katılan DKAB öğretmen adayları Hz. Muhammed alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.²⁷⁴

Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin tamamında kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adayların kendilerini tam yeterli, orta düzeyde yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur. Bu sonuca göre adayların bahsi geçen konularda yeterli bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Toplam üç yeterlik maddesinden oluşan bu boyutta adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri madde “Hz. Muhammed’in örnek ahlakını açıklayabilme”dir. Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri madde ise “Hz. Muhammed’in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme”dir. Boyut ortalamasından daha düşük bir ortalama sahip olan bu madde hakkında, adayların kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri söylenebilir.

Benzer konulara yönelik olan bu maddelerde ortalamaların birbirine yakın olması gerekirdi. Ancak adayların yeterlik algılarının ortalaması “Hz. Muhammed’in örnek ahlakını açıklayabilme” maddesinde 4,05 iken, “Hz. Muhammed’in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme” maddesinde 3,74’e düşmüştür. Bu sonuca göre adayların Hz. Muhammed’in hayatıyla ilgili kronolojik tarih bilgilerinde bazı eksiklikler olduğu ve bu eksikliklerin adayların yeterlik algılarına yansıdığı söylenebilir. Bu durum adayların ilahiyat fakültesinde bu maddelere ilişkin aldıkları derslerin işlevselliğini yansıtmaktadır.

²⁷⁴ DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir araştırmada Hz. Peygamber ve hayatı konusunda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 62.

6. AHLAK VE DEĞERLER ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI

Dinin temel boyutlarından biri de ahlakıdır. Ahlak, insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına neden olan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütünüdür.²⁷⁵ İnsanın iradeli ve bilinçli bir şekilde yaptığı, iyi veya kötü olarak nitelendirilebilecek tüm davranışları ahlakın konusudur.²⁷⁶ Değer ise toplumdaki herkes tarafından benimsenen ve bireyin davranışlarını yönlendiren standartlar olarak tanımlanabilir.²⁷⁷ İnsan davranışlarıyla ilgili olan her iki kavramın, temel amacı bireyin davranışlarında istendik değişme oluşturmak olan eğitimin, özellikle de din eğitiminin konusu olması kaçınılmazdır. Bu nedenle DKAB derslerinin temel konularından biri olan ahlak ve değerler hakkında DKAB öğretmen adaylarının yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Bu çerçevede burada, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının araştırmada kullanılan ölçeğin “Ahlak ve Değerler Alanıyla İlgili Bilgiler” boyutunda yer alan yeterliklere ilişkin algıları ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekte bu boyutla ilgili olan yeterlik maddeleri şunlardır:

1. Ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları açıklayabilme,
2. Din-ahlak ilişkisini açıklayabilme,
3. Ahlaki değerleri içselleştirebilme,
4. Evrensel ahlaki değerleri açıklayabilme,
5. Dini değerlerin evrensel yönünün farkında olma,
6. İslam’ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme,
7. Kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme,
8. Bireyin çevreyle olan ilişkisinde dinin yaklaşımını açıklayabilme,

²⁷⁵ Mehmet Canbulat, “Ahlak”, *Dini Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 13; Hüsameddin Erdem, *Ahlak Felsefesi*, 3. Baskı (Konya: Hü-Er Yayınları, 2003), 15.

²⁷⁶ Mehmet Zeki Aydın, “Ahlak Eğitim ve Öğretimi”, *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 140.

²⁷⁷ Recep Kaynakcan - Hasan Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, 2. Baskı (İstanbul: DEM Yayınları, 2016), 25

9. Peygamber kıssalarındaki ahlaki değerleri açıklayabilme,
10. Ahlaki değerlerin benimsenmesinde ailenin önemini açıklayabilme,
11. Toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin katkısını açıklayabilme,,
12. Farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme.

6.1. Ahlak, Değer ve Bunlarla İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme

Tablo 49. Ahlak, Değer ve Bunlarla İlgili Temel Kavramları Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	14	1,4	3,62 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	86	8,6	
Orta Düzeyde Yeterliyim	329	33,0	
Oldukça Yeterliyim	404	40,5	
Tam Yeterliyim	164	16,4	
Toplam	997	100,0	

Ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 14'ü (%1,4) kendini yeterli görmezken, 86'sı (%8,6) biraz yeterli, 329'u (%33) orta düzeyde yeterli, 404'sı (%40,5) oldukça yeterli, 164'ü (%16,4) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %56,9'u, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%89,9); ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%10) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Öğrencilerin dini ve ahlaki kavramları tanımları DKAB dersinin temel amaçlarından biridir.²⁷⁸ Bu amacın gerçekleşebilmesi için dersi okutacak öğretmen adayların dini ve ahlaki kavramlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir.

²⁷⁸ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar)*, 8; MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 8.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,62'dir. Buna göre katılımcılar ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bir araştırmada benzer bir konuda elde edilen bulgularla uyusmaktadır.²⁷⁹

6.2. Din-Ahlak İlişkisini Açıklayabilme

Tablo 50. Din-Ahlak İlişkisini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	7	0,7	3,73 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	63	6,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	317	31,8	
Oldukça Yeterliyim	416	41,7	
Tam Yeterliyim	194	19,5	
Toplam	997	100,0	

Din-ahlak ilişkisini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 7'si (%0,7) yeterli olmadığını düşünürken, 63'ü (%6,3) biraz yeterli, 317'si (%31,8) orta düzeyde yeterli, 416'sı (%41,7) oldukça yeterli, 194'ü (%19,5) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %61,2'si, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%93); din-ahlak ilişkisini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%7) ise düşük düzeydedir.

Dinin temel hedeflerinden biri de ahlaklı bireyler yetiştirmektir. Öğrencilerin din ile ahlak arasındaki bu ilişkiyi fark etmeleri gerekir. Bu nedenle DKAB dersine girecek öğretmen adayları bu konuda yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,73'tür. Buna göre katılımcılar din-ahlak ilişkisini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak

²⁷⁹ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

görmektedirler. Bu sonuç yapılan bazı araştırmalarda benzer bir konuda elde edilen bulgularla örtüşmektedir.²⁸⁰

6.3. Ahlaki Değerleri İçselleştirebilme

Tablo 51. Ahlaki Değerleri İçselleştirebilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	17	1,7	3,69 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	74	7,4	
Orta Düzeyde Yeterliyim	293	29,4	
Oldukça Yeterliyim	432	43,3	
Tam Yeterliyim	181	18,2	
Toplam	997	100,0	

Ahlaki değerleri içselleştirebilme konusunda öğretmen adaylarının 17'si (%1,7) yeterli olmadığını düşünürken, 74'ü (%7,4) biraz yeterli, 293'ü (%29,4) orta düzeyde yeterli, 432'si (%43,3) oldukça yeterli, 181'i (%18,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %61,5'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%90,9); Ahlaki değerleri içselleştirebilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%9,1) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Adayların ahlaki değerleri içselleştirebilmeleri okullarda yapılan din eğitiminin niteliği açısından önemlidir. Ahlaki değerleri içselleştirerek davranışlarına yansıtan aday, bu konuda öğrencilere rol model olur. Bu konuda özüyle sözü bir olan öğretmen adayı, öğrencilerin ahlaki değerleri benimsemelerinde oldukça etkili olacaktır. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,69'dur. Bu sonuca göre katılımcılar ahlaki değerleri içselleştirebilme konusunda kendilerini

²⁸⁰ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 72; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlilikleri*, 36-39.

oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir çalışmada aynı konuda benzer sonuçlar elde edilmiştir.²⁸¹

6.4. Evrensel Ahlaki Değerleri Açıklayabilme

Tablo 52. Evrensel Ahlaki Değerleri Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	17	1,7	3,62 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	95	9,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	318	31,9	
Oldukça Yeterliyim	387	38,8	
Tam Yeterliyim	180	18,1	
Toplam	997	100,0	

Evrensel ahlaki değerleri açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 17'si (%1,7) yeterli olmadığını düşünürken, 86'sı (%8,6) biraz yeterli, 329'u (%33) orta düzeyde yeterli, 404'sı (%40,5) oldukça yeterli, 164'ü (%16,4) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %56,9'u, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%88,8); evrensel ahlaki değerleri açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%11,2) ise azımsanmayacak düzeydedir. Bu maddede kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin toplam oranı bir önceki maddeye göre daha düşüktür. Yani ahlaki değerleri içselleştirebilme konusunda yeterli olduklarını düşünen adaylar, bu ahlaki değerleri açıklayabilme konusunda daha az yeterli olduklarını düşünmektedirler. Bu sonuca göre, adayların içselleştirdikleri bir konuyla ilgili açıklama yapmada kendilerine tam olarak güvenemedikleri söylenebilir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,62'dir. Buna göre katılımcılar evrensel ahlaki değerleri açıklayabilme konusunda kendilerini

²⁸¹ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 73.

oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bazı araştırmalarda benzer bir konuda elde edilen bulgularla örtüşmektedir.²⁸²

6.5. Dini Değerlerin Evrensel Yönünün Farkında Olma

Tablo 53. Dini Değerlerin Evrensel Yönünün Farkında Olma

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	16	1,6	3,68 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	89	8,9	
Orta Düzeyde Yeterliyim	284	28,5	
Oldukça Yeterliyim	413	41,4	
Tam Yeterliyim	195	19,6	
Toplam	997	100,0	

Dini değerlerin evrensel yönünün farkında olma konusunda öğretmen adaylarının 16'sı (%1,6) yetersiz olduğunu düşünürken, 89'ü (%8,9) biraz yeterli, 284'ü (%28,5) orta düzeyde yeterli, 413'ü (%41,4) oldukça yeterli, 195'i (%19,6) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %61'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%89,5); dini değerlerin evrensel yönünün farkında olma konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%10,5) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Evrensel insani değerler farklı toplumlarda değişik şekillerde tezahür etse de dini değerlerle çelişmez. Yani evrensel insani değerler dinin özüne uygundur. Bu durumun farkında olan DKAB öğretmen adayları, öğrencilerin de bu durumu fark ederek kavramaları konusunda onlara rehberlik edebilir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,68'dir. Buna göre katılımcılar dini değerlerin evrensel yönünün farkında olma konusunda kendilerini

²⁸² Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 72-73; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir araştırmada benzer bir konuda ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir.²⁸³ Ayrıca DKAB öğretmenlerine yönelik yapılan bazı araştırmalarda “dinin hükümlerinin evrenselliğini fark ettirme” konusunda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁸⁴

6.6. İslam’ın Yasakladığı Zararlı Alışkanlıkları Ayet ve Hadislerle Açıklayabilme

Tablo 54. İslam’ın Yasakladığı Zararlı Alışkanlıkları Ayet ve Hadislerle Açıklayabilme

	N	%	
Yeterli Değilim	27	2,7	$\bar{X}$ 3,55 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	106	10,6	
Orta Düzeyde Yeterliyim	340	34,1	
Oldukça Yeterliyim	340	34,1	
Tam Yeterliyim	184	18,5	
Toplam	997	100,0	

İslam’ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 27’si (%2,7) yetersiz olduğunu düşünürken, 106’sı (%10,6) biraz yeterli, 340’ı (%34,1) orta düzeyde yeterli, 340’ı (%34,1) oldukça yeterli, 184’ü (%18,5) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının yarısından biraz fazlası (%52,6), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%86,7); İslam’ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; kendini oldukça veya tam yeterli olarak görenlerin oranının (%52,6) yarıdan biraz fazla olması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam

²⁸³ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 47.

²⁸⁴ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlilikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri (Erzurum Örneği)*, 133; Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlilikleri*, 184.

oranının (%13,3) azımsanmayacak düzeyde olması birlikte düşünüldüğünde, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde birtakım eksiklikler gördüğü sonucunu çıkarabiliriz.

DKAB dersinde konuların ayet ve hadislerle açıklanması etkili bir din öğretimi için oldukça önemlidir. Bu anlamda İslam'ın yasakladığı zararlı alışkanlıkların ayet ve hadislerle açıklanması, dinin bu konudaki hassasiyetinin öğrenciler tarafından fark edilmesine katkı sağlayacaktır. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,55'tir. Buna göre katılımcılar İslam'ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç Akyürek tarafından yapılan çalışmada benzer bir konuda ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir.²⁸⁵

6.7. Kötü Alışkanlıkların Nedenlerini ve Önlenmesinin Yollarını Açıklayabilme

Tablo 55. Kötü Alışkanlıkların Nedenlerini ve Önlenmesinin Yollarını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	14	1,4	3,76 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	67	6,7	
Orta Düzeyde Yeterliyim	272	27,3	
Oldukça Yeterliyim	431	43,2	
Tam Yeterliyim	213	21,4	
Toplam	997	100,0	

Kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 14'ü (%1,4) yetersiz olduğunu düşünürken, 67'si (%6,7) biraz yeterli, 272'ü (%27,3) orta düzeyde yeterli, 431'i (%43,2) oldukça yeterli, 213'ü (%21,4) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %64,6'sı, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba

²⁸⁵ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 75.

katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%91,9); kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%8,1) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,76'dır. Bu sonuca göre katılımcılar kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

Aynı konuyla ilgili olduğu halde adayların bu maddedeki yeterlik algılarının ortalaması bir önceki maddeye göre daha yüksektir. “İslam’ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme” konusunda kendini tam veya oldukça yeterli görenlerin toplam oranı %52,6 iken, “Kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme” konusunda %64,6’dır. Sonuçlar arasındaki bu farklılığın adayların konuyla ilgili ayet ve hadisleri kullanabilme konusundaki eksikliklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

6.8. Bireyin Çevreyle Olan İlişkisinde Dinin Yaklaşımını Açıklayabilme

Tablo 56. Bireyin Çevreyle Olan İlişkisinde Dinin Yaklaşımını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	10	1,0	3,68 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	75	7,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	326	32,7	
Oldukça Yeterliyim	404	40,5	
Tam Yeterliyim	182	18,3	
Toplam	997	100,0	

Bireyin çevreyle olan ilişkisinde dini yaklaşımını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 10’u (%1) yetersiz olduğunu düşünürken, 75’i (%7,5) biraz yeterli, 326’sı (%32,7) orta düzeyde yeterli, 404’ü (%40,5) oldukça yeterli, 182’si (%18,3) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %58,8'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%91,5); bireyin çevreyle olan ilişkisinde dini yaklaşımını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%8,5) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Din bireyin çevreyle olan ilişkisini etkileyen faktörlerden biridir. Hızla artan dünya nüfusu çeşitli çevre sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların aşılmasında dinin bireyin çevreyle olan ilişkisine yönelik olumlu yaklaşımından yararlanılabilir. DKAB dersleri bu konuda önemli bir imkândır. Bu anlamda DKAB dersini okutacak olan öğretmen adaylarının bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,68'dir. Buna sonuca göre katılımcılar bireyin çevreyle olan ilişkisinde dinin yaklaşımını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Akyürek tarafından yapılan bir araştırmada “insanın doğa ile ilişkisine dair dinin yorumunu açıklayabilme” konusunda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁸⁶

6.9. Peygamber Kıssalarındaki Ahlaki Değerleri Açıklayabilme

Tablo 57. Peygamber Kıssalarındaki Ahlaki Değerleri Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	13	1,3	3,78 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	67	6,7	
Orta Düzeyde Yeterliyim	266	26,7	
Oldukça Yeterliyim	435	43,6	
Tam Yeterliyim	216	21,7	
Toplam	997	100,0	

²⁸⁶ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 47.

Peygamber kıssalarındaki ahlaki değerleri açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 13'ü (%1,3) yeterli olmadığını düşünürken, 67'si (%6,7) biraz yeterli, 266'sı (%26,7) orta düzeyde yeterli, 435'i (%43,6) oldukça yeterli, 216'sı (%21,7) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %65,3'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%92); peygamber kıssalarındaki ahlaki değerleri açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%8) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,78'dir. Bu sonuca göre katılımcılar peygamber kıssalarındaki ahlaki değerleri açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

Kur'an'da dini ve ahlaki konularla ilgili birçok kıssa yer almaktadır. Kıssalar anlatımı kolaylaştırması ve kalıcı öğrenmeyi sağlaması gibi yönleriyle DKAB öğretimi açısından oldukça önemlidir. DKAB dersinde özellikle ahlak konularının öğretiminde kıssalardan yararlanmak dersin verimliliğini artıracaktır. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adaylar, öğrencilerin kıssalarda yer alan ahlaki değerleri fark etmelerine rehberlik edebilirler.

6.10. Ahlaki Değerlerin Benimsenmesinde Ailenin Önemi Açıklayabilme

Tablo 58. Ahlaki Değerlerin Benimsenmesinde Ailenin Önemi Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	13	1,3	3,99 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	39	3,9	
Orta Düzeyde Yeterliyim	192	19,3	
Oldukça Yeterliyim	452	45,3	
Tam Yeterliyim	301	30,2	
Toplam	997	100,0	

Ahlaki değerlerin benimsenmesinde ailenin önemini açıklayabilme konusunda, öğretmen adaylarının 13'ü (%1,3) yeterli olmadığını düşünürken, 39'u (%3,9) biraz yeterli, 192'si (%19,3) orta düzeyde yeterli, 452'si (%45,3) oldukça yeterli, 301'i (%30,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının %75,5'i, bu konuda oldukça veya tam yeterli olduğunu düşünmektedir. Orta düzeyde yeterli olduğunu düşünenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%94,8); ahlaki değerlerin benimsenmesinde ailenin önemini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu konuda yeterli olmadığını düşünenler ile biraz yeterli olduğunu düşünenlerin toplam oranı (%5,2) ise oldukça düşük düzeydedir. Bu sonuçlara göre adayların bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip oldukları söylenebilir.

Çocuğun ahlak eğitiminde en önemli kurum hiç şüphesiz ailedir. Ahlaki duyguların uyandığı, ahlaki bilgilerin kazanıldığı ve uygulandığı ilk yer ailedir. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adaylar, hem öğrencilerin hem de öğrenci velilerinin ahlak eğitiminde ailenin önemini kavramalarına rehberlik edebilirler. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,99'dur. Bu sonuca göre katılımcılar ahlaki değerlerin benimsenmesinde ailenin önemini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

6.11. Toplumsal Barışın Oluşmasında Ahlaki Değerlerin Katkısını Açıklayabilme

Tablo 59. Toplumsal Barışın Oluşmasında Ahlaki Değerlerin Katkısını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	9	0,9	3,87 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	48	4,8	
Orta Düzeyde Yeterliyim	250	25,1	
Oldukça Yeterliyim	446	44,7	
Tam Yeterliyim	244	24,5	
Toplam	997	100,0	

Toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin katkısını açıklayabilme konusunda, öğretmen adaylarının 9'u (%0,9) yeterli olmadığını düşünürken, 48'i (%4,8) biraz yeterli, 250'si (%25,1) orta düzeyde yeterli, 446'si (%44,7) oldukça yeterli, 244'ü (%24,5) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %69,2'si, bu konuda oldukça veya tam yeterli olduğunu düşünmektedir. Orta düzeyde yeterli olduğunu düşünenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%94,3); toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin katkısını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre adayların büyük çoğunluğunun bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olduğu söylenebilir. Bu konuda yeterli olmadığını düşünenler ile biraz yeterli olduğunu düşünenlerin toplam oranı (%5,7) ise düşük düzeydedir.

Sevgi, saygı, hoşgörü gibi ahlaki değerlerin toplumsal barışın oluşmasında önemli rolü vardır. Bu değerlerin öğrenciler tarafından kavranması, hem bu günün hem de geleceğin toplumunda barış ortamının oluşmasına katkı sağlayacaktır. Çünkü bu gün toplumun bir bölümünü oluşturan bu öğrenciler, geleceğin yetişkinleri olarak toplumda yer alacaklardır. Bu anlamda DKAB dersleri ahlaki değerlerin kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir. DKAB dersini okutacak olan öğretmen adaylarının ahlaki değerlerin toplumsal barışa katkısının farkında olmaları ve bu katkıyı öğrencilere açıklayabilmeleri gerekir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,87'dir. Buna göre katılımcılar toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin katkısını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Ulaşılan bu sonuç yapılan bazı araştırmalarda benzer bir konuda ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir.²⁸⁷

²⁸⁷ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 82; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

6.12. Farklı Değerlere Sahip Olanlarla Aynı Ortamı Paylaşabilme

Tablo 60. Farklı Değerlere Sahip Olanlarla Aynı Ortamı Paylaşabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	12	1,2	3,95 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	51	5,1	
Orta Düzeyde Yeterliyim	238	23,9	
Oldukça Yeterliyim	367	36,8	
Tam Yeterliyim	329	33,0	
Toplam	997	100,0	

Farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme konusunda, öğretmen adaylarının 12'si (%1,2) yeterli olmadığını düşünürken, 51'i (%5,1) biraz yeterli, 238'i (%23,9) orta düzeyde yeterli, 367'si (%36,8) oldukça yeterli, 329'u (%33) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %69,8'i, bu konuda oldukça veya tam yeterli olduğunu düşünmektedir. Orta düzeyde yeterli olduğunu düşünenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun (%93,7); farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre adayların büyük çoğunluğunun bahsi geçen konuda duyarlı olduğu söylenebilir. Farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme konusunda duyarlı olan adaylar bu konuda öğrencilere de rehberlik edebilirler. Bu konuda yeterli olmadığını düşünenler ile biraz yeterli olduğunu düşünenlerin toplam oranı (%6,3) ise düşük düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,95'tir. Buna göre katılımcılar farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Akyürek tarafından yapılan bir araştırmada da DKAB öğretmen adayları benzer bir konuda kendilerini oldukça yeterli görmüşlerdir.²⁸⁸

²⁸⁸ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 88.

6.13. Ahlak ve Değerler Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

DKAB öğretmen adaylarının ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 61. Ahlak ve Değerler Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

Yeterlik Maddesi	Ortalama	Algı Düzeyi
Ahlaki değerlerin benimsenmesinde ailenin önemini açıklayabilme	3,99	Oldukça Yeterli
Farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme	3,95	Oldukça Yeterli
Toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin katkısını açıklayabilme	3,87	Oldukça Yeterli
Peygamber kıssalarındaki ahlaki değerleri açıklayabilme	3,78	Oldukça Yeterli
Kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme	3,76	Oldukça Yeterli
Din-ahlak ilişkisini açıklayabilme	3,73	Oldukça Yeterli
Ahlaki değerleri içselleştirebilme	3,69	Oldukça Yeterli
Dini değerlerin evrensel yönünün farkında olma	3,68	Oldukça Yeterli
Bireyin çevreyle olan ilişkisinde dinin yaklaşımını açıklayabilme	3,68	Oldukça Yeterli
Evrensel ahlaki değerleri açıklayabilme	3,62	Oldukça Yeterli
Ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları açıklayabilme	3,62	Oldukça Yeterli
İslam'ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme	3,55	Oldukça Yeterli
Ortalama	3,74	Oldukça Yeterli

Tabloya göre katılımcıların ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler boyutundaki yeterlik algılarının ortalaması 3,74'tür. Bu sonuca göre araştırmaya katılan DKAB öğretmen adayları ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.²⁸⁹

Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin tamamında kendilerini oldukça yeterli görmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, orta düzeyde yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur. Bu sonuca göre adayların bazı eksiklikleri olmakla birlikte bu boyutta yer alan maddeler hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri üç

²⁸⁹ Yapılan bir araştırmada DKAB öğretmen adayları din-ahlak ilişkisi boyutunda kendilerini yeterli olarak görmüşlerdir. Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 75.

yeterlik ifadesi sırasıyla “ahlaki değerlerin benimsenmesinde ailenin önemini açıklayabilme”, “farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme” ve “toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin katkısını açıklayabilme”dir. Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi ise sırasıyla “İslam’ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme”, “ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları açıklayabilme” ve “evrensel ahlaki değerleri açıklayabilme”dir. Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri bu maddeler hakkında bilgi eksikliklerinin olduğu söylenebilir. Ayrıca bu durum, adayların ilahiyat fakültelerinde bu maddelere ilişkin okutulan derslerden yeterince istifade edemedikleri şeklinde yorumlanabilir. Özellikle ortalamanın en düşük olduğu “İslam’ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme” konusunda adayların bilgi eksikliklerinin daha fazla olduğu ve bu konuda aldıkları derslerden daha az istifade ettikleri düşünülebilir. Burada adayların kendilerinde gördükleri eksiklik, konuyla ilgili ayet ve hadisleri yeterince bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü aynı konuyla ilgili olan “kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme” maddesinde yeterlik ortalaması daha yüksek çıkmıştır.

Bu boyutta yer alan yeterlik maddelerinin 5’inde ortalamalar boyut ortalamasından daha yüksek iken, 7 maddede ortalamalar boyut ortalamasından daha düşüktür. Ortalaması düşük olan maddelerde adayların kendilerinde bir takım eksiklikler gördükleri söylenebilir.

7. DİNİN TEMEL KAYNAKLARI ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI

Her dinin inanç ibadet ve ahlak esaslarının belirtildiği temel kaynakları vardır. İslam’ın temel kaynakları ise Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin sünnetidir. Genel olarak din eğitiminde, özel olarak DKAB derslerinde bu kaynaklardan istifade etmek kaçınılmazdır. Bu nedenle DKAB dersine girecek öğretmenlerin, dinin temel kaynaklarını tanıma ve bu kaynaklardan yararlanma konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Bu kapsamda burada, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının araştırmada kullanılan ölçeğin “Dinin Temel Kaynakları Alanıyla İlgili

Bilgiler” boyutunda yer alan yeterliklere ilişkin algıları ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekte bu boyutla ilgili olan yeterlik maddeleri şunlardır:

1. Dinin temel kaynaklarını açıklayabilme,
2. Kur'an'ın temel özelliklerini açıklayabilme,
3. Kur'an'ın ana konularını açıklayabilme,
4. Kur'an'da geçen bazı kavramları (hidayet, ihsan, ihlas, cihat vb.) açıklayabilme,
5. Konu ile ilgili ayet ve hadisleri seçebilme,
6. Konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme,
7. Kur'an'ı usulüne uygun okuyabilme.

7.1. Dinin Temel Kaynaklarını Açıklayabilme

Tablo 62. Dinin Temel Kaynaklarını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	8	0,8	3,81 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	80	8,0	
Orta Düzeyde Yeterliyim	268	26,9	
Oldukça Yeterliyim	377	37,8	
Tam Yeterliyim	264	26,5	
Toplam	997	100,0	

Dinin temel kaynaklarını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 8'i (%0,8) kendini yeterli görmezken, 80'i (%8) biraz yeterli, 268'i (%26,9) orta düzeyde yeterli, 377'si (%37,8) oldukça yeterli, 264'si (%26,5) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %64,3'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%91,2); dinin temel kaynaklarını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu sonuca göre adayların büyük çoğunluğunun dinin temel kaynaklarını yeterince tanıdığı ve bu konuda yeterli bilgiye sahip olduğu

söylenbilir. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%8,8) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Dini doğru bir şekilde tanıyabilmek için dinin temel kaynakları hakkında yeterli bilgiye sahip olmak gerekir. Bu anlamda DKAB dersinin temel amaçlarından biri öğrencilerin dinin temel kaynaklarını tanımalarını sağlamaktır.²⁹⁰ DKAB öğretmen adaylarının bu konuda yeterli bilgiye sahip olması, İslam’ temel kaynaklarını öğrencilere doğru bir şekilde tanıtabilmeleri açısından önemlidir. Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,81’dir. Buna göre katılımcılar dinin temel kaynaklarını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bazı araştırmalarda benzer konularda elde edilen bulgularla örtüşmektedir.²⁹¹

7.2. Kur’an’ın Temel Özelliklerini Açıklayabilme

Tablo 63. Kur’an’ın Temel Özelliklerini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	17	1,7	3,79 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	64	6,4	
Orta Düzeyde Yeterliyim	261	26,2	
Oldukça Yeterliyim	422	42,3	
Tam Yeterliyim	233	23,4	
Toplam	997	100,0	

Kur’an’ın temel özelliklerini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 17’si (%1,7) yetersiz olduğunu düşünürken, 64’ü (%6,4) biraz yeterli, 261’i (%26,2) orta düzeyde yeterli, 422’si (%42,3) oldukça yeterli, 233’ü (%23,4) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %65,7’si, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba

²⁹⁰ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar)*, 8; MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 8.

²⁹¹ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 63; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlilikleri*, 36-39.

katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%91,9); Kur'an'ın temel özelliklerini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu sonuca göre adayların büyük çoğunluğunun Kur'an'ın temel özellikleri hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenlerle biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%8,1) ise azımsanmayacak düzeydedir.

DKAB dersini okutacak öğretmen adaylarının İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an'ın temel özelliklerini bilmeleri gerekir. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adaylar, hem Kur'an'ı tanımaları için öğrencilere rehberlik edebilir hem de bir araç-gereç olarak derste Kur'an'dan kolayca yararlanabilirler. Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,79'dur. Bu sonuca göre katılımcılar Kur'an'ın temel özelliklerini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

7.3. Kur'an'ın Ana Konularını Açıklayabilme

Tablo 64. Kur'an'ın Ana Konularını Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	13	1,3	3,66 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	97	9,7	
Orta Düzeyde Yeterliyim	298	29,9	
Oldukça Yeterliyim	395	39,6	
Tam Yeterliyim	194	19,5	
Toplam	997	100,0	

Kur'an'ın ana konularını açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 13'ü (%1,3) yetersiz olduğunu düşünürken, 97'si (%9,7) biraz yeterli, 298'i (%29,9) orta düzeyde yeterli, 395'i (%39,6) oldukça yeterli, 194'ü (%19,5) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %59,1'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%89); Kur'an'ın ana konularını açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu sonuca göre adayların büyük çoğunluğunun Kur'an'ın ana

konuları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu söylenebilir. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenlerle biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%11) ise azımsanmayacak düzeydedir.

DKAB öğretmen adaylarının Kur'an'ı tanıma ve ondan yararlanabilme konusunda öğrencilere rehberlik edebilmeleri için Kur'an'ın içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,66'dır. Buna göre katılımcılar Kur'an'ın ana konularını açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bazı araştırmalarda benzer konularda ulaşılan sonuçlarla uyushmaktadır.²⁹²

7.4. Kur'an'da Geçen Bazı Kavramları (Hidayet, İhsan, İhlas, Cihat vb.) Açıklayabilme

Tablo 65. Kur'an'da Geçen Bazı Kavramları (Hidayet, İhsan, İhlas, Cihat vb.) Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	16	1,6	3,66 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	102	10,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	290	29,1	
Oldukça Yeterliyim	388	38,9	
Tam Yeterliyim	201	20,2	
Toplam	997	100,0	

Kur'an'da geçen bazı kavramları açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 16'sı (%1,3) yetersiz olduğunu düşünürken, 102'si (%10,2) biraz yeterli, 290'ı (%29,1) orta düzeyde yeterli, 388'i (%38,9) oldukça yeterli, 201'i (%20,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %59,1'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%88,2); Kur'an'da geçen bazı kavramları açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak

²⁹² Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 70; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

gördüğü anlaşılmaktadır. Bu sonuca göre adayların Kur'an'da geçen kavramlar konusunda yeterli bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%11,8) ise azımsanmayacak düzeydedir. Bu sonuçlar bir önceki maddede “Kur'an'ın ana konularını açıklayabilme” konusunda ulaşılan sonuçlarla örtüşmektedir.

Kur'an'da geçen kavramların tanınması İslam'ı en doğru şekilde anlayabilmek için oldukça önemlidir. Bu nedenle bu kavramların Kur'an'daki farklı anlam genişlikleri dikkate alınarak DKAB derslerine konu edilmesi gerekmektedir.²⁹³ Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,66'dır. Buna göre katılımcılar Kur'an'da geçen bazı kavramları açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

7.5. Konuyla İlgili Ayet ve Hadisleri Seçebilme

Tablo 66. Konuyla İlgili Ayet ve Hadisleri Seçebilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	45	4,5	3,45 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	133	13,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	305	30,6	
Oldukça Yeterliyim	357	35,8	
Tam Yeterliyim	157	15,7	
Toplam	997	100,0	

Konuyla ilgili ayet ve hadisleri seçebilme konusunda öğretmen adaylarının 45'i (%4,5) yetersiz olduğunu düşünürken, 133'ü (%13,3) biraz yeterli, 305'i (%30,6) orta düzeyde yeterli, 357'i (%35,8) oldukça yeterli, 157'i (%15,7) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %51,5'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%82,1); konuyla ilgili ayet ve hadisleri seçebilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü

²⁹³ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 26.

anlaşılmaktadır. Ancak; hem kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %50’lerde olması, hem de kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin azımsanmayacak kadar yüksek oranda (%17,8) olması, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde birtakım eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler boyutunda yer alan “İslam’ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme” konusunda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Adayların konuyla ilgili ayet ve hadislerden yararlanmadaki bilgi eksikliğini yansıtan bu durum, ilahiyat fakültelerinde bu konulara ilişkin okutulan derslerin verimliliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Yukarıda belirtilen sonuçlara göre adayların önemli bir kısmının bu derslerden yeterince istifade edemediği, dolayısıyla bu derslerin tam anlamıyla amacına ulaşamadığı söylenebilir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,45’dir. Buna göre katılımcılar konuyla ilgili ayet ve hadisleri seçebilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan bir araştırmada katılımcılar bu konuda kendilerini yeterli olarak görmüşlerdir.²⁹⁴ DKAB öğretmen adaylarına yönelik yapılan bazı araştırmalarda benzer konularda katılımcıların kendilerini orta düzeyde veya oldukça yeterli olarak gördükleri ortaya çıkmıştır.²⁹⁵

DKAB dersinde konuların ayet ve hadislerle temellendirilmesi, konunun öğrencilerce anlamlandırılması açısından oldukça önemlidir.²⁹⁶ Bu nedenle öğretmenlerin DKAB derslerinde konuyla ilgili ayet ve hadisleri seçme konusundaki yeterlikleri dersin başarısını artıracaktır.

²⁹⁴ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 64.

²⁹⁵ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 133; Işıkdoğan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 184.

²⁹⁶ Ahmet Ekşi, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Ayet ve Hadislerin Kullanımına Dair Teknikler”, *Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2016): 131.

7.6. Konuyla İlgili Ayet ve Hadisleri Yorumlayabilme

Tablo 67. Konuyla İlgili Ayet ve Hadisleri Yorumlayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	35	3,5	3,33 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	155	15,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	379	38,0	
Oldukça Yeterliyim	300	30,1	
Tam Yeterliyim	128	12,8	
Toplam	997	100,0	

Konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme konusunda öğretmen adaylarının 35'i (%3,5) yetersiz olduğunu düşünürken, 155'i (%15,5) biraz yeterli, 379'u (%38) orta düzeyde yeterli, 300'i (%30,1) oldukça yeterli, 128'i (%12,8) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %42,9'u, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%80,9); konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; araştırmaya katılan öğretmen adaylarından kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %42'lerde kalması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının ise %20'lere yaklaşması, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Bu sonucun adayların ayet ve hadisleri yorumlama konusundaki bilgi eksikliğini yansıttığı söylenebilir. Adaylardaki bu bilgi eksikliği ilahiyat fakültelerinde ayet ve hadisleri anlama ve yorumlamaya ilişkin okutulan derslerin verimliliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Yukarıda belirtilen sonuçlara göre adayların önemli bir kısmının bu derslerden yeterince istifade edemediği, dolayısıyla bu derslerin tam anlamıyla amacına ulaşamadığı söylenebilir.

Konuyla ilgili ayet ve hadislerin yorumlanması, hem konunun hem de ayet ve hadislerin daha iyi anlaşılması için önemlidir. Adayların bu konudaki yeterlikleri DKAB dersinin verimliliğini etkileyecektir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,33'dir. Buna göre katılımcılar konuyla ilgili ayet ve hadisleri

yorumlayabilme konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir araştırmada “ayet ve hadislerin iniş ve söyleniş bağlamlarını açıklayabilme” konusunda benzer bulgulara ulaşılmıştır.²⁹⁷

7.7. Kur'an'ı Usulüne Uygun Okuyabilme

Tablo 68. Kur'an'ı Usulüne Uygun Okuyabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	40	4,0	3,61 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	93	9,3	
Orta Düzeyde Yeterliyim	291	29,2	
Oldukça Yeterliyim	361	36,2	
Tam Yeterliyim	212	21,3	
Toplam	997	100,0	

Kur'an'ı usulüne uygun okuyabilme konusunda öğretmen adaylarının 40'ı (%4) yetersiz olduğunu düşünürken, 93'ü (%9,3) biraz yeterli, 291'i (%29,2) orta düzeyde yeterli, 361'i (%36,2) oldukça yeterli, 212'i (%21,3) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %57,5'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%86,7); Kur'an'ı usulüne uygun okuyabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu adayların Kur'an'ı usulüne uygun okuyabilme konusunda öğrencilere rehberlik edebilecekleri söylenebilir. Bu konuda kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranı (%13,3) ise azımsanmayacak düzeydedir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,61'dir. Bu sonuca göre katılımcılar Kur'an'ı usulüne uygun okuyabilme konusunda kendilerini

²⁹⁷ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 65.

oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir araştırmada bu konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.²⁹⁸

Bir önceki maddede “konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme” konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli gören adayların bu maddede kendilerini oldukça yeterli görmeleri dikkat çekicidir. Bu durum adayların Kur’an’ı anlama ve yorumlamaya yönelik bilgi eksikliklerini yansıtmaları açısından önemlidir. Bu sonuçlara göre ilahiyat fakültelerinde Kur’an’ı okuyabilmeye yönelik okutulan derslerin, Kur’an’ı anlama ve yorumlamaya yönelik okutulan derslere göre daha işlevsel olduğu söylenebilir.

7.8. Dinin Temel Kaynakları Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

DKAB öğretmen adaylarının Dinin temel kaynakları alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 69. Dinin Temel Kaynakları Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

Yeterlik Maddesi	Ortalama	Algı Düzeyi
Dinin temel kaynaklarını açıklayabilme	3,81	Oldukça Yeterli
Kur’an’ın temel özelliklerini açıklayabilme	3,79	Oldukça Yeterli
Kur’an’ın ana konularını açıklayabilme	3,66	Oldukça Yeterli
Kur’an’da geçen bazı kavramları (hidayet, ihsan, ihlas, cihat vb.) açıklayabilme	3,66	Oldukça Yeterli
Kur’an’ı usulüne uygun okuyabilme	3,61	Oldukça Yeterli
Konu ile ilgili ayet ve hadisleri seçebilme	3,45	Oldukça Yeterli
Konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme	3,33	Orta Düzeyde Yeterli
Ortalama	3,62	Oldukça Yeterli

Tabloya göre katılımcıların dinin temel kaynakları alanıyla ilgili bilgiler boyutundaki yeterlik algılarının ortalaması 3,62’dir. Bu sonuca göre araştırmaya

²⁹⁸ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 67.

katılan DKAB öğretmen adayları dinin temel kaynakları alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.²⁹⁹

Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin 6'sında oldukça yeterli, 1'inde orta düzeyde yeterli olduklarını düşünmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur. Adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi sırasıyla “dinin temel kaynaklarını açıklayabilme”, “Kur'an'ın temel özelliklerini açıklayabilme” ve “Kur'an'ın ana konularını açıklayabilme”dir. Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi ise sırasıyla “konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme”, “konu ile ilgili ayet ve hadisleri seçebilme” ve “Kur'an'ı usulüne uygun okuyabilme”dir. Adayların kendilerinin daha az yeterli gördükleri bu maddelerin DKAB dersinde dinin temel kaynaklarından yararlanmaya yönelik olması dikkat çekicidir. Dinin temel kaynaklarını tanımaya yönelik olan ilk dört maddede kendini daha yeterli gören adayların, DKAB dersinde bu kaynaklardan yararlanabilme konusunda daha az yeterli olduklarını düşünmeleri; adayların bu konudaki eksikliklerini yansıtmaktadır. DKAB dersinde konuların ayet ve hadislerle ilişkilendirilmesi kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır. Bu anlamda adayların konuyla ilgili ayet ve hadisleri seçebilme ve yorumlayabilme konusundaki yeterlikleri DKAB dersinin başarısını olumlu yönde etkileyecektir.

Bu boyutta yer alan yeterlik maddelerinin 4'ünde ortalamalar boyut ortalamasından daha yüksek iken, 3 maddede ortalamalar boyut ortalamasından daha düşüktür. Ortalaması düşük olan maddelerde adayların kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri söylenebilir. Özellikle adayların kendilerini orta düzeyde yeterli gördükleri “konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme” konusunda bu eksikliklerinin daha fazla olduğu düşünülebilir.

²⁹⁹ Yapılan bir araştırmada DKAB öğretmen adayları dinin temel kaynakları konusunda kendilerini yeterli olarak görmüşlerdir. Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 71.

8. DİN ANLAYIŞI ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI

Din anlayışı dinin insanlar tarafından anlaşılma biçimidir. Bir kurallar bütünü olarak din objektif olup bireye ve topluma göre değişmez. Fakat anlama, yorumlama, bakış açısı yönünden farklı olan bireyler, sahip oldukları kültür, gelenek, bilgi ve tecrübe birikiminin de etkisiyle dini metinleri farklı yorumlayabilirler. Bu sebeple dinde farklı anlayış ve yorumlar oluşabilmektedir.³⁰⁰ Din eğitim ve öğretim faaliyetinin yürütecek olan DKAB öğretmen adaylarının tarihi süreçte oluşan din anlayışlarını tanımaları ve bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Bu çerçevede burada, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının araştırmada kullanılan ölçeğin “Din Anlayışı Alanıyla İlgili Bilgiler” boyutunda yer alan yeterliklere ilişkin algıları ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekte bu boyutla ilgili olan yeterlik maddeleri şunlardır:

1. Din ile dinin yorumu arasındaki farkı açıklayabilme,
2. Dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini açıklayabilme,
3. İslam düşüncesinde inançla ilgili oluşan (itikadî) yorumları tanıyabilme,
4. İslam düşüncesinde ibadetle ilgili oluşan (fikhi) yorumları tanıyabilme,
5. Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları tanıyabilme,
6. Dinî alanda yetkin olanla olmayanı ayırt etmedeki temel ölçütleri açıklayabilme,
7. Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklayabilme,
8. Dini meselelerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme,
9. Güncel dini meseleleri yorumlayabilme.

³⁰⁰ Heyet, *İlmihal*, 1: 19.

8.1. Din İle Dinin Yorumu Arasındaki Farkı Açıklayabilme

Tablo 70. Din İle Dinin Yorumu Arasındaki Farkı Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	12	1,2	3,45 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	140	14,0	
Orta Düzeyde Yeterliyim	381	38,2	
Oldukça Yeterliyim	319	32,0	
Tam Yeterliyim	145	14,5	
Toplam	997	100,0	

Din ile dinin yorumu arasındaki farkı açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 12'si (%1,2) yetersiz olduğunu düşünürken, 140'ı (%14) biraz yeterli, 381'i (%38,2) orta düzeyde yeterli, 319'u (%32) oldukça yeterli, 145'i (%14,5) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %46,5'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%84,7); din ile dinin yorumu arasındaki farkı açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; araştırmaya katılan öğretmen adaylarından kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %46'larda kalması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%15,2) azımsanmayacak kadar yüksek olması birlikte değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde birtakım eksiklikler gördüğü sonucu çıkarılabilir. Bu sonuçlara göre adayların önemli bir kısmının bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir.

Akıl sahibi bireyleri kendi tercihleriyle hayırlı olan şeylere yönelten din, Allah tarafından belirlenen ilahi kurallardır. Ancak bu kuralların insanlar tarafından farklı şekillerde algılanması ve yorumlanmasıyla aynı dine ait farklı yorumlar oluşmaktadır. Kaynağı vahiy olan din tek olup değişmezken, kaynağı insan olan yorumlar farklı özellikte ve birden fazla olabilir. Bu nedenle insan düşüncesinin ürünü olan hiçbir dini yorum dini tam anlamıyla temsil edemez. Din ile dinin yorumu arasındaki bu farkın öğrencilere doğru bir şekilde açıklanması gerekir. DKAB

dersleri bunun için önemli bir imkândır. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adaylar, din ile dini yorumunu ayırt edebilmeleri konusunda öğrencilere rehberlik edebilirler.

Tabloya göre katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,45'tir. Yani katılımcılar din ile dinin yorumu arasındaki farkı açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Akyürek tarafından yapılan bir araştırmada DKAB öğretmen adayları "Kur'an'a ait olan ile sonradan üretilen yorumlar arasındaki farkı ayırt edebilme" konusunda kendilerini yeterli görmüşlerdir.³⁰¹ DKAB öğretmenlerine yönelik yapılan bazı araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Öğretmenler "Dinin hükümlerinin evrenselliğini fark ettirme" konusunda Şimşek tarafından yapılan çalışmada kendilerini oldukça yeterli görürken,³⁰² Yazıcı, Arpacı ve Işıkdogan'ın araştırmalarında kendilerini tam yeterli olarak görmüşlerdir.³⁰³

8.2. Dindeki Anlayış Farklılıklarının Sebeplerini Açıklayabilme

Tablo 71. Dindeki Anlayış Farklılıklarının Sebeplerini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	11	1,1	3,56 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	109	10,9	
Orta Düzeyde Yeterliyim	348	34,9	
Oldukça Yeterliyim	364	36,5	
Tam Yeterliyim	165	16,5	
Toplam	997	100,0	

Dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 11'i (%1,1) yetersiz olduğunu düşünürken, 109'u (%10,9) biraz yeterli, 348'i (%34,9) orta düzeyde yeterli, 364'ü (%36,5) oldukça yeterli, 165'i (%16,5) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

³⁰¹ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 65-66.

³⁰² Bk. Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri (Erzurum Örneği)*, 133.

³⁰³ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlilikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlilikleri*, 184.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %53'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%87,9); dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; araştırmaya katılan öğretmen adaylarından yarısından çoğu (%53), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görse de, bu oranın %50'lerde olması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%12) azımsanmayacak düzeyde olması, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri anlamına gelmektedir. Bu sonuçlara göre adayların önemli bir kısmının bu konuda bilgi eksikliklerinin olduğu söylenebilir.

Dindeki anlayış farklılıklarının kaynağı insandır. İnsanların zihin yapısı, kültürü, yaşadığı coğrafya, siyasi görüşü, ekonomik düzeyi gibi özellikleri dini metinlerin farklı yorumlanmasına, dolayısıyla farklı din anlayışlarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan DKAB öğretmen adayları dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini örneklendirerek açıklayabilirler. Bu farklılıklar konusunda sorgulayıcı ve geliştirici bir tutum sergilemeleri için öğrencilere rehberlik edebilirler.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,56'dır. Buna göre katılımcılar dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. DKAB öğretmenlerine yönelik yapılan bazı araştırmalarda da benzer bir konuda katılımcılar kendilerini oldukça veya tam yeterli olarak görmüşlerdir.³⁰⁴

³⁰⁴ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 154; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 101; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 133; Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 184.

8.3. İslam Düşüncesinde İnançla İlgili Oluşan (İtikadî) Yorumları Tanıyabilme

Tablo 72. İslam Düşüncesinde İnançla İlgili Oluşan (İtikadî) Yorumları Tanıyabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	18	1,8	3,45 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	130	13,0	
Orta Düzeyde Yeterliyim	371	37,2	
Oldukça Yeterliyim	342	34,3	
Tam Yeterliyim	136	13,6	
Toplam	997	100,0	

İslam düşüncesinde inançla ilgili oluşan yorumları tanıyabilme konusunda öğretmen adaylarının 18'i (%1,8) kendini yeterli görmezken, 130'u (%13) biraz yeterli, 371'i (%37,2) orta düzeyde yeterli, 342'si (%34,3) oldukça yeterli, 136'sı (%13,6) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %47,9'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%85,1); İslam düşüncesinde inançla ilgili oluşan yorumları tanıyabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; hem kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %50'nin altında olması, hem de kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%14,8) azımsanmayacak düzeyde olması, öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuçlara göre adayların önemli bir çoğunluğunun itikadi yorumlar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir.

İslam düşüncesinde inançla ilgili oluşan yorumları tanıyan adaylar, öğrencilerin de bu yorumları doğru bir şekilde tanıyabilmelerine rehberlik edebilirler. Tabloya göre katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,45'tir. Yani katılımcılar İslam düşüncesinde inançla ilgili oluşan yorumları tanıyabilme konusunda kendilerini

oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bazı araştırmalarda bu konuda benzer sonuçlar elde edilmiştir.³⁰⁵

8.4. İslam Düşüncesinde İbadetle İlgili Oluşan (Fıkhi) Yorumları Tanıyabilme

Tablo 73. İslam Düşüncesinde İbadetle İlgili Oluşan (Fıkhi) Yorumları Tanıyabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	27	2,7	3,51 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	100	10,0	
Orta Düzeyde Yeterliyim	359	36,0	
Oldukça Yeterliyim	361	36,2	
Tam Yeterliyim	150	15,0	
Toplam	997	100,0	

İslam düşüncesinde ibadetle ilgili oluşan yorumları tanıyabilme konusunda öğretmen adaylarının 27'si (%2,7) yetersiz olduğunu düşünürken, 100'ü (%10) biraz yeterli, 359'u (%36) orta düzeyde yeterli, 361'i (%36,2) oldukça yeterli, 150'si (%15) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %51,2'si, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%87,2); İslam düşüncesinde ibadetle ilgili oluşan yorumları tanıyabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %50'lerde olması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin azımsanmayacak kadar yüksek oranda (%12,7) olması birlikte değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri sonucu çıkarılabilir. Bu sonuçlara göre adayların önemli bir çoğunluğunun fıkhi yorumlar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir. Bir önceki maddeyle karşılaştırıldığında adayların itikadi yorumlar hakkındaki bilgi eksikliklerinin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

³⁰⁵ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 52-53; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlilikleri*, 36-39.

İslam düşüncesinde ibadetlerle ilgili oluşan yorumları tanıyan adaylar, öğrencilerin de bu yorumları doğru bir şekilde tanıyabilmelerine rehberlik edebilirler. Tabloya bakıldığında katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,51’dir. Bu sonuca göre katılımcılar İslam düşüncesinde ibadetle ilgili oluşan yorumları tanıyabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bazı araştırmalarda bu konuda benzer sonuçlar elde edilmiştir.³⁰⁶

8.5. Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumları Tanıyabilme

Tablo 74. Kültürümüzde Etkin Olan Tasavvufi Yorumları Tanıyabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	48	4,8	3,23 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	179	18,0	
Orta Düzeyde Yeterliyim	374	37,5	
Oldukça Yeterliyim	287	28,8	
Tam Yeterliyim	109	10,9	
Toplam	997	100,0	

Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları tanıyabilme konusunda, öğretmen adaylarının 48’i (%4,8) kendini yeterli görmezken, 179’u (%18) biraz yeterli, 374’ü (%37,5) orta düzeyde yeterli, 287’i (%28,8) oldukça yeterli, 109’u (%10,9) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %39,7’si, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendisini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%77,2), kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları tanıyabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; hem kendisini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %40’larda kalması, hem de kendisini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının %20’leri geçmiş olması, öğretmen adaylarının bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri şeklinde

³⁰⁶ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 58-59; Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlilikleri*, 36-39.

yorumlanabilir. Bu sonuçlara göre adayların büyük çoğunluğunun tasavvufi yorumlar konusunda ciddi bilgi eksikliklerinin olduğu söylenebilir. Daha önceki iki maddede elde edilen bulgularla karşılaştırıldığında adayların tasavvufi yorumlar hakkındaki bilgi eksikliklerinin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Tasavvufi konular hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan adayların, öğrencilerin bu yorumları tanıyabilmelerinde gerekli rehberliği yapmakta zorlanacakları söylenebilir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,23'tür. Buna göre katılımcılar kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları tanıyabilme konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir araştırmada bu konuda benzer sonuçlar elde edilmiştir.³⁰⁷

8.6. Dinî Alanda Yetkin Olanla Olmayanı Ayırt Etmedeki Temel Ölçütleri Açıklayabilme

Tablo 75. Dinî Alanda Yetkin Olanla Olmayanı Ayırt Etmedeki Temel Ölçütleri Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	21	2,1	3,40 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	128	12,8	
Orta Düzeyde Yeterliyim	386	38,7	
Oldukça Yeterliyim	352	35,3	
Tam Yeterliyim	110	11,0	
Toplam	997	100,0	

Dini alanda yetkin olanla olmayanı ayırt etmedeki temel ölçütleri açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 21'i (%2,1) yetersiz olduğunu düşünürken, 128'i (%12,8) biraz yeterli, 386'sı (%38,7) orta düzeyde yeterli, 352'si (%35,3) oldukça yeterli, 110'u (%11) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %46,3'ü, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%85);

³⁰⁷ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

dini alanda yetkin olanla olmayanı ayırt etmedeki temel ölçütleri açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; hem araştırmaya katılan öğretmen adaylarından yarısından daha azının (%46,3), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmesi, hem de kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%14,9) azımsanmayacak kadar yüksek olması, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Buna göre adayların önemli bir kısmının bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir.

Dinin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için din hakkında yapılan açıklamalara sorgulayıcı bir tavırla yaklaşmak gerekir. Bunun için öncelikle din hakkında açıklama yapan kişinin yetkinliği sorgulanmalıdır. Zira din hakkında söylenen her şey doğru olmayabilir. Öğrencilerin bu sorgulayıcı tavrı kazanabilmelerinde DKAB dersinin önemli bir yeri vardır. Dini alanda yetkin olanla olmayanı ayırt etmedeki temel ölçütlerin farkında olan DKAB öğretmen adayları, dini konularda yapılan açıklamalara sorgulayıcı bir tavırla yaklaşabilme konusunda öğrencilere rehberlik edebilirler.

Tabloya göre katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,40'tır. Yani katılımcılar dini alanda yetkin olanla olmayanı ayırt etmedeki temel ölçütleri açıklayabilme konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler.

8.7. Din Anlayışındaki Farklılıkların Niçin Birer Zenginlik Olduğunu Açıklayabilme

Tablo 76. Din Anlayışındaki Farklılıkların Niçin Birer Zenginlik Olduğunu Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	20	2,0	3,58 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	98	9,8	
Orta Düzeyde Yeterliyim	325	32,6	
Oldukça Yeterliyim	390	39,1	
Tam Yeterliyim	164	16,4	
Toplam	997	100,0	

Dindeki anlayış farklılıklarının niçin birer zenginlik olduğunu açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 20'si (%2) yetersiz olduğunu düşünürken, 98'i (%9,8) biraz yeterli, 325'i (%32,6) orta düzeyde yeterli, 390'ı (%39,1) oldukça yeterli, 164'ü (%16,4) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının yarısından çoğu (%55,5), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%88,1); dindeki anlayış farklılıklarının niçin birer zenginlik olduğunu açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; araştırmaya katılan öğretmen adaylarından yarısından çoğu (%55,5), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görse de, bu oranın yarıya yakın olması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%11,8) azımsanmayacak düzeyde olması dikkate alındığında, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördüğü söylenebilir. Bu sonuçlar adayların önemli bir kısmının bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklamak, öğrencilerin farklı din anlayışlarına karşı hoşgörüyle yaklaşabilmelerine katkı sağlayacaktır. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olan adaylar din anlayışındaki farklılıkların olumlu yönlerini vurgulayarak, öğrencilere farklı anlayışlara karşı saygı ve hoşgörü temelinde bakmaları konusunda rehberlik edebilecektir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,58'dir. Buna göre katılımcılar dindeki anlayış farklılıklarının niçin birer zenginlik olduğunu açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bir araştırmada benzer bir konuda elde edilen bulgularla örtüşmektedir.³⁰⁸

³⁰⁸ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 85.

8.8. Dini Meselelerin Çözümündeki Temel İlke ve Yöntemleri Açıklayabilme

Tablo 77. Dini Meselelerin Çözümündeki Temel İlke ve Yöntemleri Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	30	3,0	3,15 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	177	17,8	
Orta Düzeyde Yeterliyim	463	46,4	
Oldukça Yeterliyim	264	26,5	
Tam Yeterliyim	63	6,3	
Toplam	997	100,0	

Dini meselelerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 30'u (%3) kendini yeterli görmezken, 177'si (%17,8) biraz yeterli, 463'ü (%46,4) orta düzeyde yeterli, 264'ü (%26,5) oldukça yeterli, 63'ü (%6,3) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının yaklaşık üçte biri (%32,8), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendisini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%79,2), dini meselelerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; öğretmenlerin sadece üçte bire yakınının (%32,8) kendini oldukça veya tam yeterli görmesi ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%20,8) dikkat çekici bir düzeyde olması birlikte ele alındığında, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri ve kendilerine güvenmedikleri sonucu çıkarılabilir. Bu bulgulara göre adayların önemli bir kısmının bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir.

Gelişen ve değişen dünyada insanların ilk defa karşılaştıkları çeşitli dini meseleler ortaya çıkmaktadır. Bu meselelerin açıklığa kavuşturulmasında İslam düşüncesinde geliştirilen temel ilke ve yöntemler dikkate alınmaktadır. Öğrencilerin bu ilke ve yöntemleri fark etmelerini sağlayabilmek için, DKAB dersini okutacak öğretmen adaylarının bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Tabloya göre katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,15'tir. Yani katılımcılar dini

meselerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler. Akyürek tarafından yapılan bir araştırmada DKAB öğretmen adayları “dini sorunların nasıl ve nerelerden araştırılabileceğini açıklayabilme” konusunda kendilerini yeterli olarak görmüşlerdir.³⁰⁹

8.9. Güncel Dini Meseler Yorumlayabilme

Tablo 78. Güncel Dini Meseler Yorumlayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	36	3,6	3,18 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	181	18,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	411	41,2	
Oldukça Yeterliyim	309	31,0	
Tam Yeterliyim	60	6,0	
Toplam	997	100,0	

Güncel dini meseler yorumlayabilme konusunda öğretmen adaylarının 36’sı (%3,6) kendini yeterli görmezken, 181’si (%18,2) biraz yeterli, 411’i (%41,2) orta düzeyde yeterli, 309’ü (%31) oldukça yeterli, 60’ı (%6) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %37’si, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendisini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%78,2), güncel dini meseler yorumlayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; hem kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %37’lerde kalması, hem de kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%21,8) dikkat çekici düzeyde yüksek olması, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri anlamına gelmektedir. Bu durum adayların önemli bir kısmının bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

³⁰⁹ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 66-67.

Günümüzde ekonomi, tıp, sağlık gibi alanlarda yaşanan gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan birçok dini mesele vardır. DKAB öğretmen adaylarının bu meselelerin nasıl yorumlanacağı konusunda öğrencilere rehberlik edebilmeleri için bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,18'dir. Buna göre katılımcılar güncel dini meseleleri yorumlayabilme konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler.

8.10. Din Anlayışı Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

DKAB öğretmen adaylarının din anlayışı alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 79. Din Anlayışı Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

Yeterlik Maddesi	Ortalama	Algı Düzeyi
Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklayabilme	3,58	Oldukça Yeterli
Dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini açıklayabilme	3,56	Oldukça Yeterli
İslam düşüncesinde ibadetle ilgili oluşan (fıkhi) yorumları tanıyabilme	3,51	Oldukça Yeterli
İslam düşüncesinde inançla ilgili oluşan (itikadî) yorumları tanıyabilme	3,45	Oldukça Yeterli
Din ile dinin yorumu arasındaki farkı açıklayabilme	3,45	Oldukça Yeterli
Dinî alanda yetkin olanla olmayanı ayırt etmedeki temel ölçütleri açıklayabilme	3,40	Orta Düzeyde Yeterli
Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları tanıyabilme	3,23	Orta Düzeyde Yeterli
Güncel dini meseleleri yorumlayabilme	3,18	Orta Düzeyde Yeterli
Dini meselelerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme	3,15	Orta Düzeyde Yeterli
Ortalama	3,39	Orta Düzeyde Yeterli

Tabloya göre katılımcıların din anlayışı alanıyla ilgili bilgiler boyutundaki yeterlik algılarının ortalaması 3,39'dur. Bu sonuca göre araştırmaya katılan DKAB öğretmen adayları din anlayışı alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler. DKAB öğretmen adayları bu boyutta daha önce bahsi geçen boyutlara göre kendilerini daha az yeterli görmektedirler. Bu durum adayların bu boyutta yer alan yeterlik maddeleriyle ilgili konularda

kendilerine güvenmedikleri ve kendilerinde eksiklikler gördükleri anlamına gelmektedir.

Adaylar bu boyutta yer alan maddelerin 5'inde oldukça yeterli, 4'ünde orta düzeyde yeterli olduklarını düşünmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur. Adayların kendilerinin oldukça yeterli gördükleri maddelere bakıldığında, bu maddelerin daha çok dindeki anlayış farklılıklarını açıklamaya ve tanımaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu durumun tek istisnası “kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları tanıyabilme” maddesidir. Adayların tasavvufi yorumları tanıyabilme konusundaki yeterlik algıları, itikadi ve fıkhi yorumları tanıyabilme konusundaki yeterlik algılarından daha düşüktür. Bu bulguya göre adayların tasavvufi yorumlar konusundaki bilgi eksikliklerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi sırasıyla “din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklayabilme”, “dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini açıklayabilme” ve “İslam düşüncesinde ibadetle ilgili oluşan (fıkhi) yorumları tanıyabilme”dir. Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi ise sırasıyla “dini meselelerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme”, “güncel dini meseleleri yorumlayabilme” ve “kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları tanıyabilme”dir. Ortalaması en düşük olan maddelerin dini meselelerin çözümüyle ilgili olması dikkat çekicidir. Bu durum adayların dini meselelerin çözümü hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, bu nedenle de kendilerine güvenmedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Bu boyutta yer alan yeterlik maddelerinin 6'sında ortalamalar boyut ortalamasından daha yüksek iken, 3 maddede ortalamalar boyut ortalamasından daha düşüktür. Ortalaması düşük olan maddelerde adayların kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri söylenebilir.

9. DİN-KÜLTÜR İLİŞKİSİ ALANIYLA İLGİLİ BİLGİLERE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI

Din ile kültür arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Din, bir taraftan içinde bulunduğu kültürden etkilenirken diğer taraftan da inanç, ibadet ve ahlak esaslarına dayalı bir yaşam tarzı sunarak bu kültürü etkiler ve şekillendirir. Mimari, musiki, örf, adet, giyim vb. alanlarda bu ilişkinin izlerini görmek mümkündür.³¹⁰ Din ile kültür arasındaki bu ilişkinin öğrenciler tarafından fark edilmesi DKAB öğretim programlarının genel amaçlarından biridir.³¹¹ Bu nedenle DKAB öğretmen adaylarının din-kültür arasındaki ilişki hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekir. Bu kapsamda burada, araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının araştırmada kullanılan ölçeğin “Din-Kültür İlişkisi Alanıyla İlgili Bilgiler” boyutunda yer alan yeterliklere ilişkin algıları ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekte bu boyutla ilgili olan yeterlik maddeleri şunlardır:

1. Din ile kültür arasındaki etkileşimi örneklerle açıklayabilme,
2. İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme,
3. Dinin çevremizdeki izlerine (mimari, musiki, edebiyat, örf, adet vb.) örnekler verebilme,
4. Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme,
5. Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyabilme,
6. Atatürk’ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme.

³¹⁰ Recep Kılıç, “Din ve Kültür İlişkisi Üzerine Felsefi ve Teolojik Bir Değerlendirme” *Geçmişten Günümüze Giresun’da Dini ve Kültürel Hayat Sempozyumu I*, ed. Mehmet Fatsa (Giresun: Giresun İl Özel İdaresi, 2013), I: 18.

³¹¹ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar)*, 8; MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 8.

9.1. Din İle Kültür Arasındaki Etkileşimi Örneklerle Açıklayabilme

Tablo 80. Din İle Kültür Arasındaki Etkileşimi Örneklerle Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	17	1,7	3,40 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	146	14,6	
Orta Düzeyde Yeterliyim	368	36,9	
Oldukça Yeterliyim	351	35,2	
Tam Yeterliyim	115	11,5	
Toplam	997	100,0	

Din ile kültür arasındaki etkileşimi örneklerle açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 17'si (%1,7) yetersiz olduğunu düşünürken, 146'sı (%14,6) biraz yeterli, 368'si (%36,9) orta düzeyde yeterli, 351'i (%35,2) oldukça yeterli, 115'i (%11,5) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %46,7'si, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%83,6); din ile kültür arasındaki etkileşimi örneklerle açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; hem araştırmaya katılan öğretmen adaylarından yarısından daha azının (%46,7), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmesi, hem de kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%16,3) azımsanmayacak düzeyde olması, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgulara göre adayların önemli bir kısmının din-kültür ilişkisi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir.

Din ile kültür arasındaki etkileşimin öğrenciler tarafından fark edilmesi, DKAB programlarının genel amaçları arasında yer almaktadır. Bu nedenle DKAB öğretmen adaylarının din-kültür ilişkisi hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ve bu ilişkiyi örnekendirerek açıklayabilmeleri gerekir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,40'tır. Buna göre katılımcılar din ile kültür arasındaki etkileşimi örneklerle açıklayabilme konusunda kendilerini orta düzeyde

yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir araştırmada da aynı konuda benzer bir sonuca ulaşılmıştır.³¹²

9.2. İslam Medeniyetinin Özelliklerini Açıklayabilme

Tablo 81. İslam Medeniyetinin Özelliklerini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	19	1,9	3,42 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	145	14,5	
Orta Düzeyde Yeterliyim	354	35,5	
Oldukça Yeterliyim	357	35,8	
Tam Yeterliyim	122	12,2	
Toplam	997	100,0	

İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 19'u (%1,9) yetersiz olduğunu düşünürken, 145'i (%14,5) biraz yeterli, 354'i (%34,5) orta düzeyde yeterli, 357'si (%35,8) oldukça yeterli, 122'si (%12,2) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %48'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%83,5); İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; araştırmaya katılan öğretmen adaylarından kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %48'lerde olması ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%15,2) ise azımsanmayacak düzeyde olması, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri anlamına gelmektedir. Bu bulgulara göre adayların önemli bir kısmının bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir.

Müslümanların tarihi süreçte farklı coğrafyalarda ortaya koydukları maddi ve manevi birikimlerin tümünü ifade eden İslam medeniyetinin, yeni yetişen nesil

³¹² Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

tarafından tanınması gerekir. Bu anlamda İslam medeniyetinin öğrencilere tanıtıldığı derslerden biri de DKAB'dır. Bu nedenle DKAB öğretmen adayları İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme konusunda yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,42'dir. Bu sonuca göre katılımcılar İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Yapılan bir araştırmada bu konuda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.³¹³

9.3. Dinin Çevremizdeki İzlerine (Mimari, Musiki, Edebiyat, Örf, Adet vb.) Örnekler Verebilme

Tablo 82. Dinin Çevremizdeki İzlerine (Mimari, Musiki, Edebiyat, Örf, Adet vb.) Örnekler Verebilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	19	1,9	3,55 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	127	12,7	
Orta Düzeyde Yeterliyim	324	32,5	
Oldukça Yeterliyim	343	34,4	
Tam Yeterliyim	184	18,5	
Toplam	997	100,0	

Dinin çevremizdeki izlerine (mimari, musiki, edebiyat, örf, adet vb.) örnekler verebilme konusunda öğretmen adaylarının 19'u (%1,9) yetersiz olduğunu düşünürken, 127'si (%12,7) biraz yeterli, 324'sı (%32,5) orta düzeyde yeterli, 343'ü (%34,4) oldukça yeterli, 184'ü (%18,5) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının yarısından biraz fazlası (%52,9), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%85,4); dinin çevremizdeki izlerine örnekler verebilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; kendini oldukça veya tam yeterli olarak görenlerin oranının (%52,9) yarıdan biraz fazla olmasını ve kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%14,6)

³¹³ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 36-39.

azımsanmayacak düzeyde olmasını birlikte düşündüğümüzde, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördüğü sonucunu çıkarabiliriz. Bu sonuca göre adayların önemli bir kısmının konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir.

Dinin çevremizdeki izleri din ile kültür arasındaki ilişkiyi somut bir şekilde yansıtmaktadır. Mimari, musiki, örf, adet gibi alanlarda dinin etkilerinin farkında olan adaylar, somut örnekler vererek bu etkiyi öğrencilerin de fark etmelerini sağlayabilirler. Tabloya göre katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,55'tir. Yani katılımcılar dinin çevremizdeki izlerine örnekler verebilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç yapılan bir çalışmada benzer bir konuda elde edilen bulgularla örtüşmektedir.³¹⁴

9.4. Türklerin Müslüman Olma Sürecini Açıklayabilme

Tablo 83. Türklerin Müslüman Olma Sürecini Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	36	3,6	3,44 Oldukça Yeterli
Biraz Yeterliyim	151	15,1	
Orta Düzeyde Yeterliyim	325	32,6	
Oldukça Yeterliyim	313	31,4	
Tam Yeterliyim	172	17,3	
Toplam	997	100,0	

Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 36'sı (%3,6) yetersiz olduğunu düşünürken, 151'i (%15,1) biraz yeterli, 325'i (%32,6) orta düzeyde yeterli, 313'ü (%31,4) oldukça yeterli, 172'si (%17,3) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %48,7'si, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%81,3); Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme konusunda kendini yeterli olarak

³¹⁴ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlilikleri (Kayseri Örneği)*, 44.

gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; hem araştırmaya katılan öğretmen adaylarından yarısından daha azının (%46,7), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmesi, hem de kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının (%18,7) azımsanmayacak kadar yüksek olması, öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuçlara göre adayların önemli bir kısmının konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tabloya bakıldığında katılımcıların bu konudaki ortalaması 3,44'tür. Buna göre katılımcılar Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler.

9.5. Türklerde Din Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetleri Tanıyabilme

Tablo 84. Türklerde Din Anlayışının Oluşmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetleri Tanıyabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	55	5,5	3,31 Orta Düzeyde Yeterli
Biraz Yeterliyim	152	15,2	
Orta Düzeyde Yeterliyim	350	35,1	
Oldukça Yeterliyim	312	31,3	
Tam Yeterliyim	128	12,8	
Toplam	997	100,0	

Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyabilme konusunda öğretmen adaylarının 55'i (%5,5) yetersiz olduğunu düşünürken, 152'si (%15,2) biraz yeterli, 350'si (%35,1) orta düzeyde yeterli, 312'si (%31,3) oldukça yeterli, 128'i (%12,8) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu verilere göre öğretmen adaylarının %44,1'i, bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendini orta düzeyde yeterli görenler de hesaba katıldığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%79,2); Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyabilme konusunda kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; hem kendini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %50'nin altında olması (%44,1), hem

de kendini yeterli görmeyenler ile biraz yeterli görenlerin toplam oranının %20'lerde olması dikkate alındığında; öğretmen adaylarının birçoğunun bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördüğü sonucuna ulaşılabilir. Bu bulgulara göre adayların önemli bir kısmının bahsi geçen konuda yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların bu konudaki yeterlik algılarının ortalaması 3,31'dir. Buna göre katılımcılar Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyabilme konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler. Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme konusunda kendilerini oldukça yeterli göre adayların, bu konuda orta düzeyde yeterli olduklarını düşünmeleri dikkat çekicidir. Çünkü Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan şahsiyetleri tanımadan Türklerin Müslüman olma süreci tam anlamıyla açıklanamaz. Bu durumun, adayların Türklerin Müslüman olma sürecini sadece kronolojik olarak değerlendirmelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

9.6. Atatürk'ün Din, Ahlak ve Laiklikle İlgili Görüşlerini Kaynaklara Dayalı Olarak Açıklayabilme

Tablo 85. Atatürk'ün Din, Ahlak ve Laiklikle İlgili Görüşlerini Kaynaklara Dayalı Olarak Açıklayabilme

	N	%	$\bar{X}$
Yeterli Değilim	221	22,2	2,60 Biraz Yeterli
Biraz Yeterliyim	240	24,1	
Orta Düzeyde Yeterliyim	311	31,2	
Oldukça Yeterliyim	165	16,5	
Tam Yeterliyim	60	6,0	
Toplam	997	100,0	

Atatürk'ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme konusunda öğretmen adaylarının 221'i (%22,2) kendini yeterli görmezken, 240'ı (%24,1) biraz yeterli, 311'i (%31,2) orta düzeyde yeterli, 165'i (%16,5) oldukça yeterli, 60'ı (%6) ise tam yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının yaklaşık dörtte biri (%22,5), bu konuda kendini oldukça veya tam yeterli olarak görmektedir. Kendisini orta düzeyde yeterli görenler de dikkate alındığında, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının

yarısından biraz fazlasının (%53,7), Atatürk'ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme konusunda, kendini yeterli olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak; gerek araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yarıya yakınının (%46,3) kendini yetersiz veya biraz yeterli görmesi, gerekse kendilerini oldukça veya tam yeterli görenlerin oranının %22'lerde kalması, öğretmen adaylarının bu konuda kendilerine güvenmedikleri ve kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri anlamına gelmektedir.

Atatürk'ün İslam dini konusundaki düşünce ve niyeti temelde müspet olup gerek sözleri, gerek bazı uygulamaları bunu göstermektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan ve dini değerlerle bağdaşmayan bazı uygulamaların o günün şartlarına göre değerlendirilmesi gerekir.³¹⁵ Bu anlamda Atatürk'ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerinin kaynaklara dayalı olarak açıklanması, O'nun doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için oldukça önemlidir. DKAB dersi bu anlamda önemli bir imkândır. Bu imkânın değerlendirilebilmesi için, DKAB öğretmen adaylarının Atatürk'ün dini konulardaki görüşlerini kaynaklara dayalı olarak doğru bir şekilde açıklayabilmeleri ve bu konuda öğrencilere rehberlik edebilmeleri gerekir.

Tabloda belirtildiği gibi katılımcıların bu konudaki ortalaması 2,60'tır. Buna göre katılımcılar Atatürk'ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme konusunda kendilerini biraz yeterli olarak görmektedirler. Diğer maddelerle kıyasladığında en düşük ortalamaya sahip olan bu madde hakkında adayların büyük çoğunluğunun yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir. Bu durum ilahiyat fakültelerinde iki dönem okutulan Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinin yeterince işlevsel olmadığını göstermektedir.

9.7. Din-Kültür İlişkisi Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

DKAB öğretmen adaylarının din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgilere ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

³¹⁵ Ahmet Gürtaş, "Atatürk ve Din Eğitimi", *Gençlik ve Din Sempozyumu (TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri: 1996-1997)* (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 203.

Tablo 86. Din-Kültür İlişkisi Alanıyla İlgili Bilgilere İlişkin Yeterlik Algılarının Ortalamaları

Yeterlik Maddesi	Ortalama	Algı Düzeyi
Dinin çevremizdeki izlerine (mimari, musiki, edebiyat, örf, adet vb.) örnekler verebilme	3,55	Oldukça Yeterli
Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme	3,44	Oldukça Yeterli
İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme	3,42	Oldukça Yeterli
Din ile kültür arasındaki etkileşimi örneklerle açıklayabilme	3,40	Orta Düzeyde Yeterli
Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyabilme	3,31	Orta Düzeyde Yeterli
Atatürk’ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme	2,60	Biraz Yeterli
Ortalama	3,29	Orta Düzeyde Yeterli

Tabloya göre adayların din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler boyutundaki yeterlik algılarının ortalaması 3,29’dur. Bu sonuca göre araştırmaya katılan DKAB öğretmen adayları ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak görmektedirler.

Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin 3’ünde oldukça yeterli, 3’ünde orta düzeyde yeterli ve 1’inde biraz yeterli olduklarını düşünmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur. Adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi sırasıyla “dinin çevremizdeki izlerine (mimari, musiki, edebiyat, örf, adet vb.) örnekler verebilme”, “Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme” ve “İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme”dir. Adayların kendilerini oldukça yeterli gördükleri bu maddeler hakkında diğer maddelere nazaran daha çok bilgi sahibi oldukları söylenebilir.

Adayların kendilerini en az yeterli gördükleri üç yeterlik ifadesi ise sırasıyla “Atatürk’ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme”, “Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyabilme” ve “din ile kültür arasındaki etkileşimi örneklerle açıklayabilme”dir. En düşük ortalama sahip olan “Atatürk’ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme” dışındaki diğer iki maddenin ortalaması birbirine yakındır. Bu durum adayların bahsi geçen maddelere ilişkin yeterlik algılarında çok büyük farklılık olmadığı anlamına gelmektedir. Ancak adayların en düşük ortalama sahip oldukları “Atatürk’ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini

kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme” konusunda daha az bilgi sahibi oldukları söylenebilir.

Bu boyutta yer alan yeterlik maddelerinin 5’inde ortalamalar boyut ortalamasından daha yüksek iken, 1 maddede ortalamalar boyut ortalamasından daha düşüktür. Ortalaması düşük olan maddede adayların kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri söylenebilir. Özellikle adayların kendilerini biraz yeterli gördükleri bu maddede eksikliklerinin daha fazla olduğu düşünülebilir.

Diğer boyutlarla karşılaştırıldığında, katılımcıların bu boyuttaki yeterlik algılarının ortalaması daha düşüktür. Yani katılımcılar din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini daha az yeterli görmektedirler. Bu durum adayların bu boyutta yer alan yeterlik maddeleri hakkında kendilerine güvenmedikleri ve bu maddelerle ilgili eksikliklerinin daha çok olduğu anlamına gelmektedir.

10. ALAN BİLGİSİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARININ ORTALAMASI VE BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ

Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının maddelere göre ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 87. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Maddelere Göre Ortalamaları

Yeterlik Maddesi	Ortalama	Algı Düzeyi
İbadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme	4,13	Oldukça Yeterli
Namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme	4,12	Oldukça Yeterli
Duanın önemini açıklayabilme	4,10	Oldukça Yeterli
Hz. Muhammed’in örnek ahlakını açıklayabilme	4,05	Oldukça Yeterli
İbadetlerle ilgili ilkeleri (niyet, samimiyet, isteklilik vb.) açıklayabilme	4,03	Oldukça Yeterli
Başkalarının inançlarına hoşgörü ile yaklaşabilme	4,02	Oldukça Yeterli
Ahlaki değerlerin benimsenmesinde ailenin önemini açıklayabilme	3,99	Oldukça Yeterli
Batıl inanç ve hurafelerin günlük hayattaki yansımalarını fark edebilme	3,98	Oldukça Yeterli

Tablo 87. (devam) Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Maddelere Göre Ortalamaları

İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaları ezbere okuyabilme	3,97	Oldukça Yeterli
Ahlaki sorunların çözümünde Hz. Muhammed'in ahlakından yararlanabilme	3,97	Oldukça Yeterli
Dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklayabilme	3,96	Oldukça Yeterli
Farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme	3,95	Oldukça Yeterli
İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını yorumlayabilme	3,93	Oldukça Yeterli
İnanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme	3,91	Oldukça Yeterli
İnancın bireyin duygu dünyasına (sevgi, hoşgörü, umut, güven vb.) etkilerini açıklayabilme	3,91	Oldukça Yeterli
İbadetlerle ilgili temel kavramları açıklayabilme	3,90	Oldukça Yeterli
Doğru inanç ile batıl inançlar arasındaki farkı açıklayabilme	3,88	Oldukça Yeterli
Toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin katkısını açıklayabilme	3,87	Oldukça Yeterli
Dinin hayatı anlamlandırmadaki katkısını açıklayabilme	3,85	Oldukça Yeterli
Kader ve kaza ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların farkında olma	3,83	Oldukça Yeterli
Dinin temel kaynaklarını açıklayabilme	3,81	Oldukça Yeterli
Kur'an'ın temel özelliklerini açıklayabilme	3,79	Oldukça Yeterli
Din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini açıklayabilme	3,79	Oldukça Yeterli
Peygamber kıssalarındaki ahlaki değerleri açıklayabilme	3,78	Oldukça Yeterli
Dinin birey ve topluma yansımalarının farkında olma	3,77	Oldukça Yeterli
İslam inanç esaslarını açıklayabilme	3,77	Oldukça Yeterli
Kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme	3,76	Oldukça Yeterli
Hz. Muhammed'in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme	3,74	Oldukça Yeterli
Din-ahlak ilişkisini açıklayabilme	3,73	Oldukça Yeterli
Farklı din ve inanışlara hoşgörü ile yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme	3,72	Oldukça Yeterli
İnanç esaslarının bireye katkılarını açıklayabilme	3,71	Oldukça Yeterli
İslam'ın akıl ve bilime bakışını açıklayabilme	3,71	Oldukça Yeterli
İnanç esaslarının topluma katkılarını açıklayabilme	3,70	Oldukça Yeterli
Ahlaki değerleri içselleştirebilme	3,69	Oldukça Yeterli
Din ve akıl arasındaki ilişkiyi açıklayabilme	3,69	Oldukça Yeterli
Dini değerlerin evrensel yönünün farkında olma	3,68	Oldukça Yeterli
Bireyin çevreyle olan ilişkisinde dinin yaklaşımını açıklayabilme	3,68	Oldukça Yeterli
Kur'an'ın ana konularını açıklayabilme	3,66	Oldukça Yeterli
Kur'an'da geçen bazı kavramları (hidayet, ihsan, ihlas, cihat vb.) açıklayabilme	3,66	Oldukça Yeterli
İnanç kavramını açıklayabilme	3,64	Oldukça Yeterli
Evrensel ahlaki değerleri açıklayabilme	3,62	Oldukça Yeterli

Tablo 87. (devam) Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Maddelere Göre Ortalamaları

Ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları açıklayabilme	3,62	Oldukça Yeterli
Kur'an'ı usulüne uygun okuyabilme	3,61	Oldukça Yeterli
Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklayabilme	3,58	Oldukça Yeterli
Dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini açıklayabilme	3,56	Oldukça Yeterli
Bireyin dini gelişiminin farkında olma	3,56	Oldukça Yeterli
İslam'ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme	3,55	Oldukça Yeterli
Dinin çevremizdeki izlerine (mimari, musiki, edebiyat, örf, adet vb.) örnekler verebilme	3,55	Oldukça Yeterli
İslam düşüncesinde ibadetle ilgili oluşan (fıkhi) yorumları tanıyabilme	3,51	Oldukça Yeterli
İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamlarını açıklayabilme	3,47	Oldukça Yeterli
Konu ile ilgili ayet ve hadisleri seçebilme	3,45	Oldukça Yeterli
İslam düşüncesinde inançla ilgili oluşan (itikadi) yorumları tanıyabilme	3,45	Oldukça Yeterli
Din ile dinin yorumu arasındaki farkı açıklayabilme	3,45	Oldukça Yeterli
Din-bilim ilişkisini açıklayabilme	3,44	Oldukça Yeterli
Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme	3,44	Oldukça Yeterli
İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme	3,42	Oldukça Yeterli
Dini alanda yetkin olanla olmayanı ayırt etmedeki temel ölçütleri açıklayabilme	3,40	Orta Düzeyde Yeterli
Din ile kültür arasındaki etkileşimi örneklerle açıklayabilme	3,40	Orta Düzeyde Yeterli
Din ile ilgili temel kavramları açıklayabilme	3,38	Orta Düzeyde Yeterli
Konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme	3,33	Orta Düzeyde Yeterli
Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyabilme	3,31	Orta Düzeyde Yeterli
Dinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayabilme	3,27	Orta Düzeyde Yeterli
Farklı din ve inanışları tanıyabilme	3,25	Orta Düzeyde Yeterli
Din ve inançları ana kaynaklarından araştırabilme	3,25	Orta Düzeyde Yeterli
Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları tanıyabilme	3,23	Orta Düzeyde Yeterli
Güncel dini meseleleri yorumlayabilme	3,18	Orta Düzeyde Yeterli
Dini meselelerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme	3,15	Orta Düzeyde Yeterli
Atatürk'ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme	2,60	Biraz Yeterli
Genel Ortalama	3,66	Oldukça Yeterli

Tabloya göre alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının genel ortalaması 3,66'dır. Bu sonuca göre araştırmaya katılan DKAB öğretmen adayları alan bilgisine ilişkin yeterlikler konusunda kendilerini “oldukça yeterli” olarak algılamaktadırlar.

Tabloya göre adaylar, 56 konuda oldukça yeterli, 11 konuda orta düzeyde yeterli ve 1 konuda da biraz yeterli olduklarını düşünmektedirler. Ortalamalara göre adayların tam yeterli olduklarını veya yetersiz olduklarını düşündükleri yeterlik maddesi yoktur. Adayların kendilerini tam yeterli olarak gördükleri hiçbir maddenin olmaması, onların alan bilgisi konusunda kendilerine tam anlamıyla güvenmedikleri ve bu konuda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Adayların kendilerini yetersiz gördükleri hiçbir maddenin bulunmaması ise onların alan bilgisi konusunda az da olsa gerekli bilgiye sahip olduklarını düşündükleri anlamına gelmektedir.

Adayların en çok yeterli olduklarını düşündükleri üç yeterlik ifadesi sırasıyla “ibadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme”, “namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme”, “duanın önemini açıklayabilme”dir. Bu maddelerin her üçü de ibadet alanıyla ilgilidir. Buna göre adayların ibadetler konusunda daha çok bilgi sahibi oldukları ve ilahiyat fakültelerinde bu konuda aldıkları eğitimin etkili olduğu söylenebilir. Bu durum DKAB dersinde ibadet konularının öğretimini olumlu yönde etkileyecektir. Çünkü ibadetler konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünen adaylar bu konuların öğretiminde daha etkili olacaklardır.

Adayların en az yeterli olduklarını düşündükleri üç yeterlik ifadesi ise sırasıyla “Atatürk’ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme”, “dini meselelerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme”, “güncel dini meseleleri yorumlayabilme”dir. Alan bilgisine ilişkin toplam 68 yeterlik maddesinin 31’inde ortalamalar genel ortalamadan düşüktür. Bu durum adayların bu yeterlikler konusunda kendilerinde bazı eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Özellikle kendilerini orta düzeyde veya biraz yeterli gördükleri maddelerde adayların kendilerine güvenmedikleri ve bu konularda eksikliklerinin daha çok olduğu söylenebilir. Adayların kendilerinde eksiklik gördükleri bu maddelere ilişkin, ilahiyat fakültelerinde okudukları derslerden yeterince istifade edemedikleri, dolayısıyla bu maddeler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları düşünülebilir. Bu durum adayların bu maddelere ilişkin konuların öğretimindeki başarısını da etkileyecektir. Adaylar yeterli bilgiye sahip olmadıkları bu konuların öğretiminde zorlanacaklardır. Çünkü konu hakkında yeterli bilgiye

sahip olmayan öğretmen adayı, ders kitabına bağımlı kalacak ve konunun öğretiminde etkin bir rol oynayamayacaktır.

Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının ölçeğin alt boyutlarına göre ortalamaları çoktan aza doğru sıralanarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 88. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Alt Boyutlara Göre Ortalamaları

Yeterlik Alanları	Ortalama	Algı Düzeyi
İbadet alanıyla ilgili bilgiler	3,95	Oldukça Yeterli
Hız. Muhammed alanıyla ilgili bilgiler	3,92	Oldukça Yeterli
İnanç alanıyla ilgili bilgiler	3,83	Oldukça Yeterli
Ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler	3,74	Oldukça Yeterli
İslam'ın temel kaynaklarıyla ilgili bilgiler	3,62	Oldukça Yeterli
Din olgusu alanıyla ilgili bilgiler	3,59	Oldukça Yeterli
Din anlayışı alanıyla ilgili bilgiler	3,39	Orta Düzeyde Yeterli
Din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler	3,29	Orta Düzeyde Yeterli
Genel Ortalama	3,66	Oldukça Yeterli

Tabloda görüleceği üzere araştırmaya katılan DKAB öğretmen adayları kendilerini 6 alt boyutta oldukça yeterli görürken, 2 alt boyutta orta düzeyde yeterli görmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli gördükleri, biraz yeterli gördükleri veya yetersiz gördükleri boyut yoktur.

Boyut ortalamaları genel ortalamayla karşılaştırıldığında sırasıyla “ibadet alanıyla ilgili bilgiler”, “Hız. Muhammed alanıyla ilgili bilgiler”, “inanç alanıyla ilgili bilgiler” ve “ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler” boyutlarındaki ortalamalar genel ortalamadan daha yüksektir. Ortalaması yüksek olan bu boyutlarda adayların kendilerini daha yeterli gördükleri, kendilerine daha çok güvendikleri ve kendilerinde daha az eksiklik gördükleri söylenebilir. Adaylar bu boyutlarla ilgili konuların öğretiminde daha etkili olacaklardır.

“İslam’ın temel kaynaklarıyla ilgili bilgiler”, “din olgusu alanıyla ilgili bilgiler”, “din anlayışı alanıyla ilgili bilgiler”, “din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler” boyutlarının ortalamaları genel ortalamadan daha düşüktür. Ortalaması

düşük olan bu boyutlarda ise adayların kendilerine daha az güvendikleri ve kendilerinde daha çok eksiklik gördükleri söylenebilir. Özellikle adayların kendilerini orta düzeyde yeterli gördükleri “din anlayışı alanıyla ilgili bilgiler” ve “din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler” boyutlarında adayların kendilerinde gördükleri bu eksiklik ve güvensizliğin daha fazla olduğu düşünülebilir. Bu nedenle adayların bu boyutlarla ilgili olan konuların öğretiminde yeterince etkili olamayacakları söylenebilir.

Ortaya çıkan bu sonuçlar alanda yapılan diğer araştırmalardan elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Ev’in çalışmasında ilahiyat fakültesi öğrencilerinin çoğunluğu DKAB öğretmenliği yapabilme konusunda kendilerini yeterli bulmuşlardır.³¹⁶ Yazıcı,³¹⁷ Arpacı,³¹⁸ Şimşek,³¹⁹ Işıkdogan³²⁰ ve Koç’un³²¹ farklı zamanlarda ve örneklemelerde DKAB öğretmenlerine yönelik yaptıkları çalışmalarda alan bilgisi konusunda öğretmenlerin kendilerini yeterli gördükleri ortaya çıkmıştır. Keyifli³²² ve Akyürek’in³²³ farklı zaman ve örneklemelerde DKAB öğretmen adaylarına yönelik yaptıkları çalışmalarda, alan bilgisi konusunda adayların kendilerini yeterli olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Asrı’nın çalışmasında ise öğretmenlerin %92,2’sinin kendilerini alan bilgisi konusunda yeterli buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak aynı araştırmada katılımcıların %35,4’ü ilahiyat fakültelerinde verilen alan bilgisi eğitimini yeterli bulmamıştır.³²⁴ Gün tarafından yapılan çalışmada lisans döneminden ayrı olarak pedagojik formasyon eğitimi alan DKAB öğretmen adaylarının %97’sinin alan bilgisine hakim olma

³¹⁶ Ev, *Türkiye’deki Yüksek Din Öğretimi Kurumları Programlarının Öğretmen Yetiştirme Bakımından Değerlendirilmesi*, 237.

³¹⁷ Bk. Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 156.

³¹⁸ Bk. Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 102.

³¹⁹ Bk. Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 134.

³²⁰ Bk. Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 185.

³²¹ Bk. Koç, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri”, 141.

³²² Bk. Keyifli, “İlköğretim DKAB Öğretmenliği Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin Uygulama Öncesi Mesleğe Hazırlık Durumları İle İlgili Bir Uygulama”, 163.

³²³ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 262.

³²⁴ Bk. Asrı, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Bölgesi Örneği)*, 54-55.

konusunda kendilerini yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda kendini yeterli görmeyerek sorun yaşayacaklarını düşünenler ise alanın çok geniş olduğunu ve yeterli bilgi birikimine sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.³²⁵ Bayraktar tarafından ilahiyat fakültesi öğrencilerine yönelik yapılan çalışmada ilahiyat eğitiminin, öğrencilerin öğretmenlik mesleği özel alan bilgisine ilişkin öz yeterlik inançlarına yeterli düzeyde katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada katılımcılar DKAB konularını çok iyi öğretebilme, öğrencilerin DKAB dersiyle ilgili sordukları soruları cevaplandırabilme ve DKAB dersiyle ilgili tüm kavramları açıklayabilme konularında kendilerini oldukça yeterli olarak görmüşlerdir.³²⁶ Aras'ın İHO DKAB öğretmenlerine yönelik çalışmasında da katılımcıların çoğunluğu alan bilgisi yeterliklerini de kapsayan özel alan yeterlikleri konusunda kendilerini yüksek düzeyde yeterli görmüşlerdir.³²⁷

ÖSYM tarafından öğretmen adaylarına yönelik olarak yapılan KPSS Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi (ÖABT) sonuçları da öğretmen adaylarının alan bilgisi yeterlikleri hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. İlk defa 2013'te uygulanan bu sınav 16 branşta ataması yapılacak öğretmenlerin seçiminde kullanılmaktadır.³²⁸ ÖABT testlerinde “Din Bilimleri, Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı ve Sünneti, Kur'an-ı Kerim'in Muhtevasını Anlama, İslam Ahlâkı, Estetiği ve Felsefesi, Günümüz Türkiye'sindeki İslam Mezhep ve Yorumları” konularında sorular yer almaktadır.³²⁹ 2013-2019 arası yapılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ÖABT sonuçlarına ilişkin istatistiksel bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.³³⁰

³²⁵ Bk. Gün, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği”, 140, 149.

³²⁶ Bk. Ahmet Bayraktar, *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı* (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2014), 79-81.

³²⁷ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 142.

³²⁸ ÖSYM, “2017 ÖABT Değerlendirme Raporu”, (ÖSYM, 2018), 7, https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2018/GENEL/2017_OABT_DRapor26072018.pdf

³²⁹ ÖSYM, “2017 ÖABT Değerlendirme Raporu”, 23.

³³⁰ ÖSYM, “Kamu Personel Seçme Sınavı”, erişim: 30 Ağustos 2019, <https://www.osym.gov.tr/TR,15612/2019.html>.

Tablo 89. 2013-2019 DKAB ÖABT Sonuçları

Yıl	Test Ortalaması	Standart Sapma	Soru Sayısı	Aday Sayısı
2013	22,065	6,294	50	7572
2014	25,090	5.078	50	13581
2015	25,209	6,461	50	19549
2016	25,879	6,800	50	24641
2017	29,435	7,819	50	29564
2018	18,479	6,368	50	33632
2019	42,599	11,592	75	36179

Tabloya göre yıldan yıla DKAB öğretmen adayı sayısı artmaktadır. Ülkemizde DKAB öğretmenliğine kaynaklık yüksek din öğretimi kurumlarının sayısındaki ve kontenjanlarındaki artışa paralel olarak ÖABT sınavına gören DKAB öğretmen adaylarının sayısında da artış olmaktadır.³³¹ 2013-2018 arasında yapılan ÖABT sınavlarında 50 olan soru sayısı 2019 yılında 75'e çıkarılmıştır. ÖABT testlerinde, DKAB öğretmen adaylarının yıllara göre ortalamalarını soru sayısını dikkate alarak karşılaştırdığımızda başarının en yüksek olduğu yıl 2017, en düşük olduğu yıl 2018'dir. ÖABT sonuçlarına göre DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisi konusunda bazı eksikliklerinin olduğu sonucu çıkarılabilir. Özellikle 2018 yılı ortalamasının diğer yıllara göre çok daha düşük olması, bu yılda yapılan testin bu eksiklikleri daha çok yansıttığı anlamına gelmektedir.

10.1. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Cinsiyetle İlişkisi

Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile cinsiyetleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için t testi yapılmıştır.

Tablo 90. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	t	sd	p
Erkek	422	3,69	0,62	1,25	995	0,21
Kadın	575	3,64	0,58			

³³¹ Genç, “İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu”, 158.

Tabloya göre araştırmaya katılan erkek öğretmen adaylarının yeterlik algılarının puan ortalaması 3,69; kadın öğretmen adaylarının yeterlik algılarının puan ortalaması 3,64'tür. Kadın ve erkek öğretmen adaylarının ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusu değildir. [$t(995)=1,25$; $p>0,05$]. Bu durum, cinsiyet değişkeninin DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarını etkilemediği anlamına gelmektedir. Yani DKAB öğretmen adayının alan bilgisine ilişkin yeterlik algısı cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Bu bulgulara göre DKAB dersini okutacak olan öğretmen adayının kadın ya da erkek olmasının, DKAB öğretime olumlu ya da olumsuz herhangi bir etkisinin olmayacağı söylenebilir.

Yapılan bazı araştırmalarda da cinsiyet farklılığının DKAB öğretmenlerinin³³² ve öğretmen adaylarının³³³ alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarında etkileyici bir faktör olmadığı ortaya çıkmıştır. Aras'ın İHO DKAB öğretmenlerine yönelik yaptığı araştırmada ise 25 yeterlik maddesinin 18'inde cinsiyet açısından bir farklılaşma olmazken, 7 maddede erkek öğretmenlerin yeterlik algıları kadınlara göre daha yüksek çıkmıştır.³³⁴

10.2. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Mezun Olunan Lise Türüyle İlişkisi

Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile mezun oldukları lise türü arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için t testi yapılmıştır.

³³² Bk. Doğan-Altaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği)", 184; Yazıcı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*, 157; Arpacı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*, 103; Şimşek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*, 135; Işıkdogan, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*, 186.

³³³ Bk. Akyürek, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*, 263; Bayraktar, *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı*, 100.

³³⁴ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 48-53.

Tablo 91. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Mezun Olunan Lise Türüne Göre t Testi Sonuçları

Mezun olunan lise türü	N	$\bar{X}$	Ss	t	sd	p
İmam Hatip Lisesi	735	3,66	0,59	0,16	995	0,88
Diğer Liseler	262	3,66	0,62			

Tabloya göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarından İHL mezunu olanların yeterlik algılarının puan ortalaması 3,66; İHL dışındaki diğer lise türlerinden mezun olanların yeterlik algılarının puan ortalaması 3,66'dır. Sonuçlara göre DKAB öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türü ile alan bilgisine ilişkin yeterlikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur. [$t(995)=0,16$; $p>0,05$]. Bu durum, İHL mezunu olup olmamanın DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarını etkilemediği anlamına gelmektedir. Bu bulgulara göre İHL'lerde alınan meslek derslerinin DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarına katkı sağlamadığı söylenebileceği gibi, İlahiyat fakültelerinde yapılan eğitimin İHL mezunları ile diğer lise mezunları arasındaki alan bilgisine ilişkin farkı kapattığı da söylenebilir. Yani bu durum İHL'lerdeki eğitimin yetersizliğinden kaynaklanacağı gibi ilahiyat fakültelerinde yapılan eğitimin nitelikli olmasından da kaynaklanabilir. Bu anlamda İHL mezunu olup olmamanın ilahiyat eğitimiyle ilişkisi araştırılması gereken bir konudur.

Yapılan araştırmalarda bu konuda farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Doğan ve Altaş tarafından yapılan araştırmada mezun olunan lise türünün DKAB öğretmenlerinin özel alan yeterliklerini etkilediği, İHL mezunlarının yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.³³⁵ Yazıcı, Arpacı ve Işıkdogan'ın DKAB öğretmenlerine yönelik yaptıkları araştırmalarda mezun olunan lise türünün özel alan bilgi ve becerilerini etkilemediği sonucu elde edilirken Şimşek'in araştırmasında İHL mezunu DKAB öğretmenlerinin bu konuda kendilerini daha yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bayraktar'ın araştırmasında İHL mezunu olan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin özel alan bilgisine yönelik öz yeterlik inanç

³³⁵ Bk. Doğan-Altaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği)", 178.

düzeylerinin diğer lise mezunlarına göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.³³⁶ Aras'ın araştırmasında ise alan bilgisi yeterlik maddelerinin 23'ünde mezun olunan lise türüne göre anlamlı bir farklılaşma oluşmazken, “İnanç ve inançla ilgili kavramları yorumlarım” ve “Hz. Muhammed'in hayatını ve örnekliğini bütün yönleriyle betimlerim” maddelerinde diğer liselerden mezun olan DKAB öğretmenleri kendilerini daha yeterli gördükleri ortaya çıkmıştır.³³⁷

10.3. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Bölüm Memnuniyetiyle İlişkisi

Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile bölüm memnuniyetleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır.

Tablo 92. Alan Bilgisine ilişkin Yeterlik Algılarının Bölüm Memnuniyetine Göre Anova Testi Sonuçları

Memnuniyet Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Memnunum	491	3,77	0,56	Gruplar Arası	17,624	3	5,875	17,459	0
Kısmen memnunum	381	3,62	0,6	Gruplar İçi	334,123	993	0,336		
Memnun değilim	105	3,42	0,62	Toplam	351,747	996			
Kararsızım	20	3,14	0,49						
Toplam	997	3,66	0,59						

Tabloya göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarının okudukları bölümden memnun olma durumlarına göre puan ortalamalarında farklılıklar vardır. Bu farklılıkların anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile bölüm memnuniyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusudur. $[F(3, 993)=17,459; p<0,05]$. Homojen dağılım gösteren bu gruplar arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirlemek için yapılan Tukey testi sonuçlarına

³³⁶ Bayraktar, *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı*, 113.

³³⁷ Bk. Aras, *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*, 80-84.

göre, katılımcıların bölüm memnuniyeti arttıkça puan ortalamaları da artmaktadır. Bölüm memnuniyeti konusunda kararsızlık yaşayanlar ile bölümünden memnun olmayanların puan ortalamaları daha düşüktür. Bu sonuçlara göre bölümünden memnun olan DKAB öğretmen adayları alan bilgisi açısından kendilerini daha yeterli görürken bu konuda kararsızlık yaşayanlar ve bölümünden memnun olmayanlar kendilerini daha az yeterli görmektedirler.

Bu bulgulara göre ilahiyat fakültesinde okumaktan duyulan memnuniyetin, öğrenmenin niteliğini etkilediği anlaşılmaktadır. Bu anlamda ilahiyat fakültesinde okumaktan memnun olanlar yapılan eğitimden daha çok istifade etmekte, dolayısıyla alan bilgisi konusunda kendilerini daha yeterli görmektedirler. Burada okumaktan memnun olmayanlar ise yapılan eğitimden yeterince faydalanamadığı için alan bilgisi konusunda kendilerini daha az yeterli görmektedirler. Bu durum DKAB öğretiminin niteliğini de etkileyecektir. İlahiyatta okumaktan memnun olan adaylar yeterli alan bilgisine sahip olacakları için DKAB öğretiminde daha başarılı olacaklardır.

10.4. Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algılarının Genel Ağırlıklı Not Ortalamasıyla (GANO) İlişkisi

Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile GANO'ları arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır.

Tablo 93. Alan Bilgisine ilişkin Yeterlik Algılarının GANO'ya Göre Anova Testi Sonuçları

GANO	N	$\bar{X}$	Ss	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
0.00-2.00	13	3,42	0,84	Gruplar Arası	12,234	4	3,058	8,936	0
2.01-2.50	119	3,51	0,61	Gruplar İçi	339,513	992	0,342		
2.51-3.00	393	3,58	0,59	Toplam	351,747	996			
3.01-3.50	382	3,78	0,52						
3.51-4.00	90	3,76	0,71						
Toplam	997	3,66	0,59						

Tabloya göre araştırmaya katılan ğretmen adaylarının GANO'larına göre ortalama puanları arasında farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıkların anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan DKAB ğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile genel ağırlıklı not ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusudur. $[F(4, 992)=8,936; p<0,05]$. Homojen dağılım gösteren bu gruplar arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirlemek için Tukey testi yapılmıştır. Buna göre, not ortalaması 3,01-3,50 arasında olanlar, 2,01-250 ve 2,51-3,00 arasında olanlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahiptirler. Bununla birlikte anlamlı bir farklılık oluşturmamış olsa da matematiksel olarak GANO arttıkça puan ortalamaları da artış eğılimi göstermektedir. Bu durum, DKAB ğretmen adaylarının lisans dönemindeki akademik başarılarının alan bilgisi yeterlik algılarını olumlu yönde etkilediğı şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgulara göre lisans dönemindeki akademik başarısı yüksek olan adayların DKAB ğretiminde daha başarılı olacakları söylenebilir.

III. BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

1. SONUÇLAR

Bu araştırmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla ilgili literatürden istifade edilerek DKAB öğretmeni yetiştirme ve öğretmen yeterlikleri bağlamında çalışmanın kavramsal çerçevesi ortaya konmuştur. Araştırmanın nicel verilerini toplamak için ilgili literatürden yararlanarak geliştirdiğimiz 4 kişisel bilgi sorusu ve 68 yeterlik maddesinden oluşan ölçme aracı kullanılmıştır. Geliştirilen bu ölçme aracının 2018-2019 bahar döneminde 11 ilahiyat fakültesinin son sınıfında okuyan toplam 997 öğrenciye uygulanmasıyla elde edilen veriler, SPSS 25.0 istatistik programıyla analiz edilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının ortalaması 3,66'dır. Bu sonuca göre DKAB öğretmen adayları alan bilgisi konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Bu sonuç *“DKAB öğretmen adayları, alan bilgisi açısından kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler”* şeklindeki 1. denencemizi doğrulamaktadır. Öğretmen adaylarının alan bilgisi konusunda yüksek yeterlik düzeyine sahip olmaları, onların bu konuda kendilerine güvendikleri ve kendilerinde ciddi bir eksiklik görmedikleri anlamına gelmektedir. Ayrıca bu sonuca göre adayların ilahiyat fakültelerinde alan bilgisi konusunda aldıkları eğitimin yeterli olduğunu düşündükleri söylenebilir. Ancak adayların hizmet öncesinde kendilerine yönelik bu algılarının hizmet esnasındaki performanslarıyla karşılaştırılması gereklidir.

2. Araştırmaya katılan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları alt boyutlara göre şöyledir:

a. Din olgusu alanıyla ilgili bilgiler boyutunda katılımcıların yeterlik algılarının ortalaması 3,59'dur. Yani DKAB öğretmen adayları din olgusu alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adaylar

bu boyutta yar alan maddelerin 9'unda oldukça yeterli, 4'ünde orta düzeyde yeterli olduklarını düşünmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur.

b. İnanç alanıyla ilgili bilgiler boyutunda katılımcıların yeterlik algılarının ortalaması 3,83'tür. Yani DKAB öğretmen adayları inanç alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin tamamında kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, orta düzeyde yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur.

c. İbadet alanıyla ilgili bilgiler boyutunda katılımcıların yeterlik algılarının ortalaması 3,95'tir. Yani DKAB öğretmen adayları ibadet alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin tamamında kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, orta düzeyde yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur.

d. Hz. Muhammed alanıyla ilgili bilgiler boyutunda katılımcıların yeterlik algılarının ortalaması 3,92'dir. Yani DKAB öğretmen adayları Hz. Muhammed alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin tamamında kendilerini oldukça yeterli olarak görmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, orta düzeyde yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur.

e. Ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler boyutunda katılımcıların yeterlik algılarının ortalaması 3,74'tür. Yani DKAB öğretmen adayları ahlak ve değerler alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin tamamında kendilerini oldukça yeterli görmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, orta düzeyde yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur.

f. Dinin temel kaynakları alanıyla ilgili bilgiler boyutunda katılımcıların yeterlik algılarının ortalaması 3,62'dir. Yani DKAB öğretmen adayları dinin temel kaynaklarıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini oldukça yeterli olarak algılamaktadırlar. Adaylar bu boyutta yar alan maddelerin 6'sında oldukça yeterli,

1’inde orta düzeyde yeterli olduklarını düşünmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur.

g. Din anlayışı alanıyla ilgili bilgiler boyutunda katılımcıların yeterlik algılarının ortalaması 3,39’dur. Yani DKAB öğretmen adayları din anlayışı alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak algılamaktadırlar. Adaylar bu boyutta yer alan maddelerin 5’inde oldukça yeterli, 4’ünde orta düzeyde yeterli olduklarını düşünmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur.

h. Din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler boyutunda katılımcıların yeterlik algılarının ortalaması 3,29’dur. Yani DKAB öğretmen adayları din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler konusunda kendilerini orta düzeyde yeterli olarak algılamaktadırlar. Adaylar bu boyutta yer alan maddelerin 3’ünde oldukça yeterli, 3’ünde orta düzeyde yeterli ve 1’inde biraz yeterli olduklarını düşünmektedirler. Adayların kendilerini tam yeterli, biraz yeterli veya yetersiz gördükleri madde yoktur.

DKAB öğretmen adayları kendilerini 6 alt boyutta oldukça yeterli, 2 alt boyutta orta düzeyde yeterli olarak görmüşlerdir. Adayların kendilerini en çok yeterli gördükleri boyut “ibadet alanıyla ilgili bilgiler”, en az yeterli gördükleri boyut ise “din-kültür ilişkisi alanıyla ilgili bilgiler” olmuştur. Bu sonuçlar araştırmamızın *“DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları, alan bilgisi alt boyutlarına göre farklılaşmamaktadır”* şeklindeki 2. denencesinin doğrulanmadığını göstermektedir.

3. Araştırmaya katılan erkek öğretmen adaylarının yeterlik algılarının puan ortalaması 3,69; kadın öğretmen adaylarının yeterlik algılarının puan ortalaması 3,64’tür. Yapılan analize göre DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki oluşmamıştır [$t(995)=1,25$; $p>0,05$]. Bu durum cinsiyet faktörünün adayların alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarını etkilemediğini göstermektedir. Bu sonuçlar araştırmamızın *“DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile adayların cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki yoktur”* şeklindeki 3. denencesini doğrulamaktadır.

4. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından İHL mezunu olanların yeterlik algılarının puan ortalaması 3,66; İHL dışındaki diğer lise türlerinden mezun olanların yeterlik algılarının puan ortalaması 3,66'dır. Yapılan analize göre DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile mezun oldukları lise türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki oluşmamıştır [$t(995)=0,16$; $p>0,05$]. Bu durum, İHL mezunu olup olmamanın DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarını etkilemediği anlamına gelmektedir. Bu sonuçlar araştırmamızın “*DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları, adayların mezun oldukları lise türü, bölüm memnuniyeti ve lisans akademik başarılarına göre farklılaşmaktadır*” şeklindeki 4. denencesinin ve “*imam hatip lisesinden mezun olan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları daha yüksek düzeydedir*” şeklindeki 5. denencesinin doğrulanmadığını göstermektedir.

5. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının okudukları bölümden memnun olma durumlarına göre puan ortalamalarında farklılıklar oluşmuştur Yapılan analize göre DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile bölüm memnuniyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusudur. [$F(3, 993)=17,459$; $p<0,05$]. Bölümünden memnun olan DKAB öğretmen adayları alan bilgisi açısından kendilerini daha yeterli görürken bu konuda kararsızlık yaşayanlar ve bölümünden memnun olmayanlar kendilerini daha az yeterli görmektedirler. Bu sonuçlara göre araştırmamızın “*DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları, adayların mezun oldukları lise türü, bölüm memnuniyeti ve lisans akademik başarılarına göre farklılaşmaktadır*” şeklindeki 4. denencesinin ve “*bölümünden memnun olan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları daha yüksek düzeydedir*” şeklindeki 6. denencesinin doğrulandığı görülmektedir.

6. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının GANO'larına göre ortalama puanları arasında farklılıklar söz konusudur. Yapılan analize göre, DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ile genel ağırlıklı not ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusudur. [$F(4, 992)=8,936$; $p<0,05$]. Not ortalaması 3,01-3,50 arasında olanlar, 2,01-2,50 ve 2,51-3,00 arasında

olanlara göre daha yüksek puan ortalamasına sahiptirler. Bununla birlikte anlamlı bir farklılık oluşturmamış olsa da matematiksel olarak GANO arttıkça puan ortalamaları da artış eğilimi göstermektedir. Yani lisans dönemindeki akademik başarısı yüksek olan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarının da yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonuçlara göre araştırmamızın “*DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları, adayların mezun oldukları lise türü, bölüm memnuniyeti ve lisans akademik başarılarına göre farklılaşmaktadır*” şeklindeki 4. denencesinin ve “*lisans akademik başarısı yüksek olan DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları daha yüksek düzeydedir*” şeklindeki 7. denencesinin doğrulandığı görülmektedir.

2. ÖNERİLER

Bu sonuçlar çerçevesinde konuyla ilgilenen kişi, kurum ve kuruluşlara şu öneriler yapılabilir:

1. Araştırma sonuçlarına göre DKAB öğretmen adayları alan bilgisine ilişkin hiçbir maddede kendilerini tam yeterli olarak görmemişlerdir. Bu durum adayların eksikliklerinin farkında olmaları açısından önemlidir. Ancak adayların bu eksiklerinin nelerden kaynaklandığının tespit edilerek gerekli tedbirlerin alınması gerekir. Bu amaçla bu eksikliklerin sebeplerini belirlemeye yönelik farklı araştırmalar yapılabilir.

2. Adaylar alan bilgisi konusunda kendilerini oldukça yeterli görmüşlerdir. Bu durumun adayların hizmet esnasındaki performanslarına nasıl yansıtacağı ve adayların hizmet esnasındaki yeterlik algılarının ne olacağı araştırılması gereken bir konudur. Bu bağlamda DKAB öğretmen adaylarının hizmet öncesinde ve hizmet esnasındaki yeterlik algılarının karşılaştırılabileceği araştırmalar yapılabilir. Ulaşılan sonuçlara göre DKAB öğretmenliğine kaynaklık eden programlarda düzenlemeler yapılabilir.

3. Adayların kendilerinde eksiklik gördükleri konuların tespit edilerek hizmet içi eğitimlerle giderilmesi gerekmektedir. Bu amaçla hizmet içi eğitimle ilgilenen kurumlar tarafından DKAB öğretmenlerinin alan bilgisine ilişkin yeterliklerini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir.

4. Araştırmada İHL mezunu olup olmamanın adayların alan bilgisi yeterlik algılarına etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum İHL'lerdeki eğitimin yetersizliğinden kaynaklanacağı gibi, ilahiyat fakültelerinde yapılan eğitimin İHL mezunlarıyla diğer lise mezunları arasındaki farkı kapatacak kadar nitelikli olmasından da kaynaklanabilir. Bu anlamda İHL mezunu olup olmamanın ilahiyat eğitimi açısından fonksiyonelliğini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir.

5. Araştırmada bölümünden memnun olmayanların kendilerini daha az yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle yüksek din öğretimi yapan kurumlar tarafından, okuyan öğrencilerin bölüm memnuniyetlerini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir.

6. Araştırmada akademik başarıları düşük olan adayların alan bilgisi yeterlik algıları da düşük çıkmıştır. Bu kapsamda yüksek din öğretimi yapan kurumlarda okuyan öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi için çalışmalar yapılabilir.

7. DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisi konusundaki yeterlikleri inanç, ibadet ve ahlak gibi belirli konu alanları özelinde daha ayrıntılı bir şekilde araştırılabilir.

8. DKAB öğretmenliğine kaynaklık eden lisans programlarındaki alan bilgisine yönelik dersler özelinde ya da bu programlardaki ana bilim dalları özelinde adayların yeterlikleri araştırılabilir.

9. İlköğretim DKAB müfredatı ile ortaöğretim DKAB müfredatı içerik olarak aynı değildir. Dolayısıyla adayların yeterlik algıları müfredatın içeriğine göre farklılaşacaktır. Bu nedenle DKAB öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algıları ilköğretim ve ortaöğretim DKAB dersleri özelinde araştırılabilir.

10. DKAB öğretmenliğine kaynaklık eden kurumlarda öğrenim türü açısından farklı uygulamalar söz konusudur. Bu bağlamda birinci öğretim, ikinci öğretim, uzaktan öğretim gibi farklı öğrenim türlerinin adayların alan bilgisi yeterlikleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2003.
- Akyürek, Süleyman. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri (Kayseri Örneği)*. Kayseri: Laçın Yayınları, 2008.
- Akyürek, Süleyman “Kur’an Kurslarında İnanç Esaslarının Öğretimi”. *Etkili Din Öğretimi*. Ed. Şaban Karaköse. 561-566. İstanbul: Tedef Yayınları, 2010.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2018.
- Ankara Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim Öğretim Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 30148 (8 Ağustos 2017).
- Ankara Üniversitesi Bologna Bilgi Sistemi. “Ders Listesi ve Kredilendirme”. Erişim: 17 Haziran 2019. http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1892&bot=489.
- Aras, İbrahim. *İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterlikleri*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2018.
- Arıcı, İsmail. *Cumhuriyet'ten Sonra Türkiye'de Din Eğitimini Bilimselleştirme Faaliyetleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1999.
- Arıcı, İsmail. (2018). "Din Dersi Öğretmeni Yetiştirme Faaliyetlerinin Dünü ve Bugünü". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/56 (2018): 877-884.
- Arpacı, Mücahit. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (İzmir İli Örneğinde Bir Alan Araştırması)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004.
- Asrı, Safinaz. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Bölgesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005.
- Aşık Ev, Hacer. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeninin Nitelik ve Mesleki Yeterlikleri". *İlköğretim Online Dergisi* 10/2 (2011): 523-538.

- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği)". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011): 5-13.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar. "Yüksek Din Eğitim ve Öğretimi". *Din Eğitimi El Kitabı*. Ed. Recai Doğan-Remziye Ege. 215-231. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Aydın, Muhammed Şevki. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Pedagogik Formasyonları*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1992.
- Aydın, Muhammed Şevki. "İslam Eğitim Geleneğinde Öğretmenlik". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (2001): 59-75.
- Aydın, Muhammed Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. 3. Baskı. İstanbul: Dem Yayınları, 2016.
- Aydın, Muhammed Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.
- Aydın, Mehmet Zeki. Ahlak Eğitim ve Öğretimi. *Din Eğitimi El Kitabı*. Ed. Recai Doğan-Remziye Ege. 139-180. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi*. 3. Baskı. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.
- Başkurt, İrfan. "DKAB Öğretmenliği Bölümlerinde Eğitim ve Öğretim (İ.Ü. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Örneği)". *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*. Ed. Recep Kaymakcan - Mahmut Zengin - Z. Şeyma Arslan. 639-655. İstanbul: DEM Yayınları, 2011.
- Bayraktar, Ahmet. *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2014.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Gün Yayınları, 2007.
- Bilgin, Beyza - Selçuk, Mualla. *Din Öğretimi*. Ankara: Akid Yayınları, 1991.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi, 2018.
- Canbulat, Mehmet. "Ahlak". *Dini Kavramlar Sözlüğü*. 14-15. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

- Cebeci, Suat. "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *AÜİFD Özel Sayı* (1999): 227-235.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. 3. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.
- Coşkun, Mehmet Kamil. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yapılandırmacı Yöntem Yeterliliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 1/4 (2012): 266-276.
- Çelebi, Ahmed. *İslam'da Eğitim Öğretim*. Trc. Ali Yardım. 3. Baskı. İstanbul: Damla Yayınevi, 1998.
- Çelik, Abbas. *Din Eğitimi Tarihi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2013.
- Demircan, Adnan. *Türkiye'nin İlahiyat Sorunu*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Doğan, Nuri. *Klasik Test Teorisi ve Örtük Özellikler Kuramının Örneklemeler Bağlamında Karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2002.
- Doğan, Recai. "Cumhuriyet Dönemi İlahiyat Fakülteleri/Dini Yükseköğretim: Tarihsel Gelişimi, Problemleri ve Geleceği". *Türkiye'de Dinler Tarihinin Kurumsallaşması Sürecinde Prof. Dr. Abdurrahman Küçük*, Ed. Ahmet Hikmet Eroğlu. 231-250. Ankara: Berkan Yayınevi, 2016.
- Doğan, Recai - Altaş, Nurullah. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma". *AÜİFD* 43/1 (2002): 109-122.
- Doğan, Recai - Altaş, Nurullah. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği)". *AÜİFD* 44/2 (2003): 173-186.
- Duman, Tayyip. *Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Problemi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1988.
- Durmuş, Beril - Yurtkoru, E. Serra - Çinko, Murat. *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. 6. Baskı. İstanbul: Beta, 2016.

- Ekşi, Ahmet. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Ayet ve Hadislerin Kullanımına Dair Teknikler". *Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2016): 131.
- Erbaş, Ahmet Akif. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinden Beklenen Yeterlikler Üzerine Yeni Öğretmen Yetiştirme Modeli Bağlamında Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, 2015.
- Erden, Münire. *Eğitim Bilimlerine Giriş*. 11. Baskı. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2017.
- Erden, Münire. *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları, 2001.
- Erdem, Hüsamettin. *Ahlak Felsefesi*. 3. Baskı. Konya: Hü-Er Yayınları, 2003.
- Ev, Halit. *Türkiye'deki Yüksek Din Öğretimi Kurumları Programlarının Öğretmen Yetiştirme Bakımından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1999.
- Ev, Halit. "Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sistemi ve Din Öğretimi Alanına Öğretmen Yetiştirme". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/33 (2011): 9-50.
- Ev, Halit. "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. Ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 250-288. Ankara: Gündüz Yayıncılık, 2012.
- Genç, Muhammet Fatih. "İmam Hatip Okulları ve İlahiyat Fakülteleri Örneğinde Din Eğitiminde Kalite Sorunu". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7 (2019): 145-166.
- Göçeri, Nebahat. "Dini Eğitim İle Din Eğitimi Kavramları Üzerine Bir Analiz Denemesi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (2002): 49-79.
- Gün, Ayşegül. "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017): 125-171.

- Gündoğdu, Yusuf Bahri. *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrenci Başarısını Değerlendirme Yeterlikleri (İstanbul Örneği)*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011.
- Gürtaş, Ahmet. "Atatürk ve Din Eğitimi". *Gençlik ve Din Sempozyumu (TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri: 1996-1997)*. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Heyet. *İlmihal*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2008.
- Işıkdogan, Davut. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Mezunu Öğretmenlerin Yeterlikleri*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.
- İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini. *Sünenü İbn Mâce*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1988.
- Kaptan, Saim. *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. 4. Baskı. Ankara: Tekışık Yayınları, 1998.
- Karadağ, Engin. "Yapılandırmacı Öğrenme İle İlgili Öğretmen Yeterliliği Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 7 (2007): 153-175.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 26. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları, 2014.
- Kaya, Alim. "Çocuklar İçin Yalnızlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Eurasian Journal of Educational Research* 19 (2005): 220-237.
- Keskin, Yakup. "Mesleki Yeterliklerin Kazanılma Sürecinde Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümü İle İlköğretim Bölümü Karşılaştırması)". *Turkish Studies* 8/3 (2013): 319-339.
- Keskin, Yakup. "Yeterlilik Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümlerinin Değerlendirilmesi". *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi* 5/3 (2015): 304-315.
- Keyifli, Şükrü. "İlköğretim DKAB Öğretmenliği Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin Uygulama Öncesi Mesleğe Hazırlık Durumları İle İlgili Bir Uygulama (DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Çalışma Toplantısı-I*. Ed. Z. Şeyma Arslan. 132-167. İstanbul: DEM Yayınları, 2004.

- Kılıç, Recep. "Din ve Kültür İlişkisi Üzerine Felsefi ve Teolojik Bir Değerlendirme". *Geçmişten Günümüze Giresun'da Dini ve Kültürel Hayat Sempozyumu*. Ed. Mehmet Fatsa. 16-21. Giresun: Giresun İl Özel İdaresi, 2013.
- Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2003): 25-64.
- Koç, Ahmet. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri". *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010): 107-149.
- Koç, Ahmet. "Din Kültür ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Yeterlikleri". *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*. Ed. Recep Kaymakcan - Mahmut Zengin - Z. Şeyma Arslan. 523-552. İstanbul: DEM, 2011.
- Konuk Mehmedoğlu, Yurdagül. *1838'den 1920'ye Örgün Eğitimde Din Eğitimi ve Öğretimi* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1998.
- Korkmaz, Mehmet. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programının Eğitimde Program Geliştirme İlkeleri Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2003.
- Korkmaz, Mehmet. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği". *Bilimname* 18/1 (2010): 167-204.
- Korkmaz, Mehmet. "Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 28 (2010): 239-256.
- Köse, Erdoğan. "Eğitim Öğretimin Temel İlkeleri". *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. Remzi Y. Kıncal. 173-88. Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Köylü, Mustafa. "Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi: Nitelik mi Nicelik mi?". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013): 21-44.
- MEB. *Tebliğler Dergisi* 34/1682 (13Aralık 1971): 247-258.
- MEB. *Tebliğler Dergisi* 43/2071 (29 Eylül 1980): 205-206.

- MEB. *Tebliğler Dergisi* 47/2175 (5 Kasım 1984): 332.
- MEB. *Öğretmen Yeterlikleri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2002.
- MEB. *Tebliğler Dergisi* 69/2590 (Kasım 2006): 1491-1540.
- MEB. *TEDP Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2006.
- MEB. *Öğretmen Yeterlikleri Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2008.
- MEB. *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, 2017.
- Mehmedoğlu, Yurdagül. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim Beklentileri". *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*. Ed. İSAV. 121-150. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.
- Okutan, Ömer. "Din Eğitimi". *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. Ed. MEB. 409-425. İstanbul: MEB Basımevi, 1983.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986): 111-123.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2015.
- ÖSYM. *2017 ÖABT Değerlendirme Raporu*. Ankara: ÖSYM, 2018.
- ÖSYM. "Kamu Personel Seçme Sınavı". Erişim: 30 Ağustos 2019. <https://www.osym.gov.tr/TR,15612/2019.html>.
- Öz, Ayhan. *Milli Eğitim Bakanlığı Bünyesinde Düzenlenen Hizmet İçi Eğitimlerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Gelişimine Katkısı (İstanbul İli Örneği)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.
- Özbek, Abdullah. *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*. İstanbul: Esra Yayınları, 1994.
- Özdemir, Şuayip. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim Beklentileri". *Akademik Araştırmalar Dergisi* 4/15 (2002): 85-106.

- Özdemir, Şuayip - Kavak, Rahime. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim ile İlgili Beklentileri (Atatürk ve Erciyes Üniversiteleri Örneği)". *The Journal of Academic Social Science Studies* 5/7 (2012), 529-551.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. 2. Baskı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990.
- Sönmez, Veysel - Alacapınar, Füsün Gülderen. *Sosyal Bilimlerde Ölçme Aracı Hazırlama*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.
- Şimşek, Eyüp. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri (Erzurum Örneği)*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2006.
- Şişman, Mehmet. *Eğitim Bilimine Giriş*. 3. Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2007.
- Taştan, Abdulvahap - Kuşat, Ali - Çelik, Celalettin. "Üniversite Düzeyinde Din Öğretimi Alan Öğrencilerde Eğitim Sürecinde Oluşan Tutum ve Davranış Değişiklikleri (Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11 (2001): 169-192.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2014.
- TED. *Öğretmen Yeterlikleri*. Ankara: Türk Eğitim Derneği, 2009.
- Tunç, Esra. *İlköğretim ve Ortaöğretimde Din Eğitim Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (2006-2011 Yılları Arası)*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2012.
- Turgut, M. Fuat - Baykul, Yaşar. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. 6. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Türkiye Yeterlikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. *Resmî Gazete* 29537 (19 Kasım 2015).
- Uçar, Recep. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Profili, Akademik Eğilimleri ve Aldıkları Eğitime İlişkin Memnuniyet Algıları (İnönü Üniversitesi Örneği)". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2017): 97-170.

- Yazıbaşı, Muhammed Ali. "İlahiyat/İslami İlimler Fakültesinde Pedagojik Formasyon Derslerini Tercih Eden Öğrencilerin Derslerle İlgili Değerlendirmeleri". *İlahiyat Alanında Akademik Çalışmalar*. Ed. Ramazan Biçer. 19-40. Ankara: Gece Kitaplığı, 2018.
- Yazıcı, Işıl. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerine Bir Araştırma)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004.
- Yılmaz, Hüseyin. *Camilerin Eğitim Fonksiyonu*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Yüksek İslam Enstitüsü Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 14077 (13 Aralık 1971).
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. "2018-2019 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri". Erişim: 7 Temmuz 2019. <https://istatistik.yok.gov.tr>.
- Yükseköğretim Kurulu. "Yeni Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları". Erişim: 26 Haziran 2019. <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari>.
- Yükseköğretim Program Atlası. "Lisans Tercih Sihirbazı". Erişim: 18 Ağustos 2019. <https://yokatlas.yok.gov.tr>.
- Zengin, Mahmut. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Öğretim Yeterlik Algıları". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/27 (2013): 1-28.
- Zengin, Zeki Salih. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1997.
- Zengin, Zeki Salih. "Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. Ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 18-38. Ankara: Gündüz Yayıncılık, 2012.
- Zengin, Zeki Salih. "İslam Din Eğitiminin Tarihsel Gelişimi: İslamda Eğitim ve Öğretim". *Din Eğitimi El Kitabı*. Ed. Recai Doğan - Remziye Ege. 15-35. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

EKLER

Ek: 1. Etik Kurul Karar Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 29/01/2019-17368



T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : 60263016-050.06.04-E.17368
Konu : Kararlar(Mehmet YILDIZ'ın Dilekçesi
Hk.)

29/01/2019

Sayın Mehmet YILDIZ

İlgi: 09/01/2019 tarih ve 22641 sayılı dilekçeniz.

İlgi dilekçeniz ve ekleri Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulunca incelenmiştir. Kurulun 24/01/2019 tarih ve 01 no'lu toplantısında alınan 11 no'lu kararda; "Karar 11: Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın 09/01/2019 tarih ve 22641 sayılı dilekçesi ekinde sunduğu; "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları" isimli araştırmasının etik olarak uygunluğu Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulu Başkanlığı tarafından incelenmiş ve etik açıdan bir sakınca olmadığı yönünde, Rektör olurlarına sunulmak üzere oybirliği ile Karar verildi." denilmekte olup, 24/01/2019 tarihli Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurul toplantısında alınan 11 no'lu karar, Rektörlük olurlarına sunulmuş ve Rektör oluru alınmıştır.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır

Prof.Dr. Hilmi ATASEVEN
Rektör Yardımcısı

GİZLİ

Evrakı Doğrulamak İçin : <http://193.140.145.81/enVision/Dogrula/NF3TA4N>

Adres : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hukuk Müşavirliği Sivas
Telefon : 0 346 219 1010 Belgegeçer : 0 346 219 1138
e-Posta : hukuk@cumhuriyet.edu.tr Elektronik Ağ : www.cumhuriyet.edu.tr

Bilgi için : Esengül KIRMAÇ
Unvanı : Bilgisayar İşletmeni



Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır

Ek: 2. Araştırma İzinleri



T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İlahiyat Fakültesi Dekanlığı



Sayı : 72110048-044-E.17063
Konu : Mehmet YILDIZ'ın tez Çalışması

06/02/2019

REKTÖRLÜK MAKAMINA (Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına)

İlgi : 05/02/2019 tarihli ve 50913635-044-E.16551 sayılı yazı,

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlilik Algıları" konulu tez kapsamında hazırladığı anket çalışmasını 18.02.2019-31.05.2019 tarihleri arasında Fakültemiz öğrencilerine uygulayabilme isteği Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır
Prof.Dr. Ahmet ÖGKE
Dekan V.



T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İlahiyat Fakültesi Dekanlığı



Sayı : 19891467-300-E.1900031223

29.01.2019

Konu : Anket Çalışması (Mehmet
YILDIZ)

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 29.01.2019 tarihli ve 88179374-300-E.1900030802 sayılı belge.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın "*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlilik Algıları*" tezi kapsamında yapacağı anket çalışmasını 18.02.2019-31.05.2019 tarihleri arasında Fakültemizde yapma talebi dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof.Dr. Sinan ÖGE
Dekan

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 25240 Erzurum
Tel: +90 442 2311909
Elektronik Ağ: <http://www.atauni.edu.tr/#ilahiyat-fakultesi>
Kep Adresi: atauni@hs01.kep.tr

Bilgi: Fatih DEMİR
Faks: +90 442 2313655
E-Posta: erilfak@atauni.edu.tr



Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
<https://ubys.atauni.edu.tr/ERMS/Record/Confirmation/Confirmation?code=20C840F>



T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı :14065294/044/E. 1994
Konu :Anketler

01/02/2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 19/12/2018 tarihli ve 15384 sayılı yazınız.

İlgi yazınızda; Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlilik Algıları" konulu tez kapsamında hazırladığı anket çalışmasını 18.02.2019- 31.05.2019 tarihleri arasında Üniversitemiz İlahiyat Fakültesinde uygulama talebi uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır

Prof.Dr. Recai KILIÇ
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Mevcut Elektronik İmzalar

RECAİ KILIÇ - (Bilgisayar İşletmeni)

Evrakı Doğrulamak İçin : http://ebys.erciyes.edu.tr/enVision-Sorgula/validate_doc.aspx?V=BE5UKL4RD

Pin : 08712

Köşk Mahallesi Kutadgu Bilig Sokak No:1 38030 Melikgazi KAYSERİ
Telefon: +90 352 437 49 47
E-Posta: ogridbsk@erciyes.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat: Bekir Yılmaz
Faks: +90 352 437 20 23
Elektronik Ağ: <http://ogrisl.erciyes.edu.tr>

Evrak Tarih ve Sayısı: 04/02/2019-24049



T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı

Sayı :45161535-302.99-E.6829
Konu :Anketler

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 19.12.2018 tarihli ve 30182376-044.01.01-E.15384 sayılı yazınız.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlilik Algıları" konulu anket çalışması Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz / rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa BIYIK
Rektör V.

Dağıtım:

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğüne
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Mevcut Elektronik İmzalar

MUSTAFA BIYIK - (Bilgisayar İşletmeni)

Not: 5070 sayılı elektronik imza kanunu gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Hitit Üniversitesi Kuzey Kampüsü Çevre Yolu Bulvarı 19030 ÇORUM
Tel: 0(364) 219 20 60 Faks: 0(364) 219 20 89
e-posta: oidb@hitit.edu.tr İnternet Adresi: www.oidb.hitit.edu.tr

Bilgi için: Müslüm TÜYSÖZ
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No: (364) 219 20 70

Tarih ve Sayı: 08/02/2019-29831



T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İlahiyat Fakültesi Dekanlığı



Sayı :51743574-302.08.01-
Konu :Mehmet YILDIZ - Tez Çalışması

ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞINA

İlgi :05/02/2019 tarihli, 26686 sayılı yazı

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı doktora programı öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlilik Algıları" konulu tez çalışmasını 18.02.2019-31.05.2019 tarihleri arasında Fakültemiz öğrencilerine uygulama talebi Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. Mürteza BEDİR
Dekan

Doğrulamak İçin:<http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BE5UEMTDD>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Ceyhan AKTAŞIN Dahili : 27831

İskender Paşa Mahallesi.Horhor Cad. Kavalalı Sok. No:1 A- bBlok Fatih/İstanbul

Tel : 0212 532 60 20 -11-15-64 Faks : 0212 532 6207

e-posta : iubilgi@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr





T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı : 76062934-040- E.
Konu : Anket

.../12/2017

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

- İlgi a) 17/12 2018 tarihli ve 99711239-300-E.15268 sayılı yazınız.
b) 19/12/2018 tarihli ve 30182376-044-E.15384 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığı doktora öğrencisi Mehmet YILDIZ' IN "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları" konulu tez çalışması anket yapma talebi Rektörlüğümüz tarafından uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. M. Ruhat YAŞAR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Adres: Mehmet Sanlı Mah. Doğan Güreş Paşa Bulvarı No:134 KİLİS
Tel: (0348) 814 26 66 Dahili: 1047 Faks: (0348) 813 93 24

<http://www.kilis.edu.tr> İrtibat: RUFeyde GÖKÇE Bilg. İsl.
Kep Adresi: kilis7aralikuniversitesi@hs01.kep.tr



Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
<http://ebys.kilis.edu.tr/dogrula> adresinden, OPIPGH989H6 - 236879 kodlarıyla sorgulayabilirsiniz.





T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 25315949-100-E.1730
Konu : Araştırma İzni (Mehmet YILDIZ)

08/01/2019

REKTÖRLÜK MAKAMINA
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına

İlgi : 03.01.2019 tarih ve 48178250-300-E.536 sayılı yazınız.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın Fakültemiz öğrencilerine uygulama yapma isteği Dekanlığımız tarafından uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi saygılarımla arz ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ
Dekan

Adres: Meram Yeni Yol P.K. 42090 Meram / KONYA
Telefon: 0332 323 82 50 Faks: 0332 323 82 54

Elektronik Ağ: <http://www.konya.edu.tr>

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile üretilmiştir.
Evrak teyidi <https://ebysorgu.konya.edu.tr> adresinden 63MA-OMUK-80IG kodu ile yapılabilir.



TASNİF DIŞI
T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 36607105-399-E.29209
Konu : Mehmet YILDIZ'ın Anket Yapma Talebi Hk

25/12/2018

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

- İlgi :** a) Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 17/12/2018 tarihli ve 99711239-15268 sayılı yazısı.
b) 19/12/2018 tarihli ve 30182376-15384 sayılı yazınız.

İlgi (a) ile (b) yazınız uyarınca, Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığı doktora öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları" konulu tez çalışması anket yapma talebi uygun görülmektedir.

Bilgilerinize ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Vedat CEYHAN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Mevcut Elektronik İmzalar

VEDAT CEYHAN - (Bilgisayar İşletmeni)

Adres: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlük Binası İdari Birimler

Telefon: 0362 312 19 19 Faks: (362) 457 60 12

Elektronik Ağ: <http://www.omu.edu.tr/>

Kep Adresi: omu@hs01.kep.tr

hava.demir@omu.edu.tr

Hava DEMİR
7066

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile üretilmiştir.
Evrak tevidi <https://ehvssoreu.omu.edu.tr> adresinden 05MI-GOAV-07M3 kodu ile yapılabilir.



T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : 30182376-300-E.349194
Konu : Anket yapma talebi

18/12/2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 17/12/2018 tarihli ve 348882 sayılı yazınız.

Enstitünüz Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlilik Algıları" konulu tez kapsamında hazırladığı anket çalışmasını Üniversitemiz İlahiyat Fakültesi öğrencilerine uygulama talebi Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.
Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Prof.Dr. Ali TAŞKIN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Dağıtım:
Gereği:
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bilgi:
İlahiyat Fakültesi Dekanlığına



T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : 43330467-300-E. 2284
Konu : Mehmet YILDIZ

21/02/2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 01/02/2019 tarih ve 17582 sayılı yazısı

Üniversite Rektörlüğünüz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığı 201593154503 numaralı doktora öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın "*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları*" konulu tez çalışması anket talebine ilişkin etik kurul kararı belgesi ve talebi ilgi yazınız ile Rektörlüğümüze iletilmiş idi.

Konuyla ilgili olarak, çalışma yapılmak istenilen Üniversitemizin ilgili Akademik Biriminden (İlahiyat Fakültesi Dekanlığı) alınan görüş doğrultusunda anılan tez çalışması anketinin Üniversitemizde yapılması uygun görülmüştür. Konu hakkında;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Bülent EKER
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR

21.02.2019

Öykü DUYAR
Memur

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://ebys.nku.edu.tr/Dogrula/NN4F68P>
Namık Kemal Mah. Kampüs Cad. Süleymanpaşa / TEKİRDAĞ
Telefon:0282 250 00 00 Faks:(282) 250 9911
E-Posta:hukuk@nku.edu.tr Elektronik Ağ:http://hukukmusavirligi.nku.edu.tr/
Kep Adresi: namikkemaluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Öykü Duyar
Memur
Dahili No: 1030





T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı :23845617-044/
Konu :Anket yapma talebi

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 17.12.2018 tarih ve 15268 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığı 201593154503 numaralı doktora öğrencisi Mehmet YILDIZ'ın " Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisine İlişkin Yeterlik Algıları" konulu tez çalışmasını Üniversitemizde uygulama talebi Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür. Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr.İsa GÖKÇE
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Mevcut Elektronik İmzalar için : https://ebys.gop.edu.tr/enVision/Validate_doc.aspx?V=BE8RBBJB8

İSA GÖKÇE - (Bilgisayar İşletmeni)

Taahhütlük Yerleşkesi 60150 Tokat/Türkiye

Tel: (0356)2521616
Faks: (0356)2521625

E-Posta: gensek@gop.edu.tr
Elektronik ağı: gensek.gop.edu.tr

Bilgi için: E.YALÇIN Sağlık Teknisyeni
Kep Adresleri :
gaziosmanpaşa.universitesi@hs03.kep.tr
gou@hs01.kep.tr (tebligat adresi)
gaziosmanpasauni.hastane@hs03.kep.tr



Ek: 3. DKAB Öğretmen Adaylarının Alan Bilgisi Yeterlik Algı Ölçeği

Değerli öğretmen adayı;

Bu ölçek, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen adaylarının alan bilgisine ilişkin yeterlik algılarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçekte yer alan sorulara samimi bir şekilde ve eksiksiz olarak cevap vermeniz, araştırmanın amacına ulaşması ve var olan durumun en doğru şekliyle ortaya konması bakımından önem taşımaktadır.

Ölçekte yer alan bilgiler sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Bu yüzden ölçek formunun üzerine isminizi yazmanıza gerek yoktur. Bu çalışmaya göstereceğiniz ilgi, sabır ve samimiyet için şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Mehmet YILDIZ

C.Ü SBE Doktora Öğrencisi / DKAB Öğretmeni

I. BÖLÜM

Bu bölümde kişisel bilgilerle ilgili sorular yer almaktadır. Sorulara cevap verirken durumunuza uygun olan seçeneğin önüne (X) işareti koyunuz.

1. Cinsiyetiniz:

() Bay () Bayan

2. Mezun olduğunuz lise türü:

() İmam Hatip Lisesi () Diğer Liseler

3. Bölüm memnuniyetiniz:

() Memnunum () Kısmen memnunum () Memnun değilim () Karasızım

4. Genel ağırlıklı not ortalamanız (GANO):

() 0 – 2.00 () 2.01 – 2.50 () 2.51 – 3.00 () 3.01 – 3.50 () 3.51 – 4.00

II. BÖLÜM

Bu bölüm alan bilgisine ilişkin yeterlik algınızı tespit etmek için hazırlanmıştır. Lütfen aşağıdaki yeterlik maddelerini dikkatli bir şekilde okuyunuz. Kendinizi hangi düzeyde görüyorsanız o kutucuğu (X) olarak işaretleyiniz.

DKAB ÖĞRETMEN ADAYLARININ ALAN BİLGİSİ YETERLİK ALGI ÖLÇEĞİ		Yeterli Değilim	Biraz Yeterliyim	Orta Düzeyde Yeterliyim	Oldukça Yeterliyim	Tam Yeterliyim
1	Din ile ilgili temel kavramları açıklayabilme					
2	Dinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayabilme					
3	Farklı din ve inanışları tanıyabilme					
4	Farklı din ve inanışlara hoşgörü ile yaklaşmanın gerekliliğini açıklayabilme					
5	Din ve inançları ana kaynaklarından araştırabilme					
6	Din, vicdan, düşünce ve ifade özgürlüğünün gerekliliğini açıklayabilme					
7	Dinin hayatı anlamlandırmadaki katkısını açıklayabilme					
8	Dinin birlik ve beraberliğe olan katkılarını açıklayabilme					
9	Din ve akıl arasındaki ilişkiyi açıklayabilme					
10	İslam'ın akıl ve bilime bakışını açıklayabilme					
11	Din-bilim ilişkisini açıklayabilme					
12	Dinin temel kaynaklarını açıklayabilme					
13	Kur'an'ın temel özelliklerini açıklayabilme					
14	Kur'an'ın ana konularını açıklayabilme					
15	Kur'an'da geçen bazı kavramları (hidayet, ihsan, ihlas, cihat vb.) açıklayabilme					
16	Konu ile ilgili ayet ve hadisleri seçebilme					

17	Konuyla ilgili ayet ve hadisleri yorumlayabilme					
18	Kur'an'ı usulüne uygun okuyabilme					
19	Din ile dinin yorumu arasındaki farkı açıklayabilme					
20	Dindeki anlayış farklılıklarının sebeplerini açıklayabilme					
21	Dinî alanda yetkin olanla olmayanı ayırt etmedeki temel ölçütleri açıklayabilme					
22	Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklayabilme					
23	Bireyin dini gelişiminin farkında olma					
24	Dinin birey ve topluma yansımalarının farkında olma					
25	Dini meselelerin çözümündeki temel ilke ve yöntemleri açıklayabilme					
26	Güncel dini meseleleri yorumlayabilme					
27	Atatürk'ün din, ahlak ve laiklikle ilgili görüşlerini kaynaklara dayalı olarak açıklayabilme					
28	Din ile kültür arasındaki etkileşimi örneklerle açıklayabilme					
29	Dinin çevremizdeki izlerine (mimari, musiki, edebiyat, örf, adet vb.) örnekler verebilme					
30	Türklerin Müslüman olma sürecini açıklayabilme					
31	Türklerde din anlayışının oluşmasında etkili olan bazı şahsiyetleri tanıyabilme					
32	İslam medeniyetinin özelliklerini açıklayabilme					
33	İnanç kavramını açıklayabilme					
34	İslam inanç esaslarını açıklayabilme					
35	Doğru inanç ile batıl inançlar arasındaki farkı açıklayabilme					
36	Batıl inanç ve hurafelerin günlük hayattaki yansımalarını fark edebilme					
37	Kader ve kaza ile ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların farkında olma					
38	İnanç esaslarının bireye katkılarını açıklayabilme					
39	İnanç esaslarının topluma katkılarını açıklayabilme					
40	İnancın bireyin duygu dünyasına (sevgi, hoşgörü, umut, güven vb.) etkilerini açıklayabilme					
41	İslam düşüncesinde inançla ilgili oluşan (itikadî) yorumları tanıyabilme					
42	Başkalarının inançlarına hoşgörü ile yaklaşabilme					
43	İbadetlerle ilgili temel kavramları açıklayabilme					
44	İbadetlerle ilgili ilkeleri (niyet, samimiyet, isteklilik vb.) açıklayabilme					
45	Namaz, oruç, hac ve zekat gibi başlıca ibadetleri açıklayabilme					
46	İnanç-ibadet-davranış ilişkisini açıklayabilme					
47	İbadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarını yorumlayabilme					
48	İbadet-temizlik ilişkisini açıklayabilme					
49	Duanın önemini açıklayabilme					
50	İslam düşüncesinde ibadetle ilgili oluşan (fikhi) yorumları tanıyabilme					
51	İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaları ezbere okuyabilme					
52	İbadetler sırasında okunan sure, ayet ve duaların anlamlarını açıklayabilme					
53	Ahlak, değer ve bunlarla ilgili temel kavramları açıklayabilme					

54	Din-ahlak ilişkisini açıklayabilme					
55	Ahlaki değerleri içselleştirebilme					
56	Evrensel ahlaki değerleri açıklayabilme					
57	Dini değerlerin evrensel yönünün farkında olma					
58	İslam'ın yasakladığı zararlı alışkanlıkları ayet ve hadislerle açıklayabilme					
59	Kötü alışkanlıkların nedenlerini ve önlenmesinin yollarını açıklayabilme					
60	Bireyin çevreyle olan ilişkisinde dinin yaklaşımını açıklayabilme					
61	Peygamber kıssalarındaki ahlaki değerleri açıklayabilme					
62	Hiz. Muhammed'in hayatını kronolojik olarak açıklayabilme					
63	Hiz. Muhammed'in örnek ahlakını açıklayabilme					
64	Ahlaki sorunların çözümünde Hiz. Muhammed'in ahlakından yararlanabilme					
65	Ahlaki değerlerin benimsenmesinde ailenin önemini açıklayabilme					
66	Toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin katkısını açıklayabilme					
67	Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları tanıyabilme					
68	Farklı değerlere sahip olanlarla aynı ortamı paylaşabilme					

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Mehmet YILDIZ

Uyruğu: T.C

Doğum Tarihi ve Yeri: 01.06.1985

E posta: mehhmetyildiz@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2008
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi SBE	2015

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
20.03.2006 - 24.12.2007	DİB	İmam-Hatip
16.02.2009 - 30.09.2009	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü	Memur
01.10.2009 - Halen	MEB	Öğretmen

YABACI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS (55.00)	YÖKDİL (62.50)	TOEFL (X)	EILTS (X)
-----------	---------------	------------------	-------------	-------------